

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

На правах рукопису

УДК 378.011.3-051:821(100)(043.5)

БОНДАР СВІТЛАНА ПЕТРІВНА

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО
РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ У
ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Науковий керівник – доктор
педагогічних наук, професор
Коломієць А.М.

Вінниця – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ЯК ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	12
1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів до роботи в профільній школі в Україні та за кордоном.....	12
1.2. Проблема розвитку читацьких інтересів у контексті дефінітивних підходів.....	32
1.3. Стан розвитку читацьких інтересів учнів і студентів та готовності вчителів і викладачів до розв’язання цієї проблеми.....	52
Висновки до розділу	67
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	70
2.1. Обґрунтування педагогічних умов і моделі підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.....	70
2.2. Упровадження інтерактивних методів і технологій навчання в підготовці майбутніх учителів світової літератури	84
2.3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів світової літератури.....	110
2.4. Посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників.....	135
Висновки до розділу 2.....	150
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ.....	154
3.1. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників.....	154
3.2. Етапи та методика експерименту.....	162
3.3. Аналіз результатів формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.....	173
Висновки до розділу 3.....	182
ВИСНОВКИ.....	185
ДОДАТКИ.....	190
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	266

ВСТУП

Актуальність дослідження. Наша країна, чітко визначивши орієнтир на входження в науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності згідно з вимогами Болонського процесу. Результативне вирішення освітніх завдань залежить від якості професійної підготовки педагога, зокрема вчителя світової літератури. Відповідно до інноваційних нововведень у ВНЗ відбувається зміна вектора методичної підготовки майбутніх учителів світової літератури. Підготовка вчителів світової літератури до роботи в профільній школі є однією з найважливіших потреб освіти, оскільки на часі питання розвитку методів і прийомів вивчення літератури, пошук інноваційних типів уроку літератури та моделювання різних форм проведення занять.

У контексті нашої роботи особливого значення набувають дослідження в галузі професійної підготовки вчителя у вищому навчальному закладі (І. П. Ареф'єв, С. У. Гончаренко, Р. С. Гуревич, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. І. Пехота, Г. С. Тарасенко, В. І. Шахов та ін.); основні положення психології про особливості праці вчителя (М. Ф. Беляєв, Г. С. Костюк, О. М. Леонт'єв, В. В. Рибалка, В. А. Роменець та ін.), теоретичні й методичні основи підготовки майбутніх учителів світової літератури (Р. С. Гурін, О. О. Ісаєва, О. М. Куцевол, Д. С. Мацько та ін.).

Сучасна вища школа поступово переорієнтовується на розвиток особистості учня, його здібностей, уподобань, орієнтирів. Проблеми підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах профільної школи досліджували І. М. Агибова, С. Є. Вольянська, М. Н. Гоглова, А. А. Пінський, Н. А. Побірченко, Е. М. Соф'янц. Вивчається також зарубіжний досвід підготовки майбутніх учителів до організації профільного навчання (О. Н. Джуринський, А. В. Кудін, Н. В. Мукан, Л. П. Пуховська, О. П. Шацька).

Аналіз останніх досліджень із питань профільного навчання сприяв виявленню недостатньо вивчених проблем, ключовою з яких є проблема підготовки майбутніх учителів світової літератури профільно, що має вирішуватися на основі модернізації вищої педагогічної освіти. У фаховій

підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів у системі різних нормативних дисциплін неабияке значення має курс “Світова література”. Одним із основних завдань вивчення цього курсу науковці визначають виховання широких читацьких інтересів шкільної молоді, розвиток духовно-ціннісних орієнтацій та естетичних потреб особистості, здатної поцінувати явища класичної і сучасної культури. Особливої значущості набуває процес розвитку читацьких інтересів, оскільки останнім часом рівень читання молоді значно знизився.

Дослідники (Н. Й. Волошина, Ж. В. Клименко, Ю. І. Ковбасенко, Л. Ф. Мірошніченко, О. М. Ніколенко, К. О. Шахова та ін.) звертають увагу на значення світової літератури як засобу формування читацьких інтересів, оскільки в ній знаходять своє відображення найкращі взірці людського досвіду. Саме тому викладання курсу “Світова література” в профільній школі має бути спрямоване не лише на оволодіння старшокласниками певним обсягом знань, вироблення вмінь і навичок, а й на розвиток та вдосконалення їхніх читацьких інтересів. Усе це вимагає переходу до використання нових методів і технологій навчання, які дали б змогу сформувати в майбутніх педагогів цілісну систему особистісних якостей, необхідних для ефективної педагогічної праці. З огляду на це зростає роль майбутніх учителів світової літератури як посередників між культурами та народами світу.

У ракурсі розв’язання проблеми викликають інтерес наукові пошуки в галузі розвитку читання та читацьких інтересів. Дослідженням умов для розкриття читацького потенціалу під час навчання займалися Л. І. Беленька, В. В. Голубков, Н. Д. Молдавська, В. П. Острогорський, Є. А. Пасічник, М. О. Рибникова, Н. В. Чепелева. Проте відсутні дослідження основних проблем використання інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку читацьких інтересів учнів і під час підготовки майбутніх учителів світової літератури.

Теоретичні й методичні основи підготовки вчителів-філологів, розглянуті в роботах Г. О. Бондар, С. В. Кубрак, Л. О. Решетняк, О. М. Семенов,

М. О. Сови, І. В. Соколової, аналіз дисертацій із проблеми підготовки майбутніх учителів світової літератури (Л. Ф. Мірошніченко, І. Б. Слоневська) і сучасних публікацій із проблеми читання та читацьких інтересів в Україні (Н. Й. Волошина, В. В. Гаркуша, Д. С. Наливайко, Л. К. Светенок, І. І. Тихомирова) дають можливість визначити в системі професійної підготовки вчителів світової літератури малодосліджені аспекти впровадження новітніх технологій. Ґрунтовне вивчення дисертаційних досліджень і наукових праць із проблем професійної підготовки майбутніх учителів світової літератури дає підстави стверджувати, що ВНЗ основну увагу приділяють формуванню системних базових знань, умінь і навичок, вихованню професійних якостей особистості, комунікативній підготовці.

З'ясовано, що до цього часу в Україні ще не створена державна система розвитку читацьких інтересів. Сучасна система освіти не сприяє підвищенню рівня читання молоді, а натомість розвиваються негативні тенденції: надмірне захоплення молоді комп'ютерними технологіями та Інтернетом, відсутність комплексної системи розвитку читацьких інтересів.

Недостатньо, на наш погляд, здійснюється переорієнтація на розвиток у майбутніх педагогів читацьких здібностей та інтересу до читання. Такий підхід не забезпечує формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників і загострює *суперечності* між:

- високими вимогами до особистості майбутніх учителів світової літератури та недостатньою дослідженістю загальнотеоретичних і методичних основ фахової підготовки учителів-філологів до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі;

- рівнем сучасних освітніх технологій, якого потребує навчально-виховний процес педагогічного університету, і традиційною системою професійної підготовки вчителів світової літератури;

- тенденціями посилення дослідницької діяльності майбутніх учителів світової літератури у профільній школі та недостатнім використанням їх у вищих педагогічних навчальних закладах.

Педагогічна значущість проблеми та її недостатня теоретична й методична розробленість, об'єктивна потреба в підготовці профільних фахівців із світової літератури, які володіють певними якостями і можуть у майбутньому розширити читацькі інтереси старшокласників, власний досвід практичної роботи викладачем у ВНЗ слугували підставою для обрання теми дослідження: **“Підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося згідно з планом науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ), за темами: “Дидактичне забезпечення якісного оновлення змісту освіти в системі педагогічної підготовки студентів педвузів III-IV рівнів акредитації” (РК №0102U000737); “Зміст педагогічної підготовки вчителя в умовах формування загальноєвропейського простору вищої освіти” (РК №0105U0000942).

Нормативною базою дослідження є положення Законів України “Про загальну середню освіту”, “Основні принципи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки”, Концепція загальної середньої освіти, Національна доктрина розвитку, Концепція профільного навчання в старшій школі, Державна програма “Вчитель”, Концепція Національної програми “Читання”, Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України, Державна Національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”). Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 24.12.2008 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 31.03.2009 р.).

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів

світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі буде ефективною за таких педагогічних умов:

- упровадження інтерактивних методів і технологій навчання в підготовку майбутніх учителів світової літератури;

- використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів світової літератури;

- посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників.

Реалізація вищезазначеної мети й підтвердження гіпотези дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. З'ясувати стан і проблеми підготовки майбутніх учителів світової літератури до роботи в профільній школі.

2. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективності підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

3. Визначити критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів учнів профільної школи.

4. Розробити й теоретично обґрунтувати модель та на її основі експериментально перевірити ефективність поетапної методики підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка вчителів світової літератури у ВНЗ.

Предмет дослідження – педагогічні умови, що сприяють підвищенню якості фахової підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Методологічною основою дослідження слугували концептуальні положення щодо гуманізації та гуманітаризації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах; здобутки в галузі новітніх педагогічних технологій; особистісно-орієнтований, аксіологічний і діяльнісний підходи до формування професійної підготовки майбутнього вчителя.

Теоретичну основу дослідження склали положення й висновки стосовно: загальнопедагогічних і психологічних підходів до професійної підготовки вчителя (Р. С. Гуревич, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, Л. П. Пуховська, С. О. Сисоєва, Л. Ф. Спирін, В. І. Шахов, О. В. Шестопалюк та ін.); професійно значущих якостей особистості педагога профільної школи (С. Є. Вольянська, М. Н. Гоглова, М. П. Гузик, Н. А. Побірченко, А. П. Самодрин, Н. І. Шиян, П. В. Якименко та ін.); системних вимог до фахової підготовки вчителя світової літератури (Р. С. Гурін, О. О. Ісаєва, О. М. Куцевол, Л. Ф. Мірошніченко, Д. С. Мацько, Д. С. Наливайко, Є. А. Пасічник, Г. Л. Сафарян, О. М. Семенов, Г. Л. Токмань та ін.); концептуальних положень, що розкривають сутність понять “читання”, “читацькі інтереси” (В. В. Голубков, С. А. Гуревич, А. П. Копчук, В. Г. Маранцман, Н. Д. Молдавська, Т. В. Новальська, Н. В. Чепелева та ін.); теорії й методики використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі (М. І. Жалдак, А. М. Коломієць, Ю. І. Машбиць, В. І. Носков, В. Ю. Стрельников, О. Є. Трофимова та ін.) та інтерактивних технологій (В. В. Гузеєв, О. А. Комар, Л. В. Пироженко, О. І. Пометун, А. М. Фасоля та ін.); ролі бібліотек у розвитку читацьких інтересів учнів і студентів (Л. Б. Горячова, Н. А. Колодина, Н. Н. Нечай, Л. В. Озарчук, Е. О. Орлова, П. І. Рогова, О. А. Юдахіна).

Для перевірки гіпотези й реалізації поставлених у роботі завдань були використані такі **методи дослідження**:

теоретичні методи (вивчення теоретичної й практичної розробленості проблеми формування читацьких інтересів учнів і студентів-педагогів, визначення об’єктивних і суб’єктивних чинників, що впливають на формування читацьких інтересів майбутнього словесника; аналіз навчальних програм і

методичного забезпечення процесу фахової підготовки майбутніх учителів світової літератури для з'ясування характеру використання процесу читання (читацької діяльності) зі світової літератури в навчально-виховному середовищі ВНЗ; аналіз проблеми на основі праць із педагогіки та психології, соціології читання, методики викладання літератури; узагальнення стану вивчення світової літератури у ВНЗ; систематизація, узагальнення науково-методичної інформації з досліджуваної проблеми);

емпіричні методи (систематичні й періодичні педагогічні спостереження; бесіди, інтерв'ювання, анкетування викладачів, студентів, учителів і старшокласників для виявлення основних суперечностей та недоліків у змісті, методах і формах навчального процесу; методи експертної оцінки програм ВНЗ, узагальнення результатів анкетування студентів для перевірки ефективності розробленої методики підготовки майбутніх учителів світової літератури до досліджуваної діяльності); педагогічний експеримент.

методи математичної статистики – для перевірки вірогідності одержаних результатів і визначення ефективності експериментальної методики.

Дослідно-експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у процесі підготовки майбутніх учителів світової літератури в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Чернівецькому національному університеті імені Ю. Федьковича, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Київському національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Усього в експерименті взяли участь 584 особи (424 студенти ВНЗ, 22 викладачі, які забезпечують викладання дисциплін “Світова література” у ВНЗ, 18 учителів, які читають предмет “Світова література” в профільних класах, та 120 старшокласників профільної школи).

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

1) *уперше: обґрунтовано* педагогічні умови, які забезпечують ефективну підготовку майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі (забезпечення інтерактивності навчання; використання ІКТ для забезпечення підготовки студентів-філологів до роботи в умовах інформаційного суспільства; посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури); визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний); *запропоновано модель* підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі;

2) *конкретизовано* специфіку та найважливіші закономірності формування читацьких інтересів учнів і студентів; відібрано оптимальні методи, прийоми та види навчальної діяльності, що сприяють розвитку читацьких інтересів молоді;

3) *подальшого розвитку набули* теоретичні положення, методи та форми організації навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів світової літератури до роботи в профільній школі.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

- створено авторську методику підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі;
- розроблено бібліотечно-бібліографічний спецкурс “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів-філологів”;
- видано навчально-методичний посібник “Позакласні заходи із зарубіжної літератури” та методичні рекомендації “Інтерактивні технології навчання в підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури”.

Одержані результати дослідження можуть бути використані в практиці роботи вчителів світової літератури, у фаховій підготовці студентів-філологів, а також у системі післядипломної освіти педагогів.

Дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 66 від 28.05.2012 р.), Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича (довідка № 13-14/2674 від 27.08.2012 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 53/10 від 18.09.2012 р.), Київського національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/1147 від 16.05.2012 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 652-33/03 від 28.05.2012 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: міжнародних – “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Київ – Вінниця, 2008, 2010); “Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України” (Ялта, 2009); “Dynamika Naukowuch Badan – 2009” (Przemysl, 2009); “Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти” (Харків, 2010, 2012) та науково-практичних конференціях Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2010), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2009), на засіданнях кафедр педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Основні результати дослідження висвітлено в 16 одноосібних публікаціях, із них – 7 статей уміщено в провідних фахових виданнях України. 1 методичний посібник, 1 методичні рекомендації, 4 статті в збірниках наукових праць; 3 – тези в матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (347), додатків. Повний обсяг дисертації –

302 сторінки. Основний зміст дисертації викладено на 189 сторінках. Робота містить 5 таблиць і 22 рисунки на 18 сторінках та 15 додатків на 76 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ЯК ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів до роботи в профільній школі в Україні та за кордоном

Перехід на нову освітню парадигму, стрімке впровадження інноваційних технологій у навчання й виховання, нові цілі шкільної освіти зумовлюють необхідність подальшої модернізації вищої педагогічної освіти та системи підвищення кваліфікації вчителів. У світлі орієнтації держави на розвиток кожної особистості суспільство не повністю влаштовує наявний рівень підготовки педагогів до окремих аспектів професійної діяльності, зокрема до роботи в профільній школі. Для цього слід забезпечити необхідний рівень професійної компетентності вчителів і керівників шкіл, запровадити широкомасштабну систему відповідної перепідготовки [3]. У Законі України “Про загальну середню освіту”, у Концепції загальної середньої освіти, Національній доктрині розвитку освіти визначено нові підходи до організації освіти. Вона має функціонувати як профільна [138].

Профіль – основний об’єкт проектування змісту старшої школи. Термін “профіль” походить від французького *profil* та італійського *profile*, що означає “обриси” й досить широко використовується в різних галузях знань.

Останнім часом цей термін широко застосовується в педагогіці. Профільне навчання – це вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті, структурі та організації навчального процесу [138, с. 10].

На думку О.О. Пінського [214], основна ідея профілізацій полягає в тому, що освіта має стати більш індивідуалізованою та функціональною в тому сенсі, що вона повинна набагато продуктивніше, ефективніше, ніж сьогодні,

працювати на життєву самореалізацію старшокласника. У працях Н.А. Побірченко профільне навчання розглядається як спеціально організована система шкільного навчання [216, с. 583]. Як спеціально організовану форму “пізнавальної діяльності, що враховує індивідуальні особливості, бажання та соціальний досвід особистості, спрямована на оптимальний інтелектуальний розвиток учнів і передбачає структурування змісту навчального матеріалу, добір форм і методів навчання відповідно до їх можливостей і прагнень”, – трактує профільне навчання Н.І. Шиян [316, с. 306]. Заслугове на увагу бачення профільного навчання А.А. Остапенко та А.Ю. Скопіним, які пропонують таке його визначення: “Профільне навчання – система спеціалізованої підготовки в старшій ланці загальноосвітньої школи, що орієнтована на індивідуалізацію навчання, а також кооперацію старшого ступеня школи із закладами середньої і вищої професійної освіти” [202, с. 45]. Поняття „*профільне навчання*” формулюється різними науковцями неоднозначно, однак спільним є те, що це спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність для засвоєння певної суми знань, вироблення вмінь і навичок, яка ґрунтується на індивідуальних особливостях учнів відповідно до рівнів їхніх пізнавальних інтересів.

Однією з вирішальних умов реалізації Концепції профільного навчання є комплексне розв’язання питань, пов’язаних із кадровим забезпеченням профільної школи. У Концепції профільного навчання зазначено, що нові цілі шкільної освіти зумовлюють необхідність подальшої модернізації вищої педагогічної освіти. З цією метою необхідно : у вищих навчальних закладах педагогічного профілю передбачити підготовку педагогічних кадрів з урахуванням потреб профільної школи та внести відповідні зміни до Державного стандарту вищої педагогічної освіти для спеціалістів та магістрів; планувати необхідну спеціалізацію студентів і магістерські програми з профільного навчання старшокласників; здобуття вищої педагогічної освіти за кількома освітніми галузями, передбаченими державним стандартом загальноосвітньої школи [138, с. 15]

Перші спроби впровадження профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах дозволяють виявити ряд проблем, найголовнішою з яких є проблема кваліфікації педагогічних кадрів. Саме на цьому наголошує П.В. Якименко: “Система підготовки майбутніх учителів до викладання профільних предметів має бути забезпечена необхідними програмами, навчальними матеріалами та іншими ресурсами, щоб задовільнити освітню галузь необхідними кваліфікованими спеціалістами” [324, с. 111].

На сьогодні потрібно зазначити, що для учнів 10-11 класів розроблено програми з навчальних дисциплін за різними профілями, зокрема програми для профільного навчання із зарубіжної [104] та світової [264] літератури за ред. Ю.І. Ковбасенка.

Одним із основних компонентів допрофільної та профільної підготовки є курси за вибором і факультативи. Зазначені курси сприяють одержанню старшокласниками чітких уявлень про свою майбутню професію, що так чи інакше має бути пов'язана з філологією (учитель-словесник, журналіст, редактор, науковець філологічної спеціалізації тощо), а також дають змогу виробити особистісні риси та фахові навички. Сьогодні діють програми світової літератури факультативних курсів для учнів 8 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, упоряд. Ю.І. Ковбасенко [103]; програми курсів за вибором за ред. К.В. Таранік-Ткачук [105].

Курси за вибором у старших класах забезпечують індивідуальні інтереси кожного учня: поглиблене та розширене вивчення профільних предметів, формування індивідуальної освітньої траєкторії старшокласників, орієнтацію на усвідомлений та відповідальний вибір майбутньої професії.

Аналіз підручників та посібників, зі світової літератури, рекомендованих МОНМС України, дав підстави узагальнити, що змістовий матеріал більшості навчальних видань спрямований на зацікавлення учнів предметом “Світова література”, розвитком читацьких смаків, усного та писемного мовлення, дослідницької діяльності.

Серед основних навчальних видань нового покоління із світової

літератури для старшокласників особливий інтерес викликають підручники для 10 – 11 класів зі світової літератури за ред. В.Я. Звиняцьковського [106]; для 11 класу за ред. О.О. Ісаєвої [114]; для 10 класу за ред. Ю.І. Ковбасенко [126] та за ред. Д.С. Наливайко [263].

На сторінках вищезазначених підручників презентований цікавий ілюстративний матеріал, ґрунтовні настанови перед читанням, методичні зауваження, різноманітні запитання та завдання.

Привертає увагу структурованість матеріалу окремих посібників-хрестоматій для 11 класів зі світової літератури за ред. Є.В. Волощук [58] та за ред. Н.С. Полулях [218]; посібник для 5–11 класів за ред. О.М. Ніколенко [294].

Змістове наповнення вищезазначених книг залучає учнів до глибокого занурення в текст твору, сприяє розширенню літературних смаків, веде до формування читацьких інтересів.

Водночас, на нашу думку, вищезазначеним підручникам, хрестоматіям для старшокласників бракує наявності текстів, поданих мовою їх авторів, що, в свою чергу, буде негативно впливати на розвиток читацьких інтересів.

Результати аналізу програм, підручників, хрестоматій засвідчують їхню спрямованість до формування читацьких інтересів старшокласників та поглиблення їхнього художнього сприйняття.

Ми схилиємося до точки зору вчителів та викладачів-практиків: С.Є. Вольянської, М.Н. Гоглової, Л.А. Липової, Л.П. Пуховської, А.П. Самодріна, Е.М. Соф'янц, Н.І. Шиян, [59; 66; 154; 155; 234; 257; 258; 283; 316], котрі визначають одну з головних проблем переходу до профільного навчання – відсутність навчально-методичного забезпечення цього процесу. Наявні підручники й посібники, якими користуються студенти й учні, сьогодні потрібно коригувати відповідно до профілю як за змістом, так і методично, а укласти й опублікувати навчально-методичні, наочні посібники, підручники, зошити для лабораторних і практичних занять майже неможливо під час масового переходу на профільне навчання.

У Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) [135] зазначено: “Підготовка спеціалістів має бути гнучкішою й адекватною запитам практики”. Зокрема у зв’язку із запровадженням Закону України “Про загальну середню освіту” (наказ МОН від 20.01.2010 р.) виникає необхідність оновлення навчальних планів вищих навчальних закладів шляхом уведення додаткових дисциплін, спецкурсів, які мають забезпечити готовність педагога до роботи в різних типах загальноосвітніх навчальних закладів, профільних класах.

Науковцями доведено (С.Є. Вольянська [59; 60], Р.С. Гурін [81], О.О. Ісаєва [115], Л.Ф. Мірошніченко [171; 172], Л.П. Пуховська [234]), що зміст сучасної професійної підготовки майбутніх учителів різних профілів недостатньо розроблений. Тому проблему змісту профільної підготовки у ВНЗ необхідно вирішувати на державному рівні із залученням широкого кола науковців і практиків. Як свідчить практика, авторські програми (робочі, навчальні, програми спецкурсів), методики викладання дисциплін, які розробляють викладачі ВНЗ різних профілів спрямовані на формування у студентів умінь аналізувати, зіставляти, порівнювати, добирати дидактичні матеріали, навчально-методичну, наукову літературу, використовувати вагомий практичний досвід: (навчальна і робоча навчальна програма дисципліни “Методика навчання літератури в старших класах”, укладач П.Л. Шулик [180]; робоча програма з навчальної дисципліни “Методика викладання зарубіжної літератури та теорії літератури у вищій школі”, укладач Г.М. Теленько [244]).

Їхня мета полягає в досягненні студентами-філологами високого рівня професійної підготовки у викладанні історії зарубіжної літератури різних періодів її розвитку та теорії літератури.

Основна вимога до підготовки майбутніх учителів світової літератури – формування в них високого рівня професійної підготовки. У програмах також зазначається, що теоретико-практичний курс методики викладання зарубіжної літератури в старших класах є складовою частиною програми професійної підготовки викладача літератури. Необхідність курсу методики викладання світової літератури у ВНЗ визначається потребою в оволодінні майбутніми

вчителями світової літератури методичними аспектами проведення занять, новітніми формами, методами. У ВНЗ наукові основи методики літератури викладаються за такими посібниками: “Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах” (Л.Ф. Мірошніченко)_[171]; “Наукові основи методики літератури” (Н.Й. Волошина) [183]; “Методика викладання літератури в середніх навчальних закладах” (Є.А. Пасічник) [206]; “Методика викладання української літератури в старшій школі” (Г.Л. Токмань)[298].

Студентам-філологам читаються курси “Вступ до літературознавства”, “Теорія літератури” та ін. Серед інтегрованих курсів відзначимо спецкурс О.М. Семеног “Методика викладання української літератури у вищій школі” [231], що поглиблює науково-дослідну підготовку студентів-філологів та сприяє професійному вдосконаленню.

Під час проведення занять використовуються активні методи, форми і засоби навчання, які дозволяють організувати засвоєння теоретичного матеріалу через вирішення окремих завдань. Формуванню дослідницьких умінь і навичок, розвитку творчого мислення, набуттю вмінь планувати сприяють курси “Основи наукових досліджень”, “Нові інформаційні технології” та ін. Саме на цих заняттях майбутній учитель-філолог опановує методи організації наукових досліджень, культуру наукового читання, знайомиться з чинниками, які підвищують ефективність критичного читання, із шляхами збереження матеріалів на електронних носіях. Важливо було б доповнити цей курс темами, які присвячені характеристиці філологічних ресурсів Інтернету і можливостей їх використання в підготовці вчителів світової літератури. Наприклад:

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського: [http:// www. dnpb.gov.ua/](http://www.dnpb.gov.ua/)

Національна парламентська бібліотека України: [http:// nplu.org/](http://nplu.org/)

Бібліотека світової літератури: [http:// ae-lib.narod.ru.](http://ae-lib.narod.ru.)

Електронна бібліотека “Джерело”: [http:// ukrlib.com.](http://ukrlib.com.)

Національна бібліотека України для дітей з віртуальною бібліографічною

довідкою: <http://chl.kiev.ua>.

Електронні сайти дозволяють студентам самостійно будувати свою освітню траєкторію, спрямовані на поглиблення наукових і просвітницьких завдань навчально-пізнавальної, науково-дослідної діяльності та вдосконалення практичних умінь студентів.

Вищезазначені програми, підручники, посібники відповідають критеріям ефективності та мають якісне науково-методичне забезпечення, але вони не завжди впроваджуються в практику викладання світової літератури у ВНЗ. Виникає гостра необхідність на шляху підготовки навчального матеріалу для профільної освіти студентів вивчити досвід, проблеми та визначити перспективи впровадження авторських програм, підручників, спецкурсів у профільному навчанні ВНЗ.

Аналіз програм університетів, що готують майбутніх учителів-словесників (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Київський національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка), та аналіз освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників декількох ВНЗ України виявив, що підготовка вчителя розглядається з кількох позицій:

- 1) готовність майбутнього вчителя виконувати професійні обов'язки;
- 2) обізнаність випускника в педагогічній галузі.

Однак найбільш вагомий чинник, тобто підготовка до роботи в профільних школах, поглиблення знань з фахової підготовки, відсутній.

Отже, проаналізувавши навчальні плани зазначених вище університетів та додатки до освітньо-кваліфікаційних характеристик, вважаємо, що підготовці студентів до профільного навчання не приділяється достатньо уваги, обмаль матеріалів щодо підвищення рівня їхньої професійної діяльності, не забезпечено готовність до профільного навчання. Натомість, із розвитком

освітньої системи України, зростає кількість елітарних освітніх закладів – ліцеїв, гімназій, спеціалізованих та профільних класів масових шкіл, збільшується кількість талановитих дітей, з якими потрібно працювати за креативними програмами, зростають потреби в освітніх, інноваційних послуг.

Отже, актуальними проблемами, які ми визначили в нашому дослідженні, є не лише підготовка майбутніх учителів, а й розробка програм, підручників, методичних посібників для студентів і впровадження інноваційних технологій до навчально-виховного процесу профільної школи.

У Державній програмі “Вчитель” також зазначено, що саме педагогу належить ключова роль в освіті. Через діяльність учителя відбувається становлення громадянина як особистості й фахівця, зміцнюється інтелектуальний та духовний потенціал нації [82].

Концепція профільного навчання в старшій школі передбачає забезпечення якісної підготовки учнів, формування в них готовності до свідомого професійного самовизначення, що можливе лише за умови готовності вчителя до профільного викладання ним навчальних предметів. Майбутній учитель профільної школи – це здатна до самореалізації, саморозвитку й функціонування в нових соціально-економічних умовах людина, яка поєднує в собі високий рівень культури, освіченості, інтелігентності, професійної компетентності. Тільки такий педагог зможе зайняти провідне місце в системі профільної освіти.

Проблемою підготовки до педагогічної діяльності займалися не одне покоління науковців – серед них педагоги-класики: Я.А. Коменський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський. У їхніх фундаментальних працях [132; 160; 292; 301] визначено загальні принципи методичної системи навчання.

Питання підготовки майбутніх учителів в умовах вищої школи розглянуто в працях І.П. Ареф'єва [4], Р.С. Гуревича [79], Н.І. Клокар [123], В.М. Кожевникова [128], А.М. Коломієць [130], О.А. Кривильової [144], О.М. Семенов [265; 266], Р.П. Скульського [274], В.І. Шахова [312],

П.В. Якименка [324] та доведено, що підготовка студентів має здійснюватися в системі, яку слід забезпечити необхідними програмами, навчальними матеріалами та іншими ресурсами, щоб у результаті отримати кваліфікованого педагога.

Питанням профільного навчання присвячені праці сучасних науковців Н.М. Бібик [16], О.І. Бугайова [43], М.П. Гузика [74], М.Ю. Кадемії [116], Л.А. Липової [154; 155], Н.А. Побірченко [216], А.П. Самодрин [257; 258]. Науковцями визначено особливості організації навчально-виховного процесу під час вивчення профільних предметів.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення в працях І.А. Зязюна [208], Н.Г. Ничкало [188], С.О. Сисоєвої [269; 270], В.О. Сластьоніна [275], Л.Ф. Спіріна [284], Г.С. Тарасенко [295], О.В. Шестопалюка [315], де висвітлено питання професійної-педагогічної підготовки майбутніх учителів та доведено, що вчитель будь-якого предмета має володіти науковими професійно-педагогічними знаннями.

Проблеми підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах профільної школи досліджували І.М. Агибова [1], С.Є. Вольянська [59; 60], М.Н. Гоглова [66], Е.М. Соф'янець [283], які з'ясували, що для підготовки вчителя профільної школи потрібна єдність повноцінної педагогічної та психологічної підготовки.

Зміна освітньої моделі потребує насамперед відповідної підготовки вчителів. Потрібно наголосити, що випускники вищих педагогічних навчальних закладів сьогодні повинні вміти аналізувати психолого-педагогічні ситуації, розвивати творчі здібності учнів, з'ясувати проблеми, що стосуються впливу середовища на поведінку старшокласника, орієнтуватися в різноманітних проявах інтересу підлітка, проектувати бар'єри в спілкуванні. Саме тому центральне місце в підготовці вчителя займає психолого-педагогічна підготовка як одна із складових професійної підготовки майбутніх учителів світової літератури.

На сьогодні набувають актуальності курси, які формують гуманістичний і творчий характер студентів та виробляють дослідницькі якості. Серед них

“Основи педагогічної майстерності”, які сприяють узагальненню й синтезу педагогічних знань та практичних умінь із педагогіки та психології, формують уявлення про характер педагогічної діяльності. Метою курсу соціальної педагогіки є дослідження потреб та інтересів людини, дій різних чинників впливу на особистість. На особливу увагу заслуговують курси вікової і педагогічної психології. Адже визначальним на сьогодні є психологічний розвиток старшокласника, різні прояви його поведінки, ставлення до читання.

Мета психологічних курсів – сприяти підвищенню загальної і психологічної культури, формуванню цілісного уявлення про психологічні особливості людини, забезпечити найбільш повний вияв можливостей особистості як суб’єкта діяльності й спілкування; створення умов для розвитку творчих здібностей, поглиблення інтересів і схильностей [266, с. 237]. Отже, поєднання курсів педагогіки, психології, основ педагогічної майстерності забезпечує фундамент професійної підготовки майбутніх учителів світової літератури.

Погоджуємося з думкою Л.Ф. Спіріна, який стверджує, що “вчитель будь-якої дисципліни повинен володіти загальними науковими професійно-педагогічними знаннями...” [284, с. 161]. На сьогодні при визначенні профільних напрямів необхідно враховувати можливість майбутніх учителів профільної школи викладати навчальні предмети в різних комбінаціях: універсальні предмети; предмети за різними профілями, що є дуже важливо в умовах сільських шкіл.

Особливо важливою видається нам точка зору С.Є. Вольянської, яка на основі наукового узагальнення державних стандартів визначила критерії відбору змісту вищої педагогічної освіти, з урахуванням методологічних концептуальних розробок учених Н.М. Бібік [16], Л.П. Вовк [53], М.В. Гриньової [72], О.Я. Савченко [254; 255], Л.О. Хомич [305], у яких зазначено, що майбутній учитель профільної школи повинен знати:

1) основоположні документи: закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Концепції профільного навчання в старшій школі;

- 2) Національну доктрину розвитку освіти в Україні;
- 3) регіональні програмні документи;
- 4) концепцію й статут загальноосвітнього закладу, у якому працює;
- 5) основи особистісно-орієнтованої педагогіки, індивідуального, гуманістичного підходів та способи їх реалізації в шкільній практиці;

б) наукову інформацію та зміст предметів базового й профільного рівнів;
 Науковець С.Є. Вольянська виокремлює вміння майбутнього вчителя профільної школи:

- 1) проектувати освітній процес, дослідницьку, індивідуальну пошукову діяльність учнів;
- 2) формувати логіку викладання профільних дисциплін, з огляду на потреби й нахили учнів;
- 3) застосовувати методи й технології навчання, які б формували навички збору та аналітичної обробки інформації, стимулювали самостійну діяльність учнів, виробляли навички самоорганізації, розвивали ціннісні орієнтації;
- 4) сприяти професійному самовизначенню старшокласників [59, с. 168].

Водночас ми поділяємо думку науковців (Л.А. Липова, В.В. Малишев, Т. Паламарчук) [154, с. 51], які до параметрів оцінки професійної компетентності майбутнього вчителя профільної школи відносять:

- 1) здатність діяти згідно з набутим фахом;
- 2) засвоїти методологічні засади особистісно-зорієнтованого навчання;
- 3) володіти змістом профільного предмета на високому рівні;
- 4) самостійно розробляти спеціальні (елективні) курси й забезпечувати їх ефективне функціонування;

Отже, спостереження за навчальним процесом у ВНЗ, вивчення досвіду викладачів (С.Є. Вольянська [59; 60], Л.П. Пуховська [234], Н.І. Шиян [316; 317]), опрацювання наукових джерел (Н.М. Бібік [16], Л.П. Вовк [53], М.В. Гриньової [72], О.Я. Савченко [254; 255], Л.О. Хомич [305]) дають підставу для твердження, що підготовку вчителя до реалізації Концепції профілізації старшої школи мають забезпечити: поглиблене знання предмета,

навички володіння інноваційними технологіями навчання та виховання, навички організації пізнавальної діяльності школярів. Детальніше знання, уміння та навички вчителя, який має викладати профільні предмети в школах, представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Уміння та навички вчителя профільної школи

Учитель повинен	Загальні знання та вміння
Знати	<ul style="list-style-type: none"> - основоположні документи: закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Концепції профільного навчання в старшій школі; - Національну доктрину розвитку освіти в Україні; - регіональні програмні документи; - концепцію й статут загальноосвітнього закладу, у якому працює; - основи особистісно-орієнтованої педагогіки, індивідуального, гуманістичного підходів та способи їх реалізації в шкільній практиці; - наукову інформацію та зміст предметів базового й профільного рівнів; - порядок організації факультативів та елективних курсів; - методика організації проектної, науково-дослідницької, пошукової діяльності учнів;
Володіти	<ul style="list-style-type: none"> - змістом свого навчального предмету на високому рівні; - методикою організації проектної діяльності учнів; - методикою пошукового й наукового експерименту з дисципліни; - комунікабельністю, конкурентністю, емпатичним розумінням, фасилітаційними здібностями; - умінням контактувати з дітьми;
Розробляти	<ul style="list-style-type: none"> - спеціальні (елективні) курси; - спецкурси зі свого предмета; - програми факультативів; - індивідуальні освітні програми; - заходи корекційно-педагогічного впливу; - методика викладання фахової дисципліни (з практики);

Забезпечувати	<ul style="list-style-type: none"> - практичну спрямованість навчально-виховного процесу; - формування універсальних компетенцій (інтелектуальної, комунікативної, пізнавальної, інформаційної тощо); - організацію свят. вечорів, походів, поїздок, екскурсій, зустрічей з відомими людьми;
Використовувати	<ul style="list-style-type: none"> - різноманітні види й форми діяльності учнів: навчальні проекти, індивідуальні, групові заняття, самостійну, науково-дослідну роботу, практику, роботу в лабораторії та додавати ще нові методи й засоби визначення динаміки просування учнів у навчальному процесі, ураховуючи їхнє зростання; - в організації профільного навчання новітні інформаційні технології, елементи модульного, дистанційного навчання, Інтернет;
Уміти	<ul style="list-style-type: none"> - проектувати освітній процес, дослідницьку, індивідуально-пошукову діяльність учнів та соціально-виробничу практику; - застосовувати методи й технології навчання, які б формували навички збору та аналітичної обробки інформації, стимулювали самодіяльність учнів, збагачували досвід відповідної діяльності, виробляли навички самоорганізації, розвивали ціннісні орієнтації; - застосовувати поряд з традиційними нові форми, методи й засоби педагогічного діагностування; - формувати логіку викладання профільних дисциплін, з огляду на потреби й нахили учнів; - діагностувати й контролювати стадії особистісного та колективного розвитку; - сприяти професійному самовизначенню старшокласників.

(Напрацювання авторське).

Окрім знань з нормативно-правової бази, науково-теоретичної підготовки, психологічної підготовки, майбутні вчителі не зможуть ефективно працювати в профільній школі без сформованої педагогічної майстерності й педагогічного такту, без педагогічної творчості. Погоджуємося із О.М. Семеног, що одне із центральних місць у навчальному процесі займає саме творча індивідуальність педагога [266, с. 236]. На сучасному етапі розвитку держави сформувалось нове соціальне замовлення – підготовка вчителя нової генерації, педагога-творця. З практики відомо, що сьогоденню потрібен не вчитель-“адаптант”, який уміє пристосуватися до вимог суспільства, а вчитель-“творець”, який може спроектувати особистий життєвий

шлях та допомогти учням знайти себе. Цілком погоджуємося з поглядами С.О. Сисоевої, яка визначає педагогічну творчість як “цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому процесі” [269, с. 37].

Інтерес до художньої творчості потрібно розвивати не лише на уроках літератури, а й на позакласних заходах, таких як: вечори поезії, конкурси на кращого читця, – зазначає Б.І. Степанишин, – при вдалому поєднанні класно-урочної системи навчання з позакласною роботою може досягти помітних успіхів у вивченні світової літератури та розвинути інтерес до читання [286].

Важливим компонентом професійної підготовки вчителя у вищих навчальних закладах до роботи в профільній школі є *педагогічна практика*. Вона забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їхньою практичною діяльністю. Практика виконує основну системоутворювальну роль у формуванні активних, конкурентоздатних педагогів. І.М. Агибова переконана, що саме в процесі педагогічної практики поглиблюються й закріплюються знання, отримані студентами у вищих навчальних закладах, формуються професійні вміння [1, с. 37–38]. Основними принципами організації педагогічної практики є принципи взаємозв’язку теоретичної і практичної діяльності, навчальної і дослідницької діяльності, варіативності у виборі змісту й форм діяльності, а спільною рисою – професійна педагогічна спрямованість [266, с. 272]. Метою практики є поглиблення професійної підготовки майбутнього вчителя світової літератури, оволодіння сучасними методами і формами організації навчально-виховного процесу, сучасними освітніми технологіями, набуття досвіду дослідницької, самостійної, науково-методичної діяльності. Під час проходження практики студенти мають можливість провести педагогічний експеримент, розробити модель досліджуваної проблеми, сформулювати висновки.

Важливим чинником університетської освіти є поєднання навчальної, самостійної та науково-дослідної роботи, яка створює сприятливі умови для підготовки фахівців. Процес підготовки майбутнього педагога містить

вирішення завдання формування вмінь і навичок самостійної роботи. Розвиваючи цю думку, О.А. Кривильова зазначає, що самостійна робота – це форма навчання, коли студент засвоює необхідні знання, оволодіває вміннями й навичками, навчається планомірно, систематично працювати, мислити, формує власний стиль розумової діяльності [144].

Отже, наступним важливим компонентом професійної підготовки вчителя у вищих навчальних закладах до роботи в профільній школі є *самостійна робота*.

Науковець Б.І. Степанишин враховує, що для успішного вивчення учнями художньої літератури потрібна інтенсифікація самостійної роботи. Цій проблемі він присвячує посібник [286]. Але, як рекомендує Є.А. Пасічник, – самостійна робота дає належний ефект тоді, коли вона розумно спрямовується вчителем і поєднується з іншими навчальними методами [206].

Майбутні вчителі профільних класів мають засвоїти основні прийоми роботи з літературними джерелами, теоретичні методи дослідження (аналіз, синтез, порівняння). Усі ці вміння повинні формуватися в процесі виконання студентами дослідницьких завдань з педагогіки, підготовки рефератів, роботи в проблемних групах, участі в спецкурсах та спецсемінарах [1, с. 40]. Навчально-науково-дослідницька діяльність передбачає написання конспектів, анотацій, курсових, дипломних чи магістерських робіт, виконання навчально-творчих завдань, повідомлень, ґрунтовний аналіз наукових джерел, проведення дискусій, ділових ігор, творчих звітів, конкурсів. Виконуючи їх, студенти повинні намагатися відійти від зразка, їхня діяльність набуває пошукового характеру, розробляються й передбачаються власні методи вирішення проблемних ситуацій, виявляються розумові здібності [144, с. 95]. Ефективність такої роботи залежить від обумовленості всіх компонентів системи професійної підготовки, спрямованості мотивації студента-філолога на дослідницький пошук. Мета навчально-дослідницької роботи – підвищити загальний теоретичний рівень, формувати науковий світогляд, сприяти молодим дослідникам в опануванні методології і методів наукового пошуку [266, с. 259].

Отже, можна стверджувати, що *навчально-дослідницька та науково-дослідницька діяльність* студентів – важливі аспекти навчально-виховного процесу ВНЗ. Їх роль полягає в забезпеченні реальної орієнтації майбутніх педагогів на інтенсивне розв'язання різноманітних завдань, що стоять перед сучасною профільною школою.

У контексті дослідження *готовність вчителя до роботи в профільній школі* тлумачимо як специфічну якість особистості, яка характеризується певним рівнем сформованості знань, умінь і навичок педагога й функціонує в єдності трьох компонентів (самостійна робота, педагогічна практика, навчально-дослідницька та науково-дослідницька діяльність), що забезпечує професійну підготовку вчителя до профільного викладання предмета. Схематично компоненти професійної підготовки вчителів у ВНЗ до роботи в профільній школі зображено на рисунку 1.1.

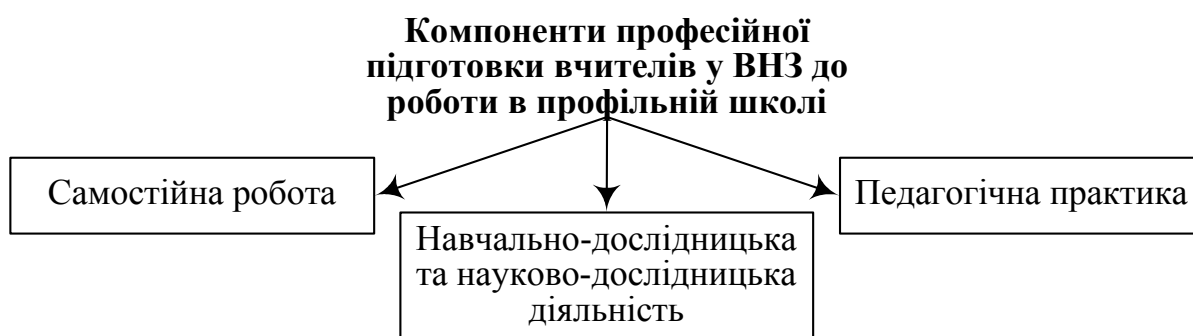

Рис. 1.1. Компоненти професійної підготовки вчителів у ВНЗ до роботи в профільній школі

Як зазначає І.І. Сотниченко, вчителя профільної школи порівняно з педагогом традиційного навчального закладу, повинні вирізняти такі якості: інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, високий рівень педагогічної культури, міцні психолого-педагогічні знання, високий науковий рівень володіння предметом, пошуково-дослідницькими вміннями й навичками, досконале володіння сучасною технікою й технологіями навчання та виховання, уміння формувати й розвивати індивідуальні здібності учнів [282, с. 58]. Прагнучи інтегруватись у європейську спільноту в усіх сферах суспільно-політичного життя, не варто забувати, що потенціал країни визначають

усебічно розвинуті й освічені особистості, здатні до самонавчання та постійного професійного самовдосконалення. Україна, як незалежна держава, шукає шляхи реформування системи української освіти, про що свідчать прийняті Закони України “Про освіту” [100], “Про загальну середню освіту” [99], “Концепцію профільного навчання” [138]. У Концепції загальної середньої освіти зазначено, що входження України у світовий освітній простір зумовлює узгодження з вітчизняними освітніми стандартами відповідно до норм світового співтовариства [135]. Сучасність покладає великі надії на вчителя, але рівень професіоналізму багатьох педагогів залишається досить низьким. Тому нинішня система педагогічної освіти надала проблемі підготовки вчителів профільних шкіл актуальний характер і поставила її в центр політики на національному та міжнародному рівнях.

Кінець XX – початок XXI століття є важливим періодом у розвитку фаху вчителя профільної школи. Усі країни звернули увагу на підготовку майбутнього педагога до роботи в профільній школі. Значна увага приділяється фаховому вдосконаленню, підготовці, неперервній освіті, підвищенню професійних можливостей учителів у Німеччині, Франції, Великобританії, США та інших розвинутих країнах.

Досягнення світової практики організації профільного навчання не залишили поза увагою науковців, які розробляли проблему підготовки майбутніх учителів за кордоном: О.І. Бугайов [43], В.Б. Гаргай [63], О.Н. Джуринський [83; 84], Н.С. Журавська [97], Ю.В. Кіщенко [122], К.В. Корсак [140; 141], А.В. Кудін [146], О.І. Локшина [157; 158], Н.В. Мукан [175; 176; 177], О.В. Овчарук [192], М.В. Рижаков [243], А.П. Самодрин [257], П.І. Сікорський [272], І.І. Сонтіченко [282], І.Е. Унт [300], О.П. Шацька [313]. На основі аналізу наукових джерел можемо зробити висновок, що старша середня школа в усіх зарубіжних країнах є профільною. У більшості країн Європи в старших класах пропонується вибрати учням один з двох чи трьох варіантів продовження освіти: наприклад, академічний чи професійний у Великобританії; філологічний чи соціально-економічний у Франції; мова-

література, соціальні науки чи математика – у Німеччині; академічний, загальний чи професійний – у США. Саме у виборі старшокласниками профілю належну роль відіграє вчитель.

До навчальних планів шкіл ряду країн (Франція, Австрія, США, Німеччина, Англія) включені курси вибору професії, а також професійної підготовки педагогів [258, с. 24].

У Німеччині прослідковується тенденція до збільшення обсягу самостійної індивідуальної роботи студентів, поширеними є інноваційні заняття та система практик, а також участь майбутніх учителів-філологів у науково-дослідній роботі.

Новим для французької системи освіти є об'єднання предметної й педагогічної підготовки, а також широко використовуються інформаційно-комунікаційні технології, науково-дослідна робота та система практик у професійній підготовці майбутніх учителів.

Відповідно до вимог педагогічної професії в США вчитель зобов'язаний учитися впродовж усієї професійної діяльності, розширюючи власний асортимент професійних послуг, поглиблюючи знання та вміння [177, с. 101].

Важливим етапом у підготовці майбутніх педагогів США, як і в Україні та в багатьох інших країнах, є педагогічна практика. На відміну від шкіл України, де практикою керують викладачі університетів, у США для цього готують спеціальних учителів, які й керують педагогічною шкільною практикою.

В університетах Америки досить активно практикуються нетрадиційні методи й форми навчання: рольові ігри, моделювання, мікровикладання.

Досвід вирішення проблеми освіти в країнах Сходу рідко стає предметом педагогічних досліджень. Проте, на нашу думку, він вартий уваги. Освіта – реальний чинник розвитку суспільства будь-якої країни, а особливо – Китаю. Китайське прислів'я якнайкраще характеризує ставлення китайців до освіти: “Золото має свою ціну, а знання – безцінні” [313, с. 107]. Освітнім законодавством Китаю передбачено три види вищої освіти:

- 1) курси зі спеціальними навчальними програмами, де готують студентів упродовж 2 – 3 років;
- 2) бакалаврат – на навчання виділяють 4 – 5 років;
- 3) магістратура – обов'язкова тільки після бакалаврату з терміном навчанням 2 – 3 роки.

Реформи системи вищої освіти Китаю спрямовані на розвиток інформаційних технологій, конкуренції, пристосування до вимог міжнародного ринку праці. За словами О.П. Шацької, особливу увагу звертають “на зміцнення ВНЗ як навчально-дослідницьких центрів, що готують молодих учених і здійснюють наукові розробки” [313, с. 108].

Система освіти Японії надзвичайно цікава своїм величним ставленням до вчителя (сенсея). “Відступи на три кроки, але на тінь сенсея не наступи”, – говорить давнє прислів'я [85, с. 37]. Праця вчителя, престиж професії цінується японцями понад усе. Як і в інших розвинутих країнах, основними тенденціями щодо системи педагогічної освіти Японії є:

- 1) орієнтація на вищу освіту;
- 2) підсилення психолого-педагогічної підготовки;
- 3) різноманітність факультативів, спеціальних курсів у програмі навчання [85, с. 39].

Учителів готують у педагогічних університетах упродовж чотирьох років. Як і в більшості зарубіжних країн, зокрема й Україні, в Японії методи й форми організації навчання майбутніх учителів традиційні: лекції, семінари, практичні заняття.

Отже, досвід системи освіти Японії є досить цікавим для України і, особливо, ставлення до особистості вчителя. З таким шанобливим ставленням до педагога ми не стикались, вивчаючи досвід інших зарубіжних країн.

Система освіти в Росії практично не відрізняється від організації системи освіти в Україні. І в одній, і в іншій державі готують майбутніх учителів педагогічні, класичні або національні університети або інститути упродовж 4 років (бакалавр) і протягом 6 років (магістр). Модернізація освітніх процесів

суттєво впливає на професійну підготовку майбутніх учителів російської мови і літератури. Посилюється професійна спрямованість філологічної підготовки.

Отже, за нашими спостереженнями, система підготовки майбутнього вчителя літератури в Росії подібна до України. Також є типові риси, притаманні ВНЗ за кордоном.

У Великобританії організовано партнерство між педагогічними колективами шкіл, професорсько-викладацьким складом університетів та департаментами освіти. Основною метою такого партнерства є підготовка учителів. При підготовці учителів англійської мови та літератури поряд із традиційними лекціями, семінарами у ВНЗ практикуються дискусії, рольові ігри, моделювання, методичні презентації. Вагома роль відводиться педагогічній практиці та використанню сучасних ІКТ навчання.

Підсумовуючи, можна сказати, що основними завданнями, які спрямовані на професійну підготовку майбутніх учителів Великобританії, є включення педагога в процес підвищення особистої кваліфікації, докурсова та післякурсова підготовка, робота над особистою методичною темою, стажування, творчі звіти, наставництво, опрацювання фахової літератури.

Отже, незважаючи на деякі характерні риси, виділяються єдині суттєві тенденції в професійній підготовці майбутніх учителів зарубіжних країн. Цей досвід може бути корисним і вагомим для формування системи профільної освіти, а особливо підготовки майбутніх педагогічних кадрів до роботи в профільних школах України. Сучасні освітні реформи в країні повинні бути спрямовані на виховання майбутнього вчителя, підвищення рівня його фахової майстерності, будуватися на принципах довіри та взаємодопомоги, покликані порівнювати та узагальнювати передовий досвід справжніх майстрів профільної школи.

Ураховуючи зарубіжний досвід, ми актуалізуємо потребу в прискоренні темпів упровадження цілісної системи профільного навчання в старшій школі.

Отже, кожна країна світу сьогодні має власний багатий досвід розбудови системи освіти. Саме вивчення досвіду зарубіжних країн щодо підготовки майбутніх фахівців до роботи в профільних школах, сприятиме збагаченню вітчизняної системи освіти, допоможе у вирішенні цілої низки проблем, які сьогодні стоять перед системою вищої освіти України.

Профілізація системи освіти загалом потребує від майбутнього вчителя здатності осмислювати продуктивні тенденції вітчизняного й зарубіжного досвіду; будувати ідеальну модель випускника загальноосвітнього навчального закладу; розуміти характер змін у методиці викладання різних предметів у профільній школі; продумано добирати сучасні технології навчання, відповідно до напрямку навчального профілю; сприяти вибудовуванню студентом своєї перспективи, особистісного, духовного зростання. Гострою залишається проблема кадрового забезпечення профільної школи й не менш складне питання підвищення кваліфікації та підготовки майбутніх учителів до реалізації завдань профілізації загальної освіти.

1.2. Проблема розвитку читацьких інтересів у контексті дефінітивних підходів

Література є одним із чинників суспільного виховання: інтелігентності, моральності, загальнолюдської культури, вона оволодіває душевним світом людини й пробуджує в неї уяву, різноманітні думки, почуття, переживання. Однак, щоб художня література здійснювала виховну роль, потрібно викликати в дитини бажання читати. У процесі самого читання зростають читацькі можливості старшокласників, що є необхідною передумовою розвитку їхніх читацьких інтересів. За словами дослідника читацьких інтересів А.М. Копчука, незаперечним є той факт, що виховання в учнів любові до книги, вироблення в них глибоких читацьких інтересів – одне з головних завдань, які необхідно розв'язувати на сучасному етапі реформи загальноосвітньої й професійної школи [139, с. 4].

Проблема розвитку читацьких інтересів студентів у сучасних умовах інформаційного суспільства недостатньо відображена в наукових працях і є особливо актуальною нині, коли бурхливо розвиваються телекомунікаційні та комп'ютерні технології. Розвиток читацьких інтересів стає проблемою століття: книга все швидше віддаляється від людини, зменшується інтерес до читання, процес читання ускладнюється. Студенти отримують величезні інформаційні навантаження, що призводить до зниження творчої активності й швидкої втомлюваності. І тому інтереси до читання не розвиваються ні вдома, ні в школі, а ВНЗ не лише не допомагають розвитку читацьких інтересів, а й знищують їх. Форми навчання здебільшого інформаційного характеру не сприяють прояву пізнавальної активності студентів, не розвивають їхні вміння працювати, постійно поновлювати й поповнювати знання. Надання знань у готовому вигляді відучує студентів від самостійної роботи з підручником, книгами. Перевантаження в навчанні, зменшення вільного часу призводить до звуження різнобічності інтересів.

Проблема розвитку читацьких інтересів багатогранна. Але вирішення завдань їх розвитку неможливе без розв'язання проблеми інтересу.

Дослідники стверджують, що одним з важливих складових процесу виникнення та існування читання, а також розвитку читацького середовища є інтереси. Поняття “інтерес” розв'язується зусиллями багатьох наук – філософії, соціології, психології, педагогіки й вивчається з різних боків, тому що кожна наука має свій аспект дослідження.

Окремі питання досліджуваної проблеми стали об'єктом наукових інтересів українських та зарубіжних науковців. Відомо, що категорію “інтерес” як таку, на якій ґрунтується поведінка особистості, досліджували філософи: В.П. Андрущенко [3], Г.М. Гак [61], П.А. Гольбах [68], О.К. Дусавицький [88]. Соціологічна концепція інтересу як особлива вибіркова спрямованість особистості на процес пізнання висвітлена в працях А.Г. Здравомислова [108], Д.О. Кікнадзе [119].

У філософії проблема інтересу найповніше висвітлена в працях Г.М. Гака. Він трактує інтерес як “об’єктивне явище, яке пов’язане з буттям предмета й не звужується до розуміння та волі” [61]. Інший філософ П.А. Гольбах розглядає інтерес як єдиний мотив людських дій і намагається з його допомогою пояснити всі явища в житті та вважає, що інтерес – це об’єкт, з яким кожна людина пов’язує, залежно від свого темпераменту й своїх ідей, уявлення про своє щастя; інтерес – це те, що кожен з нас вважає необхідним для свого щастя [68]. Зі свого боку, А.Г. Здравомислов висуває теорію інтересу, залежно від того, хто є носіями. На думку науковця, інтереси поділяються на: “індивідуальні (особисті), носіями яких є індивід, окрема особистість; соціальні, носієм яких є будь-яка група чи спільнота людей; загальні, носієм яких виступають усі прогресивні сили певного суспільства” [108]. Індивідуальні, соціальні та загальні інтереси взаємопов’язані між собою. Ідею А.Г. Здравомислова щодо індивідуальних інтересів можна розширити, говорячи, що кожній дитині, дорослій людині властиві особисті інтереси. Окрім того, усе буде залежати від смаків учня – чому він надає перевагу. Зрозуміло, що до індивідуальних інтересів старшокласника можуть належати також і читацькі інтереси, якщо школяр захоплюється читанням, літературою.

З філософської точки зору (Г.М. Гак, П.А. Гольбах, А.Г. Здравомислов), інтереси поділяються на матеріальні, економічні, політичні й духовні. Нас цікавлять, насамперед, духовні інтереси, тому що це наука, мистецтво, моральність, релігія. Духовні інтереси можуть виявлятися в бажаннях, мріях людини. Тобто читацькі інтереси з філософської точки зору належать системі духовних інтересів.

Проблема інтересу є об’єктом багатостороннього дослідження. З огляду на сутнісні ознаки, Д.А. Кікнадзе прирівнює інтерес до духовної освіти [119].

З соціологічної точки зору А.Г. Здравомислов розглядає інтерес “з одного боку, як перехід об’єктивного до суб’єктивного... З іншого боку, це перехід суб’єктивного в об’єктивне...” [108, с. 6].

На думку філософа, інтереси керують життям людей, вони є основою людських дій, думок, вчинків [108]. Загальний інтерес не може проявити себе тільки через сукупність індивідуальних якостей, але будь-який індивідуальний інтерес намагається знайти власну форму вираження. Тільки аналіз конкретної ситуації може дати тлумачення як і коли відбуваються протиріччя між інтересами. Разом з тим інтереси у філософії не залишаються нерухомою категорією. Вони змінюються разом зі змінами економічних, політичних, соціальних відносин у країні.

Проблему розвитку інтересу в психології досліджували М.Ф. Беляєв [11], В.Ф. Гоновлін [69], Г.С. Костюк [143], О.М. Леонт'єв [152], В.М. Медведєва [166], В.М. М'ясищев [179], В.А. Роменець [249], С.Л. Рубінштейн [251], А.О. Смирнов [278], Ю.Л. Трофімов [299]. Слушним виявляється попередження психологів (О.М. Леонт'єва [152], В.М. М'ясищева [179]), що в учнів спочатку виникає інтерес до читання, а вже потім формуються читацькі інтереси.

Специфіка інтересу полягає в тому, що він досить тісно пов'язаний із потребами. Інтерес виявляється в думках, увазі, а потреби – у бажанні, волевиявленні. Психолог С.Л. Рубінштейн доводить, що інтерес – це мотив, який діє залежно від свого значення та емоційної привабливості [251]. Будучи зумовленим емоційною привабливістю, інтерес має вияв насамперед в увазі. Він охоплює всі психічні процеси – сприйняття, пам'ять, мислення й, водночас, активізує діяльність людини [143; 299].

У загальній психології інтерес характеризується як “прагнення”, “переживання”, “ставлення”, “увага”, “загальна цілеспрямованість особистості” [11; 69; 143; 174; 179; 299; 251]. Узагальнюючи думки науковців, ми визнаємо, що кожен дослідник вносить смислові відтінки в поняття “інтерес”, тим самим, дає можливість краще висвітлити та глибше зрозуміти цю особистісну якість.

Психолог О.М. Леонт'єв розглядає інтерес, як провідний мотив навчальної діяльності, який надає своєрідності іншим мотивам, визначає увесь характер мотивації загалом [152].

Зокрема, В.М. Медведєва зауважує: “Формування інтересу – це інтелектуально-емоційна взаємодія об'єкта й суб'єкта, соціально й особистісно орієнтована на реалізацію мотиваційної та пізнавальної сфери потреб особистості” [167, с. 16]. Саме інтерес лежить в основі розвитку інтелекту, уваги, пам'яті, пізнання, а читацький інтерес виявляється в позитивному ставленні до читацької діяльності, захопленні самим процесом читання.

Психологію читання літератури в системі професійної підготовки студентів досліджувала Н.В.Чепелєва, яка визначила чинники, що впливають на ефективність читання, та виявила умови, котрі сприяють формуванню готовності студентів до самоосвіти. Вона стверджує: “Визначальним фактором ефективності читання є читацька компетенція, що становить систему вагомих якостей суб'єкта, які дозволяють йому ефективно взаємодіяти з текстом, адекватно розуміти твір, вступати в діалог з автором” [306, с. 35].

Науковець В.М. Медведєва розкрила процес формування інтересу читачів-підлітків до літератури й довела, що на формування читацьких інтересів впливають різні фактори, серед яких: соціокультурні, соціально-демографічні, характер і спрямованість навчальних програм. У її праці [167, с. 25] стверджується, що в умовах демократичного, гуманістично спрямованого суспільства в Україні діяльність бібліотек для дітей щодо формування в підлітків інтересу до літератури потрібно будувати на пріоритеті інтересів читача як особистості, з урахуванням індивідуальних соціально-психологічних характеристик.

Відомі педагоги, такі як : Н.М. Бібік [17], Т.О. Долбенко [86], Н.Г. Морозова [174], Г.О. Оленіна [195], А.П. Савін [253], О.Я. Савченко [255] – визначають інтерес як форму прояву пізнавальної потреби, як засіб досягнення певної мети, стимул для освітньої діяльності.

Інтерес виникає з потреби щось знати, бачити, чимось оволодівати. Виникаючи як первинне орієнтування в пізнанні й проявляючись в активній самостійній діяльності, він набуває нового стимулу, коли учні прагнуть до глибшого пізнання [86, с. 46]. Заслуговують на увагу слова А.П. Савіна, який

виокремлює рівні розвитку інтересу: споглядальний, діяльний, пізнавально-теоретичний, творчий. Крім цього, дослідник виділяє такі стадії інтересу: допитливість, цікавість, діяльний пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес. Але оскільки інтерес завжди предметний, то, на думку автора, дослідити його розвиток можна лише в конкретній предметній пізнавальній діяльності [253].

Наша думка узгоджується з поглядами Н.Г. Морозової, яка, виокремлюючи інтерес з-поміж інших психічних утворень, близьких до інтересу (любов, повага, визнання, захоплення), вказує ознаки, які, на її думку, властиві тільки інтересу: пізнавальне ставлення, забарвлене інтелектуальними емоціями; безпосередній мотив, зумовлений діяльністю [174, с. 15].

Отже, проаналізувавши різні визначення “інтересу”, ми зробили висновок: щоб викликати інтерес до читання, потрібно викликати бажання до знань, до книги. Погоджуємося з думкою Н.Г. Морозової: “Не виникає любові до знань без любові до книги – навчальної, пізнавальної, художньої, гарного відношення до неї” [174, с. 15]. Але сам процес читання є головною умовою виникнення читацького інтересу.

Проблема читання займає визначне місце в наукових теоріях взаємодії автора та його творів, їх впливу на читача.

Професор Т.О. Долбенко вважає, що на формування інтересу старшокласників до літератури впливає укомплектованість фондів бібліотеки науково-пізнавальною літературою. Педагог стверджує: “Формування в підлітків інтересу до науково-пізнавальної літератури може сприяти застосування проблемних форм популяризації літератури, з урахуванням закономірностей їхнього мислення” [86, с. 86].

Дослідниця Г.О. Оленіна розглянула проблему формування інтересу підлітків до літератури й зробила висновок, що соціально-культурна діяльність може бути ефективним засобом до розвитку читацьких інтересів, а формування інтересу підлітків до світової літератури виявляється в поглибленні їхнього інтересу до читання творів зарубіжних авторів [195, с. 9]. Науковець Т.О. Яценко вважає, що читацькі інтереси розвиваються й удосконалюються

впродовж усього життя особистості, але уроки літератури – це основа їхнього ефективного формування [325, с. 90].

Проблема розвитку читацьких інтересів стає проблемою століття: книга все швидше віддаляється від людини, інтерес до читання зменшується, читацькі інтереси стають більш вибагливими.

Цілісний підхід до розвитку читацьких інтересів студентів передбачає комплексний вплив на взаємопов'язані психічні процеси майбутнього вчителя (мислення, сприймання, пам'ять, увагу, уявлення) за допомогою мистецтва слова. Такий шлях потребує опори на зв'язок свідомого та інтуїтивного в навчанні, викликає бажання пізнати нову інформаційну мислинневу діяльність, розвиває чуття стилю, що є необхідним для становлення особистості. Отже, В.Ф. Сахаров запропонував визначення цієї проблеми: “Читацький інтерес – вибірково-позитивне ставлення соціального суб'єкта до читання друкованих творів, яке має для нього значення й емоційне захоплення в міру їх відповідності його духовним потребам й особливостям його читацької психології” [260, с. 112]. Як бачимо, акцентується увага на двох основних ознаках читацького інтересу, а саме на значенні певної літератури для читача й позитивному емоційному ставленні до її читання. Бажано, щоб ці два моменти збігалися. Досліджуючи це явище, науковець В.Ф. Сахаров стверджує, що читацький інтерес – це читацька активність, яка постійно перебуває в русі, і якщо на нижчих щаблях вона є просто інтересом, зацікавленістю, то на вищих, набуває більш усвідомлених, вольових рис і тоді переходить у стадію інтересу більш ініціативного [260, с. 46].

У підлітковому віці відбувається інтенсивне формування інтересів, а їхньою рушійною силою є афекти-бажання. Провідними формуючими процесами в підлітків є розвиток мислення, осмислення навколишнього світу й свого місця в ньому. Уміння правильно читати й розуміти твір розвиває уяву, збагачує словниковий запас.

Російські науковці Є.Р. Левіна та Н.Б. Шеломцева вважають, що вплинути на людські емоції вдається “олюдненими книжками”, або,

використовуючи сучасні словосполучення, книжками, у яких присутній “людський фактор” [151, с. 52]. Він є головним чинником, що зумовлює вибір творів, активізує процес сприймання книги, спонукає до подальшого читання. Продовжуючи думку попередніх дослідників та працюючи над проблемою інтересу старшокласників, Г.О. Оленіна виокремлює декілька принципів, на яких ґрунтується формування інтересу підлітків до літератури:

1) послідовності, систематичності, поетапності формування інтересу старшокласників до літератури;

2) використання масових і групових форм культурно-дозвільної діяльності (ігрових, дискусійних, театралізованих форм, літературних вечорів і вікторин, турнірів та аукціонів);

3) інтеграція виховних впливів сім'ї, школи, закладів культури й дозвілля, центрів дитячої творчості та ін. [195, с. 7]. Необхідною умовою літературного розвитку підлітків, їхньої читацької культури є педагогічний вплив, пошук ефективних шляхів, методів і форм діяльності. Відомо, що стійкі інтереси формуються в процесі діяльності, тому педагогічним завданням є створення умов, за яких вищезазначена форма роботи була б привабливою для учня, емоційно забарвленою, відповідала б його віковим особливостям та могла сформувати кваліфікованого читача.

Історія читача розпочалася за античних часів. Головним учасником створення тексту був, безумовно, автор. На другій позиції – об'єкт процесу, творіння автора – твір. На античному етапі розвитку комунікаційного процесу читач розглядається як уявний суб'єкт, оскільки кількість освічених осіб була невелика, а сам твір ставав основою для поетичного, театрального дійства. Поступово в античному суспільстві думка про важливість позиції читача, про необхідність його підготовки до розуміння твору набула значущості.

За доби Середньовіччя автор залишався головною особою комунікації, однак, поряд з ним з'явилися посередники – перекладачі, коментатори. З моменту входження у простір читацької діяльності перекладача або коментатора, текст піддавався трансформації і здійснювалося своєрідне

прирощування додаткових відтінків. Таким чином з'являлися перші кваліфіковані читачі – перекладачі, критики, співавтори, професійним завданням яких стала підготовка текстів для комунікаційного сприйняття його майбутніми читачами. Одним з перших, хто заклав основи вивчення процесу читання і читача, був А. Августин (філософ, письменник). Він вперше визначив головну проблему процесу комунікації читача і тексту.

У I половині XIX століття автор посідає головне місце і проблема читача набуває актуальності. Культурна еліта усвідомила залежність долі твору і його автора від рівня і способу її вирішення. У II половині XIX століття книговидавнича справа розглядалася як бізнес і тому відбулася зміна пріоритетів: читач вибирає твір для читання, а автор, втрачаючи позицію головного суб'єкта опосередкованого спілкування, орієнтується на його уподобання. Однак якщо літературний матеріал викликав зацікавленість у читача, то це могло активізувати його інтерес до інших творів цього письменника й до особистості самого творця.

Наприкінці XIX – на початку XX століття особа читача стала центральною у полі зору всіх літературознавців. У той час суттєво вплинули на розвиток читацької культури та читацьких інтересів відомі педагоги-методисти: Ф.І. Буслаєв [45], В.І. Водовозов [54], В.П. Острогорський [203], В.Я. Стоюнін [289], які пропонували своє бачення шляхів розвитку читацької діяльності. Їхні послідовники, котрі працювали в I половині XX ст. – В.В. Голубков [67], Г.О. Гуковський [75], М.О. Рибникова [242] – вважали, що для набуття ґрунтовних знань з літератури потрібно вдумливо читати текст твору й поєднувати емоційне сприйняття з глибоким практичним аналізом.

У II половині XX століття актуалізація інтересу до читача була пов'язана з текстуальним аналізом. У той же час розвиток та формування читацьких інтересів залишається в центрі уваги методики та практики. У працях Г.І. Беленького [10], Л.І. Беленької [9], Л.І. Беляєва [12], Т.Ф. і Ф.Ф. Бугайків [42], Б.А. Буяльського [50; 51], С.А. Гуревича [80], В.Г. Маранцмана [161], Л.Ф. Мірошніченко [171; 172], Н.Д. Молдавської [173] та інших досліджується

розвиток читацьких інтересів та пропонуються ефективні шляхи підвищення читацької діяльності.

Усі літературні концепції ХХ століття орієнтовані на читача, який, занурившись у спілкування з твором, має час для рефлексії. Реалізація читацької кваліфікації читача відбувається в межах читацької діяльності. Та справжнє читання потребує вдумливості, упорядкування переживань, осмислення. Сьогодні всі, хто віддає шану читанню, стурбовані втратою в середовищі учнів інтересу до читання.

На початку ХХІ ст. ця проблема набуває все більшого значення та досліджується в межах філософії, соціології, педагогіки, психології. Науковці, учителі-практики зацікавилися процесом читання та розвитком читацьких інтересів молоді, оскільки рівень читання став значно знижуватися. Серед сучасних дослідників потрібно виокремити таких, як: Б.В. Дубин [87], З.В. Кирилюк [120], О.М. Куцевол [148; 150], О.А. Кучерук [147], Є.О. Орлова [199], С.І. Сафарян [259], Л.К. Светенок [261], які переконані в тому, що основним завданням курсу літератури є розвиток читацьких інтересів молоді.

Дослідники О.О. Ісаєва та Н.Й. Волошина наголошують на системності роботи з додаткового читання й розглядають його як систему, що формує всебічно розвинену особистість [56, с. 11]. У свою чергу, Н.Й. Волошина, досліджуючи читацькі інтереси, звернула увагу на рівень читацької культури старшокласників і рекомендує не просто читати книги, а більше думати над їхнім змістом, над характером людей, намагатися самостійно оцінити прочитане. Продовжуючи точку зору Н.Й. Волошиної, професор О.О. Ісаєва констатує: “Загальна духовна культура особистості, культура почуттів людини, система її власних критеріїв оцінки дійсності безпосередньо залежить від культури читання” [259, с. 5].

Актуальною є праця Н.О. Ковальнової [125], яка розробила систему підготовки студентів до навчання техніки читання й пропонує основні шляхи та способи розробки проблеми навчання дітей читання в теорії та практиці

педагогіки, а також визначила роль і місце читання в системі сучасних освітніх технологій.

Питанню методики організації читацької діяльності старшокласників присвячено дослідження О.А. Слижук, у якому доведено, що ефективна організація читацької діяльності є вагомим чинником для формування в учнів читацьких інтересів [276].

На основі аналізу наукових джерел, нами зроблено висновок, що читацький інтерес – це динамічна активність, що включає перетворення інтересу, зацікавленості в усвідомлення та ініціативу.

Найчіткіше, на нашу думку, окреслила призначення читання Н.В. Чепелева, яка вважає, що це “не лише досить проста навичка, а складний вид діяльності, що включає орієнтування в потоках інформації, сприймання та розуміння змісту тексту, його осмислення й засвоєння, а також подальше використання прочитаного в повсякденному житті, навчальній, професійній та інших видах діяльності”. Недаремно відомий книгознавець М.О. Рубакін дав визначення читанню як створенню власних думок за допомогою думок інших людей [307, с. 3].

Дослідниця Н.Д. Юмашева вважає, що читання є однією з важливих технологій освіти [322, с. 9]. На думку В.О. Скитневського: “Яким би читання не було відповідно до свого спрямування, у ньому завжди присутня постійна базова структура, яка являє собою тріаду: текст – читання – читач” [273, с. 345].

Отже, опрацьовуючи проблеми соціології та психології читання, науковці здійснювали пошуки диференціації, класифікації, типологізації читачів й читацьких інтересів і зробили висновок, що у читачів ХХ століття інтерес до книги був великий і різноманітний. Але на межі тисячоліть стрижнем усіх соціологічних досліджень залишається користувач з його інформаційними потребами та запитам.

На початку ХХІ століття студенти значно менше читають, ніж попередні покоління, але, безумовно, читають. На сьогодні змінюються інтенсивно практично всі характеристики читання: статус читання, його тривалість,

характер, способи роботи з друкованим текстом, мотиви й стимули читання. Змінюються також і джерела отримання друкованої інформації.

Читання покладено в основу освітньої, пізнавальної, професійної, культурно-дозвільної, а також щоденної діяльності людини, і тому книга на сучасному етапі розвитку залишається одним з найбільш ефективних інструментів передачі інформації.

За результатами соціологічних опитувань, проведених Інститутом соціології НАН України, у сучасного підлітка є великі можливості вибору того чи іншого способу проведення дозвілля. Це – різні засоби масової комунікації та електронні мас-медіа. Сучасні підлітки – це нове “мультимедійне” покоління, у якого інші цінності, моделі поведінки та орієнтири у світі інформації. Навколишнє середовище й доступність різних каналів масової комунікації, друкованих та інших матеріалів мають вагомий вплив на ставлення студентів до книги, на їхні читацькі інтереси. Науковець Д.Я. Якавоните вважаючи, що активне читання – це основа комунікації стверджує: “Якщо нас будуть заохочувати, говорити про те, що ми читаємо, а наші висловлювання будуть оцінені належним чином, то ми, відповідно, будемо більше читати та сміливіше обговорювати прочитане” [323, с. 409].

В умовах розвитку науково-технічного прогресу, зокрема інформаційних технологій, існує проблема зниження читацької культури студентів, а також інтересу до користування друкованою книгою як джерелом інформації, і саме тому читання дає змогу особистості інтегруватися в національну та світову культуру, рівень читацької культури студентів є важливим чинником економічного й політичного розвитку країни, її конкурентоспроможності.

Сьогодні кількість проблем, пов’язаних з читанням підлітків, продовжує зростати, а саме:

- 1) зниження інтересу до читання;
- 2) обмеженість кола читання підлітків з перевагами навчальної й розвивальної літератури;

3) низький рівень читацької компетентності: невміння знаходити необхідні джерела письмової інформації, відбирати, оцінювати, аналізувати тексти [199, с. 15].

Вивчення характеру та якості читання сучасних підлітків щодо індивідуальних уподобань свідчить про те, що вони орієнтовані більшою мірою на розважальну літературу: фантастику, детективи, містику, комікси. Водночас потрібно відмітити їхнє невміння орієнтуватися в книжному просторі. У якості впливових джерел рекомендацій книг для читання підлітки називають насамперед друзів, телебачення, шкільну програму, Інтернет і майже не згадують ні викладачів, ні бібліотекарів.

Спеціалісти різних галузей знань – психологи, педагоги, соціологи – довели, що нечитаючий підліток – це не лише перепона для соціально успішної реалізації особистості, а й великий ризик для суспільства.

Ситуація залучення студентів до книжної культури в наші дні радикально змінюється. У процесі соціалізації особистості підлітка підвищується роль засобів масової інформації. Розвивається культура, яку називають по-різному: “візуальна”, “відеокультура”, “електронна культура”. Змінюється домашнє середовище, де ростуть молоді люди, і до домашньої бібліотеки додається фонотека, відеотека, комп’ютерна ігротека.

Сьогодні роль читання в духовному, економічному й соціальному розвитку нашого суспільства ще не повністю усвідомлюється як загальнонаціональна проблема. Усі ці проблеми читання шкільної молоді не можуть залишатися лише турботою ентузіастів та професіоналів-бібліотекарів. Результати будуть лише тоді, коли кожен усвідомить, що розвиток читацької культури особистості повинен бути частиною національної політики в галузі читання, культури й освіти.

До цього часу в Україні ще не створена державна система розвитку в студентів інтересу до читання. Сучасна система освіти не сприяє підвищенню читацької культури молоді, а натомість розвиваються негативні тенденції в літературі: зниження морально-культурного рівня життя суспільства,

захоплення молоді комп'ютерними технологіями та Інтернетом, засилля мультимедійної культури, відсутність комплексної системи розвитку читацької культури особистості.

Читання – це головна технологія сьогодення й майбутнього. Тому в сучасній науці проблема пробудження, поновлення й розвитку інтересу до читання набуває особливого значення.

На важливість об'єднаних зусиль бібліотеки, школи та підліткових клубів за інтересами в процесі формування потреб у читанні звертає увагу М.М. Чепіль у дисертаційній роботі [308], де увиразнено вплив шкіл та бібліотек на читацькі інтереси учнів. Науковець підкреслює, що “незадоволення потреб у необхідній книзі, невміння значної частини підлітків відшукати необхідне джерело, користуватися довідково-бібліографічним апаратом веде до зниження інтересу до читання” [308, с. 45]. Але виховання цього інтересу ще не забезпечує виникнення інтересу до літератури. Як зауважує професор О.О. Матвеева: “Читання традиційно розглядається в педагогіці як вагомий чинник інтелектуального, морального, естетичного формування особистості” [162, с. 80]. Тобто, потрібно особливо уважно ставитися до добору книжок, які б зацікавили учнів. Відсутність у старшокласників інтересу до літератури значною мірою пояснюється недостатньою стимуляцією до збагачення знань за допомогою книг.

Вагомий внесок у розвиток процесу читання зробив учений-методист Б.І. Степанишин, який важливого значення надає виразному читанню віршованих творів. “Таке читання повинно пройнятися творчою індивідуальністю, – вважає вчений, – прозвучати переконливо, щоб у старшокласників з'явилися картини й образи, тоді воно вже буде аналізом” [287, с. 119]. Для цього потрібно, щоб старшокласники висловлювали свої власні думки, організовували живе спілкування. “Цей прийом сприяє усвідомленню потреби уважного читання, він не просто змушує учнів читати, а виховує в них навички вдумливого читання твору” [287, с.96].

Значна роль в організації розвитку читацьких інтересів студентів належить професіоналізму, методично-технологічній майстерності викладача. Його завдання – підвищити читацькі інтереси молоді. Для розв’язання цього завдання потрібно спиратися на такі положення відомих науковців Б.В. Дубин [87], Г.О. Оленіна [195], Є.О. Орлова [199], С.І. Сафарян [259], О.А. Слижук [276]:

1) наявна пряма залежність між начитаністю студента й рівнем його інтелектуального та духовного розвитку; задоволення читацької цікавості викликає нові інтереси до читання й розширює коло пізнавальних, емоційних потреб високого рівня навчально-предметної діяльності;

2) шлях до формування стійкого, ініціативного інтересу до читання лежить через пробудження епізодичного, ситуативного інтересу до книжки;

3) без розуміння змісту тексту не може бути інтересу до читання;

4) з’ясування рівня читацьких інтересів передусім визначається їх тематично-змістовним характером і значущістю для студентів; характер читацьких інтересів впливає на розвиток цілеспрямованої читацької активності студентів, сприяє збагаченню не лише активного й пасивного словника студентів, а й життєвого досвіду.

Урахування вищеназваних положень та умов ставить перед викладачами ВНЗ певні вимоги до організації навчального процесу:

1) індивідуальний підхід до формування читацьких інтересів студентів, з’ясування їхнього ставлення до книжки, вивчення особливостей читацьких, художніх та наукових потреб (обсягу читацького світосприйняття);

2) добір оригінальних текстів як джерела пізнавальної інформації та естетичної насолоди;

3) складання для студентів списків рекомендованої літератури з тих проблем, які є актуальні для них як майбутніх учителів світової літератури;

4) розроблення новітніх технологій, спрямованих на вироблення в студентів інтересу до книжки;

- 5) запровадження системного підходу до організації роботи над розвитком читацьких інтересів молодих педагогів на заняттях із літератури;
- 6) забезпечення контролю за читацькою діяльністю студентів.

Отже, для підвищення рівня читацьких інтересів у ВНЗ слід організувати:

- 1) презентації наукової, навчальної, науково-популярної художньої літератури за участю письменників, видавців, бібліотекарів;
- 2) книжкові фестивалі і свята книги за участю викладачів та студентів;
- 3) літературні ігри, вікторини, конкурси читачів; театральні вистави, пов'язані з літературною тематикою; дистанційні форми навчання читання;
- 4) неформальні читацькі об'єднання клубів (любителів певних напрямків, за різними читацькими інтересами);
- 5) курси з проблеми вивчення читацьких інтересів, семінари-тренінги, конференції.

Усі ці засоби диференціюють відповідно до різних категорій тих, хто навчається. Варіанти навчальних програм і тренінгів розраховують на різну кількість годин залежно від цілей та рівня навчального закладу.

Дані сучасних досліджень (Б.В. Дубин [87], З.В. Кирилюк [120], О.М. Куцевол [148], Є.О. Орлова [199], С.І. Сафарян [259]) свідчать про зниження читацьких інтересів студентів. До основних причин відносять:

- 1) низьку організацію освіти, пов'язану з мовою, письмовими текстами, інформаційним потоком;
- 2) дефіцит методичного забезпечення системи освіти у сфері читання;
- 3) підготовку якісних викладацьких кадрів, їхню нездатність забезпечити студентів необхідним рівнем читацької компетентності;
- 4) слабкість соціокультурних стимулів до читання [199, с. 10-11].

Серед другорядних причин зниження інтересу до читання зазначимо й такі, як постійно зростаюча роль альтернативних засобів інформації, пасивна роль сім'ї у формуванні читацької активності підлітків, домінування матеріальних цінностей у суспільстві.

Навколишнє середовище й доступність різних каналів масової комунікації, друкованих та інших матеріалів у наш час мають значний вплив на ставлення підлітків до книг, тому й електронна культура іноді сприймається як конкурент друкованому слову.

Проблема, пов'язана із застарілою системою підготовки педагогічних кадрів, також зумовлена рядом факторів, серед яких слід виокремити такі:

1) у системі вищої освіти практично відсутня професійна підготовка вчителів і бібліотекарів у сфері розвитку читання;

2) погіршується ситуація з навчанням працівників дитячих і шкільних бібліотек;

3) ці проблеми не вирішуються і в системі додаткової професійної освіти, яка діє при ВНЗ культури;

4) виникла проблемна ситуація, яка постала між вузівською та післявузівською освітою;

5) дефіцит методичного забезпечення погіршує проблему [199, с. 12-13].

З вищевикладеного зрозуміло, що ефективність вироблення читацьких інтересів зумовлюється комплексним підходом до створення зазначених умов.

Отже, найважливіша проблема полягає в тому, що при формуванні в Україні інформаційного суспільства й наступних спробах реформування системи вищої освіти, при зростанні навчального навантаження в цих межах продовжують зберігатися попередні прийоми роботи з текстами й інформацією. Але нова парадигма вищої освіти повинна забезпечити сучасну систему ВНЗ формуванням читацьких інтересів, які відповідають потребам сучасного інформаційного суспільства.

У педагогічних ВНЗ формуванню соціально необхідного рівня читацьких інтересів не приділяється достатньої уваги: дисципліни з навчання читання передбачено тільки для педагогів початкових класів. А щодо професійної підготовки бібліотекарів-бібліографів, спеціалістів книжної справи, література як навчальний предмет – відсутня.

У незалежній Україні не було проведено жодного Державного всеукраїнського соціологічного дослідження підліткового читання, не прийнято загальнодержавної програми в цій галузі. Сталося так, що читаючий підліток залишився поза увагою академічної науки, натомість став об'єктом прикладних досліджень, які спираються на різні методичні та методологічні підходи.

Усвідомлення важливості підтримки читання і насамперед читацьких інтересів підлітків протягом останніх десятиріч стало предметом опікування з боку держави й суспільства в багатьох країнах світу. Міжнародний досвід вирішення проблеми підтримки та розвитку читання свідчить, що найбільші успіхи досягнуті в тих країнах, де є державна стратегія у сфері читання.

У ряді європейських держав читання введено до рангу національної політики. У світовій практиці напрацьовано значний досвід щодо вирішення проблеми “кризи читання”.

У різних країнах світу розроблено і впроваджено низку масштабних державних проєктів: у США програма розвитку читання прийнята ще в 1985 р., для її реалізації та надання постійної фінансової підтримки на державному та федеральному рівнях було створено державний Центр книги. У 2002 р. проведено спеціальні дослідження й за його результатами написана спеціальна доповідь “Читання під загрозою” [212, с. 20]. За допомогою таких заходів країна підносить рівень культури читання на найвищий щабель.

У Швеції рівень культури читання значно вищий, ніж в інших країнах, але світова тенденція негативізму до літератури дає свої наслідки. Тому у Швеції досить оперативно розробляють програми та проєкти для підтримки читання, які враховують також можливості Інтернету. Шведи впевнені, що світова мережа сприяє розвитку читацьких інтересів, розширює кругозір підлітків набагато більше, ніж проста книга. Було підготовлено спеціальне видання, яке називалося “Сімнадцять причин читати книжки” [212, с. 20]. Активне читання у Швеції заохочує політика просвітництва, ціль якої полягає в тому, щоб звичка до читання розвивалася з дитинства і в сім'ї, і в школі. Література й читання – вагомі елементи політики культури Швеції [323, с. 409].

У Німеччині реалізацією програми підтримки читання опікується Німецький фонд читання.

Найбільших успіхів у вирішенні проблеми розвитку читання досягла Великобританія. Країна оголошувала Національні роки читання: 1998 р. та 2008 р. Усе це було розраховано на аудиторію, яка не звикла читати або читає з великим небажанням.

Успіх, досягнутий британцями, був стимулом для розвитку читання в інших країнах. Такого успіху можна було досягти, тільки поєднавши зусилля всіх професійних організацій, які пов'язані з пропагандою читання й виховання читацької культури: бібліотекарів, книговидавців, письменників, викладачів, журналістів та соціологів.

У Російській Федерації створено Всеросійський Форум читання, Національну програму підтримки та розвитку читання, Національний фонд читання, Російську асоціацію читання, рух “Молода Росія читає”.

У Росії у 2001 р. була розроблена Чинна Концепція Національної програми “Читання” [133]. Її мета – всесвітня підтримка читання, найважливішого елемента культури, інструменту підвищення інтелектуального потенціалу нації, зростання творчої й соціальної активності російського суспільства. Було визначено ряд заходів та проектів на підтримку читання:

- 1) доповнити Федеральні закони “Про освіту”, “Про бібліотечну справу” статтями про захист прав дітей та юнацтва на освіту й культуру;
- 2) проводити відкриті конкурси художніх та науково-популярних творів для дітей і юнацтва;
- 3) розробити систему державної й загальної підтримки письменників;
- 4) підвищити роль засобів масової інформації, насамперед телебачення, радіо, Інтернету, посилити їх вплив на читачів;
- 5) удосконалити роботу читацьких об'єднань і клубів книголюбів із урахуванням реалій сучасного життя [133, с. 14-17].

Отже, можна стверджувати, що всі країни за кордоном зацікавлені у високій культурі читання молоді. Для цього створюють різноманітні програми

та проекти, які стимулюють, підтримують інтерес й удосконалюють освіту в країнах. Слід констатувати, що проблема читання в Україні ще як слід не усвідомлена на державному та національному рівнях.

Потрібно відзначити, що в останні десятиріччя не вистачає досліджень з проблеми читання та читацьких інтересів, ролі книжкової культури в сучасному суспільстві. Функціонує незначна кількість дослідних центрів при великих бібліотеках і видавництвах, які займаються проблемами продовження й розвитку читання та читацьких інтересів.

Отже, для покращення ситуації, що пов'язана з розвитком читацьких інтересів, необхідно стимулювати наукові дослідження, розробку навчальних курсів, укладання навчально-методичних посібників, написання наукових монографій на базі вищих навчальних закладів і науково-дослідницьких інститутів гуманітарного профілю. За наявності стимулів та перспектив практичного втілення потрібно проводити систематичні психологічні, соціологічні дослідження, спрямовані на пошуки вирішення проблем, пов'язаних з читацькими інтересами. Можна було б запровадити імені стипендії для студентів, аспірантів, молодих викладачів, які успішно розробляють тематику читання, книжної культури в умовах інформаційного суспільства. Бажано було б комплексно, систематично й цілеспрямовано вирішувати завдання масштабного надходження та перекладу високоякісної зарубіжної літератури з проблем читання, інформаційного суспільства, а також підготовку й друк науково-популярних, навчальних, навчально-методичних видань, які відповідають світовим стандартам та допоможуть при підготовці студентів ВНЗ.

Тому, узагальнюючи думки науковців, ми акцентуємо на необхідності підготовки майбутніх учителів не лише до реалізації, освоєння та розповсюдження читання, а й до генерації власних ідей щодо розвитку читацьких інтересів та їхнього запровадження на практиці.

У роботі з'ясовано, що сутність читацьких інтересів полягає в багатомірному процесі читацької активності, яка здійснюється в певних

психолого-педагогічних умовах із застосуванням умінь та навичків учителя-філолога, а також цілеспрямованого використання сукупності методів, прийомів, технологій та засобів навчання, що сприяють формуванню високого рівня читання.

Саме на основі читання при вмілому й тактовному керуванні з боку педагога формуються погляди, переконання, художні смаки старшокласників. Щоб повернути підлітків до читання, потрібно насамперед сформувати готовність учителів до таких форм роботи, участь у яких стимулюватиме педагога до читання та самовдосконалення. Тобто завдання майбутніх учителів скеровувати старшокласників до такого читання й таких форм діяльності, які згодом змусять їх не лише багато читати, аналізувати, порівнювати й знаходити відповіді на запитання, а й отримувати задоволення від процесу читання та викликати читацькі інтереси.

1.3 Стан розвитку читацьких інтересів учнів і студентів та готовність вчителів і викладачів до розв'язання цієї проблеми.

Визначаючи підготовку майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі, особливу увагу ми звернули на їхню потребу в пізнанні нового, ставлення до додаткового читання, усвідомлення цінності літератури, як мистецтва слова. З метою з'ясування реального стану розвитку читацьких інтересів учнів і студентів та готовності вчителів і викладачів до розв'язання цієї проблеми нами було застосовано кілька діагностичних методик.

Початковим етапом дослідження було охоплено 424 студента, 22 викладачі ВНЗ, 18 учителів, які викладають світову літературу та 120 старшокласників профільних шкіл. Дослідження проводилося на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Чернівецького національного університету імені Ю. А. Федьковича, Кам'янець-Подільського національного університету імені

Івана Огієнка, Київського національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та ряду профільних навчальних закладів – Чернівецького багатoproфільного ліцею № 4; Кам'янець-Подільського ліцею № 18; Тернопільського гуманітарного ліцею протягом 2008 – 2012 рр.

Ми використовували систему таких методів дослідження: анкетування, індивідуальні уточнювальні бесіди, інтерв'ю, тестування, проектування, опитування та спостереження за роботою викладачів, учителів, студентів, учнів під час навчального процесу. Студентам пропонувалося розробити власні проекти на визначені та вільні теми (Додаток О); створити власну літературну сторінку; написати творчі роботи щодо ролі книги в їхньому житті; організувати літературні подорожі, екскурсії, вечори та ін. (див. п.п. 2.2; 2.3; 2.4).

У процесі дослідження особливу увагу звертали на рівень знань студентів-філологів з профільної дисципліни, знань про сучасні методики викладання світової літератури; знань про можливості використання ІКТ та інтерактивних технологій. З'ясовували, наскільки вміють майбутні вчителі-філологи зацікавити своїм предметом учнів, використовуючи при цьому ресурси сучасних бібліотек. Майбутнім учителям світової літератури було запропоновано відповісти на запитання анкет, які виявляють рівень мотивації до читання: (Додаток Д)

1) чи впливають заняття світової літератури, методики викладання цього предмету на Ваші читацькі інтереси?

2) чи любите Ви читати взагалі?

3) як часто ви читаєте?

Аналіз відповідей виявив, що лише 30 % опитаних виявляють активність до читання, оскільки отримують задоволення від процесу навчання й отримання нового знання. 40 % виявляють активність до читання лише під впливом додаткових факторів, таких як оцінка, настрої тощо, 30 % опитаних не

бажають виявляти активність до читання, оскільки вважають, що в сьогоденнішньому суспільстві можна прожити без книг.

Щодо виду літератури, яка цікавить майбутніх учителів світової літератури, було з'ясовано, що лише 35 % студентів глибоко занурюються в процес читання й потребують з'ясування причинно-наслідкових зв'язків. Більшість студентів (65 %) віддають перевагу знанням, що мають прикладний характер. Вони не прагнуть розширити свою читацьку діяльність, а надають перевагу читанню того, що задає викладач.

Для виявлення вміння організовувати читацьку діяльність педагоги давали відповіді на запитання анкет. Серед запитань були такі, що спрямовані на визначення рівня читацької діяльності студентів, наприклад: “Як би Ви, будучи викладачем ВНЗ, розвивали читацькі інтереси молоді?”. Аналіз отриманих результатів виявив, що 40 % опитаних надають перевагу сучасним комп'ютерним технологіям, 40 % рекомендували б використовувати бібліотечні ресурси. Лише 20 % відповідей характеризуються поєднанням всіх можливих технологій з використанням бібліотечних ресурсів.

На жаль, суттєво знизився рейтинг таких показників, як: уміння здійснювати самоаналіз, самокорекцію власної роботи зі старшокласниками профільних класів (27 %); уміння здійснювати інтеграцію в процесі навчання і виховання (24 %); володіння методикою організації й проведення дослідницько-пошукової роботи з профілю (18 %); уміння організувати роботу вчителів і бібліотекарів у школі, що сприяє формуванню широкої читацької активності (31 %).

Глибше дослідити мотивацію студентів до читання можна, з'ясовуючи їхнє ставлення до ІКТ (додаток Ж), запропонувавши такі запитання: 1) Які, на Вашу думку, роль і перспективи використання ІКТ у навчальному процесі ВНЗ? 2) Як Ви вважаєте, з якою метою ІКТ повинні використовуватись на заняттях зі світової літератури? 3) Чи повинен майбутній учитель світової літератури використовувати ІКТ у своїй професійній діяльності? Позитивним є те, що за результатами анкетування більшість (26 %) опитаних розуміють

самоцінність ІКТ у розвитку читацьких інтересів. З них 23 % вважають, що використання ІКТ буде сприяти ефективній підготовці майбутніх фахівців, 32 % переконані в необхідності використання ІКТ з метою розширення світогляду студентів-філологів. Прикро, що 19 % опитаних взагалі вважають, що використання ІКТ у ВНЗ не буде мати суттєвого впливу на навчальний процес. Під час індивідуальної уточнювальної бесіди з окремими студентами, які надали такі відповіді, з'ясувалося, що вони зазвичай не мають достатніх навичок самостійного пошуку інформації. А викладачі не забезпечують їх необхідними методичними вказівками в достатній кількості.

Наступне запитання допомогло виявити вміння майбутніх учителів світової літератури поглиблювати читацьку діяльність за допомогою ІКТ та інтерактивних технологій. Студентам було запропоновано дати відповідь на таке запитання: “Чи доцільно використовувати разом з ІКТ інтерактивні технології в підготовці майбутніх учителів світової літератури?”. У ході обробки результатів анкетування було виявлено те, що означена група респондентів (40 %) у своїх відповідях вважає, що інтерактивні технології відіграють значну роль у підготовці майбутніх учителів світової літератури. Інша частина студентів (38 %) у своїх відповідях підкреслила, що тільки вміле поєднання ІКТ та інтерактивних технологій у ВНЗ призводить до ефективної організації читацької діяльності. Лише невеличка частина респондентів (22 %) не надавала цьому питанню великого значення.

З метою детальнішого вивчення особливостей та специфіки викладання профільуючої дисципліни “Світова література” у ВНЗ за допомогою ІКТ, студентам-філологам було запропоновано дати відповідь на запитання: “Чи задоволені Ви якістю викладання ІКТ у ВНЗ при підготовці вчителів світової літератури?”. Цікаво те, що значна кількість респондентів 20 % повністю все зможуть використати у своїй подальшій роботі. Відповіді іншої частини студентів (55 %) фіксують те, що викладачі рідко використовують ІКТ на заняттях, але великого значення цій проблемі вони не надають. Відповіді іншої

частини студентів-філологів (25 %) фіксують факти, що: “ІКТ майже не використовуються при підготовці студентів-філологів”.

У своїх відповідях майбутні педагоги презентують, що для підготовки семінарів, конференцій, рефератів вони використовують ІКТ (70 %), але водночас відповідаючи на запитання “Чи користуєтеся Ви електронними каталогами для пошуку навчальної й наукової інформації?” – 30 % студентів усе ж таки надають перевагу друкованим довідникам, що свідчить про невміле використання сучасних технологій, які б сприяли збереженню часу на опрацювання іншої літератури.

У практичних завданнях студентам необхідно було встановити, чи впливають ІКТ та інтерактивні технології на читацьку діяльність молоді. Подальший аналіз виконання філологами практичних завдань засвідчив, що значна кількість опитаних (52 %) вважають, що ІКТ та інтерактивні технології розширюють, поглиблюють читацьку діяльність молоді, зацікавлюють до читання літератури, а 26 % засвідчують, що ІКТ та інтерактивні технології не відіграють ніякої ролі в підвищенні читацької діяльності й лише 22 % майбутніх учителів надають перевагу старим перевіреним методам підготовки, тому що для них виявляється досить важко використовувати ІКТ на заняттях.

Отже, аналіз результатів виконання практичних завдань та анкетування виявили звуженість поглядів, недостатнє усвідомлення цілей і завдань діяльності з формування читацьких інтересів студентів-філологів. Проведений нами аналіз результатів дозволив виявити низку недоліків. Найбільш слабкими ланками є пошук методів і шляхів розвитку читацьких інтересів майбутніх педагогів, формування їхньої готовності до розвитку читацьких інтересів учнів в подальшій професійній діяльності.

Дисертаційне дослідження засвідчує, що значна частина майбутніх учителів світової літератури (68 %) зазнають труднощів уже на етапі пошуку, оцінки й відбору інформації для читання: не вміють раціонально користуватися бібліотечними каталогами, довідково-інформаційними виданнями, зокрема й електронними. 38 % респондентів не вміють або не мають змоги користуватися

локальними мережами, можливостями Інтернету для пошуку навчальної й наукової інформації. Перевірка виявила, що ВНЗ не забезпечують відповідний рівень знань майбутніх учителів світової літератури щодо використання ІКТ та інтерактивних технологій у навчанні учнів. Значна кількість студентів-філологів (34 %) лише знають приблизно про електронні підручники, однак не мають досвіду роботи й не вміють їх ефективно використовувати.

Досить широкоаспектним запитанням для майбутніх учителів виявилось наступне: “На якому етапі вивчення світової літератури потрібно використовувати ІКТ?”. Тут погляди респондентів вагомо відрізнялися – усе залежало від бажання майбутніх педагогів та рівня засвоєння матеріалу. 31 % студентів відповіли, що ІКТ потрібно використовувати на всіх етапах вивчення світової літератури, враховуючи їхню доцільність; 28 % вважають, що ІКТ потрібно використовувати при поясненні нового матеріалу; 41 % зазначили, що ІКТ потрібно використовувати лише при перевірці знань.

Таким чином, аналіз відповідей студентів-філологів за окремими відповідями та показниками дозволив зробити висновок, що ІКТ відіграють значну роль у формуванні читацьких інтересів майбутніх учителів світової літератури, але не всі ВНЗ можуть забезпечити достатню кількість сучасних технологій для підготовки філологів та надати їм відповідний рівень обслуговування. Ми можемо побачити це з відповідей студентів, коли більшість із них може використовувати ІКТ не лише при підготовці до занять, а й у майбутньому для проведення власних уроків у школах. Безперечно, потрібно активніше залучати до розвитку читацьких інтересів молоді не тільки ІКТ та інтерактивні технології, а й можливості бібліотек, намагаючись якнайповніше використати їхнє сучасне ресурсне забезпечення.

З огляду на актуальність проблеми пошуку шляхів розвитку читацьких інтересів за допомогою ресурсного забезпечення сучасних бібліотек, майбутнім учителям світової літератури було запропоновано наступні анкети (додаток В), де були включені такі запитання: “Чи користуєтеся Ви послугами бібліотеки під час вивчення світової літератури?”, “Чи організують для Вас викладачі

бібліотечні заняття?”, “Чи надають Вам професійну допомогу бібліотекарі та сприяють активній читацькій діяльності?”. Аналіз анкетування виявив, що значна частина респондентів 76 % засвідчили, що сьогодні послуги Інтернету повністю замінили їм бібліотеку і лише 24 % зазначили, що постійно відвідують бібліотеку і є активними читачами. Щодо організації бібліотечних занять, то, на жаль, велика кількість філологів (73 %) не розуміють професійної значущості проведення таких занять, а лише 27 % студентів зазначили, що бібліотечні заняття є неоціненним внеском у підготовці майбутніх учителів світової літератури профільно. А на запитання щодо професійної допомоги бібліотекарів відповіді були найрізноманітніші, все залежало від того, чи люблять студенти читати взагалі:

- 15 % – допомога бібліотекарів неоціненна;
- 37 % – інколи дадуть пораду, якщо запитаєш;
- 48 % – зовсім не зацікавлені в розширенні читацьких інтересів молоді.

Була виявлена й інша проблема – студенти або не вивчають профільно дисципліну “Світова література” у ВНЗ або безвідповідально ставляться до вивчення цього предмета. Тому що на запитання “Чи відчуваєте Ви певні труднощі при підготовці до поглибленого вивчення дисципліни “Світова література” у ВНЗ?” 15 % респондентів відповіли, що вони працюють більше, ніж від них вимагають; 73 % майбутніх учителів стверджували, що вони не вивчають світову літературу профільно і 12% категорично відповіли, що не вбачають професійної значущості в поглибленому вивченні світової літератури.

З метою з’ясування стану розвитку читацьких інтересів майбутніх учителів світової літератури їм було запропоновано запитання: “Чи розвивають викладачі ВНЗ Ваші читацькі інтереси?”. У ході обробки результатів виявлено, що 52 % респондентів відповіли, що викладачі ВНЗ активно працюють над цією проблемою; 48 % студентів зазначили, що інколи викладачі рекомендують щось прочитати. Подальше опитування продемонструвало неготовність філологів до профільного викладання світової літератури в школі, тому що на запитання: “Чи вважаєте Ви себе достатньо компетентним фахівцем, який

володіє ІКТ та інтерактивними технологіями навчання й готовий працювати в профільній школі?” 30 % відповіли ствердно; 47 % стверджували, що вони можуть викладати світову літературу, але не мають достатнього рівня знань для профільного викладання з використанням ІКТ та інтерактивних технологій, і лише 23 % сміливо зазначили, що вони не відчують себе досить компетентними фахівцями в галузі ІКТ та інтерактивних технологій навчання.

Аналіз результатів дослідження дозволив зробити висновок, що студенти-філологи насамперед не бачать необхідності в оволодінні читацькою діяльністю. Тому шлях лежить через підвищення їхньої мотивації до усвідомлення необхідності вмінь розвитку читацьких інтересів. Найпоширенішими недоліками в процесі підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі є:

- 1) недостатня кількість ІКТ та невміння ними користуватися;
- 2) вагомий вплив Інтернету та невміння раціонально його використовувати в профільному викладанні світової літератури;
- 3) недостатня кількість сучасних бібліотечних ресурсів та небажання користуватися довідковою літературою та каталогами.

Недоліки, пов'язані з поданням інформації, виражаються у відсутності умінь дотримуватися логіки у викладанні змісту прочитаного, формулювати тези, робити висновки.

Отже, діагностичне обстеження майбутніх учителів світової літератури дозволило зробити висновок про недостатню сформованість умінь організовувати читацьку діяльність старшокласників, але зазначимо, що ця проблема пов'язана з викладанням дисциплін саме у ВНЗ, тобто вагомий вплив на розвиток читацької діяльності студентів-філологів мають викладачі.

З метою більшої вірогідності одержаних результатів 22 педагогам кафедри “Світова література” пропонувалося визначити рівень сформованості читацьких інтересів студентів-філологів за допомогою різноманітних методів дослідження, а саме: опитування, індивідуальних бесід, спостереження за

роботою викладачів, дослідження їхніх наукових праць, практичних матеріалів, результатів упровадження ідей з формування готовності студентів-філологів до розвитку читацьких інтересів. Було впроваджено й анкетне опитування, що складалася з 15 запитань, 13 з яких мають на меті визначення ролі читацьких інтересів у процесі підготовки майбутніх учителів світової літератури. Два останніх запитання стосуються організації навчального процесу вивчення світової літератури у ВНЗ та методів, які підвищили б рівень читання серед студентів-філологів. Повний текст анкети вміщено в додатку 3 до дисертації.

Викладачам пропонувалося дати відповіді на таке запитання: “Чи використовуєте Ви інноваційні технології в підготовці майбутніх учителів світової літератури?”. На жаль, 55 % викладачів зазначили, що лише інколи вони можуть використовувати інноваційні технології при подачі нового матеріалу або під час перевірки знань з теми, але були й такі відповіді: “Не застосовую, надаю перевагу перевіреним методам” (22 %). Тільки незначна частина викладачів світової літератури (23 %) використовують інноваційні технології систематично і вважають, що вони мають значний вплив у навчальній діяльності студентів.

На поставлене запитання: “Що, на Ваш погляд, заважає ефективній підготовці майбутніх учителів-філологів профільно?” – відповіді викладачів відрізнялися: 54 % вважали, що велика кількість другорядних дисциплін, які повинні опанувати майбутні вчителі світової літератури; інші 46 % зазначали про низький рівень читацької діяльності студентів. Отже, відповіді викладачів засвідчили, що розвиток читацьких інтересів студентів залежить від ресурсного забезпечення ВНЗ, а також бажання молоді до читання.

Наприкінці проведення пілотного дослідження думки викладачів різнилися професійними порадами щодо організації підготовки майбутніх учителів світової літератури профільно:

- 1) підвищення мотивації до навчання;

- 2) збільшення кількості академічних годин на вивчення зазначеної дисципліни;
- 3) якісне викладання світової літератури на високому науковому й методичному рівні;
- 4) зміни в навчальних планах;
- 5) організувати вдосконалене технічне та бібліотечне забезпечення;
- 6) новаторський підхід викладання;
- 7) узгодження університетських і шкільних програм зі світової літератури.

Водночас дослідження дозволило дійти висновків про недостатнє забезпечення сучасною літературою бібліотек ВНЗ як важливого чинника оволодіння студентами професійними знаннями, вміннями й навичками. Одним зі способів вирішення цієї проблеми вважаємо створення власними силами відеозаписів відкритих і показових занять, проведення консультацій щодо розвитку читацьких інтересів, організації семінарів, конференцій та ін. (див. п.п. 2.2; 2.3; 2.4).

Серед найефективніших видів і форм роботи викладачі назвали такі: різноманітні завдання з використанням комп'ютера, Інтернету (он-лайн-консультації, відомості з теорії літератури; наочний матеріал); різні аудіо-візуальні варіанти інтерпретації літературного тексту (фрагменти фільмів; драматичні вистави); створення презентацій, розташування особистих наукових розробок в мережі Інтернет; підготовка та проведення спільних семінарів з викладачами інших ВНЗ; використання різноманітних літературних ігор.

Під час індивідуальних бесід з викладачами стало зрозумілим, що ІКТ та інтерактивні технології, використані на різних етапах заняття, сприяли реалізації на практиці методичного прийому “переносу” інтересу з одного предмета чи явища на інший, залучаючи студентів до читання, розвиваючи їхні читацькі інтереси. Словесники також констатували, що чинні навчальні плани та програми складаються таким способом, щоб навчати майбутніх фахівців та розвивати їхній світогляд. Ефективне використання чинних програм не в

останню чергу залежить від застосування ІКТ та інтерактивних технологій. Але, на наш погляд, проблему розвитку читацької діяльності майбутніх учителів світової літератури буде успішно вирішено, якщо викладачі ВНЗ розроблять спецкурс, завдання якого полягатиме в розвитку читацьких інтересів студентів.

Анкетування й індивідуальні бесіди з викладачами ВНЗ виявили й певні проблеми організаційного характеру, що виникли в процесі пілотного дослідження, пов'язані з такими причинами:

1) загальне падіння культурного рівня суспільства, втрата інтересу до читання;

2) не приділяється достатня увага щодо підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури у ВНЗ до роботи в профільній школі;

3) немає змін в організації навчального процесу за допомогою ІКТ;

4) відсутність робочих програм, спецкурсів з профільної підготовки майбутніх учителів світової літератури;

5) відсутність співпраці з бібліотеками;

6) недостатня кількість сучасної методичної літератури з проблем підготовки майбутніх учителів світової літератури.

Отже, проаналізувавши відповіді викладачів ВНЗ, потрібно підкреслити, що всі педагоги відзначили низький рівень читання серед молоді. Тому запропонована нами експериментальна методика (описана в розділі 2), має позитивно вплинути на підвищення інтересу до читання, поглибити рівень профільної літературної підготовки та читацької культури майбутніх учителів світової літератури.

Для визначення проблем викладання світової літератури в профільних класах і школах проводилось анкетування, індивідуальні бесіди, інтерв'ю, проектування, тестування, семінари, конференції, творчі зустрічі з 18 учителями світової літератури, які викладають зазначений предмет у профільних класах.

Була запропонована анкета (додаток Л), яка вміщувала 15 запитань, у яких ми звертали основну увагу на чинники розвитку й стимулювання читацьких інтересів старшокласників. Учителям було запропоновано висловити свою думку на такі запитання: “Яке місце, на Вашу думку, займає проблема формування читачів у сучасній системі навчання?”. Переважна більшість респондентів (40 %) дали позитивну відповідь на це запитання й підкреслили, що читацьку діяльність потрібно заохочувати різними методами, у тому числі ІКТ, а 60 % зазначили, що проблема формування читача займає вагоме місце, оскільки рівень читання молоді знизився й тому потрібно приділити цій проблемі достатньо уваги. Одним з питань анкети було й таке: “Чи вважаєте Ви, що сьогодні досить важко прищепити інтерес до читання старшокласникам?”. Щодо цього запитання відповіді вчителів різнилися: 53 % вважають, що сьогодні це дійсно проблема, але потрібно докласти максимум зусиль, щоб отримати відмінний результат; 35 % звертають увагу на те, що інтерес до читання можна виховувати, використовуючи сучасні технології, які спрямують, зацікавлять учнів до читання, і лише незначна частина респондентів (12 %) відзначили, що все залежить від бажання старшокласників. Отже, відповіді респондентів засвідчили, що інтерес до читання можна розвинути, але потрібно прикласти максимум зусиль і вдало підібрати сучасні технології.

Читацька діяльність не в останню чергу залежить від ІКТ та інтерактивних технологій. Саме тому ми запропонували вчителям такі запитання: “Чи використовуєте Ви ІКТ та інтерактивні технології у своїй діяльності для розвитку читацьких інтересів старшокласників?” і “Чи використовуєте Ви на уроках уривки з кінофільмів та аудіозаписи художніх творів; визначте їхню роль?”. Відповіді вчителів красномовно свідчать про ефективне застосування ІКТ та інтерактивних технологій, використання уривків з кінофільмів: 45 % зазначили, що їхня роль неоціненна в розвитку читацької діяльності старшокласників. Потрібно зазначити, що зовсім не було таких відповідей, як: “Не використовую ІКТ та інтерактивні технології чи

уривки з кінофільмів”. Це свідчить про високий рівень усвідомлення своєї ролі вчителем світової літератури в підготовці до профільного викладання предмета “Світова література” та бажання прищепити літературні знання й розвинути читацькі інтереси учнів.

Отже, аналіз відповідей учителів, які викладають світову літературу в старших класах профільних шкіл, підтвердив висновки викладачів ВНЗ про низький рівень читання серед старшокласників.

Для більшої вірогідності дослідних даних нами було проведено опитування 120 старшокласників профільних шкіл. Для діагностики знань зі світової літератури ми використовували тестування, анкетування, проектування, бесіди, семінари, конкурси, театралізації, літературні екскурсії, подорожі, результати виконання індивідуальних завдань, а також спостереження, аналіз якості роботи старшокласників на практичних заняттях і підсумкових творчих роботах. Використовуючи анкети та інші методики оцінювання рівня читацьких інтересів, старшокласники мали можливість оцінити себе, визначити проблеми читання, подумати над способами їхнього розв’язання. Запропоновані анкети використовувалися для анонімного опитування з метою з’ясування загального рівня читацької діяльності, ставлення вчителів до викладання предмета. Зразки анкет представлені в додатку М.

Запропоновані запитання для старшокласників передбачали визначення ролі читання в їхньому житті, бажання до читання художніх творів. Окремі запитання були спрямовані на те, чи використовують учителі світової літератури на уроках комп’ютерні технології: показ кінофільмів з Інтернету, робота в Інтернеті, що сприяло б розвитку читацьких інтересів. Доводиться констатувати, що 60 % старшокласників відповіли, що на уроках учителі світової літератури систематично використовують комп’ютерні технології, а 40 % стверджували, що лише окремі вчителі проводять заняття за допомогою комп’ютера, показують відеофрагменти з кінофільмів із подальшим обговоренням, що сприяє активізації читацьких інтересів.

Читацька діяльність молоді не в останню чергу залежить від заохочення учнів до систематичної роботи з літературними творами, і тому ми запропонували таке запитання: “Чи проводите Ви разом з учителями різноманітні конкурси, драматизації п’єс, вікторини для підвищення рівня читання?”. Переважна більшість старшокласників (52 %) стверджують, що вчителі дбають про них і постійно заохочують різноманітними культурними програмами; 38 % зазначили, що інколи щось проводять, але без особливого ентузіазму; 10 % стверджували, що майже не проводиться нічого, щоб стимулювало читацьку діяльність.

З метою з’ясування сформованості вміння розвивати читацькі інтереси, учням було запропоновано відповісти на запитання: “Що у Вас викликає певні труднощі в процесі організації розвитку читацьких інтересів?” 85 % старшокласників відповіли, що немає достатньої кількості сучасних технологій навчання, які полегшили б сприймання; 15 % зазначили, що немає власного бажання. А на запитання: “Чи проводять Ваші вчителі заняття в бібліотеках?” 30 % ствердили, що, окрім підручників і програмових творів, учні не беруть ніяких книг у бібліотеці. Це свідчить про зниження мотивів до читання.

Отже, на підставі вивчення шкільних програм, пропорованих підручників можна зробити висновок, що потенціал світової літератури як засобу формування читацьких інтересів старшокласників використовується недостатньо. З огляду на це, існує нагальна потреба в розробці спеціальних програм для профільного викладання світової літератури в старших класах, метою яких було б формування читацьких інтересів старшокласників.

Таким чином, одержані дані нашого дослідження свідчать про недоліки в розвитку необхідних читацьких умінь і навичок учнів і студентів - майбутніх учителів світової літератури. Здійснене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1) у процесі розробки педагогічного забезпечення навчального процесу потрібно приділяти увагу не лише питанням удосконалення методики

викладання світової літератури у ВНЗ, а й методики організації навчальної й самостійної роботи студентів-філологів в інформаційному середовищі;

2) успіх в розвитку читацьких інтересів майбутніх учителів світової літератури, як основного засобу формування професійних знань, умінь і навичок багато в чому залежить від того, наскільки викладачі ВНЗ володіють ІКТ та інтерактивними технологіями і як використовують ресурси бібліотек;

3) завдання формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників не можуть бути розв'язані зусиллями декількох викладачів – необхідний системний підхід усіх викладачів, удосконалені робочі навчальні програми, спрямовані на розвиток читацьких інтересів студентів-філологів, використання сучасних методів, технологій та форм роботи.

Аналіз досвіду організації процесу формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі дозволив дійти висновку про недостатню ефективність такої організації навчання студентів-філологів: слабка готовність до використання ІКТ та інтерактивних технологій навчання; відсутність спеціально розроблених робочих навчальних програм для підготовки майбутніх учителів світової літератури, відсутність спецкурсів з профільного викладання зазначеної дисципліни.

Для подолання цих недоліків були визначені такі заходи: теоретично обґрунтувати та практично перевірити педагогічні умови ефективності підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі; розробити й обґрунтувати модель та на її основі запропонувати поетапну методику підготовки філологів до зазначеного виду діяльності; удосконалити організацію самостійно-дослідницької роботи студентів.

Опис навчально-методичної системи професійної підготовки майбутніх учителів світової літератури з урахуванням теоретичної, практичної, виховної

діяльності, комплексу інформаційно-комунікаційних, інтерактивних технологій та реалізація експериментальної методики представлені в другому розділі.

Висновки до розділу 1

На сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні особливої ваги набуває профільна підготовка фахівців. Мова йде про утвердження нової системи цінностей у контексті загальної модернізації профільної освіти, що ставить нас перед нагальною потребою виховання кадрового потенціалу у ВНЗ з найповнішим використанням сучасних технологій, які забезпечили б необхідний рівень розвитку молоді XXI століття.

Саме поняття „профільне навчання” не лише постало ключовим у профільних підходах до переорієнтації системи освіти, але й висунуло низку актуальних і нерозв’язаних питань у педагогічній галузі загалом. Поняття „профільне навчання” формулюється різними науковцями неоднозначно, однак спільним є те, що це спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність для засвоєння певної суми знань, вироблення вмінь і навичок, яка ґрунтується на індивідуальних особливостях учнів відповідно до рівнів їхніх пізнавальних інтересів.

На основі проведеного аналізу розробок з проблеми підготовки майбутніх учителів до роботи в профільній школі встановлено, що зміст сучасної професійної підготовки майбутніх учителів різних профілів недостатньо розроблений. Тому проблему змісту профільної підготовки у ВНЗ необхідно вирішувати на державному рівні із залученням широкого кола науковців і практиків.

У контексті виконаного дослідження *готовність вчителя до роботи в профільній школі* тлумачимо як специфічну якість особистості, яка характеризується певним рівнем сформованості знань, умінь і навичок педагога

й функціонує в єдності трьох компонентів (самостійна робота, педагогічна практика, навчально-дослідницька та науково-дослідницька діяльність), що забезпечує професійну підготовку вчителя до профільного викладання предмету. Готовність вчителя до роботи в профільній школі розглядається нами як результат систематичної підготовки.

У розділі здійснено теоретичне обґрунтування поняття “інтерес”, яке розв’язується зусиллями багатьох наук – філософії, соціології, психології, педагогіки і вивчається з різних боків, тому що кожна наука має свій аспект дослідження. Проаналізувавши різні визначення “інтересу”, ми зробили висновок, *що читацький інтерес* – це динамічна активність, що включає перетворення інтересу, зацікавленості в усвідомлення та ініціативу.

Науковці, вчителі-практики зацікавилися процесом читання та розвитком читацьких інтересів шкільної молоді, оскільки рівень читання став значно знижуватися. Проблема читання в Україні ще як слід не усвідомлена на державному та національному рівнях, а в останні десятиріччя не вистачає досліджень із проблеми читання та читацьких інтересів, ролі книжної культури в сучасному суспільстві. Визначено, що для підвищення рівня читання потрібно, насамперед, удосконалити теоретичну й методичну підготовку вчителів загальноосвітніх шкіл і викладачів ВНЗ; провести модернізацію вузівських освітніх стандартів, у межах яких будуть чітко прописані цілі й завдання виховання та розвитку читацьких інтересів; додати до освітніх стандартів педагогічних ВНЗ навчальні тренінги, пов’язані з методикою ефективного читання; розробити новітні технології, які будуть спрямовані на розвиток читацьких інтересів; організувати курси з вивчення вищезазначеної проблеми, семінари, конференції. *З’ясовано, що сутність читацьких інтересів* полягає в багатомірному процесі читацької активності, яка здійснюється в певних психолого-педагогічних умовах із застосуванням умінь та навичків учителя-філолога, а також цілеспрямованого використання сукупності методів, прийомів, технологій та засобів навчання, що сприяють формуванню високого рівня читання.

Значна роль в організації розвитку читацьких інтересів належить професіоналізму, методично-технологічній майстерності викладача. Його завдання – підвищити читацькі інтереси шкільної молоді.

Маючи на увазі фахівця світової літератури, потрібно сказати, що в сьогоdnішньому інформаційному суспільстві, переповненому технологіями XXI століття, досить важко педагогу-філологу виконати свою місію – навчити учнів читати або розвинути їхню читацьку діяльність. Адже в умовах розвитку ІКТ існує проблема зниження рівня читацької культури, а також інтересу до читання взагалі. Саме на подолання цих недоліків і було спрямовано наше дослідження.

З метою з'ясування реального стану готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі нами було проведено дослідження. На основі аналізу результатів дослідження було виявлено ряд недоліків у підготовці майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Експериментальні дані, результати аналізу наявних умов, змісту і методів підготовки фахівців-філологів, педагогічне спостереження за роботою навчально-виховного процесу у ВНЗ дозволяють припустити, що причинами такого стану готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі є відсутність цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців до означеного виду діяльності під час навчання у ВНЗ.

В основу матеріалу, що висвітлений у першому розділі дисертації, лягли праці автора [29; 31; 32; 34; 36; 37; 40; 41].

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов і моделі підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі

Теоретичні дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі окреслили методологічний і змістовий аспекти проблеми. Це дає можливість спланувати безпосередньо педагогічний аспект: розробити педагогічно обґрунтовану та логічно побудовану модель, яка буде схематичним способом відтворення методики підготовки майбутніх учителів до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі та дослідити педагогічні умови, що забезпечить готовність філологів до розвитку читацьких інтересів старшокласників.

Як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України [184], підготовка педагогічних працівників є центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики, передбачає створення необхідних умов для професійного й культурного зростання вчителів, їхньої професійної самореалізації та підвищення соціального статусу.

На сьогодні актуальною проблемою є підготовка вчителя світової літератури в умовах інформаційного суспільства. Незважаючи на те, що ґрунтовні праці українських учених Є.В. Волощук [57], О.О. Ісаєвої [115], Л.Ф. Мірошніченко [171; 172], Д.С. Наливайка [182] та інших пропонують різні способи вирішення цієї проблеми, питання залишається й досі актуальним. Труднощі при підготовці студентів-філологів у ВНЗ полягають у недостатньому навчально-методичному забезпеченні. Науковцями Н.Й. Волошиною [56], О.М. Куцевол [148], Д.С. Мацько [164; 165], Л.Ф. Мірошніченко [172], Б.І. Степанишиним [286; 287], О.М. Семеног [265;

266], І.Б. Слоневською [277], розробляються теоретичні й практичні основи побудови методичних дисциплін, вимоги до їх змісту та структури. Успішне вирішення цього питання має важливе значення для сучасної теорії й практики професійної освіти. Ідеться про педагогічне забезпечення розвитку особливих умінь майбутніх учителів світової літератури, які охоплюють найважливіші параметри (духовні, пізнавальні, комунікативні), співпраці з учнями та розвитку читацьких інтересів, розширення творчих можливостей студентів-словесників та їхньої інтелектуальної активності.

Особливий інтерес викликає дослідження Р.С. Гуріна, який наголошує на підготовці майбутніх учителів саме гуманітарного профілю й рекомендує кожному студентові під час навчання у вищому педагогічному закладі поглиблювати власну професійну підготовку з урахуванням нових інформаційних технологій у навчанні [81].

На теоретико-методологічному та практичному рівнях були висвітлені питання щодо інтеграції інформаційних технологій у професійну підготовку майбутнього вчителя літератури в дослідженні О.М. Семенов, яка стверджує, що ефективність педагогічної діяльності студентів можна підвищити за рахунок доцільного використання нових технічних засобів, що буде сприяти мотивації та формуванню інтересу до навчання, виконанню самостійних досліджень [266, с. 347].

Дисертація Л.В. Бутенко присвячена актуальній проблемі сучасної педагогічної теорії і практики – підготовці майбутніх учителів літератури до інтерпретації художніх творів, у ній розкрито сутність, структуру та складові інтерпретації художніх творів, виділено основні напрямки та завдання підготовки майбутніх учителів літератури [47].

Заслуговує на увагу дослідження О.О. Ісаєвої [115], у якому обґрунтовано доцільність використання в навчальному процесі під час вивчення зарубіжної літератури комп'ютерних технологій та інтерактивних видів і форм роботи.

Доктор педагогічних наук О.М. Куцевол у своїй праці “Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури” [148]

наголосила на проблемах професійно-творчого розвитку майбутніх словесників та визначила основні напрями модернізації змісту, форм і методів професійно-методичної підготовки вчителя літератури у ВНЗ.

Серед найновіших дисертаційних праць, які присвячені професійній підготовці вчителя-філолога слід назвати такі, як: Г.О. Бондар [25]; С.В. Кубрак [145]; Л.О. Решетняк [239]; М.О. Сови [279]; І.В. Соколової [280], де виокремлено та охарактеризовано етапи професійної підготовки вчителя-філолога, обґрунтовано модель вчителя-філолога, проаналізовано використання засобів інформаційних технологій у підготовці майбутнього вчителя-гуманітарія.

Актуальними для нашого дослідження є деякі аспекти читання й розвитку читацьких інтересів старшокласників у професійній діяльності вчителя української та світової літератури, які розглядали вчені-методисти: Т.Ф. Бугайко, Ф.Ф. Бугайко, Н.Й. Волошина, Л.Ф. Мірошніченко, Є.А. Пасічник, що схарактеризовано в підпункті 1.2.

Отримані вченими результати досліджень мають незаперечну цінність, сприяють усвідомленню актуальності зазначеної проблеми. Водночас у педагогічній літературі ще не знайшли достатнього висвітлення такі аспекти зазначеної проблеми, як сутність і завдання підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників, критерії та показники їхньої готовності до роботи в профільній школі в умовах інформаційного суспільства.

Відповідно до інноваційної стратегії у ВНЗ відбувається зміна вектора методичної підготовки майбутніх учителів літератури, відповідно до профілю. Сьогодні підготовка педагогів світової літератури, які б викладали у профільній школі, – одна з найактуальніших потреб освіти, оскільки на часі питання розвитку методів і прийомів вивчення літератури, пошук інноваційних типів уроку літератури та моделювання інших форм проведення занять. До вирішення цих проблем має готувати ВНЗ.

Отже, мета навчально-методичної системи інститутів філології ВНЗ – це розвиток читацьких інтересів студентів, підсилення впевненості у своїх професійних силах, формування здатності генерувати нестандартні ідеї, уміння діяти, використовуючи в методичній діяльності теоретичні знання, отримані у ВНЗ, що спрямовані на розвиток читацьких інтересів старшокласників.

Вищій школі слід готувати такого фахівця, який буде поєднувати освіченість, професіоналізм, розвиток особистості відповідно до культури та моральних цінностей людства. Як зазначає Д.С. Мацько, світова література відіграє важливу роль у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя-словесника, від якого залежить багато факторів:

1) від його успішної роботи значною мірою залежить, чи буде молоде покоління сприймати літературу не як сукупність творів, визначених шкільною програмою, а як джерело людяності, яке формує світогляд особистості;

2) одним із першочергових завдань фахової підготовки є здатність педагога сповідувати ідеї толерантності, добра, людяності як у своєму житті, так і в професійній діяльності;

3) література, у свою чергу, виступає своєрідним “підручником життя”, оскільки в художніх текстах знайшли своє відображення питання гуманізації міжособистісних та суспільних взаємин [164, с. 69].

У цьому контексті І.Б. Слоневська обґрунтовує сутність проблеми й зазначає, що предмет “Світова література” сприяє розвитку професійно значимих особистісних якостей майбутнього педагога [277, с. 13]. До останніх можна віднести високий рівень розвитку інтелекту, здатність до діалогічного спілкування на гуманістичній основі, широку ерудицію, готовність до прийняття творчих рішень. Виховні можливості світової літератури у підготовці майбутніх учителів виявляються в тому, що:

1) вона забезпечує студентів-майбутніх педагогів необхідними знаннями;

2) надає їм унікальну можливість “подивитися на себе збоку” та зрозуміти, наскільки його життя і діяльність відповідають загальнолюдським нормам та цінностям;

- 3) розкриває духовну та чуттєво-емоційну сфери особистості вчителя;
- 4) сприяє розвитку в студента здатності мислити та аналізувати, спрямованості на творчу перебудову навколишнього середовища;
- 5) стимулює інтерес до внутрішнього світу людини [164, с. 50].

Отже, специфіка начального предмета “Світова література” передбачає, що вчитель-філолог повинен мати специфічні здібності, знання, уміння, навички, а саме:

- 1) здатність викладати світову літературу як мистецтво слова;
- 2) навчити учнів співпереживати, розмірковувати, аналітично мислити;
- 3) уміння аналізувати та інтерпретувати текст;
- 4) використовувати ІКТ в процесі викладання світової літератури;
- 5) володіти майстерністю художнього читання.

Зрозуміло, що вищезгадані знання, уміння й навички майбутній учитель світової літератури має отримати в стінах ВНЗ, де навчальний процес, за словами О.М. Семеног, будується на основі принципів : наступності, фундаментальності; науковості; об'єктивності й оцінці фактів, явищ, процесів, подій; особистісній орієнтованості; професійній компетентності; гуманізації; гуманітаризації; демократичності; інтегративності; єдності навчання і виховання в розвитку особистості; варіативності, національній спрямованості освіти; соціалізації; креативності (формування здатності до педагогічної творчості); спрямованості навчання на розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості; гармонізації стосунків із колективом та навколишнім середовищем [265, с. 178].

Важливою загально-методологічною проблемою є розробка оптимальної моделі фахівця світової літератури і, зокрема, оптимальних навчальних планів, оскільки загальноприйнятої методики побудови їх немає. У нашому дослідженні ми послуговуємося моделлю підготовки майбутнього вчителя світової літератури, яка може включати необхідні знання для успішного оволодіння професійними вміннями, об'єднання сукупності знань і вмінь у навчальні курси й дисципліни, забезпечення міжпредметних зв'язків,

установлення норм співвідношення теоретичних, лекційних та семінарських занять, розробку навчальних планів і програм. Для досягнення фундаментальності підготовка вчителя має реалізуватися за посередництвом ціннісних циклів навчальних дисциплін. Суміжні дисципліни утворюють єдину систему підготовки, об'єднану методологією та сутнісними міждисциплінарними й парними зв'язками.

Майбутній учитель літератури має отримати у ВНЗ ґрунтовну підготовку в галузі методології, психолого-педагогічних дисциплін, літературознавства, глибоко вивчити історію літератури, набути навичок самостійного аналізу творів. Актуальною проблемою підготовки майбутнього вчителя світової літератури є взаємозв'язок теоретичної та практичної підготовки, навчальної та науково-дослідницької діяльності. Дослідник О.І. Виговська наводить низку чинників, що допоможуть педагогічним ВНЗ у підготовці сучасного вчителя:

1) навчати студентів у таких умовах, у такій атмосфері, яка спричинює їхній інтелектуальний, духовний, різнобічний розвиток як особистостей, до того ж, які б відповідали бажаним умовам шкільної дійсності;

2) навчати не просто предметам, а діяльності, яку вони будуть відтворювати в школах;

3) вимоги педпрактики узгодити з вимогами, що ставляться до педагога в школі [233, с. 155].

Передусім педагог повинен бути підготовленим до нової професійної ролі. Це має бути людина, яка супроводжує процес самопізнання і саморозвитку учня. Потрібно сказати також і про морально-етичне “обличчя” майбутнього педагога – це витримка, любов і повага до дітей, позитивні якості, педагогічна інтуїція. Якість професійної підготовки справжнього вчителя визначається його бажанням і вмінням працювати у сфері освіти. Якщо учень не відчує й не побачить нового типу стосунків, а вчитель не демонструватиме практично своєї здатності до нової парадигми співпраці, якщо кожен із суб'єктів літературної освіти не усвідомлюватиме, що і як вивчати в курсі літератури, відтак затрачені зусилля не дадуть бажаних результатів [318, с. 11].

Зрозуміло, що від рівня професійної готовності студентів-філологів залежить якісне виконання завдань, які постали перед старшокласниками, і тому введення в навчальні плани ВНЗ методичної теорії та практики було значним кроком уперед на шляху професійної підготовки студентів-філологів до викладання літератури в школі [151, с. 25].

Л.Ф. Мірошніченко надає особливого значення в професійній підготовці студентів теоретичним основам методики. До найважливіших теоретичних проблем, які повинні розглядатися в теоретичному курсі, вона виокремлює: методологічні основи курсу, моральне виховання учнів засобами літератури, шкільний аналіз літературних творів, формування вмінь та навичок під час навчальної діяльності, розвиток усної та писемної мови учнів, питання позакласного читання. Дослідниця наголошує, що основні теоретичні положення лекційного курсу повинні апробуватися в практичній діяльності студентів: на практичних заняттях, спецсемінарах, під час педагогічної практики, написання контрольних, курсових, дипломних робіт [171, с. 25].

Учителів світової літератури потрібно обов'язково враховувати матеріал, який засвоюють старшокласники в курсі української літератури, його групування та головні завдання вивчення. Обидві базові програми для одинадцятирічної школи створюють прекрасні можливості для проведення паралелей між українською та світовою літературою, залучення матеріалу нашого національного письменства для кращого розуміння головних тенденцій у розвитку світової культури [124, с. 339].

Поєднання літератур, зіставлення персонажів веде до розширення читацьких інтересів старшокласників, їхньої читацької культури. Науковець О.М. Семенов, досліджуючи процес підготовки майбутніх учителів української мови й літератури, стверджує: “Нова гуманістична парадигма освіти ставить за мету формування такого педагога-словесника, котрий гармонійно поєднує освіченість, духовність, професіоналізм, моральну вихованість, розвиток особистості відповідно до духовних цінностей національної та загальнолюдської культури” [265, с. 18].

Для підготовки майбутнього вчителя світової літератури система вищих педагогічних навчальних закладів має бути змінена. Основною проблемою залишається поєднання теоретичної й практичної підготовки наукової діяльності викладачів ВНЗ і студентів. Тільки єдність навчальної та науково-дослідницької роботи забезпечить готовність педагога до професійної діяльності. Учитель світової літератури повинен уміти проектувати, конструювати, моделювати й проводити уроки та виховні заходи з елементами інформаційно-комп'ютерних технологій, використовувати різноманітні методи діагностики знань, володіти методикою проведення науково-педагогічного дослідження. Ефективність навчального процесу у ВНЗ, на думку О.М. Семенов, залежить від таких чинників:

- 1) професіоналізм, систематична й наполеглива праця студента;
- 2) забезпеченість дидактичним матеріалом;
- 3) можливість вибору міждисциплінарних курсів;
- 4) наявність технічного забезпечення;
- 5) розмір стипендії [265, с. 168].

Також слід майбутньому літератору надати необхідні знання про мовні особливості творів, виробити навички лінгвістичного аналізу художнього тексту, виховати в студентів емоційну чутливість до художніх цінностей, формувати художні почуття й смаки, художні погляди та ідеали. Учитель може розтлумачити на уроці твір. Але набагато складнішою є проблема: як допомогти учневі інтегруватися не просто в суспільство, а в коло читачів, людей, для яких читання – цінність. Це свідчить про те, наскільки тісно взаємопов'язані завдання виховання нового читача та підготовка майбутнього педагога-філолога [309, с. 111].

Варто зазначити, що підготовку майбутніх учителів світової літератури неможливо розглядати без літературознавчої науки, загальні положення якої потрібні як основа для наукового вивчення й розуміння світової літератури. Перед майбутніми педагогами стоїть ряд вимог, які допоможуть скерувати їхню роботу за чіткою схемою, що базується на:

- 1) глибоких і міцних знаннях предмета, його діалектичних основ;
- 2) умінні цікаво й доступно викладати їх з ефективними результатами;
- 3) любові до учнів і своєї професії;
- 4) особистих моральних, духовних і фізичних якостях [171, с. 50–51].

Сьогодні перспективи розвитку світової літератури пов'язують з упровадженням інноваційних технологій: комп'ютерного навчання, діалогових (інтерактивних) технологій, пошукової діяльності [112, с. 3-4]. Упровадження сучасних інформаційних технологій на заняттях світової літератури стає однією з актуальних проблем методики викладання предмета. У зв'язку з цим надзвичайно ваговою є проблема підготовки майбутніх учителів літератури до роботи в такому режимі. Науковець О.М. Семенов наголошує, що посилення уваги до технологізації спонукає до впровадження в професійну парадигму майбутнього вчителя таких педагогічних технологій, основою яких є особистійно-діяльнісний підхід, особистісно-розвивальне навчання [266, с. 38].

У свою чергу, учений-методист Є.А. Пасічник стверджує, що “наочність у навчанні може забезпечити успіх лише тоді, коли вона диктується логікою навчального процесу, коли наочні образи (читаємо: образи-картини, що з'являються перед учнями на дисплеї комп'ютера) на уроках розумно поєднуються зі словом учителя” [206, с. 355].

За допомогою комп'ютерної техніки учні та вчитель мають можливість ознайомитися з художніми текстами й науково-методичною літературою. Робота з комп'ютером не повинна сприйматися як розважальне “вкраплення” в процес вивчення літератури, а має розглядатися як органічна активізуюча складова частина пізнавального процесу, а власне технології навчання можуть застосовуватись на всіх етапах вивчення літератури, під час розгляду всіх тем і розділів шкільної та робочої програми ВНЗ.

Великим заохоченням для старшокласників може стати використання в навчальному процесі можливостей Інтернету. Специфіка літератури як мистецтва слова зумовила своєрідні підходи до методики використання ресурсів Інтернету. У безмежному його просторі філологи можуть знайти

безліч потрібної інформації, яку можна використовувати у своїй діяльності. Учителі та учні можуть користуватися інформацією, що розміщена на різноманітних тематичних сайтах:

- бібліотека світової літератури (оригінали та переклади);
- електронна бібліотека світової літератури;
- електронна бібліотека “Джерело”;
- електронна бібліотека “Просвіта”;
- бібліотека електронних ресурсів;
- колекція: російська та світова література для школи та ін.

Використання можливостей таких сайтів сприяє зміцненню літературної та загальногуманітарної підготовки учнів, дає їм змогу зекономити час на підготовку до занять, посилює їхнє зацікавлення вивченням предмета. За словами В.Л. Федоренка, ще одним напрямом роботи з викладання світової літератури є використання мультимедійних технологій, які становлять “скоординоване одночасне функціонування... й використання фото- й кіноматеріалів, малюнків, таблиць, схем, текстів та ін., підпорядкованих єдиній навчальній темі” [124, с. 347].

Отже, виховні можливості світової літератури в розвитку творчих здібностей студента полягають у залученні його до освоєння культурного й духовного досвіду суспільства, використання новітніх інформаційних та комунікаційних систем.

У свою чергу, методисти визначають такі дидактичні функції, що можуть бути реалізовані за допомогою комп’ютерних технологій у процесі вивчення світової літератури:

1) пізнавальна. За допомогою Інтернету та сучасних технологій можна отримати необхідну інформацію, яка є на дисках або в мережі Інтернет. Серед відомих мультимедійних програм назвемо такі: “Велика енциклопедія Кирила та Мефодія” (http://velika_enciklopedija_kirila_i_mefodija/) [52], Енциклопедія Britannika (електронна версія – www.britannika.com) [89], Енциклопедія української літератури (<http://proza.com.ua/enc/>) [90];

2) розвивальна. Під час роботи з різноманітними комп'ютерними програмами надається можливість розвивати індивідуальні здібності учнів, а також пізнавальні процеси – сприйняття, мислення, пам'ять, уява;

3) дослідницька. За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій можна підготувати різноманітні роботи самостійно, брати участь в Інтернет-конкурсах на літературні теми; Інтернет-олімпіадах, Інтернет-конференціях; розробляти доповіді, реферати, публікації;

4) комунікативна. За допомогою сучасних систем молодь має можливість постійно спілкуватися з відомими людьми, аналізувати побачене й почуте.

Більшу увагу проблемі впровадження інформаційних технологій приділяють вищі навчальні заклади України: відбуваються комп'ютерні презентації підручників, розробляється мережа наукових і навчальних лабораторій, електронних бібліотек.

На нашу думку, важливим завданням навчання, стимулювання самостійної дослідницької діяльності студентів світової літератури у ВНЗ повинна стати підготовка до застосування нових інформаційно-комунікаційних технологій. Перспективними напрямками її модернізації є гармонійне поєднання традиційних (підготовка курсових, дипломних, участь в олімпіадах) і сучасних (створення проектів) форм роботи. Збільшення питомої ваги самостійної роботи виступає ефективним чинником професійного саморозвитку студентів.

З досвіду роботи зрозуміло, що у ВНЗ виконуються окремі дослідження щодо розвитку інформаційних технологій. Зусилля викладачів вищої школи поступово спрямовуються на підвищення якості освіти з метою забезпечення належної фахової підготовки майбутнього вчителя світової літератури.

Серед недоліків сучасної системи освіти у ВНЗ при підготовці вчителів світової літератури спостерігаємо такі:

1) відсутність вільного позааудиторного часу для задоволення ширших наукових інтересів студентів;

2) викладання в більшості університетах має стандартизований характер, тобто орієнтоване на середній рівень розвитку студентів;

- 3) відсутність або недостатня кількість сучасних інформаційних засобів, мультимедійних технологій, Інтернету, віртуальних бібліотек;
- 4) навчання без перспективи – праця вчителя в нашій країні цінується не надто високо, тому й бажання до навчання в студентів часто зникає;
- 5) написання наукової роботи є своєрідним додатком у ВНЗ, а повинно бути основним компонентом навчального процесу, тому що майбутній учитель літератури повинен бути спрямований на творчість і новаторство;
- б) недостатнє використання відповідних можливостей навчальної та позанавчальної діяльності студентів у вищій школі;
- 7) відсутність у студентів необхідного теоретичного та практичного досвіду щодо розвитку читацьких інтересів учнів;
- 8) невизначеність майбутніх учителів світової літератури з питань організаційно-методичного забезпечення навчального процесу в умовах роботи в профільних класах.

Отже, для формування фахівця світової літератури, який має давати ґрунтовні знання учням, заохочувати їх до читання класики, виховувати читацькі інтереси, формувати особистість, літературознавча, методична, культурологічна підготовка в педагогічному університеті повинна тривати від першого до останнього курсу.

Варто зазначити, що під час навчання у ВНЗ майбутні вчителі світової літератури мають уміти знаходити потрібний навчальний матеріал в Інтернеті, розробляти творчі уроки з використанням мультимедійних технологій, урахувати особливості сприймання старшокласниками різноманітної інформації на електронних носіях, виховувати прагнення до вивчення світової літератури за допомогою сучасних інформаційних технологій, комплексно використовувати сучасні інформаційні технології та наочність на уроках світової літератури в профільних класах, застосовувати ефективні методи й прийоми у своїй науково-практичній діяльності. Підсумовуючи, слід сказати, що підготовка вчителя світової літератури вимагає нового підходу, в основі

якого лежав би принцип неперервної професійної орієнтації студентів у процесі навчання у ВНЗ.

Ураховуючи все, що зазначено вище, пропонуємо модель підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі – рис. 2.1

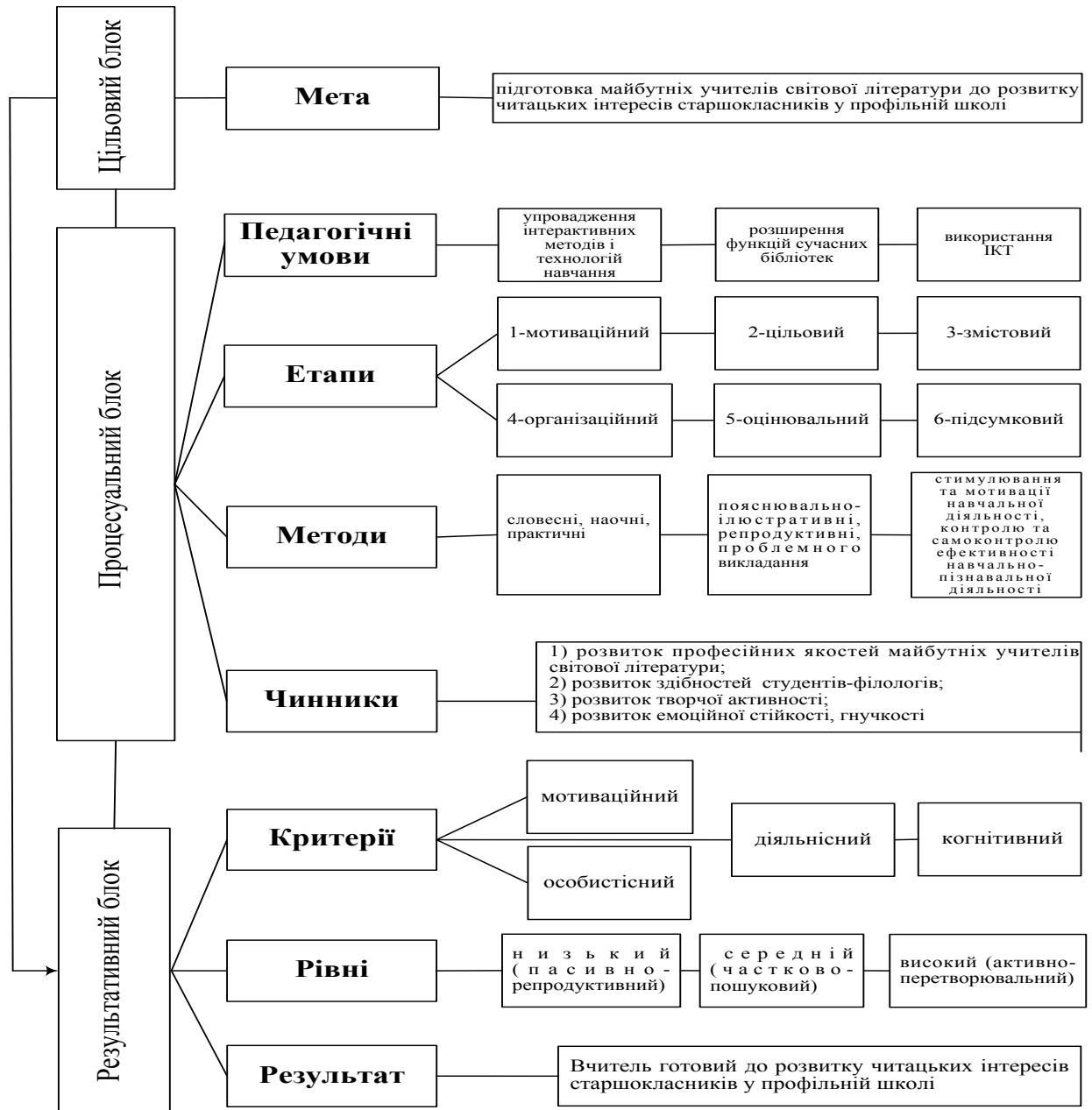

Рис. 2.1 Модель підготовки майбутніх учителів світової літератури

Представлена модель має інформаційне значення. Вона унаочнює, спрямовує процес формування готовності студентів-філологів до зазначеної діяльності. А також виконує дві основні функції – прогностичну й організаційну. Прогностична функція даної моделі полягає в тому, що вона

конкретизує мету – формування підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників та, відповідно до неї, накреслює шлях її досягнення, прогнозує позитивний результат. Організаційна функція – виокремлює головні складові навчального процесу, вказує на послідовність означеного процесу, конкретизує зміст діяльності та створення педагогічних умов, а саме: 1) упровадження інтерактивних технологій навчання в підготовку майбутніх учителів світової літератури; 2) використання ІКТ у підготовці майбутніх учителів світової літератури; 3) посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури.

Модель має блокову структуру, яка відображає функціональні та змістові характеристики реального педагогічного процесу, позначає етапи, методи, чинники, критерії, рівні підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів під час навчання у ВНЗ.

Проаналізуємо зміст кожного блоку. Цільовий блок містить мету. Результативний блок включає критерії, рівні готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів учнів у профільній школі, задаючи межі педагогічної взаємодії і результат, який характеризує досягнуті зміни відповідно до поставленої мети.

Процесуальний розкриває поетапність досліджуваного процесу та передбачає методи й чинники, які можуть бути застосовані на кожному з виокремлених етапів для забезпечення досягнення конкретної мети і відображає педагогічні умови, дотримання яких забезпечуватиме інтенсивність підготовки учителів світової літератури до означеного виду діяльності.

Отже, існує потреба в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників, які ми розглянемо в наступних підпунктах нашої роботи.

2.2. Упровадження інтерактивних методів і технологій навчання в підготовці майбутніх учителів світової літератури

Уведення інтерактивних технологій у викладання фахових дисциплін у сучасних навчальних закладах України дає можливість докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворити його на суб'єкт, тобто зробити студента співавтором лекції викладача, семінарського заняття тощо [235]. Насамперед, потрібно поважати його думку, спонукати до активності, заохочувати до творчості, формувати розуміння того, що головне завдання майбутнього вчителя світової літератури – спонукати учнів до читання художніх творів, формувати в кожного старшокласника широкі читацькі інтереси, вчити розуміти літературу як мистецтво слова, цінувати прекрасне, використовувати літературний твір для формування себе як особистості.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної активізації всіх студентів. Воно будується із урахуванням психології людських взаємин. Інтерактивне навчання ефективно сприяє формуванню цінностей, умінь, створює атмосферу співпраці, дає змогу викладачеві стати лідером колективу. Основними методами цього навчання є аналіз життєвих ситуацій і пошук шляхів їх розв'язання. Інтерактивні технології привчають студента до відповідальності, прищеплюють йому прийоми та навички саморозвитку.

Досить ефективними, як показало наше дослідження, є заняття світової літератури з використанням інтерактивних технологій, які активізують процес особистісно зорієнтованого навчання й унеможливають домінування одного учасника навчального процесу над іншим [267, с. 3]. Заняття світової літератури, як інтегровані, передусім, допомагають систематизувати та закріпити знання студентів, організувати, диференціювати та індивідуалізувати процес навчання, контролювати свою діяльність.

Інтерактивні технології потрібно розглядати як цілісну систему в єдності її компонентів і взаємозв'язків. У педагогічній літературі подано багато різновидів організації навчання за рівнем активності суб'єктів, залучення їх до діяльності,

за способами організації.

Ще в 60-х роках ХХ століття Е.Я. Голантом було поділено всі типи й методи навчання на активні й пасивні. Активна модель навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів. Вони виступають “суб’єктами” навчання, виконують творчі завдання, вступають у діалог з викладачем. Найголовніше – це розвиток творчого мислення. Традиційна модель навчання передбачає низький рівень активності суб’єктів навчання. Можна навіть зауважити, що студенти перебувають у ролі об’єктів навчання: їм потрібно лише відтворити й засвоїти матеріал, який передав викладач. Вони слухають, дивляться, як правило, не спілкуючись між собою, не виконують творчих завдань.

До цієї класифікації О.І. Пометун і Л.В. Пироженко додають інтерактивне навчання як різновид активного, котрий, однак, має свої закономірності та особливості [221, с. 15].

За оцінками науковців, старшокласник може, читаючи очима, запам’ятати – 10% інформації, слухаючи – 26%, розглядаючи – 30%, слухаючи й розглядаючи – 50%, обговорюючи – 70%, використовуючи особистий досвід – 90%, навчання інших – 95% [221, с. 16].

Зрозуміло, що коли ми обговорюємо проблеми з іншими, ставимо запитання, наш мозок працює набагато краще. Тому в результаті інтерактивного навчання засвоєння матеріалу відбувається вдвічі ефективніше, ніж за звичайного пояснення.

Теоретичною основою запровадження інтерактивних методів навчання в нашій практиці була теорія оптимізації педагогічного процесу (Ю.К. Бабанський [5], М.М. Поташник [225]). Методологічною основою – розробки сучасних педагогів у галузі методів і технологій навчання. Над проблемою інтерактивних технологій активно працюють теоретики та практики: Л.С. Богдан [21], Л.Є. Глущенко [65], С.Л. Грабовська [71], В.В. Гузеєв [73], О.А. Комар [131], О.І. Пометун [219; 220; 221], Г.П. П’ятакова [235; 236; 237], В.П. Свиридюк [262], А.М. Фасоля [302], Л.Ф. Щербина [320] та інші. Вони вважають, що

зазначений термін прийшов до нас з англійської мови й має значення “взаємодіючий”. Отже, інтерактивне навчання – це, насамперед, діалогове навчання, у процесі якого здійснюється взаємодія викладача та студентів. Ми послуговувались визначенням О.І. Пометун та Л.В. Пироженко: “Інтерактивне навчання – це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де й учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва” [221, с. 9]. Зазначимо, що структура інтерактивного заняття відрізняється від структури звичайного тому, що вимагає професіоналізму й досвіду викладача [18, с. 17].

Потрібно багато часу на ретельну підготовку, велику кількість додаткового унаочнення та обладнання – сучасна інтерактивна дошка; використання методів інтерактивного навчання, у деяких випадках, можливе лише в спеціально обладнаних аудиторіях. Як вважає науковець М.І. Пащенко: “Специфіка використання інтерактивних методів і технологій навчання полягає в тому, що мислення й поведінка студентів примусово активізуються, їхнє спілкування з викладачем і один з одним відбувається на високому рівні мотиваційності й творчості, формування педагогічних умінь відбувається в обмежений термін. Вищезазначені методи і технології підтримують у педагогів творче напруження, діловий азарт позитивне збудження, емоційність, зацікавленість” [207, с. 5].

Під інтерактивністю О.А. Комар розуміє принцип побудови й функціонування педагогічного, психологічного, комп’ютерного спілкування в режимі діалогу. Інтерактивна педагогічна технологія передбачає й інтерактивність комп’ютерних засобів навчання, інтерактивність організації педагогічного процесу, коли базовим положенням визначено навчання на основі інтерактивного спілкування [131, с. 66].

Наша практика показала, що для успішного застосування інтерактивних методів у навчальному процесі вищої школи викладачеві літератури необхідно:

- 1) вивчити теорію інтерактивного навчання, освоїти технологію застосування інтерактивних методів під час викладання світової літератури;
- 2) виділити теми з курсу “Світова література”, які доцільно вивчати за допомогою інтерактивних методів;
- 3) виділити завдання, з якими майбутні вчителі зустрінуться у своїй майбутній практичній діяльності;
- 4) змоделювати ситуації, які можна розв’язувати з використанням інтерактивних методів навчання;
- 5) засвоїти техніку розробки сценаріїв конкретних ситуацій, проблемних завдань, ігор тощо.

Вважаємо, що застосування інтерактивних методів навчання не лише підвищить ефективність навчальної діяльності майбутніх учителів світової літератури, а й рівень педагогічної майстерності викладача.

Упровадження нових методик викладання у ВНЗ потребує від викладача змінити ставлення до своєї ролі в аудиторії як до керівника процесу навчання. Це викликає в нього й певні упередження, на які вказує С.Л. Грабовська:

- 1) страх втратити керівну роль у навчальному процесі; небажання мати клопіт з змінами в навчальних курсах;
- 2) хвилювання втратити контроль за навчанням студентів, а також побоювання того, що, працюючи в групах, не всі студенти активні; неможливість постійно підтримувати на занятті “залізну” дисципліну й тишу [71, с.173].

Щодо методики проведення уроку зарубіжної літератури дискусії ведуться давно. Особливості та специфіка його в тому, щоб дати знання, які допоможуть студентам-філологам зрозуміти та осягнути літературу, розвинути глибокий читацький інтерес, аналізувати твори різних жанрів, писати творчі роботи.

Працюючи над методикою вивчення художнього твору, дослідники та методисти визначають етапи його вивчення, а саме: підготовка до сприйняття; читання тексту; проблемне обговорення прочитаного, підготовка до аналізу, підсумкові заняття, творчі роботи. Але кожний з цих етапів має свою мету та

завдання, прийоми й шляхи реалізації. Майбутні вчителі не вміють обговорювати проблему, аналізувати та уточнювати, робити самостійні висновки. Безперечно, потрібні радикальні зміни в навчально-виховному процесі ВНЗ. Потрібно застосовувати в інноваційній діяльності вчителя літератури такі технології та методи, які б сприяли реалізації інтелектуально-духовного потенціалу філологів. Допоможе засвоїти сучасні методи та технології інтерактивна методика навчання, якою досконало повинен володіти педагог ВНЗ, який зможе передати свої знання та вміння майбутнім учителям світової літератури.

Для розвитку пізнавальної діяльності та креативності студентів у нашій практиці викладачі застосовували такі засоби, які допомагали б створювати особливі умови в навчальному процесі. Вони намагались:

- 1) розширювати обсяг знань майбутніх учителів із світової літератури;
- 2) допомагати студентам бачити напрями їхньої діяльності;
- 3) утримуватися від оцінювання;
- 4) застосовувати різноманітні методи та технології в проведенні занять;
- 5) підтримувати точки зору студентів, не нав'язуючи свої думки;
- 6) навчити сприймати літературу як явище мистецтва, навколишній світ.

Ми враховували рекомендації Г.П. П'ятакової про те, що в підготовці вчителя світової літератури потрібно застосовувати інтерактивну технологію навчання – продуману в деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з обов'язковим застосуванням комфортних умов для вчителя й учнів [235, с. 343].

Під час занять із світової літератури за допомогою інтерактивних технологій у ВНЗ ми брали до уваги ті чинники, які впливають на підготовку майбутнього вчителя світової літератури, та звернули особливу увагу на такі сутності інтерактивного навчання:

- 1) навчальний процес відбувався тільки за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників;
- 2) це взаємонавчання (групове, колективне, навчання в співпраці), коли

викладач і студент були рівноправними суб'єктами навчання;

3) для організації інтерактивного навчання моделювали життєві ситуації, використовували рольові ігри, спільне вирішення проблеми на підставі відповідних ситуацій;

4) інтерактивне навчання сприяло формуванню навичок спілкування, створення атмосфери співпраці;

5) це навчання проявило лідерські риси викладача й студентів, але водночас ніхто не домінує над іншими, думки всіх членів навчального процесу бралися до уваги.

Отже, за умов інтерактивного навчання молода людина відкрита життєвим ситуаціям, діє вільно, незалежна від когось, поважає творчий підхід. Майбутні вчителі світової літератури, будучи самі учасниками інтерактивних технологій навчання, ще в стінах університету зможуть сміливо впроваджувати їх у практику своєї роботи, наслідувати наставників-викладачів.

Застосування інтерактивних технологій навчання у вищих навчальних закладах залежить від певних умов:

1) у студентів повинна домінувати мотивація навчання (для чого, з якою метою я прийшов до університету й ким хочу стати?);

2) минулого й теперішнього досвіду майбутніх учителів (чи навчалися вони за інтерактивними технологіями, будучи учнями);

3) визначення цілей навчання (усвідомлення мети);

4) активного включення студентів у процес навчання (для цього викладачам необхідно створити атмосферу комфорту: прислуховуватися до думок педагогів, брати до уваги їхні ідеї, цінувати переконання);

5) враховувати здібності (надати своєчасну пораду й підтримку щодо можливого переобрання спеціальності, з огляду на його навички та вміння);

б) обов'язково надати можливість майбутнім учителям самореалізуватися.

За рахунок вищезазначених умов та використаних інтерактивних методів у ВНЗ таке навчання призвело до підвищення мотивації майбутніх учителів,

створило професійно-практичну спрямованість занять, дало змогу викладачам домагатися запланованих результатів навчання.

Упровадження інтерактивних технологій потребує переорієнтації стилю спілкування викладачів і студентів, вимагає врахування певних аспектів, а саме:

1) необхідна наявність певного обладнання – звичайна дошка (якщо є можливість, то – мультимедіа), маркери, змінні плакати;

2) розробка кожним викладачем власних критеріїв оцінювання (урахування власної думки студента);

3) потреба в чітко спланованій роботі, тобто чітко подати інструктаж щодо неординарних способів об'єднання студентів у пари, групи, дотримання структур інтерактивних технологій.

У процесі застосування новітніх методів роботи майбутні вчителі світової літератури під час проходження практики в школах зустрілися з такими проблемами:

1) учні не мали своєї думки, прислуховувалися до точок зору інших старшокласників і трактували їх як свої;

2) вони були не зацікавлені новими інтерактивними методами роботи, їх влаштовувало “прочитати й відповісти”;

3) інколи студенти не могли впоратися з дисципліною, галасом, організацією класу;

4) досить часто учні перебивали одне одного й не вміли обговорити висловлене, сперечалися між собою, що призводило до втрати часу

5) досить багато шкіл не забезпечені сучасним обладнанням, яке потрібно для використання інтерактивних технологій на уроках світової літератури;

б) інколи “сильні” учні “тягнули” всю групу, а “слабші” взагалі не відповідали.

Але за умови вмілого впровадження інтерактивних технологій і забезпечення уроку потрібними технічними засобами, можна виокремити й деякі переваги, які були відзначені майбутніми вчителями світової літератури під час проходження практики:

- 1) учні навчилися вести дискусію, вислуховувати своїх друзів;
- 2) вони почали краще спілкуватися, аналізувати, узагальнювати;
- 3) старшокласники зрозуміли, що уроки, проведені за інтерактивними технологіями, набагато цікавіші й краще запам'ятовуються;
- 4) у більшості з них виявлено інтерес до читання художніх творів;
- 5) “слабші” діти зрозуміли, що вчитель також прислуховується до них.

Отже, інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал, і тому зростає їхній інтерес в отриманні знань.

Інтерактивна технологія навчання – це така організація навчального процесу, за якої неможлива пасивність студента (учня), тому що кожен учасник діяльності отримує конкретне завдання, за якість виконання якого він має прозвітувати. Вищезгадані технології містять чітко спланований очікуваний результат.

У своєму дослідженні ми брали за основу поділ інтерактивних технологій навчання за О.А. Комар, Л.В. Пироженко, О.І. Пошетун. Вищезгадані науковці поділили їх на чотири групи:

- 1) парне навчання (робота з викладачем чи однолітком один на один);
- 2) фронтальне навчання;
- 3) навчання в грі;
- 4) навчання в дискусії [220; 221].

1. Парне навчання, його ще називають кооперативна (групова) навчальна діяльність (співробітництво) – це такий варіант організації, коли студенти працюють у невеликих групах для того, щоб викладач зміг оцінити й вислухати кожного. Групова форма роботи компенсує всі недоліки фронтальної та індивідуальної роботи [236, с. 7]. Спершу майбутні вчителі мають отримати завдання від наставника, а далі вони виконують його доти, поки всі члени групи не виконають його успішно. Кооперативне навчання відкриває для студентів можливість співпраці, сприяє досягненню особистостями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь. Така модель ефективно поєднується з

традиційними формами та методами навчання й може бути застосована на різних етапах заняття.

Особливо ефективна вищезазначена технологія на початкових етапах навчання студентів (учнів) у малих групах. Її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо. За умов парної роботи всі студенти (учні) в аудиторії отримують рідкісну за традиційним навчанням можливість висловлюватись. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, критичного мислення, уміння переконувати й вести дискусію [198, с. 130].

Наведемо деякі приклади групового (кооперативного) навчання, які ми використовували на заняттях із світової літератури у ВНЗ.

Під час роботи в парах студенти світової літератури виконували такі вправи: обговорювали завдання, короткий текст; брали інтерв'ю, визначали ставлення (думку) партнера до того чи іншого питання, твердження; робили критичний аналіз роботи один одного; формулювали підсумок теми, що вивчалася тощо.

Робота в парах. Майбутні вчителі об'єднувалися в пари та визначали, хто з них висловлюватиметься першим. Робота розпочиналася з обговорення ідей кожного учасника. Студенти мали досягти згоди щодо обговорюваної проблеми.

Під час роботи в парах їм пропонувалося:

- 1) обговорити короткий текст, завдання, зміст прочитаного; взяти інтерв'ю в партнера й визначити його ставлення до пропонованого матеріалу;
- 2) критично проаналізувати чи відредагувати письмові роботи;
- 3) сформулювати підсумок заняття чи серії занять з теми;
- 4) разом розробити питання до викладача або до інших студентів;
- 5) разом проаналізувати проблемну ситуацію, вправу чи експеримент;
- 6) оцінити роботу один одного.

Робота в малих групах. Була ефективною під час розв'язання складних проблем. На прикладі покажемо її організацію: у групі розподілили ролі, визначили головуючого (спікера), посередника, секретаря, доповідача.

Головуючий (спікер) зачитував завдання, організовував порядок його виконання; надавав можливість учасникам висловлюватися по черзі; заохочував їх до роботи; за згодою студентів визначав доповідача.

Секретар здійснював контроль за результатами роботи своєї групи і розбірливо занотовував дані; як член колективу був готовим висловити думку присутніх під час підбиття підсумків або надати допомогу доповідачеві.

Посередник стежив за часом, заохочував групу до роботи.

Доповідач чітко висловлював думку, якої дійшла група, доповідав про результати роботи.

Отже, працюючи в малих групах, ми дотримувалися таких рекомендацій:

- 1) висловлювалися спочатку за бажанням, а потім по черзі;
- 2) дотримувалися правил активного слухання, головне – не перебивали;
- 3) обговорювали певну думку, а не особи тих, хто висловлюється;
- 4) утримувалися від оцінок та образ учасників обговорення;
- 5) намагалися дійти спільної думки, хоча в кожного з членів групи була особлива думка, яку він мав право висловити.

Коло ідей. Цей прийом передбачав залучення всіх студентів академічної групи до обговорення проблеми. Послідовність дій така.

Порушувалося дискусійне проблемне запитання та пропонувалося його обговорити в колі. Після того, як вичерпався час на обговорення, кожна з груп представила свій варіант відповіді на запитання (лише один). Вони висловлювалися по черзі доти, доки не було дано відповіді на всі запитання. Під час обговорення теми на дошці складався список висловлених ідей. Коли всі ідеї були вичерпані, студенти розглянули проблему в цілому й підбили підсумок.

Прийом “Акваріум” допоміг удосконалити навички роботи в малих групах, на зразок гри “Що? Де? Коли?”; йому найбільшу перевагу надали майбутні вчителі.

Для виконання завдання студенти об’єдналися у 2–4 групи й отримали потрібну інформацію. Одна з яких сіла в центрі аудиторії (або на початку середнього ряду), утворюючи маленьке коло – “акваріум” і, отримавши

завдання, розпочала обговорювати його. Один з учасників зачитав уголос запитання. Потім розпочалося обговорення з елементами дискусії. На це ми відвели 3–5 хвилин. Після чого спільно ухвалено рішення.

Решта студентів слухала, не втручаючись в обговорення і спостерігаючи, чи дискусія відбувається за встановленими правилами. Коли час був вичерпаний, мала група займає своє місце, а решта (вся академічна група) обговорювала запитання:

1. Чи погоджуєтеся ви з думкою всіх учасників?
2. Чи була вона достатньо аргументована?
3. Який з аргументів ви вважаєте найпереконливішим?

Після цього місце в “акваріумі” зайняла інша група та обговорила наступне завдання. У ньому по черзі побували всі групи.

Серед деяких типів семінарських занять можна виокремити “заняття-конференцію”. На цьому занятті студенти “перевтілювалися” в дослідників з конкретної проблеми, що заздалегідь була зазначена в планах до заняття (приблизно 5–6 питань). Вони розподілилися на доповідачів (4–5 осіб), опонентів (4–5 осіб), учасників конференції – більшість. Обирали також і керівників секцій та секретарів. Залежно від мети заняття викладач був ментором, модератором або координатором-спостерігачем. Під час навчання у ВНЗ потрібно було ґрунтовно підготувати студентів до участі в конференціях різного рівня, тому, наприклад, питання до семінарського заняття могли відповідати доповідям науковців з різних країн світу. На практичному занятті такого типу використовували рольові ігри. Підбиваючи підсумки, провели колективне оцінювання виступів учасників.

Досить цікавим для майбутніх учителів виявився метод “спільний проект”. Студентів розподілили на групи, кожна з яких усебічно висвітлювала заздалегідь отримане завдання. Окремо обрали групу експертів. Після завершення роботи кожна група склала звіт про виконану роботу та записала його. З поданих звітів ми склали спільний проект, який рецензувала й доповнила група експертів.

Практичне заняття (моделювання) – захист курсової або дипломної роботи – важливе для фахової освіти випускників. З власної практики потрібно сказати, що студентів важко підготувати стислий виступ, рецензію на роботу, тому наше заняття передбачало розвиток саме цих навичок. Групу філологів розподілили на авторів дослідної роботи (5–6 осіб), рецензентів (5–6 осіб), опонентів (5–6 осіб), а також членів комісії, яка оцінювала виступи.

Практичне заняття-диспут. Ця форма роботи в університеті передбачала розвиток комунікативних умінь. Ми обрали теми з курсу, щоб удосконалити вміння вести дискусію, науковий діалог з опонентами, рецензентами, коректно ставити запитання дослідникам, чітко та логічно на них відповідати.

Практичне заняття “вибори”. На цьому занятті моделювалися ситуації, які допомагали порівнювати два типи виборів: демократичні та недемократичні, і показати перевагу перших. Викладач призначив комітет з декількох студентів, який визначив імена кандидатів. З’ясувалися відмінності при голосуванні за одну кандидатуру або можливість обирати за альтернативними списками. Отже, на такому занятті ми допомагали майбутнім учителям-філологам у формуванні загальнолюдських цінностей, демократичних ідеалів.

Практичне заняття за методом “снігова куля”. Цей вид роботи досить складний за своєю методикою. Суть його полягала в тому, що до планів практичних занять обов’язково додали проблемні дискусійні питання, які краще вирішувати в невеликих групах. Далі студентів об’єднали в групи по двоє-троє, даючи змогу обговорити проблему протягом 5 хв. Згодом маленькі групи об’єднали по дві-три в одну або у дві великі групи. Учасники поступово аналізували складне питання, збираючи достатню кількість матеріалу, спільно вирішували певну проблему. Група висувала представників команди, які найкраще оволоділи матеріалом і надавала їм слово.

Карусель. Студенти сідали у двох колах – внутрішньому й зовнішньому. Внутрішнє коло було нерухоме, зовнішнє – рухалося. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбувалися “попарні суперечки” кожного з кожним, причому один учасник внутрішнього кола мав власні, неповторювані

докази) чи для обміну інформацією (учасники зовнішнього кола рухалися, збираючи дані).

Діалог. Його суть полягала в тому, що групи перебували в пошуках погодженого рішення, а результат роботи мав бути відображений у вигляді схеми, перерахування ознак, кінцевому тексті, що потім записувалася в зошит. Ця методика включала протистояння й критику позицій тієї або іншої групи, а вся увага зосереджувалася на сильних моментах позицій інших. Експерти фіксували загальні погляди й, завершуючи роботу, дали узагальнену відповідь на завдання, записане всіма.

Синтез думок. Схожий на попередній метод з тією різницею, що студенти не вели записи на дошці, а всі записи робили на аркушах, які потім передавали наступній групі. У них підкреслювалися думки, з якими одна група не була згідна. Експерти опрацювали їх, зіставляючи написане, зробили загальний звіт, який потім обговорила вся група.

“Пошук інформації” – цей метод ми застосовували, якщо потрібно було пожвавити сухий, переважно нецікавий матеріал. Суть його полягала в тому, що відбувався командний пошук інформації, яка доповнювала вже наявну (прочитану викладачем) лекцію або домашнє завдання з наступними відповідями на запитання. Для груп ми розробили питання, відповіді на які можна було знайти в підручниках, у мережі Інтернет тощо і визначили час, протягом якого потрібно було проаналізувати інформацію та знайти відповіді.

Два – чотири – всі разом. Ще один варіант кооперативного навчання, що є похідним від парної роботи, ефективний для розвитку навичок спілкування в групі, умінь переконувати та вести дискусію.

Загальновідомо, що будь-яка технологія вимагає дотримання певних правил проведення. Отже, наведемо деякі пункти, що передбачали методику проведення групової роботи, яку ми здійснювали на заняттях із світової літератури у ВНЗ:

- 1) початкове висунення проблеми, яка є досить складною;
- 2) її аналіз. Роль експерта має виконувати викладач або добре

підготовлений студент, він повинен оцінити доповідь. На цьому етапі заняття відбувається збір фактів за допомогою різних інформаційних джерел;

3) далі відбувається аналіз усіх можливих варіантів відповідей з поясненням причин. Усе коментується;

4) кожному учаснику надається можливість тлумачити для себе проблему так, як він розуміє її;

5) на останньому етапі слід прийняти остаточне рішення й з'ясувати, чи є проблема вирішеною, чи потрібно обрати новий шлях пошуку. Заключний етап включає обговорення викладачем разом зі студентами певної проблеми.

Отже, методика проведення групової роботи вміщує низку уявлень про творчу діяльність і можливості її цілеспрямованого внесення в навчальний процес.

Але студенти, навчаючись у ВНЗ, повинні засвоїти не лише методику проведення занять за інтерактивними технологіями, а й чітко знати, що повинно містити таке заняття, з яких елементів воно має складатися, яка послідовність проведення та очікувані результати. Наведемо певні настанови, за допомогою яких майбутні вчителі світової літератури, під час проходження педагогічної практики, проводили заняття за сучасними інтерактивними технологіями на високому рівні:

1) правильно обрати інтерактивний метод для конкретного заняття, який, у свою чергу, визначається метою та особливостями матеріалу;

2) сформувати групи студентів (щоб в кожній були “сильні” й “слабкі”);

3) продумати план заняття, (не більше двох-трьох технологій);

4) чітко визначити проблему та намітити шляхи її вирішення;

5) важливим чинником є інтер'єр аудиторії, зручності, тому що учні матимуть можливість вільно рухатися, спілкуючись зі своїми ровесниками.

2. Наступна група інтерактивних технологій, яку ми проаналізуємо в нашому дослідженні, – це фронтальні технології. До фронтальних науковці (Н.А. Побірченко [215], О.І. Пометун [220; 221]; Л.О. Фурсова [304]) відносять такі, які організовують до спільної роботи всіх студентів. Заняттям керує

педагог, але майбутні вчителі мають можливість висловитися, можуть колективно обговорити, проаналізувати певну проблему. Викладач коригує їхні думки, спрямовуючи правильним шляхом.

Наведемо деякі приклади фронтального навчання, які ми використовували в нашій практиці.

“Мікрофон” – надавалася змога кожному сказати щось швидко, по черзі, висловити свою думку чи позицію. Правила застосування прийому такі: висловлювався тільки той, у кого в руках символічний мікрофон; говорили лаконічно (не більше 0,5–1хв); відповіді не коментувалися й не оцінювалися, коли хтось висловлювався, інші не перебивали.

Технологія “Незакінчені речення” поєднується з вправою “Мікрофон”. Вона надала можливість більш ґрунтовно працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з думками інших. Така робота надала присутнім змогу подолати стереотипи, дозволила відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

Наприклад: “На сьогоднішньому занятті для мене найважливішим відкриттям було...”, “Ця інформація спонукає нас до висновку, що...”, “Це мій улюблений герой, бо...”.

“Мозковий штурм” – широко використовується для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми. Цей прийом ми схарактеризуємо як евристичну бесіду на основі проблемної ситуації. Вона спонукала кожного виявити свою увагу й творчість, що досягалося шляхом висловлення думок усіх учасників.

Прийом “Навчаючи – вчуся” (“Кожен – учень кожного”). Цей улюблений для студентів прийом використовувався під час узагальнення та повторення або вивчення блоку інформації. Він надавав можливість кожному взяти участь у передачі своїх знань ровесникам. Завдяки йому вималювалася загальна картина понять і чинників, які потрібно знати, та підвищився інтерес до навчання.

Для виконання завдання студентам були роздані картки з фактами, які стосувалися теми заняття (по одній кожному). Упродовж кількох хвилин вони читали, що було написано в картці, а викладач перевіряв, чи розуміють

прочитане. Майбутні вчителі мали право ходити по аудиторії й знайомити з інформацією товаришів (одночасно можна було спілкуватися тільки з одним із них). Філологи ділилися своїми знаннями з теми й самі отримували інформацію від співрозмовника. Протягом відведеного часу потрібно було забезпечити спілкування кожного студента з максимальною кількістю інших для отримання нових знань. Після закінчення справи вони відтворили отриману інформацію. Викладач проаналізував та узагальнив набуті таким способом знання. Кращі відповіді були записані на дошці.

“Мозаїка”. Це метод, що поєднав і групову, і фронтальну роботу. Малі групи працювали над різними завданнями, після чого переформувалися так, щоб у новоствореній були експерти з кожного аспекту проблеми (наприклад, кожне первинне об’єднання аналізувало одну поезію О.С. Пушкіна, після переформування інше узагальнювало тематику всіх опрацьованих віршів, друге – ідейне навантаження, третє – образи, четверте – форму).

“Дерево рішень” – уся група ділилася на три або чотири підгрупи з однаковою кількістю студентів. Кожна обговорювала питання й робила записи на своєму “дереві” (аркуш ватману), потім групи обмінювалися місцями й дописували на деревах сусідів свої ідеї.

“Займи позицію” – зачитувалося будь-яке твердження, й учасники підходили до плакату зі словами “Так” або “Ні”. Вони обов’язково обґрунтовували свою позицію.

“Свіча” – по колу передавалася запалена свіча й студенти висловлювалися про різні аспекти навчання.

Отже, ці технології досить ефективні тому, що їх можна використовувати разом з іншими, а також тому, що філологи можуть прийняти декілька рішень з певного питання. Недолік фронтального навчання полягає в тому, що студенти не зацікавлені в успіху один одного, не так інтенсивно працюють, прагнучи глибоко вникнути в зміст проблеми, усвідомлюючи, що, зрештою, правильне рішення буде прийняте. За вищезазначеної методики “слабші” не намагаються розкрити свій потенціал, а “сильні” працюють як завжди.

3. Третя група інтерактивних технологій, яку ми застосовували, – навчання в грі (О.І. Пометун [220; 221], О.С. Жукова [95]). Це така інтерактивна технологія, коли всі студенти під час навчального процесу повністю включені в гру (рольову чи драматизацію). У західній дидактиці науковці радять відходити від терміну “гра”, який, за їхніми твердженнями, асоціюється з розвагами, а натомість, використовувати поняття “симуляція”, “імітація”, тощо. Важливе в цій діяльності те, що студенти досить вільно себе почувають і можуть розкрити свій потенціал, обмежуючись тільки правилами гри. Майбутні вчителі самі створюють проблемну ситуацію, обирають власні ролі, аналізують та обговорюють подію. Досить вагомим чинником є те, що всі активні, вони не бояться негативізму з боку викладача, уся група працює як один.

Гра різко відрізняється від традиційного навчання й містить комплекс цілей:

- 1) можливість висловити свою думку;
- 2) контроль емоцій;
- 3) розвиток творчої уяви;
- 4) право на самовизначення.

Роль викладача в цій технології своєрідна. Він має бути компетентним, тому що виконує декілька функцій:

- 1) ознайомлює майбутніх учителів з правилами гри;
- 2) надає підказки;
- 3) радить, як краще вчинити під час розподілу студентів за ролями;
- 4) виступає в ролі ведучого, тобто організовує обговорення.

У нашій практиці ми враховували, що ігрова модель має чотири етапи:

- 1) орієнтація (введення слухачів у тему, ознайомлення з правилами гри, загальний огляд та перебіг);
- 2) підготовка до проведення (ознайомлення зі сценарієм, визначення ігрових завдань, ролей, орієнтовних шляхів розв’язання проблем);
- 3) основна частина – проведення гри;
- 4) обговорення [220, с. 24].

Працюючи за вищезазначеною технологією, філологи повинні зрозуміти етапи та правила проведення, які не можна порушувати. Студенти виконували завдання, що чітко, у вигляді інструкцій, було поставлене перед ними у межах програми. Майбутні вчителі літератури мали можливість обирати вид опрацювання матеріалу: індивідуально чи по групах. Наступним етапом гри було отримання результатів, які могли суттєво відрізнитися, включаючи ступінь підготовки та індивідуальні особливості розвитку майбутніх педагогів. Урешті-решт, викладач разом зі студентами проаналізував свою роботу та обговорив результати, які були отримані в процесі дослідження.

Отже, запропонована технологія зацікавлює майбутніх педагогів до використання новітніх методів роботи, розвиває уяву та навички критичного мислення.

Ще одним видом гри є рольова. Під час роботи студенти “розігрували в ролях” визначену викладачем проблему. У цій технології брали участь тільки добре підготовлені філологи та викладач. Суть гри полягала в покроковому ускладненні – від простішого до складнішого. Наприклад, розпочали з читання текстів “за ролями”, розігрування невеличких діалогів і дійшли до інсценізації частини твору чи драматизації п’єси. Під час театралізації педагоги мали можливість відчувати переживання персонажів, перевтілитися, що сприяло кращому розумінню літературного твору. У них розвивалася уява, навички критичного мислення, виявлялися вміння аналізувати. Викладач керував діяльністю студентів, а інколи й сам брав участь у театралізації. За словами Н.В. Жданової: “Саме гра сприяє розвитку рефлексії, адже у грі виникає реальна можливість контролювати, як виконується дія, що є складовою процесу спілкування. Значні можливості рольової гри для розвитку рефлексії, як виняткової здатності особистості, обмірковувати свої вчинки, потреби та переживання, співставляючи їх із діями та потребами інших людей” [94, с. 5].

Отже, суть рольової гри полягає у визначенні ставлення до конкретної життєвої ситуації, входження в гру та перевтілення в героїв як учасників подій.

У процесі нашого дослідження ми апробували ще декілька видів ігор.

Ігри-інсценізації – це своєрідний “діловий театр”, коли розігрувалася будь-яка ситуація, поведінка в ній людей. Студент “вживався” в образ певної особи, оцінював обстановку, знаходив правильну поведінку, мобілізуючи увесь свій досвід, знання, навички.

Завдання такої гри полягало в навчанні майбутніх учителів орієнтуватися в різних обставинах, давати оцінку своїй поведінці, ураховувати можливості інших людей, впливати на їхні інтереси, потреби, діяльність, не застосовуючи наказів. Для цього методу потрібен був сценарій, де описувалася конкретна ситуація, розподілялися ролі та функції, які мали виконувати персонажі.

Ще одним видом ігор є психодрама та соціодрама, які дуже близькі до рольових ігор та ігор-інсценізацій. Це також театр, але вже соціально-психологічний, де студенти навчилися оцінювати та змінювати стан іншого героя, можливість співпрацювати з ним, у них удосконалювалося вміння відчувати ситуацію в колективі.

Підготовка до гри в будь-якому разі розпочиналася з розробки сценарію, далі проведення цієї інтерактивної технології складалося з таких етапів:

1) розподіляли аудиторію: учасників, експертів, визначали мету заняття, обґрунтовували проблеми, передбачені сценарієм;

2) вивчалася ситуація, надавалися інструкції, настанови, здійснювалося збирання необхідної інформації. Студенти мали право звертатися за допомогою до викладача та контактувати між собою;

3) наступний етап – це проведення гри, яка проходила тільки за сценарієм, і ніхто не мав права його змінювати. Викладач уважно спостерігав за процесом проходження та коригував дії учасників;

4) після завершення гри всі разом обговорили, проаналізували вищезазначену інтерактивну технологію, яку студенти втілили в життя. Обов’язково виступили експерти, а майбутні фахівці, у свою чергу, відстоювали власні позиції. Останнє слово було за викладачем: він вказав на помилки, похвалив за успіхи та сформулював підсумок заняття.

Для проведення семінарського заняття з використанням інтерактивних

технологій у вищому навчальному закладі ми вводили ролі ведучого, рецензента, опонента, практика, психолога, експерта, теоретика, залежно від того, які цілі ставив викладач перед студентами.

Подамо, наприклад, деякі форми роботи – “навчання в грі”, які ми апробували під час проходження практики на уроках світової літератури в старших класах:

1) літературна вікторина (упізнай автора, упізнай персонажа за портретом чи за його реплікою);

2) гра-конкурс “найкращий ілюстратор твору”;

3) літературне лото – наведемо приклади роботи в парі (потрібно було поєднати окремі частини в одне ціле стрілочками: це були літературознавчі поняття та їх визначення, назви творів та імена авторів, імена персонажів та їхні репліки); робота в групах (“Теоретики”, “Мовознавці”, “Літературознавці”, “Уважні читачі” отримали по два конверти із завданнями поєднати відповідники);

4) аукціон знань (у цій грі переміг той, хто виявив найкращі знання, тобто дав повні й правильні відповіді на запитання, назвав найбільшу кількість творів; знайшов у них значні засоби художньої виразності);

5) “Зустріч літературних персонажів” (ставилося завдання продумати й відтворити діалог між вказаними персонажами; який був найкращим визначало журі, обране для представників кожної групи).

б) “Лабораторія письменника” (кожна група отримала конверти: у першому містився уривок з твору, де пропущено слова, у другому – варіанти).

Повноцінне розгортання навчального процесу, яке базується на грі, передбачає значний особистісно-професійний потенціал викладача. Атмосфера гри змінює позицію викладача, він може виконувати ролі організатора, експерта, ведучого, співучасника загальної дії. Отже, педагог має уважно спостерігати, коригувати та фіксувати навчально-пізнавальні результати гри.

Остання група інтерактивних технологій, яку визначили О.І. Пометун і Л.В. Пироженко і яку ми апробували під час проходження практики, – це

навчання в дискусії. Дискусія є важливим засобом розвитку пізнавальної активності студентів у процесі навчання. Сучасна дидактика визнає велику освітню й виховну її цінність. Вона забезпечує глибоке розуміння проблеми, розвиток критичного мислення, формування самостійної позиції, уміння добирати аргументи й оперувати ними [230, с. 28]. Вищезазначена технологія є важливим засобом пізнавальної діяльності студентів у процесі їхньої підготовки. О.І. Пометун [220; 221], В.О. Сенченко [268] виокремлюють ряд правил, яких потрібно дотримуватися під час проведення будь-якої дискусії:

1) будь-яку дискусію потрібно розпочинати з висунання конкретного запитання, на яке не можна дати однозначної відповіді, а варіанти розв'язання можуть бути навіть протилежними;

2) у центрі уваги обов'язково має бути суть;

3) усі студенти мають можливість висловити свою думку щодо проблеми;

4) викладач має слідкувати за процесом проходження, виправляти;

5) майбутні фахівці мають усі свої аргументи обґрунтовувати прикладами;

6) кінець дискусії може бути непередбачений: викладач може погодитися з думкою студентів і прийняти остаточне вирішення проблеми, а може бути й навпаки – майбутні вчителі, відстоюючи свої погляди, залишаються кожен зі своєю точкою зору, тобто вони не ухвалюють спільного рішення.

Проаналізуємо деякі приклади інтерактивної технології навчання в дискусії, які ми використовували під час практики.

Технологію “Метод ПРЕС” пропонували до будь-якої проблеми за умови дотримання чотирьох етапів:

1) висловіть свою думку, у чому полягає ваша точка зору (розпочинаючи зі слів: “Я вважаю, що...”);

2) поясніть причину виникнення цієї ідеї, тобто на чому ґрунтуються докази (розпочинаючи зі слів: “Оскільки...”);

3) наведіть приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, а також чинники, що демонструють висловлювання (“...наприклад,...”);

4) узагальніть свою думку (зробіть висновок, розпочинаючи зі слів: отже,

таким чином...) [220, с. 26].

“Навчання в дискусії” – стимулювало самостійне мислення, заохочувало до полеміки, допомагало обґрунтувати власну позицію. Під час цього процесу розвивається усне монологічне мовлення студентів, посилюється зацікавлення літературою як мистецтвом слова, розвивається почуття толерантності.

Приєм “Коло думок” спонукав до дискусії всіх. Важливе завдання, яке стояло перед кожним з них, – висловити власну думку. Запитання передбачалися різні, але всі вони були пов’язані з твором, що вивчався.

На практично-семінарських заняттях у вищих навчальних закладах, які готують викладачів літератури, ми застосовували прийоми організації обміну ідей, які є згорнутими формами дискусії:

1) “круглий стіл” – бесіда, у якій брала участь невелика група студентів (до 5 осіб) та під час якої відбувався обмін думками як між ними, так з “аудиторією” (решта групи);

2) “засідання експертної групи” (“панельна дискусія”) – спільне обговорення певної проблеми учасниками групи (4–5 студентів з визначеним заздалегідь головою) та доповіді (досить стислої) кожного з них, у якій доповідач висловлював свою позицію.

3) “форум” – обговорення, що нагадувало “засідання експертної групи”, під час якого учасники обмінювалися думками з “аудиторією”;

4) “дебати” – формалізоване обговорення, яке було побудоване на заздалегідь фіксованих виступах учасників – представників двох протилежних команд-суперників;

5) “засідання суду” – обговорення, що імітувало слухання справи в суді, на якому було чітко розподілено ролі всіх учасників;

б) метою “дискусії в стилі телевізійного ток-шоу” було отримання учасниками навичок публічного виступу та дискутування, висловлення й захисту власної позиції, формування громадянської та особистої активності.

Отже, дискусія, як і перелічені вище інтерактивні технології, сприяє розвитку критичного мислення, відстоювання своєї думки, поглиблює знання з

літератури.

Останнім часом у практиці почали застосовувати нові прийоми інтерактивного навчання. Серед них:

Прийом “Урожай”. Викладач знаходить такий кут зору, під яким навіть звичайне стає дивовижним. Інколи цікаве не просто вражає, а й приваблює протягом значного проміжку часу.

Прийом “Лови помилку”. Пояснюючи матеріал, викладач навмисне припустився помилок, які студенти виправили (помилки щодо змісту тексту, неточності у вчинках персонажів тощо).

Прийом “Своя опора” (“шпаргалка”). Педагоги під час розповіді викладача самостійно склали власний конспект за новим матеріалом; визначали алгоритми навчальних дій. Наприкінці заняття вони пояснювали свою опору один одному.

Прийом “Свої приклади”. Студенти підготували власні приклади до нового матеріалу (цікаві факти, сторінки з життя письменника, добирали цитати, прислів'я до рис характеру персонажа вивченого твору; склали кросворди, чайнворди за його змістом; створювали відео-та кінофільми).

Прийом “театральної педагогіки”. Тут викладачеві допомогли живі ролики (“З якого твору?” “Вгадай героя?”); інсценівки уривків з творів, що вивчалися; читання в особах.

Прийом “зворотнього зв'язку”. Свою реакцію, настрій, емоційний стан студенти демонстрували – до заняття й після нього – за допомогою карток.

“Резюме заняття”. Майбутні вчителі відповідали на серію запитань, які допомагали розкрити їхнє ставлення до заняття, до навчального предмета; робили спроби оцінити викладача, рівень підготовки та проведення заняття.

І обов'язково завершення. Наприкінці заняття прозвучали фрази: “Заняття завершено, успіхів вам!”, “Гарного відпочинку на перерві!”, “До нових зустрічей!”.

У процесі інтерактивного навчання викладач оцінює роботу студентів, які, у свою чергу, зможуть використовувати нові методи оцінювання під час роботи

зі старшокласниками. Важливим чинником є те, що кожен педагог, як і кожен майбутній фахівець, має можливість створити власну систему оцінювання, яка залежатиме від обраної теми заняття, інтерактивної технології, що буде використана під час проведення уроку та від контингенту й рівня знань учнів.

Отже, назвемо найпоширеніші прийоми оцінювання.

Тест. Студенти обирають правильну відповідь із кількох запропонованих варіантів, знаходять “пару” тощо.

Експрес-опитування. Це можуть бути швидкі лаконічні усні або письмові відповіді (за картками на знання основних понять); виконання завдань, на кшталт “продовжити речення”, “заповнити таблицю”, літературні вікторини (“Кому з персонажів належать ці слова?”, “Про кого з персонажів ідеться?”); рольова гра “Інтерв’ю письменника”, гра “Передай крейду”.

Таке опитування доцільно провести у формі змагання команд або ж боротьби за індивідуальну першість після: лекцій викладача, опрацювання статті, підручника, виступу ровесника.

Творче завдання. Оцінюється виступ “у суді”, інтерв’ю з письменником або персонажем; репортаж із заняття; створення фільму; вернісаж ідей; реферати, есе, твори; захист доповіді; розв’язання проблемної ситуації.

Спостереження. Цей прийом – один із важливих під час оцінювання інтерактивного навчання. Викладач звертає увагу на показники, які потрібно відстежувати впродовж заняття, а також на студентів, знання яких потрібно оцінити.

Самоекспертиза (самооцінювання). Оцінка філологами своїх навчальних досягнень або ровесників, викладача; робота секретарів, які на занятті ведуть облік активності кожного; прийом запитань-відповідей; виставлення балів з мотивуванням; прийоми “дельта-плюс” (що сподобалося – “плюс”); заповнення таблиць для спостереження, оцінювання.

Отже, серед перерахованих видів оцінювання майбутній фахівець світової літератури має можливість обрати таке, яке йому найбільше підходить

відповідно до обраної інтерактивної технології.

У процесі підготовки майбутніх учителів світової літератури за допомогою інтерактивних технологій навчання потрібно дотримуватися ряду вимог, невиконання яких може звести ефективність нових методик до нуля.

Учитель-практик Є.І. Ваш з власного досвіду наводить правила для студентів, яких потрібно дотримуватися в процесі роботи:

- 1) кожна думка важлива;
- 2) не бійтеся висловитися;
- 3) ми всі – партнери;
- 4) обговорюємо сказане, а не людину;
- 5) обдумав, сформулював, висловив;
- 6) говори чітко, красиво;
- 7) вислухав, висловився, вислухав;
- 8) тільки обґрунтовані докази;
- 9) умій погодитися й не погодитися;
- 10) важлива кожна роль [224, с. 19].

Отже, якщо студент усвідомить і буде використовувати вищевикладені правила, то навчання за інтерактивними технологіями приведе до успіху.

Ми навели ряд правил, яких повинні дотримуватися майбутні вчителі під час навчання у ВНЗ, а є ще ряд вимог щодо реалізації інтерактивних методів навчання:

1) необхідно провести вступне заняття для студентів, під час якого потрібно чітко пояснити, що таке інтерактивне навчання, чим воно відрізняється від традиційного, якими методами можна користуватися під час проведення заняття, довести до відома майбутніх учителів правила проведення цих технологій, зуміти зацікавити їх;

2) потрібно кожного разу намагатися створювати доброзичливу атмосферу та підтримувати її протягом заняття;

3) до кожного заняття потрібно сумлінно готуватися, насамперед, викладачеві, тому що він має вміло керувати навчальним процесом, не

акцентуючи увагу на своєму керівництві;

4) педагог має слідкувати, щоб під час заняття всі студенти активно брали участь у роботі;

5) заняття не має бути перевантажене інтерактивними технологіями, оскільки студенти не усвідомлять їхнього значення та відмінність від традиційних;

6) інтерактивні технології потрібно долучити під час навчання до традиційних методів, шукаючи компроміс: де й під час вивчення якої теми, які методи найефективніші;

7) якщо проведене заняття за допомогою інтерактивних технологій було не ефективним, то відразу потрібно шукати причину.

Як виявили результати нашого дослідження, якщо студенти й викладач дотримувалися вищезгаданих вимог і правил, то заняття було проведено на високому рівні й дало відчутні зрушення:

1) студенти навчилися приймати спільні рішення;

2) набули культури дискусії;

3) змінилися їхні погляди щодо вивчення та викладання світової літератури (у них виникло бажання працювати за новітніми методами);

4) вони зуміли оволодіти мисленнєвими операціями – аналізом, синтезом, узагальненням.

Застосування інтерактивних технологій і методів навчання не лише активізує розумову діяльність, сприяє зацікавленню творами світової літератури, розвиває логіку та критичність мислення, а й підвищує ефективність навчальної діяльності, рівень педагогічної майстерності майбутнього вчителя наближує студентів-філологів до професійної діяльності.

Отже, підготовка майбутніх учителів світової літератури за допомогою інтерактивних методів має як переваги, так і недоліки.

Серед переваг можна виокремити такі:

1) особиста відповідальність кожного за власні успіхи та успіхи ровесників;

- 2) взаємозалежність один від одного;
- 3) кожен має можливість працювати залежно від своїх умінь та здібностей;
- 4) у студентів формуються такі риси, як ввічливість, готовність вислухати думку іншого, відстояти свою, зацікавленість у роботі, розвиваються гуманні стосунки між ними;
- 5) прагнення до успішної спільної творчості;
- 6) за той самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший.

Вище ми зазначили декілька переваг, але, як і в кожному виді роботи, є свої недоліки:

- 1) непосильність управління та контролю мікрогруп з боку викладача;
- 2) вони не зацікавлені у високій ефективності роботи, тому що результат буде зарахований усім разом, а не кожному індивідуально;
- 3) при груповому навчанні не зовсім зрозуміла диференціація студентів: “сильні” – працюють, а “слабші” – відпочивають (вони знають уже результат).

Безумовно, що кожен викладач має право обирати такі форми роботи, які відповідають меті навчальної дисципліни “Світова література”. Процес уведення інтерактивних технологій у методику викладання світової літератури потребує активності студентів, їхнього бажання постійно самовдосконалюватися, а також і роботи викладача, йому слід змінити ставлення до своєї ролі в аудиторії, як до керівника навчальним процесом.

2.3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів світової літератури

В інформаційному суспільстві вимоги, що висуваються до освітнього рівня громадян, змінилися: окрім постійного оновлення базових знань, сучасний фахівець має вміти ефективно застосовувати найновіші досягнення науки і техніки, використовувати комп'ютер та інформаційні ресурси. Тому запровадження в навчальний процес ВНЗ інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відкриває широкі можливості для подальшої диференціації

навчання, всебічної реалізації творчих, пошукових, особистісно-орієнтованих форм навчання, підвищення його мобільності й відповідності запитам практики. З огляду на це, вагомою є проблема підготовки майбутніх учителів-словесників до роботи в такому режимі. Потреби сучасного життя зумовлюють пошуки нових форм організації навчально-виховного процесу ВНЗ, зокрема занять із світової літератури. Саме використання ІКТ на цих заняттях за умови їх продуманого використання, дозволяє стимулювати інтерес молоді до читання творів світової скарбниці, вивільняє час для творчої співпраці викладача й студентів, сприяє формуванню читацької культури суспільства.

Застосування ІКТ потребує перегляду форм і методів навчальної діяльності. Не потрібно забувати, що комп'ютерні технології є ефективним, але допоміжним засобом навчання. Вони підвищують активність студентів, ведуть до перебудови навчального процесу. Вагома роль відводиться ІКТ в умовах профільного навчання. Основним для майбутнього фахівця світової літератури в сучасному інформаційному середовищі є використання комп'ютерних технологій як методів та інструментів майбутньої педагогічної діяльності. Безперечно, що процес розвитку освіти на сучасному етапі неможливий без застосування ІКТ, які, у свою чергу, використовують як систему пошуку, збору, накопичення, зберігання, обробки та подання інформації.

Науковці І.М. Богданова та А.Г. Михнушев поняття про ІКТ тлумачать сьогодні як “інформаційні технології, що засновані на використанні ЕОМ (електронно-обчислювальних машин) та телекомунікаційних засобів і передбачають одержання нової інформації, нового знання” [22].

За М.І. Жалдаком, ІКТ визначаються як сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними та соціальними проблемами [92].

На думку авторського колективу під керівництвом Ю.І. Машбиця, основою ІКТ є комп'ютерна навчальна система [200].

У словнику з обчислювальної техніки, Інтернету й програмування термін “інформаційна технологія” (ІТ) трактується як “загальний термін, який використовують для посилань на всі технології, пов'язані зі створенням, опрацюванням, зберіганням, використанням, пересиланням і керуванням інформацією в цифровому вигляді. Остання вимога говорить про використання для цих цілей комп'ютерних систем...” [227, с. 271]. Щодо терміна інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), зазначається, що це “термін, поширений у Європі замість або як розширення терміна “інформаційні технології” [227, с. 261]. Можна стверджувати, що таке розширення терміна полягає у використанні не лише комп'ютерних, а й відповідних комунікаційних систем, наприклад, комп'ютерних мереж.

У сучасному світі ІКТ часто використовуються в науці, в управлінні, у навчанні. За В.Ю. Биковим, ІКТ-навчання – “це комп'ютерно орієнтована складова педагогічної технології, яка відображає деяку формалізовану модель певного компоненту змісту навчання й методики його подання в навчальному процесі, що представлена в цьому процесі педагогічними програмними засобами й передбачає використання комп'ютера, комп'ютерно орієнтованих засобів навчання й комп'ютерних комунікаційних мереж для розв'язування дидактичних завдань або їх фрагментів” [15, с.141]. Р.С. Гуревич, визначаючи ІКТ-навчання подібно до того, як це робить попередній автор, вважає, що воно є комп'ютерною технологією [77, с. 364].

У нашому дослідженні ми схилиємося до точки зору Р.С. Гуріна, який під новими інформаційними технологіями в освіті розуміє впровадження нових підходів у навчально-виховний процес, що орієнтований на розвиток інтелектуально-творчого потенціалу людини з метою підвищення його ефективності завдяки застосуванню сучасних технічних засобів, однак послуговуємося терміном ІКТ [81, с. 15]. Саме ІКТ дають змогу майбутньому педагогу використовувати в навчальному процесі як традиційні, так і передові методи навчання, надавати традиційним методам нове сучасне наповнення. Розв'язанню окремих питань використання ІКТ у навчанні присвячені роботи

знаних науковців: В.Ю. Биков [15], Р.С. Гуревич [76; 77; 78; 79], Р.С. Гурін [81], М.І. Жалдак [92; 93], А.М. Коломієць [130], Ю.І. Машбиць [200]. Кожний з дослідників проблеми підвищення якості навчання за допомогою застосування ІКТ реалізує свій авторський підхід, але всі науковці сходяться на думці про те, що вирішальною ланкою в цьому процесі є якість підготовки майбутніх учителів та викладачів ВНЗ.

Проблемі використання інформаційних технологій присвячена значна кількість наукових досліджень. Серед останніх особливої уваги заслуговують дисертаційні дослідження О.Є. Трофимова “Підготовка майбутніх учителів до використання аудіовізуальних і комп’ютерних технологій навчання” , який дослідив, що умовами використання ІКТ є методична підготовка майбутнього вчителя [299, с. 13]. Досить вагоме значення має дослідження В.Ю. Стрельнікова [290, с. 9], який зазначає, що ІКТ-навчання не розвивають особистість студентів, а готують до самостійної продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства, забезпечують розвиток творчого мислення, а також професійний розвиток, розвиток навичок дослідницької діяльності та формування інформаційної культури. Значним внеском у розвиток ІКТ є дослідження А.М. Коломієць [130, с. 5], яка також стверджує, що необхідність формування інформаційної культури майбутніх учителів зумовлена тим, що змінюється інформаційне забезпечення навчального процесу у ВНЗ і школах, формується інформаційна інфраструктура.

Але тільки незначна частина досліджень присвячена підготовці майбутніх фахівців гуманітарного спрямування до використання інформаційних технологій у навчальному процесі. Можна відзначити роботу російського дослідника В.І. Носкова “Інноваційні технології в гуманітарному вузі”, який зазначає, що використання засобів ІКТ, які розміщені на різних серверах в Інтернеті, сприяє поглибленню змісту матеріалу, що вивчається, а застосування нетрадиційних методик навчання може певною мірою вплинути на формування практичних умінь і навичок студентів [110, с. 182], українського дослідника Р.С. Гуріна [81], який дійшов таких висновків: нові ІКТ повинні добиратися з

урахуванням не лише їхніх можливостей, а й складових педагогічних завдань відповідно до специфіки педагогічної діяльності вчителів гуманітарного профілю та С.В. Кубрак [145], яка визначила, що ІКТ сприяють професійному саморозвитку майбутнього вчителя-гуманітарія.

Однак, слід зазначити: якщо в практиці викладання світової літератури комп'ютер став активним співучасником уроку, то в теорії методики навчання літератури ця проблема ще й досі залишається не розв'язаною. Усе ж доводиться констатувати, що аналіз наукових джерел свідчить про відсутність цілісних системних досліджень щодо ролі ІКТ у процесі підготовки майбутніх учителів світової літератури.

Викладання світової літератури повинно відповідати сучасності. Нові методики її викладання мають урахувувати сучасні вимоги до застосування ІКТ. У процесі навчання важлива не інформаційно-комунікаційна технологія сама собою, а те, наскільки її використання реалізує досягнення освітніх цілей. Тобто, роль комп'ютера на занятті більш складна: його використання в навчальному процесі допомагає вчителю зробити урок динамічним, яскравим, насиченим. Комп'ютер ні в якому разі не замінить традиційної книжки, але це є знаряддя, яке поліпшує роботу вчителя. На думку О.І. Пометун:

1) по-перше, комп'ютер значно розширив можливості навчальної інформації. За своїми образотворчими можливостями комп'ютер перевершує кіно й телебачення;

2) по-друге, комп'ютер дозволяє підвищити мотивацію навчання;

3) по-третє, комп'ютер активно “втягує” учнів до навчального процесу. Дозволяє їм зануритись у певну ігрову ситуацію або історичну епоху, зробивши їх учасниками подій [219, с. 199–200].

Зрозуміло, що на сучасному етапі інформатизації освіти відбувається активне опанування засобів ІКТ і впровадження їх у навчальний процес. Звідси випливає необхідність підготовки майбутніх учителів світової літератури до нових форм і методів роботи. Тобто, молодий фахівець має можливість обирати

різноманітні моделі навчання, найбільш адекватні тому чи іншому етапу вивчення літератури.

Важливими напрямками використання ІКТ в освіті стали такі: вивчення різноманітних предметів із застосуванням мультимедійних навчальних програм, інтернет-технологій, автоматизованих, гібридних й електронних бібліотек, мережевих навчальних систем; реалізація дистанційного навчання, створення “віртуальних” класів тощо [285, с. 24]. Водночас з традиційними формами навчальних занять набувають поширення такі: форми тестового контролю, мультимедіасистеми, дистанційні курси, віртуальні навчальні заклади, що спрямовані на подолання часових і просторових чинників навчального процесу, заняття в навчально-тренувальних комплексах, коли учні (студенти) мають можливість виконувати тренінг відповідно до своєї професії. Дидактичні засоби у вигляді електронних підручників становлять невід’ємну частину освітніх технологій розвинутих країн. Але, незважаючи на високий потенціал ІКТ, вони ще не знайшли належного застосування в системі професійної освіти України.

Недостатнє використання комп’ютерних технологій у підготовці майбутніх учителів світової літератури зумовлене відсутністю досконалої концепції та програми інформатизації кожного навчального закладу, яка передбачила б цілісну систему їх застосування в навчанні та професійній підготовці.

З-поміж різноманіття ІКТ потрібно виокремити нагальні проблеми інформатизації та комп’ютеризації в навчальному процесі, які вивчали відомі науковці, зокрема:

1. Використання мультимедійних засобів навчання (О.О. Ісаєва [112; 113; 115], Л.Ф. Мірошніченко [171; 172], Н.В. Панченко [205], Л.С. Шевченко [314]).

2. Формування інформаційної культури вчителя (Р.С. Гуревич [76; 77; 78; 79], М.І. Жалдак [91; 92], А.М. Коломієць [130], В.І. Носков [110]).

3. Розробка нових інформаційних технологій, їх психолого-педагогічних і психо-фізіологічних засад (Р.С. Гурін [81], Ю.І. Машбиць [200], В.Ю. Стрельніков [290]).

4. Підготовка педагогічних кадрів до застосування комп'ютерної техніки в професійній діяльності (О.М. Пехота [211; 213], О.А. Подзигун [217], Н.В. Сороко [281], О.Є. Трофимов [299]).

5. Формування в учителів умінь системної роботи з комп'ютерною технікою в конкретній предметній галузі (М.М. Буняєв [44], Д.О. Карпов [117], С.В. Кубрак [145], В.Л. Матросов [163], Е.С. Полат [111], О.І. Шапран [310; 311]).

6. Ресурсне забезпечення інформатизації освіти (І.М. Богданова [22; 23; 24], О.В. Співаковський [285]).

У навчальному процесі потрібно особливо враховувати зміст дисципліни “Світова література”, здібності студентів, різні можливості педагогічних програмних засобів, різний рівень підготовки вчителя в галузі комп'ютерних технологій. Водночас при всіх позитивних аспектах потрібно відзначити, що сьогодні методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні гуманітарних дисциплін перебуває в стадії розроблення, і тому спостерігається неорганізоване використання сучасних систем, що призводить до цілого ряду недоліків:

1) величезний вибір ілюстративного матеріалу в Інтернеті й на компакт-дисках у процесі підготовки до заняття призводить до необґрунтованого збільшення його кількості на шкоду іншим формам роботи;

2) процес використання комп'ютерних технологій під час вивчення світової літератури має стихійний характер, що часто призводить до необґрунтованої захопленості медіазасобами;

3) розмаїття низькопробного матеріалу, порушення принципу доцільності наочності на занятті призводить до фрагментарності сприйняття студентами художнього тексту.

Отже, слід зазначити, що використовувати ІКТ навчання потрібно так, щоб вони допомогли викладачеві поставити проблему, активізувати сприймання, забезпечити міцне засвоєння знань, сприяти виробленню вмінь і навичок самостійного оволодіння знаннями. Результативність використання ІКТ навчання залежить від того, наскільки воно відповідає структурі заняття й змісту навчального матеріалу, наскільки викладач (учитель) урахував специфіку групи, підготовку студентів з обраної теми, уміння працювати з мультимедійною інформацією.

Науковець А.М. Коломієць зауважує, що використання засобів ІКТ здійснюється педагогічними працівниками недостатньо ефективно, і тому наголошує на кількох причинах вузькомасштабного використання ІКТ в усіх аспектах педагогічної діяльності:

- 1) слабка підготовка вчителя до роботи в умовах інформаційного суспільства;
- 2) необхідність проведення істотних змін в організації навчально-пізнавального процесу, активізація аудиторії за допомогою засобів ІКТ;
- 3) слабка матеріально-технічна база;
- 4) відсутність методичного супроводу програмних комплексів з навчальних дисциплін;
- 5) відсутність переходу від інформаційного навчання до системи активного оволодіння інформаційними технологіями, від комп'ютеризації навчального процесу до його комплексної інформатизації [130, с. 314].

У той самий час використання віртуального світу й насамперед Інтернету відкриває нові горизонти перед майбутніми вчителями світової літератури:

- 1) з'являється можливість гармонійного синтезу логічного й образного способів засвоєння інформації, що набагато більше підвищує ефективність освітнього процесу;
- 2) активізується й індивідуалізується процес навчання, засвоєння знань;

3) глобалізація інформаційних систем допомагає формуванню всесвітньонаукового, культурного й освітнього простору, полегшує процес міжнаціонального спілкування.

Ми поділяємо думку А.М. Коломієць, що “перед сучасною вищою школою постає важливе завдання впровадження новітніх технологій навчання з використанням сучасних інформаційних комунікацій, вживання заходів щодо інтелектуалізації навчального процесу та підвищення ролі самостійної роботи у здобутті вищої освіти, забезпечення кожному викладачеві та студентові доступу до інформаційних мереж” [130, с. 66].

Широкого розповсюдження в нашій практиці набувають ІКТ під час вивчення художніх творів у ВНЗ. Розглянемо, які види комп'ютерних технологій ми використовували на заняттях із світової літератури:

1) ілюстративний наочний матеріал (репродукції картин до теми, портрети, фотоматеріали, схеми, карти, таблиці, біографія письменника в слайдах, відомості про його творчість тощо);

2) оригінали твору, що вивчався; різні варіанти перекладу та авторів з метою більш адекватнішого сприйняття літературного тексту;

3) за допомогою Інтернет організували онлайн-консультації, використовуючи різноманітні коментарі, відомості з теорії літератури, наочний матеріал, навчальні програми;

4) різні аудіо-візуальні варіанти інтерпретації літературного тексту (фрагменти фільмів, драматичні вистави);

5) різноманітні завдання з використанням комп'ютера, спрямовані на самостійну творчу пошукову роботу студентів.

Отже, застосування ІКТ на заняттях із світової літератури у ВНЗ – це вагомий дидактичний засіб, який спрямовує студентів на зацікавлення художнім твором та читання під час роботи тексту-оригіналу, що сприяє створенню власної оцінки явища мистецтва.

Особливо наголошуємо на ролі комп'ютерних конференцій у співпраці викладача й студентів. Наприклад, комп'ютерні телеконференції, які ми

провели, дали можливість студентам зібратися в призначену годину у віртуальній аудиторії й працювати, майже як на звичайному занятті, виконуючи завдання викладача й ставлячи при цьому запитання. Вагомою перевагою комп'ютерних телеконференцій було те, що запитання ставилися до викладача і відповіді на них були доступні відразу всім відвідувачам віртуальної аудиторії. Саме на таких заходах здійснюється аргументована полеміка, напрацьовується професійний досвід і відбувається визнання в середовищі фахівців.

Відеоконференції можна використовувати для проведення семінарів у мікрогрупах із 5 – 7 осіб, індивідуальних консультацій, обговорення фундаментальних проблем навчального курсу. Ця технологія проведення конференцій створює можливість спільного управління екраном комп'ютера з метою створення схем малюнків, передачі фотографічного й друкованого матеріалу тощо.

З власного досвіду можемо сказати, що завдяки технології комп'ютерної мережі кожен член конференції спілкується з іншими без обмежень – як географічних, так і часових. Така форма навчання має педагогічну спрямованість особистості до саморозвитку. Для цього визначимо конкретні умови, яких ми дотримувалися під час проведення конференції:

- 1) визначення теми конференції;
- 2) кількості учасників, яких цікавить саме ця тема;
- 3) наявність організатора, який спрямовує перебіг дискусії .

Апробована нами у ВНЗ телекомунікація (електронна пошта для обміну науковою інформацією зі студентами інших ВНЗ, телеконференції, зокрема й аудіо- та відеоконференції) дозволила студентам самостійно сформулювати свої погляди на те, що діється у світі, дослідити багато явищ із різних точок зору. Тобто глобальні телекомунікації сприяли розвитку критичного мислення в майбутніх фахівців, лаконічності, логіки у вираженні точок зору.

Найважливішим завданням майбутнього вчителя світової літератури вважаємо вміння сформулювати широку читацьку компетенцію в старшокласників за допомогою ІКТ. Тобто перед майбутніми вчителями стоїть ряд завдань:

- 1) виявлення та розвиток інтелектуальних і духовних сил;
- 2) стимулювання інтересу до читання творів світової скарбниці;
- 3) формування стійкої мотивації вивчення літератури;
- 4) підвищення загального рівня культури учнів за допомогою ІКТ;
- 5) формування читацької культури, критичного мислення.

Метою вивчення світової літератури в профільних класах є розширення філологічного та загальногуманітарного мислення старшокласників, підвищення інтересу до читання, що надзвичайно вагомо в сучасному світі, який переповнений ІКТ, і в якому бажання учнів до читання значно знизилася.

За допомогою комп'ютера значно ефективніше можна реалізувати принцип наочності. Під час лекції з літератури викладач може показати необхідну в певний момент інформацію. Мультимедійні заготовки, як стверджує А.М. Коломієць, не тільки “оживляють лекційне заняття, а й формують фаховий стиль учителя, тому що студент спостерігає конкретну педагогічну реальність, усвідомлює, осмислює, відчуває, розуміє, оцінює, сприймає або відхиляє її” [130, с. 257].

Для якісного забезпечення та здійснення навчального процесу підготовки майбутніх учителів світової літератури необхідний мультимедійний навчально-методичний комплекс, який забезпечував би розвиток студентів, їхнє навчання за власним графіком, відповідно до індивідуальних можливостей, здійснення неперервної освіти та самоосвіти майбутніх фахівців.

Дослідження й досвід практичної роботи свідчать, що структура такого мультимедійного комплексу повинна охоплювати: електронний навчальний підручник (посібник); відеокурс лекцій; комп'ютерний практикум лабораторного моделювання; систему тестування; мережеву web-версію курсу [78, с. 195].

Ще одним видом мультимедійних засобів, доцільним у вивченні світової літератури, вважаємо відеофрагменти художніх кінофільмів та фрагменти аудіозаписів художніх творів, які можна знайти в мережі Інтернет і в продажу на CD дисках.

Наприклад охарактеризуємо, який результат ми отримали під час перегляду та прочитання уривків із фільму Л.М. Толстого “Війна і мир” на занятті літератури у ВНЗ при підготовці майбутніх учителів світової літератури.

Зазначимо, що літературно-критична ідея, продиктована викладачем на етапі підготовки до сприйняття, значно допомогла студентам налаштуватися на серйозне читання твору. Майбутні вчителі звертали увагу, що у фільмі відбито “дихання двох світів”, розкрито тривожні питання тогочасного століття, ключовою є думка про долі людей та людства взагалі. “Если цель европейских войн начала нынешнего столетия состояла в величии России, то эта цель могла быть достигнута без всех предшествовавших войн и без нашествия. Если цель – величие Франции, то эта цель могла быть достигнута и без революции, и без империи. Если цель – прогресс цивилизации, то весьма легко предположить, что, кроме истребления людей и их богатств, есть другие более целесообразные пути для распространения цивилизации”.

Під час перегляду фрагментів художнього фільму викладач заохочував студентів до порівняння фактів – “війни” і “миру”; до полемічної дискусії, цитування визначених фрагментів за допомогою тексту. Наприклад: “Весь мир разделен для меня на две половины: одна - она и там все – счастье, надежда, свет; другая половина – все, где ее нет, там все уныние и темнота”; “Каждый человек живет для себя, пользуется свободой для достижения своих личных целей и чувствует всем существом своим, что он может сейчас сделать или не сделать такое-то действие; но как скоро он сделает его, так действие это, совершенное в известный момент времени, становится невозвратимым и делается достоянием истории, в которой оно имеет не свободное, а predetermined значение”; “Ничего не найдено, – опять говорил себе Пьер, – ничего не придумано. Знать мы можем только то, что ничего не знаем. И это высшая степень человеческой премудрости”.

У процесі перегляду увага та зацікавленість майбутніх учителів засвідчили необхідність використання різноманітних відомостей, особливо

історичних, географічних, які були пов'язані з місцями проходження бою. Композиційні засоби, особливість мови персонажів ефективно вплинули на процес засвоєння художнього твору та сприяли виникненню бажання до читання світового шедевр.

Потрібно зазначити, що прослуховування художнього тексту у формі аудіозаписів у виконанні майстрів слова (акторів, професійних читців) викликало в студентів позитивний емоційний настрій, уважне ставлення до образного слова, спонукало до власних спроб як майбутніх дикламаторів.

На конкретному художньому матеріалі майбутні вчителі світової літератури пересвідчуються, що текст (слово) відіграє вирішальну роль для творення художніх образів, викликає бажання проникнути в сутність змісту твору, виховується вміння висловлювати критичні зауваження, обговорювати моральні вчинки персонажів. Такий вид роботи дав їм можливість поглибити читацькі вміння та навички. Доцільно підкреслити, що перегляд, перечитування, прослуховування ліричних фрагментів роману було відібрано студентами відповідно до їхніх смаків та забезпечило повноцінне сприйняття художнього твору.

Під час перегляду фрагментів фільму Л.М. Толстого “Війна і мир” викладач створював проблемні ситуації, за допомогою яких майбутні вчителі мали можливість інтерпретувати фрагменти, аргументуючи власну позицію, переосмислити певні її аспекти, узагальнити думку про персонажів та події фільму, що сприяло виникненню бажання прочитати літературний текст.

З власного досвіду можна виокремити переваги ІКТ:

- 1) розширення сфери доступу до різних видів інформації – Інтернет, електронні бібліотеки, енциклопедії, відеоконференції, електронна пошта;
- 2) зручне та компактне збереження інформації;
- 3) використання й коригування навчальних мультимедійних програм відповідно до обраної теми та вподобань студентів;
- 4) легкість та динамічність у створенні веб-сайту, власної сторінки;

5) використання значного обсягу навчального матеріалу (портрети, ілюстрації, фото, аудіо- та відеоматеріали) й можливість його комбінування);

Отже, мультимедійні технології на заняттях із світової літератури – це найсучасніші науково обгрунтовані засоби наочності, що спрямовують учителів у річище творчості та призводять до розвитку читацьких інтересів.

Основна відмінність мультимедійних програм від традиційних друкованих книжок полягає в ширших можливостях інтеграції різних видів мультимедійної інформації в межах одного засобу навчання, а саме: текст, музика, анімація, візуальні схеми й діаграми, відеокліпи. Усе це сприяє якісній підготовці майбутніх учителів світової літератури та зацікавлює їх до активного вивчення навчальних дисциплін.

Досить часто саме з допомогою мультимедійних засобів навчання студенти отримують уявлення про весь спектр інформаційних ресурсів. Тому в нашій практиці викладачі пропонують майбутнім учителям здійснити пошук конкретної інформації. Вони дотримуються таких умов:

1) перед тим, як розпочати пошук інформації, оголошується тема й студентам забороняється відхилитися від неї;

2) варто обмежити філологів у часі стосовно пошуку в межах одного заняття з мультимедійним ресурсом;

3) наголошується, що для того, щоб знайти потрібну інформацію за допомогою пошукових систем, потрібно правильно ввести ключові слова або їх сполучення, які відповідають заданій темі;

4) рекомендується опрацювати знайдений мультимедійний документ повністю, а згодом перейти до найближчих посилань із заданої теми пошуку.

Наше дослідження виявило, що використання мультимедійних ресурсів у процесі підготовки майбутнього вчителя світової літератури дозволяє сформувати в студентів принципово нові прийоми інтелектуальної діяльності, пов'язані з усвідомленням і структуризацією інформації: уміння підготовки та опрацювання електронних документів (підготовка навчально-методичних матеріалів, роздаткового матеріалу, наочності та ін.), створення презентацій

(упровадження відеофрагментів, звукових та графічних файлів), використання ресурсів мережі Інтернет (пошук та опрацювання інформації, електронна пошта, розташування особистих науково-методичних розробок в мережі Інтернет), використання засобів управління навчальною діяльністю та засобів її планування. Усе вищевикладене вказує, чим повинен оволодіти майбутній фахівець, навчаючись у вищому навчальному закладі, щоб бути завжди сучасним для своїх учнів.

Інформаційно-комп'ютерна грамотність є важливою частиною знань та вмінь майбутнього педагога. Наприклад, програма Power Point (пакет програмного забезпечення Microsoft Office) допоможе майбутньому вчителю організувати презентації під час виступу на уроці-семінарі чи конференції, підготувати роздатковий матеріал для старшокласників. Такою є головна ціль цієї програми. Але можливості її такі різноманітні, що вона ідеально підходить для створення мультимедійних навчальних посібників: з кольоровою графікою, відеосюжетами, звуковим оформленням, анімацією. Ці навчальні посібники ми використовували на лекціях для підготовки додаткових матеріалів. Можна використовувати презентації як одну з форм представлення творчих робіт.

На підсумковому занятті-вікторині за твором В. Гюго “Собор Паризької Богоматері” були ефективно використані ілюстрації, епізоди з художнього фільму (режисер Жан Делануа – 1956 р., Тім Бертон та актор Джон Бrolін – 2011р.), текстові слайди.

За відведений навчальний час студенти не лише узагальнили прочитане за допомогою різних видів вікторин, а й навчилися зіставляти твір з його екранною інтерпретацією. Наведемо приклади з тексту твору, які студенти зачитували: “... Заступництво істоти, такої потворної, як Квазімодо, за істоту, таку нещасну, як засуджена на смерть Есмеральда, було зворушливим. Двоє знедолених природою і суспільством зустрілися, щоб допомогти одне одному. За кілька хвилин Квазімодо, тріумфуючи, зник у Соборі разом зі своєю ношею” (див. рис. 2.2). “Собор Паризької Богоматері (Нотр-Дам де Парі) — собор у Парижі присвячений Діві Марії, матері Ісуса Христа, кафедральний храм

Паризької архидієцезії. Один з найпрекрасніших витворів готичного мистецтва. Стоїть на острові Сіте, на місці першої християнської церкви Парижу, базиліки Святого Стефана. Ця церква була побудована на місці Галло-римського храму Юпітеру, що стояв тут за часів римської влади” (див. рис.2.3). “Собор Богоматері дуже старий, але, напевно, він переживе Париж, який бачив, як він народився” – Ж. де Нерваль.

Робота над художнім текстом потребувала глибокого узагальнення, осмислення змісту. Майбутні вчителі вчилися логічно обґрунтовувати ідейно-художній зміст тексту, розвивати асоціативне мислення, творчо підходили до образів, вони вчилися сприймати літературний твір як явище мистецтва, тим самим розвиваючи читацькі інтереси.

Рис. 2.2
Собор Паризької Богоматері В. Гюго

Рис. 2.3
Собор Паризької Богоматері
В. Гюго

“Літературна вікторина” передбачала перевірку якості засвоєння твору, сприяла розвитку логічного мислення й зв’язного мовлення. Добір запитань вікторини спрямований на розвиток умінь студентів давати різні за ступенем складності відповіді – від простої до розгорнутої. Такі запитання сприяли націленню на читання, а використання різних форм і видів робіт допомогло формуванню читацьких потреб та інтересів студентів-філологів. Важливе завдання вікторини – не лише проконтролювати читання студентів, а й надати йому потрібного спрямування, зміцнити любов до книги, літератури, зацікавити різними творами, особистостями письменників, розвинути вміння аналізу

творів. Під час заняття викладач звернув увагу студентів на передмову до роману, пропонуючи співвіднести її з фіналом твору. Ішлося про слово, яке було вирізьблене на стіні Собору Паризької Богоматері та підкреслено, що саме в передмові студенти осмислять інтригу твору.

На вступному занятті за творчістю О. Уайльда студенти побачили англійського письменника на численних портретах, працювали з репродукціями та ілюстраціями до роману (дібраними з різних науково-літературних джерел та Інтернету), читали твір мовою оригіналу. Викладач розпочав роботу з аналізу обкладинки твору О. Уайльда, опублікованого видавничим центром “Посередник” 1993 р. Потрібно зауважити, що незвичайної форми зображення на обкладинці привернуло увагу майбутніх учителів, викликало бажання дослідити твір. Під час зіставлення тексту твору із ілюстраціями студенти мали можливість висловити свої думки щодо іншої половини портрета головного персонажа (див. рис. 2.6). У процесі заняття викладач звернув особливу увагу на ілюстрації до твору, до життєвого та творчого шляху О.Уайльда, які не лише допомогли

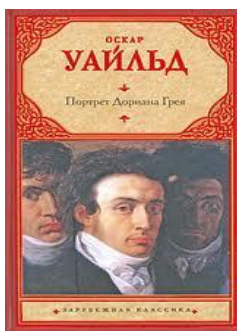

Рис. 2.4
О.Уайльд
“Портрет Доріана
Грея”

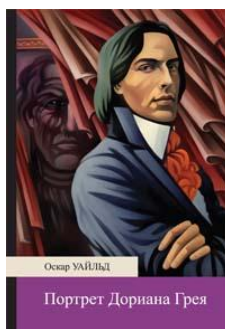

Рис. 2.5
О.Уайльд
“Портрет Доріана
Грея”

Рис. 2.6
О.Уайльд
“Портрет Доріана
Грея”

майбутнім учителям під час знайомства з письменником, а й доповнили художнє враження від прочитаного, поглибили їхнє уявлення про персонажа.

Портрет Доріана Грея – це дзеркало його душі. “Це обличчя моєї душі”, “ у нього очі диявола”, “обличчя сатира” (див. рис. 2.5). Цей портрет – “...совість. І його необхідно знищити” (див. рис. 2.4). Безіл, побачивши страшні зміни на портреті, говорить: “Ви, напевне, ще гірший, ніж про вас думають “ваші вороги”. Голуорд розуміє, як гірко він обманювався у предметі своєї любові. “Я занадто вас обожнював – і за це покараний. Ви також занадто любили себе. Ми обидва покарані”.

Доріан прагне почати життя спочатку. Та це лише чергова маска. “У своєму лицемірстві надів маску доброчесності”, “Невже правда, що людина при всьому бажанні не може виправитися?” – запитує себе Доріан Грей. “Ах, якби я міг кого-небудь покохати!”. “Ні я, здається, втратив цю здатність й розучився бажати. Я завжди був зайнятий собою – і ось став тягарем самому собі”. Саме процес порівняння слів педагога із зоровими образами (картинами, фото), зануренням у світ тексту, надавав майбутнім учителям виняткові можливості особливого розуміння художнього твору та читацького сприйняття. Як наслідок, обсяг та насиченість матеріалу, можливість урізноманітнення видів і форм діяльності на занятті, сприяли виробленню критичного, творчого мислення, а також духовно збагатили студентів. З власної практики потрібно сказати, що рівень засвоєння програмового матеріалу дуже високий.

За допомогою ІКТ на заняттях із світової літератури ми здійснили віртуальні екскурсії до музеїв і культурних центрів світу, ознайомилися з надбанням людства у вигляді віртуальних картин, будівель, скульптур тощо.

Віртуальна екскурсія – це організаційна форма навчання, що відрізняється від реальної екскурсії віртуальним відображенням реально існуючих об’єктів з метою створення умов для самостійного спостереження, збору необхідних фактів. Позитивними рисами такої форми уроку є наочність, доступність, наявність інтерактивних завдань. Вони замінюють “живі” екскурсії, оживляють викладання, роблять заняття більш цікавим і змістовним, розширюють кругозір. Не завжди можна відвідати віддалені місця, літературно-

меморіальні музеї. Об'єктами нашої екскурсії є музейні експонати, міста, картини, будівлі.

Наприклад, характеризуючи добу Відродження – її особливості, типові риси, ми організували віртуальну екскурсію і студенти мали можливість майже все побачити та проаналізувати самостійно або разом з викладачем та одногрупниками. Роль гіда на нашому занятті виконував підготовлений студент. Майбутнім учителям пропонувалося побачити деталь фрески у Ватикані. Художник – Рафаель Санті. Аристотель та Платон (див. рис. 2.7), а також зазначалося, що Відродження – це культурно-філософський рух кінця Середньовіччя – початку Нового часу, що ґрунтувався на ідеалах гуманізму та орієнтувався на спадщину античності.

Наступним об'єктом нашої екскурсії було місто Флоренція (див. рис. 2.8). Італійська архітектура Відродження. Флоренція – це столиця регіону Тоскана та провінції Флоренція. Географічно Флоренція розташована в улоговині, з усіх боків оточеній пагорбами (передгір'я Центральних Апеннін).

У свою чергу, анімаційні ефекти підсилили сприйняття студентами матеріалу, розширили їхній світогляд, підвищили їх культурно-освітній рівень.

Рис. 2.7.
Худ. Рафаель Санті. Аристотель та Платон, деталь фрески у Ватикані

Рис.2.8
Місто Флоренція. Італійська архітектура Відродження

Майбутнім учителям світової літератури доводимо, що засоби мультимедіа допомагають унаочнити теоретичні поняття, закріпити матеріал, актуалізувати знання, підготувати студентів до сприйняття матеріалу шляхом застосування фахових знань.

Студентам пропонувалося розглянути роботу відомого художника Аннібале Карраччі “Тріумф Вакха і Аріадни” (див. рис. 2.9.). Рим, палаццо Фарнезе. Необхідно наголосити, що це відомий художник з Болоньї. Малював фрески, релігійні, побутові і міфологічні картини, іноді портрети. За допомогою ІКТ студенти побачили Церкву Скальці в Венеції (див. рис. 2.10), а також мали можливість прочитати цікаву історичну довідку про те, що Церква дельї Скальці або Санта Марія ді Назарет знаходиться у Венеції, в районі Каннареджо, неподалік від Гранд-каналу, біля мосту Скальці. Отримала свою назву через босоногих кармелітських ченців, що заснували її в XVII столітті. Будівництво було доручене Бальдассару Лонгені в середині XVII століття і затягнулося на 35 років. Пізніше Джузеппе Сарді виконав роботи по фасаду, а пізніше були зведені капелли. У 1915 році в церкву потрапила бомба, випущена австрійськими військами. Бомба зруйнувала дах і знищила фреску Т'єполо. Майбутні вчителі не просто спостерігали за перебігом слайдів, а й записували цікаву інформацію, активно сприймаючи її, запам'ятовували, розширюючи кругозір.

Наступним експонатом нашої віртуальної екскурсії була “Амазонка Скьярра” (див. рис 2.11), яка є римською копією з грецького оригіналу (Поликлета або Кресида). Вищезазначену скульптуру знайшли в Римі в 1868 році в садах Саллюстія. На сьогодні вона знаходиться в Копенгагені. Ліва рука амазонки розміщена на колоні підставки, а права – піднята над головою. Обличчя жінки нахилене в бік. Деякі частини тіла були відреставровані. Є ще декілька копій амазонки. Одна з них знаходиться в музеї Метрополитен, а інша – в Берліні.

Історико-культурна доба бароко залишила незабутні враження своїми надзвичайними експонатами, репродукціями картин відомих художників із голосовим супроводженням-коментарем мистецтвознавця.

Інформаційно насиченою виявилася спроба опанувати добу класицизму. Вона постала перед студентами у своїй цілісності, основні її структурні частини з абстрактних понять перетворилися на унаочнену картину.

Рис. 2. 9
Тріумф Вакха і
Аriadни
Аннібале Карраччі,
1597-1602рр. Рим,
палаццо Фарнезе

Рис. 2. 10
Церква Скальці в
Венеції (босих
кармелітів), арх.
Бальдассаре
Лонгена, 17 ст.

Рис. 2. 11
“Амазонка Скьярра”

Такий вид роботи підготував майбутніх учителів до сприйняття культурно-просвітницької доби, а ілюстративні слайди активізували й допомогли закріпити знання студентів про різні епохи.

Вивчаючи біографію та творчість Ф.М. Достоевського, ми провели заняття-презентацію, використавши мультимедійні технології навчання. Завдяки засобам мультимедіа викладач продемонстрував широкий спектр наочності у вигляді слайдів (використавши програму Power Point) – портрети Родіона Раскольникова, роботи художників Д.А. Шмаринова, П.М. Боклевського, І.С. Глазунова, (див. рис. 2.15) репродукції картин та малюнки художників-сучасників Ф.М. Достоевського, портрети письменника (див. рис. 2.12), фотокопії документів, ілюстрації до творів митця.

Студенти вдало робили порівняння портретів художників та фото акторів з кінофільму (“Преступление и наказание”, режисер Л.А. Кулиджанов, 1969 р. (див. рис. 2.13), визначали відмінності та характеризували душевний стан головного персонажа. Проаналізуємо пейзаж та інтер’єр кімнати Раскольникова, описом яких розпочинається роман Ф.М. Достоевського. “Та малесенька комірчина під самим дахом п’ятиповерхового будинку, яку знімає Раскольников, символізує глухий кут, у якому опинився герой, та його деформовану звужену свідомість. Він не бачить виходів із того становища, в якому перебуває сам, в якому перебуває сім’я Мармеладова, мати і Дуня, тисячі

бідних і знедолених людей. У цьому замкненому просторі крихітної кімнатки, схожої чи то на шафу, чи то на труну, у свідомості героя народжується нездорова теорія про надлюдину, яка має право “переступити” і людські і божественні закони” (див. рис 2.14). Насамкінець викладач запропонував відшукати в Інтернеті відеофрагменти вищезазначеного фільму, що, у свою чергу, сприяло глибокому аналізу світового шедевра та викликало справжній читацький інтерес у майбутніх учителів світової літератури.

Викладач світової літератури виконує аналіз художнього тексту, допомагає збагнути, у чому полягає пізнавальний і почуттєвий вплив на читача, виробляє в студентів уміння професійної роботи з твором.

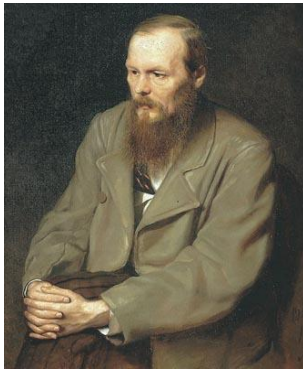

Рис. 2.12
Василь Перов. Портрет
письменника Федора

Рис. 2.13
Григорій Тараторкин

Рис. 2.14
І. Глазунов Раскольников у
своєї кімнаті

Рис .2.15
І. Глазунов Раскольников

Як наслідок, у майбутніх учителів розвивається увага до висловлювання, бажання до читання для удосконалення своїх знань.

Під час занять із світової літератури у ВНЗ студентам була оголошена тема, за якою вони підготували презентацію (у програмі Power Point). Майбутні вчителі дібрали ілюстративний, текстовий матеріал, обговорювали дизайн майбутньої презентації, використовували під час пошуку тільки ту інформацію, яка стосується цієї теми, розміщували її на слайді, естетично оформляли. Під час такого заняття словесники вислуховували оцінку своїх досягнень від викладача, одногрупників, прагнули довести цінність такого виду роботи та ефективність упровадження в практику майбутньої професійної діяльності.

З практики доведено, що проектна діяльність – це один з видів мультимедійного навчання, який ефективно використовується під час вивчення монографічних тем. Практичні чи лабораторні заняття зі світової літератури, присвячені біографії та творчості видатних письменників світу, поєднали в проект “Література й особистість”. Планування діяльності студентів, робота над формою, змістом, обговорення теми проекту та кінцевий результат – презентація – були основними етапами проектної діяльності. Ми здійснили проект під час вивчення біографії й творчості Л.М. Толстого у формі усного журналу “Толстой – це цілий світ”. Майбутні вчителі поділили журнал на рубрики та склали план, давши назву кожній з його частин (див. рис. 2.16; 2.17):

Рис. 2.16. Толстой – це цілий світ

Рис. 2.17.
Л.М. Толстой

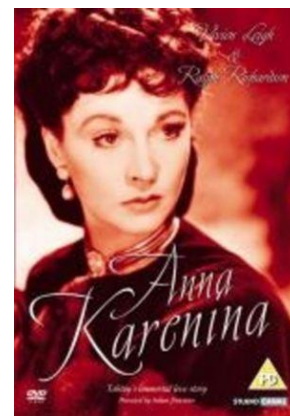

Рис. 2.18.
Анна Каренина
Л.М. Толстой

У результаті, студенти створили систематичну рубрику та об'єдналися в єдиний проект. На закінчення відбувся публічний захист презентації з цікавим обговоренням, аналізом, обміном думками, знахідками, що призвело до високоякісного засвоєння навчального матеріалу. Під час такої роботи здійснювалося спостереження над манерою письменника, з'ясовувалися особливості певної рубрики.

Читаючи “Анну Кареніну” Льва Толстого, студенти розмірковували над важкою долею жінки, над змістом її життя. В образі Анни, Л. Толстой показує чарівну аристократку, а перш за все, ніжну, жіночну жінку, з сумними очима, що просили автора розгадати загадку людського життя (див. рис. 2.18). Дружина Л. Толстого – Софія Андріївна – записала слова автора: “Он говорил, что задача его сделать эту женщину только женственной и невинной”. Тим самим він погоджувався з роздумами Анни: “Я не виноватая в том, что Бог меня сделал такою, что мне нужно любить и жить...” Наведемо приклади з художнього тексту, які були використані студентами: “Женщина, которая не угадала сердцем, в чем лежат счастье и честь ее сына, у той нет сердца”; “Ей неприятно было читать, то есть следит за отражением жизни других людей. Ей слишком самой хотелось жить. Читала ли она, как героиня романа ухаживала за больным, ей хотелось ходить неслышными шагами по комнате больного; читала ли она о том, как член парламента говорил речь, ей хотелось говорить

ету речь”; “Радости эти были так мелки, что они незаметны были, как золото в песке, и в дурные минуты она видела одни горести, один песок; но были и хорошие минуты, когда она видела одни радости, одно золото”. Проаналізувавши вищезазначені цитати, які яскраво ілюструють різні аспекти зображення героїні, студенти узагальнювали свої думки, давали їм критичні зауваження, обговорювали вчинки героїні, що сприяло захопленню спільною творчою діяльністю, викликало позитивний настрій, умотивований інтерес. Опрацювання текстів класичної світової літератури дозволяє глибоко проникнути у внутрішній світ людини, обґрунтувати переконання, глибше усвідомити різноманітні ситуації життя, активізуючи пізнавальну діяльність, розвиваючи читацькі інтереси.

Проте, майбутньому вчителю світової літератури наголошуємо, що не всі уроки можна провести за допомогою мультимедійних програм. Тільки поєднання традиційних методів, форм і прийомів навчання з новітніми технологіями дасть позитивні результати в процесі навчальної діяльності.

На практиці показуємо, що мультимедійні технології дають можливість проведення інтегрованих уроків. З цією метою проводимо заняття літератури в комп'ютерному класі, заздалегідь приготувавши презентацію з яскравим відеорядом (ілюстраціями, відеокліпами, звуком). До такої презентації викладач залучає студентів, які самі знаходять матеріали: в Інтернеті, в енциклопедіях, скановані з книг. Ця презентація може бути використана під час лекції чи як мультимедійний посібник для самостійної роботи до підготовки уроків. Використання інформаційних технологій допомагає розвинути мовлення майбутніх учителів, стимулює інтерес до читання.

Зацікавити студентів до роботи з інформаційними технологіями – нескладне завдання. Наприклад, у попередній підготовці до заняття з світової літератури їм можна запропонувати створити мультимедійний проект з використанням різних способів обробки й представлення інформації в різних програмних середовищах. Крім презентації, студенти можуть створювати бази даних про поетів, письменників. Майбутнім учителям світової літератури

трапляється нагода попрацювати з цікавою інформацією, яка розширює світогляд учнів, а також закріпити навички роботи з комп'ютером.

Узагальнюючи, потрібно зауважити, що методична підготовка майбутніх учителів світової літератури за допомогою ІКТ передбачає використання всіх традиційних дидактичних принципів. ІКТ забезпечують індивідуалізацію й диференціацію професійної діяльності педагогів та навчальної діяльності студентів, розвиток їхньої самостійності в прийнятті певних рішень. Удосконалюється навчальна інформація для філологів і формуються вміння здійснювати поточний та підсумковий контроль результатів навчання шляхом діагностики знань, умінь та навичок. Постійний розвиток інформаційних засобів передбачає мотивацію самовдосконалення словесника, безперервний пошук нових методичних ідей.

ІКТ допомагають реалізації поставленої мети, а створення й використання власних мультимедійних програм не лише сприяє глибокому засвоєнню студентами програмового матеріалу, а й підвищує їхні читацькі інтереси.

Отже, за допомогою різноманітних сучасних програм можна розширити підготовку майбутнього вчителя, який згодом буде використовувати вивчене в процесі викладання світової літератури у профільних класах.

2.4. Посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників

Сьогодні бібліотека є обов'язковим структурним підрозділом вищого навчального закладу. Особливість бібліотеки ВНЗ полягає в тому, що вона поєднує в собі інформаційні й освітні функції, володіє достатніми ресурсами та найбільш наближена до своїх читачів. Основне її завдання полягає в тому, щоб

навчити майбутніх педагогів ще в стінах ВНЗ швидко й чітко орієнтуватися у всезростаючому потоці інформації, розвивати читацькі інтереси.

Вагому роль у нашому дослідженні, а саме при підготовці вчителів світової літератури, відіграла діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського, адже її головною метою є інформаційне забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної освіти, науки і практики, фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі України, сприяння здійсненню наукових досліджень у галузі педагогіки, психології, методики викладання окремих навчальних предметів, впровадження досягнень науки, техніки, передового досвіду в практику роботи навчальних закладів, а також сприяння освіті, самоосвіті педагогічних, науково-педагогічних, бібліотечних кадрів, молоді. Цінною для студентів є та бібліографічна інформація, яку вони можуть передати учням – навчити швидко та якісно вибрати необхідну інформацію з потоку бібліографічних джерел.

У документі “Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи “Бібліотека – XXI” [134] рекомендовано створення: єдиної інформаційної інфраструктури; єдиного веб-порталу “Бібліотека – XXI”; забезпечення доступу публічних бібліотек до Інтернету, їх дооснащення комп’ютерною технікою, програмним забезпеченням; створення умов для інтеграції системи до відповідних зарубіжних бібліотечних систем; підвищення кваліфікації, рівня підготовки і перепідготовки працівників бібліотек з питань використання сучасних інформаційних технологій. Звідси випливає ціль інформатизації – реформування системи роботи бібліотек ВНЗ. Отже, розвиток інформатизації бібліотек сприяє кращій орієнтації вчителів-філологів у спеціальній літературі, допомагає стежити за новинками щодо методики викладання дисципліни, сучасним методам організації навчальної діяльності, підвищує їх роль у навчально-виховнім процесі, створює умови, які допомагають творчим пошукам молодих учителів і розвитку бібліотечного сегменту в національному освітньому інформаційному просторі.

Бібліотеки мають стати важливою складовою освітнього процесу, джерелом інформаційних ресурсів, місцем, де студенти й викладачі разом працюють з літературою, де можна отримати необхідні консультації щодо роботи з інформацією – друкованою, електронною, яка міститься в мультимедіа, електронних базах даних, у мережі Інтернет.

Розвиток інформатизації бібліотек вищих навчальних закладів повинен бути націлений по-перше, на істотне підвищення рівня повноти, оперативності й доступності різноманітних форм і видів інформації в процесі навчання, науково-дослідної діяльності. По-друге, інформатизація бібліотек ВНЗ має бути спрямована на всебічне використання потенційних можливостей інформаційних технологій, систем і мереж для повномасштабного вирішення соціальних і гуманітарних проблем, які стоять перед вищими освітніми закладами нашої країни [49, с. 303].

Отже, можна визначити низку завдань, які постають перед бібліотеками щодо обслуговування майбутніх учителів:

- 1) своєчасно пропонувати для студентів нову літературу;
- 2) пропагувати фахові періодичні видання: газети, журнали, збірники, а також інформаційні та офіційні матеріали, які становлять інтерес для педагогів;
- 3) вивчити запити студентів на основі індивідуальної роботи з кожним;
- 4) поліпшити формування довідково-бібліографічного фонду з урахуванням запитів студентів;
- 5) рекомендувати літературу, яка сприяє підвищенню педагогічної майстерності молодих учителів, їхнього професійного рівня та здібностей.

Саме бібліотеки дозволяють ефективно реалізувати зв'язок інформаційної теорії з практикою пошуку, відбору, використання письмово зафіксованої інформації. Їхньою функцією є включення студентів у процес самостійного засвоєння знань.

Для ефективної підготовки майбутніх учителів світової літератури сучасні бібліотеки ВНЗ мають містити:

- 1) сучасні інформаційні технології;

- 2) бути орієнтованими на сучасні й перспективні форми становлення інформації (multimedia, аудіо-, відео-);
- 3) Інтернет-технології (http, стандартні засоби доступу з Інтернету);
- 4) сучасні мережеві технології;
- 5) web-технології організації системи міжбібліотечного абонементу та електронного надсилання документації.

Ураховуючи те, що підготовка майбутніх учителів світової літератури має включати такий чинник, як інтерес до читання, ВНЗ повинні організувати спеціалізовані, сучасні бібліотеки, які би вміщували такі засоби, що сприяли б розвитку читацьких інтересів студентів. Дослідниця Є.О. Орлова перераховує ті вагомні чинники, що, на її думку, мають уміщувати сучасні бібліотеки ВНЗ:

- 1) нові інформаційні технології;
- 2) персональний комп'ютер і систему телекомунікацій, які складають простір читання;
- 3) нові ІКТ з точки зору можливостей розвитку читання;
- 4) бази й банки даних, які є в письмовій формі, їхня типологія, характеристики;
- 5) гіпертекстові, мультимедійні інформаційні ресурси та їх переваги й недоліки в порівнянні з традиційною продукцією;
- б) організацію телекомунікаційного доступу до баз даних [199, с. 25].

Значним чинником розвитку читацького інтересу студентів є створення віртуальних бібліотек, які дозволяють у реальному часі виконувати експериментальні дослідження в процесі аудиторних занять, тим самим заохочуючи майбутніх учителів світової літератури до пошуку цікавої інформації, розширюючи сферу їхнього читання.

Ще одним видом послуг, що допомагає студентам ВНЗ у їхній активній читацькій діяльності, є веб-послуги як результат співпраці різних бібліотек. Майбутні педагоги можуть отримати необхідну інформацію як в електронному, так і в друкованому вигляді. Вони можуть також замовити надсилання

потрібного бібліотечного документа додому чи на робоче місце, що сприятиме пришвидшенню роботи та веде до зацікавлення.

Серед різновидів сучасних бібліотек, що сприяють у підготовці філолога сучасними засобами подачі інформації, потрібно віддати перевагу електронним бібліотекам, які допомагають підвищувати ефективність та якість професійної компетентності вчителя, його мотивації до професійної та науково-дослідницької діяльності, а також удосконалюють процес викладання й підвищують якість навчання у ВНЗ. Електронні бібліотеки – це новий клас інформаційних систем, який значно розширює спектр інформаційного обслуговування користувачів. Роботи зі створення електронних бібліотек підтримуються національними програмами й мають відповідне фінансування в багатьох країнах світу: Росії, Німеччині, Франції, США та ін. [256, с. 303].

Основні переваги використання електронних бібліотек для майбутніх учителів-предметників світової літератури:

- 1) розширюється коло джерел інформації, а саме: електронні журнали, газети, аудіо- та відеозаписи, конференції, доступ до рідкісних видань;
- 2) пошук необхідної літератури відбувається швидко й зручно, а саме : можливість пошуку книг у декількох бібліотеках;
- 3) електронна бібліотека може запропонувати вчителю, окрім друкованих текстів, аудіо- та відеоматеріали, фото- і графічну інформацію тощо.

Отже, досліджуючи потужні інформаційні системи, можна використовувати комп'ютерні енциклопедії, вивчати нові науки й здобувати нові знання. Електронні словники та енциклопедії мають найбільший попит у читачів. Найпопулярнішою є “Велика енциклопедія Кирила та Мефодія”, яка складається з 10 томів.

Одним з основних недоліків програм забезпечення електронних бібліотек є відсутність методичного супроводу електронних навчальних курсів, мультимедійних практикумів, які допомогли б учителю використати нові форми і включити їх у свою майбутню професійну діяльність. Зокрема, автоматизація несе цілий спектр нових, раніше недоступних бібліотекарю

можливостей, усуває більшість рутинної роботи, підвищуючи ефективність праці шляхом її модернізації [193, с. 307-308].

На сьогодні бібліотеки, які реалізують концепцію інформаційного суспільства, займають ключову позицію серед постачальників інформаційних послуг, поширюючи інформацію на традиційних (паперових) та електронних носіях. Безперечно, комп'ютерну революцію не зупинити, але книга, як матеріальний об'єкт, не має естетичного замітника. Сучасні бібліотеки ВНЗ потрібно наповнити новим змістом та навчити студентів користуватися ним. Наведемо приклади відомих бібліотек (електронні адреси), які допоможуть майбутнім учителям світової літератури в підготовці до занять:

1) <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського;

2) <http://www.dnrb.gov.ua/> – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського;

3) <http://nplu.org/> – Національна парламентська бібліотека України;

4) <http://lib.npu.edu.ua/> – Наукова бібліотека національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Перелік вищезазначених бібліотек дозволяє нам виокремити нові напрями їх функціонування в підготовці саме вчителів світової літератури. На рис. 2.19. зображено напрями функціонування сучасних бібліотек у підготовці вчителів світової літератури, які в результаті забезпечать ефективну підготовку майбутніх учителів до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Отже, бібліотека має розвивати пізнавальні інтереси, здібності майбутніх учителів світової літератури, сприяти підвищенню педагогічної майстерності викладачів вищої школи через відповідні інформаційні технології.

Основне завдання бібліотеки полягає в тому, щоб застосування комп'ютерних технологій мало загальнокультурний характер, було спрямоване на всебічний розвиток студента, на розкриття його творчих здібностей. Тобто, роль бібліотеки ВНЗ полягає в тому, що вона є носієм культури; засобом

формування культури; освітньою технологією формування культури [142, с. 60].

Сьогодні швидко зростають потреби в якійсь книзі, періодиці та інших джерелах інформації. Захоплює феномен електронної книги та її роль в освіті. Серед переваг електронної книги можна виокремити гіпертекстуальність та мультимедійність, легкість передавання, зручність і компактність зберігання, широкі можливості пошуку необхідної книги серед безлічі книг і самої інформації, яку вміщує книга. До недоліків можна віднести залежність від високих технологій, труднощі стосовно збереження авторських прав.

Рис. 2.19. Напрями функціонування сучасних бібліотек у підготовці майбутнього вчителя світової літератури:

Але до сьогодні ще не досліджено, якими мають бути бібліотеки в майбутньому, тобто чи витіснять електронні книги традиційні. Усе залежить від читачів, якими книгами їм краще та легше користуватися. За допомогою сучасних інновацій створюються електронні бібліотеки і відповідно виникає новий тип читання, змінюються читацькі інтереси.

У Законі України (від 4 лютого 1998 р. №74/98-ВР) [98], у Розпорядженні від 30 вересня 2009 року [248], у документі “Про вдосконалення роботи

бібліотек вищих навчальних закладів від 23 березня 2007 року №1/9-175” [228] зазначено, що потрібно забезпечити централізацію зберігання електронних документів та інформаційних ресурсів на базі національних бібліотек, а також посилити інтерес до книги й читання. Це дуже серйозне питання, його не можна вирішити на рівні ВНЗ чи бібліотеки, воно є пріоритетом держави й сім’ї. Потрібно вирішувати проблеми належного комплектування бібліотек відповідною літературою, періодичними виданнями, технічними засобами, комп’ютером. Для вирішення цих завдань необхідна конструктивна державна політика в галузі бібліотечної справи та книговидавництва, бо читання є стратегічно важливим елементом культури, підвищення інтелектуального потенціалу нації.

Важливим напрямом модернізації бібліотек є впровадження й розвиток ІКТ, формування та використання електронних ресурсів, упровадження мультимедійних технологій, розвиток мережевої взаємодії бібліотек, підключення до світової системи Інтернет.

Отже, відсутність єдиної державної програми автоматизації бібліотек, сучасної нормативної та методичної бази, низький рівень знань бібліотечних працівників у галузі ІКТ призводять до невиправданих витрат і створюють передумови для формування “розірваного” інформаційного поля.

Аналіз комп’ютеризації педагогічних і науково-педагогічних бібліотек ВНЗ дозволив зробити наступні висновки: з 1 січня 2013 року майже всі бібліотеки ВНЗ України III – IV рівня акредитації підключено до світової системи Інтернет, створено локальні комп’ютерні мережі, формуються електронні каталоги, для яких використовуються автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи різних видів, але, на жаль, не всі мають достатній рівень інформаційно-комунікаційного оснащення. Серед кращих, слід назвати бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, на значно нижчому рівні (щодо оснащення та використання інформаційно-комунікаційних технологій)

знаходиться Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Бердянський державний педагогічний університет. Щодо бібліотек Інститутів післядипломної освіти, які мали б бути ключовою ланкою в системі неперервного навчання, то спостерігаємо кризове становище, оскільки вони лише на 10 % підключені до світової системи Інтернет.

Ураховуючи наукові дослідження (Л.Б. Горячова [197], Н.А. Колодина [129], Н.Н. Нечай [186], Л.В. Озарчук [194], Є.А. Орлова [199], П.І. Рогова [245; 246; 247], О.А. Юдахіна [321]) і вагомий практичний досвід розвитку бібліотек ВНЗ, ми вважаємо, що реформування системи роботи бібліотек пов'язане з процесами інформатизації та комп'ютеризації. Адже відсутність у більшості бібліотек ВНЗ сучасного інформаційно-комунікаційного оснащення й доступу до Інтернету не дає можливості студентам набувати сучасних навичок пошуку, збору, аналізу й використання інформації, а викладачі не мають можливості ефективно вести пошук потрібних їм інформаційних ресурсів у світовому просторі за допомогою сучасних електронних засобів.

Тобто результативність роботи щодо формування бібліотечно-бібліографічної грамотності студентів-філологів залежить від тісного контакту ВНЗ і бібліотеки, єдиного планування всієї роботи з книгою, вдало скомпонованої системи виховання бібліотечно-бібліографічної культури.

У багатьох педагогічних ВНЗ має місце досвід скоординованої співпраці викладача та бібліотекаря, коли окремі заняття проводить викладач, а ті, що пов'язані з бібліографічною термінологією, – бібліотекар. Структуруючи Інтернет-ресурси, бібліотекарі виступають провайдерами якісної інформації, які надають доступ до електронних інформаційних ресурсів, навчають ефективно шукати інформацію в Інтернет та користуватися сучасними інформаційними технологіями [18, с. 309]. Визначимо функції сучасного бібліотекаря, який працює в умовах швидких темпів інформатизації суспільства:

- 1) надає допомогу викладачам у швидкому пошуку й систематизації інформації, отриманої в Інтернет;
- 2) виконує роль навігатора в мережі Інтернет;

3) забезпечує методичний супровід бібліотечно-бібліографічної та інформаційної освіти студентів через організацію навчальних семінарів для викладачів різного профілю;

4) здійснює постійний контроль за станом виконання навчальних програм щодо формування інформаційних компетентностей студентів.

Отже, з вищезазначеного сформуємо завдання викладача й бібліотекаря, яке полягає в тому, щоб включити самоосвітню діяльність студента в навчальний процес, розвинути ті здібності та інтереси, які в інших умовах залишаються поза впливом університетської освіти. За словами Н.П. Лисикової: “Ефективність процесу бібліотечного спілкування багато в чому залежить від комунікаційної культури бібліотекарів, важливість якої полягає в комунікаційній компетентності та психологічній культурі” [156, с. 25].

Щороку бібліотекарі разом з викладачами кафедри світової літератури беруть участь у проведенні масових заходів, присвячених актуальним питанням зарубіжної літератури й організують інформаційні огляди, виставки нових надходжень, тижні бібліографії, інформування про книги, виставки-перегляди, інформаційні бібліотечно-бібліографічні консультації, турніри знавців, вікторини тощо. Такі заходи дають позитивні практичні результати:

1) допомагають наочно інформувати викладачів та студентів-філологів про літературу та можливості бібліотеки;

2) рекламують діяльність бібліотек;

3) залучають потенційних читачів до скарбів бібліотек; привертають увагу відвідувачів до зростаючої ролі бібліотеки.

У контексті досліджуваної проблеми ключове місце займає підготовка майбутніх учителів світової літератури до спільної навчально-виховної роботи з бібліотеками.

О.М. Семенов у своїй дисертаційній праці “Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету)” приділила увагу бібліотеці як вагомому чиннику в підготовці фахівців і зробила висновок, що на заняттях, які відбуваються в

бібліотеці, моделюються основні напрями роботи дослідника, формуються деякі навички роботи з бібліографічними джерелами, локальною й глобальною комп'ютерною сіткою, а також здійснюється підготовка наукових диспутів, письмових рефератів [266, с. 195].

Дослідниця О.О. Ісаєва, вивчаючи читацькі інтереси старшокласників, наголошує на таких формах роботи, як бібліотечні роботи. І рекомендує, що вчитель світової літератури повинен знати, які школярі відвідують бібліотеки, знати їхні читацькі інтереси. Під “бібліотечними” маються на увазі такі різновиди уроків: урок у бібліотеці; урок, проведений разом із працівниками бібліотеки; урок, на якому розповідається про бібліотеку та бібліотечну справу [115, с. 166-167]. Тому дослідниця подає орієнтовну програму бібліотечних уроків, яку вона розробила:

Урок 1. Знайомство з бібліотекою. Фонди бібліотеки, функції та обов'язки бібліотекаря.

Урок 2. Бесіда з працівниками бібліотеки “Як вибрати необхідну книгу?”.

Урок 3. Твоя домашня бібліотека.

Урок 5. Робота з каталогами. Види каталогів.

Уроки 6, 7. Можливості сучасного бібліотечного пошуку в системі Інтернет [115, с. 167].

Переконаємо майбутніх учителів світової літератури, що форма роботи відкриває багато цікавого й корисного, допомагає організувати роботу, спрямовану на формування читача під час вивчення світової літератури.

В останні десятиліття не вистачає досліджень щодо співпраці вчителя світової літератури та бібліотекаря в контексті інформаційного суспільства. Для подолання цього недоліку ми впровадили в навчально-виховний процес ВНЗ:

1) бібліотечно-бібліографічний спецкурс “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів світової літератури”, який містить відомості з бібліотекознавства та методики викладання світової літератури, а також інформацію стосовно організації бібліотечної роботи зі студентами-філологами;

2) у рамках спецкурсу ми організували, окрім лекційних і семінарських занять, практику у шкільних бібліотеках;

3) у педагогічну практику включили не лише відвідування уроків учителів-предметників, а й вивчення досвіду роботи бібліотеки. Цінним була організація гуртків “Любителі світової літератури”, “Знавці світового мистецтва” під керівництвом бібліотекарів та філологів, що сприяло зацікавленості студентів до читання творів світової літератури;

4) за результатами педагогічної практики майбутні вчителі здали: а) щоденники спостереження за бібліотечною роботою в навчальному закладі; б) аналіз заходів та занять, у яких брав участь або які відвідав студент упродовж практики; в) розроблені моделі виховних заходів, семінарів, учнівських конференцій; г) конспекти бібліотечних уроків, що мають на меті підвищити рівень читацької активності учнів із залученням до світової літератури;

5) зацікавили майбутніх фахівців світової літератури до поглибленого вивчення й наукового обґрунтування питання організації бібліотечної роботи зі школярами, щодо підвищення їхніх читацьких інтересів за допомогою участі в студентських науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах.

Отже, робота ВНЗ у зазначених вище напрямках сприяла засвоєнню майбутніми вчителями світової літератури системи теоретичних знань та формуванню в них практичних умінь, що стало запорукою готовності до співробітництва з бібліотекарем в організації навчання і виховання учнів.

Підвищуючи інформаційну культуру педагогів за допомогою інформаційно-бібліотечного центру, філологи отримують навички самостійного пошуку потрібних матеріалів; доступу до значного обсягу необхідної інформації; можливість організувати навчання більш ефективно, включаючи різні види сприйняття учнів до мультимедійного контексту [14, с. 218].

Актуалізована проблема підготовки майбутніх учителів світової літератури до організації роботи спільно з бібліотеками реалізувалася у формах роботи зі студентами, що представлена в таблиці 2.1.

Під час педагогічної практики нами було з'ясовано, що вищезазначені форми роботи, які були проведені бібліотекарями та майбутніми вчителями світової літератури, дали можливість студентам зорієнтуватися в книжковому світі, навчили їх користуватися додатковою літературою та каталогами, були спрямовані на залучення філологів до книги й поглибили читацькі інтереси.

У процесі дослідження ми звернули увагу на такі комплексні форми організації бібліотечно-бібліографічних знань, які становлять сукупність різних форм: усних (індивідуальні й групові консультації; огляди довідкових, інформаційних видань: лекції, бібліографічні семінари, читацькі конференції); наочних (відкритий доступ до книжкових фондів; виставки довідкових, бібліографічних, інформаційних видань, нових надходжень; правила користування каталогами тощо); друкованих (путівники; пам'ятки; листівки; буклети про фонди й довідково-пошуковий апарат тощо).

Таблиця 2.1

Робота майбутніх учителів світової літератури з бібліотеками

Форми співпраці	Види роботи
Масові	книжкова виставка творів світової літератури; бібліографічний огляд літератури; читацькі семінари, конференції; презентація книги; усний журнал; літературний вечір; експрес-екскурсія “Музей світової літератури”, “Музей словників”; літературна подорож “Сторінками світової літератури”, “Дім, у якому живуть книги”;
Групові	бібліотечні уроки; бібліотечні гуртки “Любителі світової літератури”, “Знавці світового мистецтва”, “Друзі-книги”, “Шукачі світових скарбів”; інтелектуальні ігри “Лінгвістична ігротека”; “Турнір ерудитів – знавців світової літератури”;
Індивідуальні	діалог студента з бібліотекарем, бесіда, консультація

У процесі нашого дослідження було підтверджено, що сукупність різних форм (усних, наочних, друкованих) бібліотечно-бібліографічних знань у процесі підготовки майбутнього вчителя світової літератури спрямована на самостійний пошук нових знань, а формування пізнавальних цінностей студентів-філологів розвиває необхідні читацькі вміння та навички, пробуджує інтерес до аналітичної роботи з творами світового мистецтва.

Популяризація бібліотечних знань вимагала серйозної підготовки: був складений чіткий, розгорнутий план кожного заняття відповідно до структури заняття, ми дібрали потрібну літературу, наочні посібники, розробили практичні завдання, використовували ІКТ, Інтернет.

Отже, з огляду на зазначене вище, визначено, що бібліотечно-бібліографічні заняття – це один із засобів формування системи бібліотечно-бібліографічної компетентності як основи інформаційної культури майбутніх учителів світової літератури. Ці заняття можуть бути організовані у різних формах. Для прикладу опишемо інноваційні форми, які ми використовували під час проходження студентами-філологами педагогічної практики.

Інноваційним формам роботи бібліотек властиві специфічні особливості:

- 1) новизна в назвах форми;
- 2) наявність елементів театралізації;
- 3) залучення майбутніх учителів до активної гри, дискусії, перевтілення;
- 4) використання сучасних технологій, аудіодисків.

Масові заходи бібліотек проводилися в таких формах:

- 1) діалогових;
- 2) рекламно-інформаційних;
- 3) ігрових.

Серед **діалогових форм** роботи актуальними для нашого дослідження були вечори. Ми провели вечір на тему “Особливості драматичного конфлікту й розвитку сценічної дії в п’єсі “Ляльковий дім” Г. Ібсена. “Новаторство Ібсена-драматурга”, круглий стіл з вивчення роману В. Гюго “Собор Паризької Богоматері” з використанням дослідницьких завдань. У формі дискусії провели

вечір – “Два погляди на один факт: найважче бути людиною” – і використали диспут “Родион Раскольников – страдалец за человечество или неудавшийся Наполеон?”, а також вечір-портрет О. Уайльд “Портрет Доріана Грея”. Філософсько-естетичні та моральні проблеми твору.

Рекламно-інформаційні форми – рекомендовані видання з висвітленням інформації творів друку – прем’єри книг, журналів, калейдоскопи, альманахи, зустрічі з актуальною книгою.

Ігрові форми в бібліотеках стимулювали пізнавальну діяльність студентів, а ігрові ситуації робили захід привабливим. Ми провели: турнір ерудитів, конкурс кросвордів, літературну конференцію, семінар.

Отже, у процесі використання інноваційних форм навчання (діалогових, рекламно-інформаційних та ігрових) під час практики майбутніх учителів світової літератури ми дійшли таких висновків:

- 1) вищезгадані форми навчання є ефективним засобом впливу на читацькі інтереси студентів-філологів, їх залучення до активної літературної творчості;
- 2) вони дають можливість удосконалювати навички роботи з книгою та вміти користуватися бібліографічною інформацією;
- 3) як наслідок, майбутні фахівці світової літератури набули навичок самостійної роботи зі спеціальною літературою, поглибили та розширили знання з предмету, оцінили вагому роль бібліотеки в підготовці до різноманітних форм роботи.

Наші дослідження підтвердили, що найбільш ефективною формою навчання при освоєнні бібліотечно-бібліографічних знань майбутніх учителів світової літератури є інтерактивне навчання.

Для досягнення кращих результатів у співпраці філолога та бібліотекаря у своєму дослідженні ми використовували такі види навчання, як:

- 1) дедуктивне (пряме) навчання: лекція, показ, опитування, демонстрація;
- 2) інтерактивне (взаємодія) навчання: дискусії, групові форми навчання, активні громадські дії (листи, звернення, плакати, виступи-звернення);
- 3) індуктивне навчання – це ділові ігри, рольові, сюжетні, розвивальні;

4) самостійне навчання – письмові роботи, реферати, домашнє завдання.

Отже, у сучасних умовах вирішити проблему підготовки майбутніх учителів світової літератури за допомогою бібліотек можна лише комплексно, використовуючи різноманітні прийоми, види та форми навчальної діяльності, що будуть спрямовані на підвищення читацької активності студентів-філологів.

Наприклад, опишемо інтерактивну методику формування бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів світової літератури, яка називається “Створення рекомендаційних списків літератури” за інтерактивною технологією навчання:

- 1) бібліотекар тільки керівник процесу;
- 2) студенти самі обирають собі тему;
- 3) вони переглядають книги на полицях й обирають самостійно їх;
- 4) аргументують, чому саме ці книги привернули їхню увагу;
- 5) розкладають їх в алфавітному порядку авторів та назв;
- 6) за допомогою бібліотекаря записують книги, створюючи тим самим рекомендаційний список, навчаючись бібліографічній грамотності.

Отже, пошук книг за власним бажанням, робота над створенням списку джерел в алфавітному порядку сприяють зацікавленості студентів до самих творів, тобто формують читацький інтерес.

Для досягнення ефективного навчання та виховання філологів робота бібліотек має бути спрямована на оптимізацію навчально-виховного процесу через тісний контакт з викладачем, на створення умов для реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів світової літератури, спрямованого на розвиток читацьких інтересів старшокласників.

Висновки до розділу 2

У ході дослідження розроблено й експериментально перевірено модель підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі, що включає в себе: мету –

підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників (виявляється в бажанні до навчання, до розвитку власних читацьких інтересів, до розширення літературного світогляду, до поглибленого вивчення профільюючих дисциплін); педагогічні умови; профільну підготовку; рівні готовності майбутніх учителів світової літератури; критерії готовності майбутніх учителів світової літератури; етапи впровадження методики підготовки майбутніх учителів світової літератури; результат, який характеризує досягнуті зміни відповідно до поставленої мети.

Визначено та практично перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі, реалізація яких забезпечила підвищення ефективності процесу навчання студентів-філологів у ВНЗ:

- 1) упровадження інтерактивних методів і технологій навчання в підготовці майбутніх учителів світової літератури;
- 2) використання ІКТ у підготовці майбутніх учителів світової літератури;
- 3) посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури.

Під час експерименту теоретично обґрунтовувалося та практично перевірялося використання інтерактивних методів та технологій, а саме: “акваріум”, “мікрофон”, “мозковий штурм”, “навчаючи-вчуся”, “спільний проект”, “снігова куля”, “карусель”, “пошук інформації”, “синтез думок”, “мозаїка”; ігри (“найкращий ілюстратор твору”, “літературне лото”, “аукціон знань”, “зустріч літературних персонажів”, “лабораторія письменника” тощо). Запропоновані методи та технології дали підстави стверджувати, що вони сприяють формуванню необхідних складових при підготовці фахівців світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Перебіг експериментального навчання підтвердив, що використання комп’ютерних технологій, а саме: ілюстративний наочний матеріал (репродукції картин до теми, фотоматеріали, біографія письменника в слайдах);

оригінали твору, що вивчається; аудіо-візуальні варіанти інтерпретації літературного тексту (фрагменти фільмів, драматичні вистави); ресурсів Інтернет – електронна пошта, тематичні конференції, онлайн консультації, навчальні програми, електронні енциклопедії, електронні підручники, довідники, тренажери сприяють розвитку читацьких інтересів, активізуючи читацьку діяльність.

У ході експерименту ми виходили з того, що робота з сучасними ресурсами бібліотек буде сприяти зацікавленню молоді до читання, розвине вміння й навички пошукової, самостійної, дослідницької діяльності. Для розширення кола читацьких інтересів студентів-філологів та поглиблення літературних знань з профілю, майбутнім фахівцям світової літератури було запропоновано різноманітні види робіт, а саме : читацькі семінари, конференції, книжкові виставки творів світової літератури, презентації книг, літературні вечори, експрес екскурсія “Музей світової літератури”, організація бібліотечних гуртків “Любителі світової літератури”, “Друзі-книги”, інтелектуальні ігри “Лінгвістична ігротека”, “Турнір ерудитів – знавців світової літератури” тощо.

Зважаючи на умови та потреби сучасної освіти, останні досягнення науки й техніки, в експериментальній системі підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників було теоретично обґрунтовано та практично перевірено застосування сучасних технологій навчання у ВНЗ при підготовці фахівців до профільного викладання предмету.

Використання інтерактивних технологій, ІКТ та сучасних ресурсів бібліотек на заняттях у ВНЗ при підготовці вчителів світової літератури, як показало наше дослідження, дозволяє підвищити ефективність навчання, поліпшити аналіз та оцінювання рівня знань студентів-філологів. Вони допомагають зробити матеріал більш цікавим, захоплюючим і сучасним. Але, на наш погляд, вищезазначені технології не можуть повністю замінити викладача. Сам педагог може зацікавити студентів, викликати допитливість, інтерес до читання; може відзначити їхню старанність та шляхи спонукання до

навчання. Отже, майбутні вчителі світової літератури повинні визначити місце та роль інтерактивних технологій, ІКТ та сучасних ресурсів бібліотек у своїй професійній діяльності під час розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Матеріали, що представлені в другому розділі дисертації, детальніше висвітлені в працях автора [26; 27; 28; 30; 33; 35; 38; 39].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

3.1. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників

З метою перевірки ефективності описаних у другому розділі й упроваджених на формувальному етапі експерименту педагогічних умов необхідно було розробити критерії, показники та рівні підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. При цьому варто враховувати положення, розроблені Ю.К. Бабанським [5], стосовно того, що критерії оцінювання педагогічних явищ мають відповідати таким вимогам:

- 1) повинні бути об'єктивними й відображати найбільш суттєві ознаки явища, незалежно від свідомості та волі суб'єкта;
- 2) повинні бути постійними й стійкими;
- 3) повинні враховувати мету, завдання та зміст конкретного педагогічного дослідження.

Оскільки критерій є сукупністю основних ознак або властивостей, які розкривають рівень розвитку відповідної характеристики, ми співвіднесли їх із структурними компонентами готовності, назвавши їх однойменно. Показник кількісно показує характеристику конкретного прояву тієї чи іншої ознаки або властивості та розкриває їхню сутність.

У нашому дослідженні ми вважали, що критерій виражає найбільш загальну суттєву ознаку, за якою відбувається оцінювання, порівняння реальних педагогічних явищ, якостей, процесів. Було враховано, що сукупність прояву, якісна сформованість, визначеність критерію виражається конкретними показниками.

У психолого-педагогічній літературі існують різні підходи до визначення об'єктивних вимірювачів ефективності та якості навчального процесу. В одних роботах у ролі такого критерію обрано показник успішності навчання, тобто конкретні оцінки студентів із світової літератури на іспитах, при виконанні контрольних, самостійних робіт, тестів тощо. На нашу думку, вони не можуть цілісно відобразити процес становлення готовності студентів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників. В інших роботах – використані показники рівнів сформованості пізнавальної самостійності, рівні пізнавальної активності, рівні розвитку окремих здібностей тощо. Але узагальненої системи критеріїв готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників на даний момент ми не виявили. Складність цієї проблеми, безумовно, відображає неоднозначність і багатофакторність самого предмета дослідження.

Ми вважаємо, що формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників має відбуватися в організованому навчально-виховному процесі, який ставить за мету розвиток читацьких інтересів, формування провідних і допоміжних властивостей особистості, форм створення нового, мотивації досягнень та готовності сприймати, засвоювати та створювати нові читацькі інтереси.

Варто зазначити, що підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників виявляється в їхньому ставленні до процесу читання, у спрямованості й стійкості їхніх інтересів до читання, у прагненні до ефективного оволодіння новітніми технологіями розвитку читацьких інтересів. Тому зміни в читацьких інтересах майбутніх учителів світової літератури визначають чотири критерії: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний.

Розглянемо кожен із них:

1. *Мотиваційний критерій* розкриває ставлення майбутніх учителів світової літератури до їхньої читацької діяльності, а саме : показує наявність

вираженого читацького інтересу, як форми прояву потреб і мотивів навчання, виражає:

- М 1 – любов до предмета;
- М 2 – захоплення світовою літературою;
- М 3 – розуміння цінності ІКТ для розвитку читацьких інтересів;
- М 4 – прагнення поділитися набутими знаннями;
- М 5 – рефлексивну активність;
- М 6 – формування високого рівня мотивації досягнень;
- М 7 – усвідомлення цінності літератури, як мистецтва слова;
- М 8 – відчуття потреби в читанні світової літератури;
- М 9 – здатність захоплюватися творами світової скарбниці;
- М 10 – усвідомлення важливості читацьких інтересів студентів.

Мотиваційний критерій формує позитивні інтелектуальні почуття, виокремлює ціннісні орієнтири під час читання; визначає власні мотиви та потреби в читанні, забезпечує усвідомлення результатів навчання, характер ставлення до освіти, до наукової роботи. Визначається читацькою спрямованістю, сформованістю структури ціннісних орієнтацій, високим рівнем мотивації досягнень.

2. Когнітивний критерій. Під час експерименту ми визначали, чи майбутні вчителі світової літератури досконало володіють літературними знаннями. Для цього при визначенні когнітивного критерію враховували, що будь-який когнітивний акт повинен містити набуття, застосування й перетворення когнітивного досвіду. Тобто, когнітивний критерій показує обсяг, глибину, цінність, різнобічність знань, умінь і навичок. Про когнітивний критерій готовності майбутніх учителів світової літератури можна судити за такими показниками:

- К 1 – знання теоретико-літературних понять;
- К 2 – знання особливостей літературних творів різних епох;
- К 3 – знання основних характеристик історико-культурної доби, що репрезентує літературу певного періоду;

К 4 – знання літературного й творчого шляху різних письменників;
 К 5 – знання особливостей жанру, композиції, художнього стилю літературних творів;
 К 6 – знання можливостей використання ІКТ та інтерактивних технологій на уроках під час профільного викладання предмета;

К 7 – знання можливостей ресурсного забезпечення сучасних бібліотек;

К 8 – наявність знань про сучасні проблеми у викладанні світової літератури;

К 9 – наявність знань про сучасні методики викладання світової літератури;

К 10 – знання про альтернативні види занять із світової літератури.

Досліджено також, що когнітивний критерій виражається в особливостях розвитку пізнавальних процесів особистості: пам'яті, інтелекту, мисленні, спостереженні, роздумах, самооцінці, зіставленні прочитаного з власним досвідом, пізнавальному інтересі.

3. *Діяльнісний критерій*. Реалізацію набутих знань, про які було зазначено в характеристиці когнітивного критерію, ми вбачали у відтворенні їх у практичній діяльності, у результаті оволодіння ними певними вміннями, які проявлялися в тому, що студенти змогли б збудувати план подальших дій, обирати шляхи вирішення конкретних завдань, а саме:

Д 1 – уміння стимулювати та розширювати професійну читацьку діяльність;

Д 2 – уміння зацікавити світовою літературою;

Д 3 – уміння користуватися ресурсами сучасних бібліотек, використовуючи додаткову літературу;

Д 4 – уміння використовувати ІКТ та застосовувати інтерактивні технології;

Д 5 – уміння працювати з літературно-критичними джерелами, розширюючи читацькі інтереси;

Д 6 – уміння пояснювати, обговорювати та знаходити сучасні відповідники проблемам, які висвітлені в художніх творах;

Д 7 – уміння виокремлювати та аналізувати сюжетні та позасюжетні елементи художньої структури твору;

Д 8 – уміння проконтролювати читацьку діяльність;

Д 9 – уміння готувати повідомлення, доповіді на науковій конференції, семінари;

Д 10 – здатність прогнозувати наслідки власних учинків і діяльності.

Досліджено також, що діяльнісний критерій виражається в умінні обґрунтовувати власну ідею, коригувати власне бачення літературно-критичних матеріалів, складати план роботи тощо.

4. *Особистісний критерій* розкриває особистісні якості студента. Визначається вмінням майбутніх учителів світової літератури налагоджувати контакти зі своїми учнями, точним сприйняттям особистісних властивостей старшокласників, розумінням їхніх мотивів читацької діяльності та емоційних станів після прочитання художнього твору, індивідуальних особливостей кожного підлітка. На основі контент-аналізу результатів дослідження респондентів (додаток У) ми отримали наступні показники:

О 1 – комунікабельність;

О 2 – уміння налагоджувати контакти та використовувати вербальні й невербальні засоби обміну інформацією;

О 3 – самоорганізованість під час навчальної діяльності, впевненість у собі, уміння відстояти власну позицію;

О 4 – уміння стимулювати професійну діяльність;

О 5 – рівень творчого потенціалу;

О 6 – критичність ставлення до власної професійно-педагогічної роботи у профільній школі;

О 7 – потреба у самовдосконаленні;

О 8 – здатність впливати на інших;

О 9 – вміння оперувати професійно-педагогічним словниковим запасом вчителя світової літератури;

О 10 – наявність наполегливості, терпіння, старанності, самостійності під час подолання труднощів.

На початковому етапі експерименту вивчався ступінь сформованості читацьких інтересів, умінь і навичок читання й готовність до організації

читацької діяльності за допомогою вищезазначених критеріїв та їх показників. Вибір саме цих професійних знань, умінь і навичок поряд з іншими пояснюється тим, що саме вони мають структуроутворюючі функції, визначають характер сформованості всіх інших знань, умінь і навичок.

Результати експерименту виражалися за 5 бальною шкалою, а також за допомогою коефіцієнта правильних відповідей. Охарактеризуємо, що саме послугувало нам для дослідження критеріїв готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. Зокрема : для дослідження мотиваційного критерію були використані анкетування, інтерв'ювання, індивідуальні бесіди зі студентами, тестування. Показники когнітивного критерію вимірювалися за результатами контрольних, проектних, творчих, самостійних робіт і за результатами іспитів. Діяльнісний критерій був реалізований за допомогою вивчення результатів практики, результатів застосування ІКТ та інтерактивних технологій під час проходження експерименту, а також бралися до уваги результати контрольних робіт та іспитів. Особистісний критерій вимірювався ставленням майбутніх учителів світової літератури до своїх учнів, тобто їхнім умінням спілкуватися, формуючи читацькі інтереси старшокласників.

Головним підтвердженням ефективності експериментальної методики слугувала така достатньо достовірна характеристика, як просування студентів на більш високі рівні читацької діяльності. Для визначення рівня читацької діяльності ми застосовували систему навчально-пізнавальних завдань, які передбачали конкретні зразки (виконання контрольних завдань, тестів, аналіз наукових робіт, організація читацьких вечорів, конференцій, семінарів, літературних гуртків тощо). Потрібно зазначити, що різноманітні види та форми роботи дали нам можливість виявити читацькі смаки студентів-філологів, зробити висновки про деякі особливості їхньої читацької діяльності (уміння бачити й розуміти проблему читання, проявити критичність та оригінальність, дослідити гнучкість та інтенсивність). Проведення нами круглих столів, семінарів, конференцій, літературних вечорів, театралізованих

вистав, індивідуальних бесід, усних опитувань з філологами та викладачами ВНЗ дало можливість зафіксувати різноманітність і багатоаспектність читацьких інтересів майбутніх учителів. Одночасно з вищезазначеними показниками ми фіксували також динаміку мотивів в умовах вільного вибору літератури для читання, аналізували показники виконання навчально-пізнавальних завдань (самостійність, оригінальність, широта літературних інтересів, смаків, уподобань, швидкість та глибина розуміння прочитаного, розкриття змісту тощо).

На основі аналізу виокремлених нами критеріїв та їх показників ми встановили рівні готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі: низький, середній, високий. Вищезазначені рівні визначалися як рівні засвоєння знань у єдності з процесуальними характеристиками читацької діяльності студентів та їхніми особистісними властивостями.

Дамо характеристику цим рівням. Студенти з *низьким (пасивно-репродуктивним)* рівнем читацької діяльності не вміють відрізнити високохудожню літературу від масової, ігнорують додаткові пропозиції викладачів щодо читання, оскільки мають посередні успіхи в навчанні й не вважають за потрібне їх поліпшувати; вони пасивні під час аналізу художнього твору, не володіють термінологією, їхній інтерес до читання низький, тому що вони цікавляться тільки сюжетом твору, зовсім уникаючи описів картин пейзажів, висновків; у таких студентів переважають прагматичні мотиви, пов'язані з запобіганням невдач, а мотиви, пов'язані зі змістом процесу навчання та професійною діяльністю, слабо виражені; вони не в змозі повністю сприйняти художній твір, а відповідно й, проаналізувати, висловити власну думку стосовно прочитаного; уникають ситуацій, що вимагають відкритої демонстрації читацької діяльності; використовують репродуктивні способи роботи з матеріалом; у таких філологів узагальнення практично відсутнє, вони діють за аналогією і не бажають використовувати ІКТ у підготовці до занять, не прагнуть дослідницької самостійної діяльності,

працюють хаотично, з відволіканням; відчують труднощі у використанні бібліотечних фондів.

Студенти із *середнім (частково-пошуковим)* рівнем читацької діяльності виявляють стійкі інтереси до читання; виражають зовнішню орієнтацію мотивації навчальної діяльності; вони виявляють відповідальне ставлення до навчання, прагнуть одержати високу оцінку при невисокому рівні безпосереднього інтересу до змісту матеріалу; іноді виявляють інтерес до теоретичних положень; додаткову літературу читають заради підвищення балу; відповідають, в основному, за вимогою викладача; викладацька діяльність приваблює лідерською позицією; у них неадекватна емоційно-естетична реакція на прочитане; такі філологи вміють аналізувати, виділяти головне, обґрунтовувати, узагальнювати на основі прочитаного; здійснюють самостійну читацьку діяльність лише на основі відповідних методичних рекомендацій викладача; вміють застосувати набуті знання, уміння та навички в стандартних, типових ситуаціях щодо підвищення читацької діяльності

Студенти з *високим (активно-перетворювальним)* рівнем читацької діяльності цікавляться читанням, у них розвинена широка читацька ерудиція, любов до книги та до читання; підвищена орієнтація на внутрішні мотиви навчальної діяльності; вони мають високий рівень домагань, займають суб'єктну позицію в освітньому процесі, що відбивається на успішності та відповідальному ставленні до процесу читання; виявляють інтерес до завдань дослідницького характеру, досить часто вони виходять за межі поставленого завдання, презентуючи власні пошуки; педагоги, які володіють високим рівнем читацької діяльності, є постійними відвідувачами літературних гуртків, беруть участь у семінарах та конференціях, присвячених проблемам читання; є активними читачами в бібліотеках; володіють високим сприйняттям прочитаного в широкому культурологічному контексті, уміють глибоко проаналізувати художній твір; виявляють авторську позицію у творі та зіставляють її з власним судженням; такі студенти-філологи постійно виявляють інтерес до викладацької діяльності, прагнуть наслідувати

викладачів, постійно із захопленням відповідають на заняттях; вони вміють і постійно користуються в підготовці до занять ІКТ, під час проходження практики використовували інтерактивні технології, а також Інтернет; у них спостерігаються високорозвинені читацькі вміння, навички декламації; вони вміють використати читацьку діяльність на практиці, систематизувати свої знання, практично оцінити рівень підготовки до роботи зі старшокласниками в профільній школі; є гарними співрозмовниками, комунікабельні, уміють вести дискусію, робити висновки.

Визначені рівні дозволяють орієнтуватися на поетапний розвиток читацької діяльності студентів. Кожний попередній рівень є підготовчим відносно наступного, більш високого, а набуті здібності слугують основою для підвищення читацької діяльності в подальшому. Не лише знання, уміння й навички, а й характер їх набуття стають основою для навчально-виховного процесу загалом. Проте формувальна робота потребує діагностичної оцінки наявного у філологів рівня розвитку читацьких інтересів.

Отже, відповідно до мети та завдань дослідження на основі державних стандартів фахової підготовки майбутніх учителів світової літератури було визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі, а також проведено аналіз результатів експериментального дослідження, що підтвердило висунуту раніше гіпотезу про позитивний вплив ІКТ та інтерактивних технологій на підготовку майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

3.2. Етапи та методика експерименту

Дисертаційне дослідження здійснювалось у три взаємопов'язаних етапи й тривало впродовж 2008–2012 рр.

На першому – пошуковому етапі (2008–2009 рр.) здійснювався аналіз філософської, педагогічної, психологічної та методичної літератури; вивчався досвід роботи викладачів ВНЗ та вчителів-словесників щодо формування

читацьких інтересів молоді. Проводився моніторинг читацьких інтересів студентів-філологів, викладачів, учителів та учнів профільної школи, який полягав у з'ясуванні причин недостатньо якісної підготовки вчителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників; вивченні стану проблеми профільної підготовки вчителів в Україні та за рубежом. Також був здійснений теоретичний аналіз наукових праць з проблем підготовки майбутніх учителів до профільного викладання світової літератури, який дозволив нам розробити й увести в практику навчання принципи, цілі, завдання, основні положення розвитку читацьких інтересів студентів-філологів. За результатами пілотного дослідження з'ясовано стан розвитку читацьких інтересів учнів і студентів та готовності вчителів і викладачів до розв'язання цієї проблеми.

Було сформульовано мету дисертаційної роботи, конкретизовано її об'єкт, предмет і гіпотезу. Визначено методологічні засади функціонування системи формування читацьких інтересів особистості. Підготовлено матеріал для проведення формувального етапу експерименту.

На другому формувальному етапі (2009–2011 рр.) розроблялися й апробувалися ідеї комплексного підходу до вирішення проблеми залучення студентів-філологів до читання, формування широкої читацької діяльності; обґрунтовувалися педагогічні умови, апробувалася авторська модель формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Формувальний етап був присвячений упровадженню в практику майбутніх учителів світової літератури теоретичних положень дослідного навчання, сутність якого полягала в цілеспрямованій зміні підходів до розвитку читацьких інтересів студентів-філологів.

Частину питань дослідно-експериментальної роботи було висвітлено в розділі II дисертаційного дослідження “Педагогічні умови підготовки вчителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників”, де міститься аналіз наукових джерел, зміст, характеристики інтерактивних технологій навчання, ІКТ та функцій бібліотеки, що відіграє вагомий роль у

розвитку читацьких інтересів майбутніх учителів-філологів. Під час дослідження можливостей інтерактивних технологій, ІКТ, були одержані дані про переваги й недоліки вищезазначених технологій щодо розвитку читання, що дозволило на наступному етапі дослідження, коли вже склалося певне уявлення про те, як відбувається розвиток читацьких інтересів шкільної молоді, і, знаючи про труднощі, які виникають під час організації навчального процесу, основну увагу зосередити на проведенні більш ретельної експериментальної перевірки з урахуванням недоліків. Окрім цього, вирішувалися ще й такі завдання:

- 1) аналіз стану розглянутої проблеми в практиці інших ВНЗ;
- 2) вивчення читацьких потреб, захоплень, інтересів студентів-філологів;
- 3) експериментальна перевірка авторської методики підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Під час проходження педагогічного експерименту щодо формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників ми дотримувалися того, щоб проміжні й підсумкові результати відповідали принципам актуальності й новизни, а також визначили рівні:

- 1) загальних літературних знань студентів-філологів;
- 2) читацьких умінь та навичок майбутніх учителів;
- 3) методичних умінь і навичок майбутніх учителів світової літератури.

На третьому підсумковому етапі (2011–2012 рр.) проводився аналіз отриманих експериментальних даних, зіставлення аналітичного матеріалу з метою, завданнями й гіпотезою дослідження, відбувалася корекція експериментальної роботи, контрольна перевірка ефективності запровадженої моделі підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. У результаті запропонованих анкет, усних і письмових видів робіт, узагальнювалися кількісні та якісні показники дослідного навчання, складалися таблиці,

здійснювалося осмислення й аналітичний виклад матеріалів і висновків. Слід зазначити, що умови проведення всіх запропонованих завдань (складність та критерії оцінювання, кількість відведеного часу) в контрольних та експериментальних групах були рівнозначними.

На заключному етапі дослідного навчання проводилися індивідуальні бесіди, анкетування студентів, моделювання індивідуально-творчих проєктів (Додатки А; Б; В; Н; О; У).

Узагальнювались критерії, показники й відповідно до них рівні підготовки майбутніх учителів світової літератури, аналізувались результати формувального етапу експерименту, здійснювалась дослідно-експериментальна перевірка висунутої гіпотези, формулювались висновки, апробовувались і впроваджувались у практику ВНЗ України результати дослідження.

Результати теоретичного аналізу проблеми підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників виявили значущість феномену читання та посилену увагу науковців до питань підготовки вчителів до профільного викладання світової літератури. Наразі постало завдання виявлення готовності студентів до досліджуваної діяльності як якісного показника підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Для вирішення поставленого завдання нами було проведено педагогічний експеримент. Дослідження проводилося на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Чернівецького національного університету імені Ю. А. Федьковича, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. В експерименті брали участь 212 студентів контрольних і 212 студентів експериментальних груп. З метою забезпечення достовірності експериментальних результатів із 2-3 паралельних груп одного потоку експериментальною вибиралася та, в якій рівень теоретичної підготовки був нижчим. Обстеження відбувалося за критеріями (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний) та показниками, що описані в 3.1. Викладання таких дисциплін, як “Методика навчання світової

літератури у старших класах ЗОШ”, “Теорія літератури”, “Методика викладання світової літератури”, “Історія та теорія зарубіжної літератури Європи та Америки”, “Російська література” здійснювалося за розробленою нами експериментальною методикою. Нами також планувалися й проводилися всі педагогічні зрізи.

Експериментальні ідеї проходили перевірку в практичній діяльності, змінюючи її зовнішній вигляд (організація й зміст освітнього процесу, виникнення альтернативних форм процесу читання, орієнтація на формування читацьких інтересів). За чотири роки експериментально-дослідної роботи накопичений відповідний науковий і методичний матеріал.

Метою педагогічного експерименту було створення педагогічних умов, за допомогою яких підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників відбулася б ефективно. У процесі спланованої й організованої навчальної діяльності перевірялися дієвість та ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів учнів профільних класів. А саме: 1) упровадження інтерактивних методів і технологій навчання в підготовці майбутніх учителів світової літератури; 2) використання ІКТ у підготовці майбутніх учителів світової літератури; 3) посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури.

У ході експерименту на практиці перевірялася гіпотеза дослідження: формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі буде ефективним за дотримання згаданих раніше педагогічних умов і впровадження в навчальний процес спеціально розробленої методики, що сформована з урахуванням особистісних мотивів, потреб і потенційних здібностей студентів-філологів. Розроблена нами методика була комплексною й тривала впродовж 4 років. Вона спирається на основні дидактичні принципи: науковості, систематичності й послідовності, доступності, свідомості й активності, практичної

спрямованості, міцності знань, а також на принципи співробітництва, позитивної взаємозалежності членів групи, індивідуальної відповідальності за результати навчання та взаємної підтримки.

Початковим пунктом будь-якої експериментальної методики є розкриття індивідуальних особливостей і можливостей кожного студента. Далі визначається структура, у якій ці можливості оптимально здійснюватимуться. За допомогою методики формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників ми застосували такі методи навчання, які не просто забезпечують високий інтелектуальний рівень педагогів, а наповнюють їх соціальним змістом, впливають на процес формування читацької діяльності, особливих якостей студента, забезпечують здатність до саморозвитку, до виконання професійних обов'язків.

Так, як методика є комплексною й передбачає наскрізність підготовки майбутніх учителів світової літератури, то наголосимо на різноманітних методах, які використовувалися нами під час апробації методики в ході педагогічного експерименту: за джерелом знань – словесні (пояснення, інструктаж, розповідь, бесіда, самостійна робота з підручником, різні види лекцій – вступна, тематична, інформаційна, проблемна, лекція-візуалізація, лекція-вдвох), наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження), практичні (вправи, проекти екскурсії, дебати, “круглі столи”, семінари, конференції, аудіо- та відео проекти); відповідно до характеру пізнавальної діяльності студентів – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладання – використовували у процесі проблемної розповіді, бесіди, лекції [62; 209]. Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності: метод навчальної дискусії був використаний під час спільного розв'язання проблеми групою. Його мета – взаємне збагачення студентів навчальною мотивацією. Метод забезпечення успіху в навчанні зміцнював віру студентів у власні сили, пробуджував почуття власної гідності. Метод пізнавальних ігор полегшував засвоєння навчального матеріалу, заохочував до роботи. Метод створення інтересу в процесі

викладання навчального матеріалу полягав у використанні цікавих пригод, уривків, якими легко було привернути учнів до читання. Метод опори на життєвий досвід викликав інтерес до теоретичних знань, формував бажання пізнати суть чинників, явищ, що оточують у житті. Методи контролю та самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності: усного контролю (індивідуальне, фронтальне, комбіноване опитування); письмового контролю (контрольна робота, твір, переказ); самоконтролю полягав у свідомому регулюванні студентом своєї діяльності задля забезпечення високих результатів (прослуховування запису власного читання твору, інтонування, артикуляція). Метод самооцінювання передбачав критичне ставлення студентів до своїх здібностей і можливостей та об'єктивне оцінювання досягнутих успіхів.

Використовуючи вищезазначені методи, слід виокремити ряд чинників, які забезпечували комплексність методики і ефективно були використані нами в процесі підготовки майбутніх учителів до розвитку читацьких інтересів старшокласників (див. табл. 3.1):

Таблиця 3.1.

Чинники, які забезпечували комплексність методики

Чинники	Характеристика
1) розвиток професійних якостей майбутніх учителів світової літератури	розкривається в умінні бути активним читачем, оволодівати ІКТ у підготовці до читання, застосовувати інтерактивні методи та форми роботи в підготовці до сприймання твору, розуміти необхідність бібліотечних ресурсів у підготовці фахівців, планувати та організовувати читацьку діяльність;
2) розвиток здібностей студентів-філологів	розкривається в умінні спілкуватися, розширювати читацькі інтереси, зацікавлювати різноманітною літературою;
3) розвиток творчої активності	розкривається в умінні знайти різноманітні прийоми, за допомогою яких майбутні вчителі зможуть результативно впливати на розвиток читацьких інтересів старшокласників;
4) розвиток емоційної стійкості, гнучкості	розкривається в здатності управляти собою, своїми емоціями; розвивати читацькі інтереси, не зважаючи на труднощі, пов'язані з процесом інформатизації суспільства

Організаційна робота вищезазначеної методики здійснювалася за такими напрямками:

1) проведення аудіо- та відеоконференцій, літературних вікторин, занять-презентацій з використанням мультимедіа, консультацій, “круглих столів”, читацьких семінарів, конференцій на теми: “Читацькі інтереси та їх роль у вихованні підлітків”, “Що таке читацькі інтереси?”, “Роль ІКТ та інтерактивних технологій у розвитку читацьких інтересів студентів-філологів”, “Роль та функції бібліотеки в розвитку читацьких інтересів студентів-філологів” та ін.; підготовка та проведення спільних семінарів з викладачами інших ВНЗ;

2) організація книжкових виставок творів світової літератури; бібліографічний огляд літератури; презентація книг; літературні вечори; експрес-екскурсії “Музей світової літератури”, “Музей словників”; літературна подорож “Сторінками світової літератури”, “Дім, у якому живуть книги”, бібліотечні гуртки “Любителі світової літератури”, “Знавці світового мистецтва”, “Друзі-книги”, “Шукачі світових скарбів”; інтелектуальні ігри “Лінгвістична ігротека”, “Турнір ерудитів – знавців світової літератури”;

3) використання різноманітних методів (“карусель”, “змінювані трійки”, “діалог”, “синтез думок”, “пошук інформації”); прийомів (“акваріум”, “коло ідей”, “мозковий штурм”, “навчаючи- вчуся”, “коло думок”, “круглий стіл”, “дебати”, “засідання суду”, “урожай”, “своя опора”, “відстроченої уваги”, “театральної педагогіки”, “свої приклади”, “зворотного зв’язку”); технологій (“мікрофон”, “незакінчені речення”, “метод ПРЕС”, навчання в дискусії); літературних ігор (літературна вікторина, гра-конкурс “Найкращий ілюстратор твору”, літературне лото, аукціон знань, “Зустріч літературних героїв”, “Лабораторія письменника”).

Використання запропонованої методики підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників можна представити у вигляді декількох етапів, які зображені нами на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Поетапність підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі

1. *Мотиваційний етап* було спрямовано на виявлення та посилення мотивації студентів до читацької діяльності. З цією метою було з'ясовано їхню потребу в пізнанні нового, ставлення до додаткового читання, досліджено прагнення поділитися набутими знаннями з іншими. У процесі дослідження мотивації розвитку читацької діяльності особливу увагу звертали на наявність вираженого читацького інтересу як форми прояву потреб і мотивів навчання; домінування зовнішніх або внутрішніх мотивів та оцінку власного рівня читацької діяльності.

2. *Цільовий етап* передбачав з'ясування усвідомлення цілей і завдань діяльності з формування читацьких інтересів; сформованість у майбутнього вчителя світової літератури вміння виявляти читацькі смаки, уподобання та забезпечувати обробку інформації. З метою встановлення рівнів усвідомлення цілей і завдань діяльності щодо готовності філологів з формування читацьких інтересів старшокласників студентам було запропоновано анкетне опитування.

Під час аналізу анкетування на тему: “Як Ви оцінюєте Вашу участь у процесі підвищення читацької діяльності молоді всупереч сучасній технологізації?” було враховане припущення про те, що вищий рівень сформованості читацьких інтересів буде в тих студентів, які вважають, що сучасні технології сприятимуть підвищенню читацьких інтересів молоді. Отримані дані повністю підтверджують наше припущення.

3. *Змістовий етап* містить вибір змісту, методів і форм організації розвитку читацької діяльності майбутніх учителів світової літератури. Зміст навчання відповідав навчальній програмі, його складність – актуальному рівню розвитку студентів. На початкових стадіях дослідження розвитку читацьких інтересів педагогів використовувалися ігрові методи: карусель, діалог, синтез думок, пошук інформації, мозаїка, займи позицію, свіча та ін. Такі моменти надзвичайно зацікавлювали студентів, адже вони мали змогу вивчати себе й аналізувати причини своїх невдач у процесі розвитку читацьких інтересів.

На наступних стадіях роботи використовувалися різноманітні форми навчання: тренінги, тести, різні види практик. Застосовувалися сучасні технології, за допомогою яких майбутні вчителі світової літератури пропонували свій вихід із ситуації, вчилися вислуховувати бачення друзів, але, водночас, відстоювали власну думку (“мікрофон”, “незакінчені речення”, “мозковий штурм”, “акваріум”, “коло ідей”, “круглий стіл”, “дебати”, “засідання суду”). У такий спосіб виховувалася толерантність, уміння чути опонента й закріплювати професійні знання, вироблялися вміння співпрацювати, розвивати читацькі смаки та зберігати власну індивідуальність.

Відповідно до навчальних планів ВНЗ щодо викладання таких дисциплін, як “Світова література”, “Методика викладання світової літератури”, спецкурсу з профілю підбиралися найбільш ефективні методи навчання з урахуванням інтелектуального рівня розвитку учасників експерименту, їхньої мотивації діяльності, педагогічної доцільності при вивченні кожної теми. Серед форм навчання використовувалися такі, що ми описали в підпункті 2.3.

4. *Етап організації* читацьких інтересів є майстернею формування здібностей, смаків, стилю особистості. Тому ми намагалися розширювати діапазон різних форм роботи з тим, щоб кожен студент міг успішно себе реалізувати. Філолог виконував завдання, які найбільше відповідали його можливостям і бажанням, а тому слід було чітко уявити умови й вимоги до виконання. Усі студенти отримували завдання та умови його виконання, але мали право діяти й за власною ініціативою. Викладач підтримував їхню

упевненість у своїх силах, застосовуючи різноманітні інтерактивні методи (“карусель”, “діалог”, “синтез думок”, “мозаїка” та ін.), які сприяють досягнення рівня читацької активності.

5. Наступним етапом нашої методики був *оцінювальний*. Самооцінка студентами своїх знань, умінь і навичок засвідчила, що найкраще майбутні вчителі світової літератури володіють методикою викладання предмету “Світова література” відповідно до профілізації. 55 % студентів ЕГ вважають, що роблять це на високому рівні. Крім того, у 38 % КГ розвинутий інтерес до поглибленого вивчення дисципліни “Світова література” й прагнення його здійснити та 54,2 % ЕГ володіють високим науковим рівнем знань з дисципліни “Світова література”. Виявилось, що після впровадження нашої методики 65 % майбутніх учителів-філологів навчилися здійснювати самоаналіз та самокорекцію власної роботи зі старшокласниками в профільній школі, і мають досить високий рівень володіння методикою застосування ІКТ навчання з профільного предмета.

Щодо рівня розвитку читацької активності, то 38,7 % майбутніх учителів найкраще вміють індивідуалізувати процес навчання з метою поглиблення читацьких інтересів старшокласників та організувати навчальну гру, яка є ефективним засобом впливу на вищезазначену діяльність старшокласників.

6. Заключний етап нашої методики – *підсумковий*.

Колективний аналіз проводиться з метою закріплення нового матеріалу й виявлення причин успіхів і невдач, що відбувається за такою схемою:

1) чи все заплановане щодо визначення рівня читацьких інтересів майбутніх учителів світової літератури виконано?

2) чи досягли наші заняття мети – розширення читацьких інтересів студентів-філологів?

3) які частини, форми, методи роботи сприяли ефективнішому розвитку читацьких інтересів?

4) чи справдилися очікування студентів, над чим вони повинні замислитися після роботи на занятті?

5) від чого потрібно відмовлятися та що нове ввести для подальшого вдосконалення рівня розвитку читацьких інтересів майбутніх учителів-філологів?

Отже, у процесі аналізу студенти виявляють зв'язки між навчальним матеріалом і майбутньою професійною діяльністю, шукають залежності, знаходять причини й прогнозують наслідки. Ефективно проведена організаційна робота створеної нами методики сприяла підвищенню рівня підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників та призвела до урізноманітнення літературних смаків.

Потрібно зазначити, що запропонована нами методика була гнучкою, передбачала динамічні зміни форм і методів роботи. Кожне заняття було інтегрованим, тобто тема заняття підбиралася так, щоб студенти вивчили її вже з профільного предмета. Це полегшувало роботу в аудиторії, майбутні вчителі не витрачали час на осмислення теми, а включалися до активної співпраці. Практичне значення розроблених нами етапів та методики формування підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників було спрямоване на розвиток у студентів-філологів практичних навичок професійного читання й одночасно забезпечувало професійну підготовку.

3.3. Аналіз результатів готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі

Перевірку ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі ми здійснювали на основі розроблених моделі та оцінювання результатів упровадження експериментальної методики навчання. Технологічно це відбувалося як поетапне включення завдань формувального етапу експерименту, запровадження інтерактивних методів і прийомів у процес

навчання, контроль якості й глибини знань, розвитку окремих інтелектуальних та особистісних якостей.

Тобто проведене нами експериментальне дослідження закінчилося аналізом та узагальненими результатами й висновками стосовно ефективності експериментально-дослідної роботи. Ефективність експерименту перевірялася за результатами виконання таких видів робіт:

1) анкетування студентів щодо кола їхніх читацьких інтересів, мотивів звернення до художніх творів, ролі книги в житті особистості;

2) письмових творчих завдань, спрямованих на визначення рівня готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників (написання твору на тему “Роль книги в моєму житті”; написання рецензій на улюблені прочитані книги; сценаріїв, наукових робіт, літературних газет);

3) перевірка читацьких щоденників студентів-філологів КГ і ЕГ;

4) виразне читання студентами улюблених поезій із світової літератури;

5) проведення індивідуальних і колективних бесід зі студентами-філологами, а також використання інноваційних методів і технологій під час проведення занять із світової літератури, які описані в другому розділі;

б) моделювання індивідуально-творчих проектів (Додаток О).

Для одержання достовірних даних були необхідні:

1) достатня кількість спостережень;

2) наявність контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп;

3) ідентичність умов дослідження;

4) правильність відбору методів математичної обробки матеріалів.

Загальною вимогою до організації дослідно-експериментальної роботи є визначення логіки, методичного інструментарію проведення формувального й контрольного етапів експерименту для перевірки висунутої гіпотези. Для оцінювання ступеня сформованості в майбутніх учителів світової літератури готовності до розвитку читацьких інтересів старшокласників

використовувалися мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний критерії.

Відповідно до критерійно-рівневого підходу ступінь сформованості знань, умінь і навичок можна класифікувати за трьома рівнями: високий, середній і низький. У процесі проведення різних видів опитування (анкетування, інтерв'ювання, індивідуальних бесід, тестових, творчих завдань) були використані запитання відповідно до вказаних показників. Рівень оволодіння знаннями, уміннями й навичками обчислюється як середньостатистичне значення величин відповідних показників.

З метою перевірки рівня загальної літературної підготовки майбутніх учителів світової літератури у КГ та ЕГ пропонували різноманітні інтерв'ювання, індивідуальні бесіди, опитування та спостереження за роботою студентів під час навчального процесу. Філологам пропонувалося розробити власні проекти на визначені та вільні теми; створити власну літературну сторінку; написати творчі роботи, спрямовані на визначення рівня розвитку власних читацьких інтересів і готовності до їх формування у старшокласників, а також анкетування. Форма контролю у вигляді анкетувань була обрана не випадково. Так, зважали на те, що використання анкетування на основі різноманітних тематичних запитань, завдань у поєднанні з творчими завданнями різного характеру та обсягу (аудіо- та відеоконференції, літературні вікторини, читацькі семінари, організація книжкових виставок, презентації книг, експрес-екскурсії, літературні подорожі, інтелектуальні ігри та використання різноманітних прийомів, методів та технологій) дозволяє з найбільшою вірогідністю з'ясувати рівень розвитку в майбутніх учителів світової літератури необхідних умінь і навичок.

За результатами досліджень майбутні вчителі світової літератури умовно були розподілені так:

- 1) студенти, які виявили широку читацьку активність;
- 2) респонденти, які читають за потребою;
- 3) філологи, які не виявили активності в цій діяльності.

Результати опитування, спостереження виявили, що в експериментальній групі спостерігається більше зростання інтересу до оволодіння знаннями, пов'язаними з пошуком інформації, її зберіганням, використанням. Порівняльна характеристика результатів вивчення готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників свідчить про стійкіше зростання читацького інтересу в ЕГ порівняно зі студентами КГ. Вважали за доцільне проаналізувати результати анкетування й за окремими показниками. Так позитивну відповідь на запитання “Чи зможете Ви ефективно застосовувати здобуті Вами знання у ВНЗ під час профільного викладання предмета?”, в ЕГ дали 22 %, які стверджували: “Так, адже я навчаюся бездоганно” і “Вважаю, що буду вчитися, щоб досягти кращого рівня знань 63 %”. Категорично негативно відповіли на це запитання 15 % студентів-філологів КГ, на відміну від 9,8 % ЕГ.

Зазнала суттєвих змін і структура підготовки майбутніх учителів світової літератури. У таблиці 3.2 представлені результати числових значень показників готовності до розвитку читацьких інтересів старшокласників на кінцевому етапі експерименту. Серед показників найбільші значення отримали такі, як володіння методикою викладання предмета “Світова література” – 63%. Високий рейтинг мають такі показники, як рівень знань з дисципліни “Світова література” 58,3 %; володіння методикою ІКТ навчання з профільного предмету 44 %; знання вікових інтересів, захоплень, уподобань старшокласників 54,2 %. Більш високі ранги отримали такі показники, як любов до своєї професії – учитель світової літератури 83 %; уміння організувати домашнє читання старшокласників з метою розвитку читацької активності 43,8 %; уміння надати потрібні настанови перед прочитанням твору з метою розвитку інтересу до твору 34,5 %. Збільшилось значення в таких показників, як знання й розуміння нормативної бази профілізації навчання майбутніх учителів світової літератури 46,7 %; уміння добирати форми й методи педагогічного впливу, створювати атмосферу довіри, співпраці та ситуації успіху 35 %; уміння організувати

дискусії, дебати, проблемні ситуації, що ефективно впливає на розвиток читацьких інтересів старшокласників 38,2 % (додаток А; Б)

Результати обстеження студентів ЕГ і КГ у кінці експерименту, їх порівняльний аналіз дозволяють зробити висновок про ефективність вживаних заходів щодо розвитку читацьких інтересів майбутніх учителів світової літератури, оскільки динаміка зміни інтересу до читання та готовності до розвитку читацьких інтересів учнів в ЕГ вища, ніж у контрольній. Наприклад, в ЕГ на початку експерименту кількість респондентів, які мали низький рівень розвитку читацьких інтересів, складає 32 %. У кінці експерименту їх було лише 20 %. У свою чергу, педагогів, які мали високий рівень, на початку експерименту було 18 %, у кінці 26 %. Приріст у ЕГ склав 12%. У КГ такий приріст склав лише 8 %.

Завдяки виконаній роботі в ЕГ (навчання користування ІКТ, інтерактивними технологіями, використання бібліотечних ресурсів, завдання для дослідницько-пошукової роботи, розробка методичних рекомендацій) вдалося підвищити рівень готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників. Завдяки спеціальній методиці, яка застосовувалася на цих заняттях з використанням ІКТ та інтерактивних технологій, вдалося досягти позитивних змін в ЕГ на середньому рівні на 28 %, на високому рівні на 42 %. Особливо інтенсивно процес оволодіння педагогами методом наукового дослідження, методикою його організації відбувається на випускному курсі під час виконання письмових дослідницьких робіт.

Особливо важливою для нашого дисертаційного дослідження стала експериментальна перевірка ефективності заходів, розроблених для підвищення підготовки до розвитку читацьких інтересів. Ці заходи включають систематичне консультування, роз'яснення мети наукових дослідницьких робіт, їх значення для розвитку майбутніх фахівців, пояснення, переконання в тому, що для успішного розвитку читацьких інтересів філологів необхідна відповідна готовність, знання, уміння й навички (інформаційно-комунікаційні, інтерактивні, евристичні, словесні та ін.). Важливим засобом стимулювання

студентів-філологів до розвитку читацьких інтересів старшокласників слугує рейтингова система контролю. Порівнюючи результати КГ та ЕГ, потрібно сказати, що динаміка збільшення кількості респондентів, які мають високий рівень мотивації до читання в ЕГ зросла на 21 %, а в КГ на 15 %.

У ході дослідження встановлена динаміка позитивних змін ступеня мотивації майбутніх учителів світової літератури до роботи з ІКТ та інтерактивними технологіями. Наприклад, порівнюючи результати КГ і ЕГ, видно, що динаміка приросту студентів, що мають високий рівень мотивації до роботи з ІКТ та інтерактивними технологіями в ЕГ збільшилася на 15 %, а в КГ лише на 8 %.

У цілому динаміка позитивних змін в ЕГ вища, ніж у КГ. Наприклад, в умінні користуватися ресурсами сучасних бібліотек на високому рівні в КГ приріст склав 5 %, а в ЕГ – 14 %. Відповідно готовність до самостійної роботи в КГ – 5 %, в ЕГ – 16 %.

Завдяки виконаній роботі в ЕГ (навчання користування ІКТ та інтерактивними технологіями, демонстрація позитивних прикладів використання ресурсів сучасних бібліотек), вдалося підвищити рівень інформаційних знань, умінь і навичок студентів. Якщо на початку експерименту до низького рівня цих знань відносилось 54 % респонденти, то в кінці експерименту лише 20 %. У той же час приріст знань на високому рівні склав 12 %.

Таблиця 3.2.

Числові значення показників готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у контрольних та експериментальних групах

Критерії та показники	До експерименту		Після експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
М1	4,17	3,45	4,12	4,48
М2	3,81	3,16	3,87	4,39
М3	3,43	3,24	3,58	4,45

M4	3,67	3,48	3,91	4,32
M5	3,79	3,69	3,84	4,48
M6	3,76	3,67	3,83	4,45
M7	3,56	3,65	3,37	4,44
M8	3,61	3,58	3,62	4,37
M9	3,78	3,78	3,92	4,42
M10	3,91	3,69	3,98	4,38
K1	3,87	3,78	4,03	4,26
K2	3,88	3,79	3,52	4,42
K3	3,38	3,55	3,45	4,11
K4	3,31	3,85	3,48	4,18
K5	3,49	3,65	3,47	4,25
K6	3,58	3,78	3,91	4,28
K7	3,54	3,75	3,64	4,27
K8	3,48	3,68	3,47	4,19
K9	3,54	3,67	3,58	4,23
K10	3,32	3,67	3,47	4,51
Д1	3,45	3,44	3,78	4,48
Д2	3,77	3,64	4,16	4,13
Д3	3,74	3,68	3,82	4,14
Д4	3,76	3,77	3,75	4,16
Д5	3,66	3,59	3,65	4,18
Д6	3,87	3,75	3,92	4,24
Д7	3,78	3,65	3,68	4,35
Д8	3,56	3,75	3,42	4,21
Д9	3,45	3,76	3,72	4,33
Д10	3,48	3,57	3,87	4,44
О1	3,78	3,56	4,12	4,35
О2	3,98	3,76	4,03	4,47
О3	3,68	3,85	3,92	4,14
О4	3,45	3,78	3,87	4,18
О5	3,97	3,74	4,11	4,34
О6	3,45	3,43	3,86	4,36
О7	3,48	3,71	3,76	4,21
О8	3,74	3,65	3,82	4,39
О9	3,55	3,59	3,92	4,16
О10	3,76	3,58	3,87	4,22
Середнє значення за всіма критеріями	3,656	3,645	3,778	4,309

Оскільки показників більше 30, то для підтвердження не випадковості розходжень числових результатів у контрольних та експериментальних групах визначався критерій істотності відмінностей (критерій згоди) за формулою

$$t = \frac{v_E - v_K}{\sqrt{\frac{v_E^2}{2n_E} + \frac{v_K^2}{2n_K}}}, \quad (3.1)$$

де $v_E = \frac{\sigma_E}{x_E}$ і $v_K = \frac{\sigma_K}{x_K}$, а середнє квадратичне відхилення обчислювалося за

формулою $\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n-1}}$ [55, с. 137]. Проміжні результати обчислень й остаточне значення критерію визначались за допомогою програми Microsoft Office Excel.

Результати обчислень дали значення критерію істотності $t \approx 1,67 < 3$ до експерименту і $t \approx 4,10 > 3$ - після експерименту. Ці значення показують, що до експерименту в обох типах груп відмінності були незначні. Крім того, експериментальними були вибрані ті групи, де середній бал був дещо нижчим. Числове значення $t \approx 4,10 > 3$ після експерименту свідчить, що відмінність показників в КГ та ЕГ істотна й не випадкова, а зумовлена експериментальною методикою. Усе це дає підстави вважати, що на формування готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників значною мірою впливає експериментальна методика. Нами було визначено, як розподіляються студенти в КГ та ЕГ за рівнями готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників. Оскільки сумарна максимальна кількість балів, яку могли одержати студенти, становить 200 балів, то ми визначали 3 рівні готовності: менше 100 балів – низький, від 100 до 150 – середній, більше 150 – високий. Беручи до уваги вищезазначене, ми розподілили студентів контрольних і експериментальних груп за рівнями готовності до розвитку

читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. На рисунку 3.2 зображено розподіл студентів контрольних і експериментальних груп за рівнями готовності до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Порівнявши одержані результати, можна стверджувати, що в контрольній та експериментальній групах за час навчання у ВНЗ відбулися якісні зміни, але в експериментальних групах вони суттєвіші. Наприклад, зменшилися кількість студентів з низьким рівнем готовності (з 30% до 24% у контрольній групі, з 31% до 15% в експериментальній). Кількість студентів, які мають середній рівень, майже не змінилась, але значно побільшало тих, хто має високий рівень готовності (з 17% до 25% у контрольній групі, з 15% до 32% в експериментальній).

Таблиця 3.3

Розподіл студентів контрольних й експериментальних груп за рівнями готовності до розвитку читацьких інтересів старшокласників (до і після експерименту)

Рівні	КГ (%)		ЕГ (%)	
	до	після	до	після
1 – низький рівень	30	24	31	15
2 – середній рівень	53	51	54	53
3 – високий рівень	17	25	15	32

Помітна різниця в розбіжностях досягання високого рівня готовності до розвитку читацьких інтересів учнів: так, кількість студентів з високим рівнем у контрольній групі збільшилася на 8%, а в експериментальній – на 17%.

Розподіл студентів-випускників КГ і ЕГ за рівнями готовності до розвитку читацьких інтересів показано в таблиці 3.3.

Підсумовуючи, потрібно сказати, що оскільки предметом нашого дисертаційного дослідження є визначення педагогічних умов (використання інтерактивних технологій, ІКТ та ролі бібліотек), що сприяють підвищенню якості фахової підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі, то досить важливими

були результати експериментальної роботи, які засвідчили, що інтерактивні

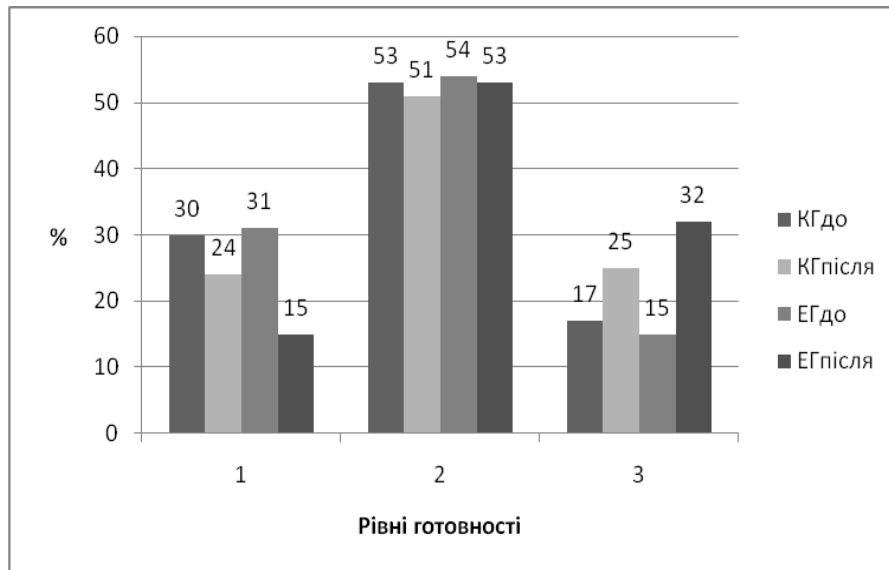

Рис. 3.2. Розподіл студентів контрольних й експериментальних груп за рівнями готовності до розвитку читацьких інтересів старшокласників (до і після експерименту)

технології, ІКТ та бібліотеки відіграють важливу роль у процесі професійної підготовки філологів до зазначеного виду діяльності.

Отже, результати експериментального дослідження підтвердили ефективність запропонованої методики, її позитивний вплив на підготовку майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Висновки до розділу 3

У розділі подано суть організації формувального етапу експерименту, методику його проведення. Запровадження методики відбувалося поетапно упродовж чотирьох років навчання. На першому етапі було визначено методологічні засади функціонування системи формування читацьких інтересів особистості.

Наступний етап – це обґрунтування педагогічних умов та апробування авторської моделі підготовки філологів до вищезазначеної діяльності. На третьому було узагальнено критерії, показники і, відповідно до них, рівні

підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі та організовано формувальний етап експерименту, метою якого стала кількісна та якісна перевірка ефективності запровадженої методики підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. У ході дослідного навчання дотримувалися таких умов:

1) у КГ і ЕГ кількісний склад та інтелектуальний потенціал студентів був приблизно однаковий;

2) у КГ навчання велося за традиційною методикою, а в ЕГ – за програмою, розробленою в ході дослідження;

3) експериментальна робота проводилася на основі спеціально розробленої програми дослідного навчання.

На основі спеціально розробленої методики було визначено чотири критерії: мовитаційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний. Проаналізувавши вищезазначені критерії та їх показники ми встановили рівні підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі, а саме:

- 1) пасивно-репродуктивний (низький);
- 2) частково-пошуковий (середній);
- 3) активно-перетворювальний (високий).

Запропонована методика підготовки фахівців до означеного виду діяльності була гнучкою та передбачала динамічні зміни форм і методів роботи, а також була представлена як послідовність шести етапів: мотиваційного, цільового, змістового, організаційного, оцінювального та підсумкового.

Таким чином, аналіз проведеної експериментальної роботи виявив правомірність зроблених нами припущень про те, що розроблена методика є педагогічно обгрунтованою й суттєво впливає на рівень підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Результати дослідження свідчать про позитивну динаміку сформованості підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у студентів ЕГ порівняно зі студентами КГ. Порівняння результатів контрольного діагностичного дослідження з даними констатувального зрізу дозволяє зробити висновок про ефективність запропонованої методики формування підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. Теоретичне узагальнення та експериментальна перевірка основних положень дисертаційної роботи підтвердила сформульовану гіпотезу дослідження.

ВИСНОВКИ

1. Новим підходом до організації освіти в старшій школі на сучасному етапі є профілізація навчання, що зумовлює необхідність модернізації системи підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ до роботи в профільній школі. Метою підвищення кваліфікації педагогічних кадрів до роботи в профільній школі є готовність учителя до профільного викладання ним предметів.

Широке впровадження профільного навчання у підготовку вчителя світової літератури у ВНЗ дозволило викладачам підібрати такий зміст і методи навчання, які були адекватні індивідуальним рисам студентів-філологів та відповідали професійному досвіду через застосування на практиці, що в результаті визначило рівень підготовки педагогів до роботи в профільній школі.

Підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі розглядається нами як специфічна організація навчальної діяльності, зміст якої полягає в системі, що поєднує: 1) формування професійних знань, умінь і навичок студентів-філологів; 2) використання ефективних засобів навчання (методів, прийомів, технологій, форм) під час вивчення світової літератури у ВНЗ; 3) забезпечення єдності професійних компонентів майбутніх учителів профільної школи (самостійна робота, педагогічна практика, навчально-дослідницька та науково-дослідницька діяльність).

Фахова підготовка майбутніх учителів світової літератури поєднує в собі дві обов'язкові складові: формування професійних знань, умінь і навичок вчителя профільної школи та розвиток читацьких інтересів старшокласників.

Доведено, що підвищення рівня читацьких інтересів передбачає удосконалення теоретичної й методичної підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл і викладачів ВНЗ; проведено деяку модернізацію вузівських освітніх стандартів, у межах яких буде визначено цілі й завдання розвитку читацьких інтересів; а також стандарти педагогічних ВНЗ, навчальні тренінги, пов'язані з методикою ефективного читання. У дослідженні з'ясовано, що *розвиток читацьких інтересів* – це науково організований, розгорнутий у межах певного

часу психолого-педагогічний процес читацької активності, в якому реалізується система взаємозв'язків учителя з учнями під час вивчення світової літератури з використанням відповідних методів, технологій, форм організації навчання, що забезпечує високий рівень читання.

2. У дисертації доведено, що ефективність підготовки студентів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у ВНЗ виявляє залежність при реалізації таких педагогічних умов: 1) упровадження інтерактивних технологій навчання; 2) використання ІКТ; 3) посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури. Визначено, що застосування інтерактивних технологій навчання забезпечує діалогізацію навчального процесу у ВНЗ, орієнтацію майбутніх учителів світової літератури на саморозвиток, самовдосконалення, результативну співпрацю з старшокласниками, що сприяє ґрунтовній підготовці майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. Використання ІКТ у підготовці майбутніх учителів світової літератури як фахової, дозволяє розширити читацькі інтереси, удосконалити керівництво самостійною роботою студентів, розширювати можливості подання інформації за рахунок мультиплікації, кольору, звукових ефектів; допомагає формувати інформаційну культуру навчальної діяльності; розвивати читацькі смаки в середовищі Інтернет, розвивати вміння викладати думки за допомогою електронної пошти, телеконференцій. Експериментально підтверджено, що сукупність комплексних форм організації бібліотечних занять у процесі підготовки майбутніх учителів світової літератури виробляє необхідні читацькі вміння та навички, пробуджує інтерес до аналітичної роботи з творами світового мистецтва.

3. Підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників виявляється у їхньому ставленні до процесу читання, у спрямованості й стійкості їхніх інтересів до читання, в прагненні до ефективного оволодіння новітніми технологіями. Зміни в читацьких інтересах майбутніх учителів світової літератури визначають чотири

критерії: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний.*

Показниками першого критерію підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільних школах є: любов до предмета; захоплення світовою літературою; розуміння цінності ІКТ для розвитку читацьких інтересів; формування високого рівня мотивації досягнень; усвідомлення цінності літератури як мистецтва слова; відчуття потреби в читанні світової літератури. До показників другого критерію належать: знання теоретико-літературних понять, особливостей літературних творів різних епох, особливостей жанру, композиції, художнього стилю літературних творів, можливостей використання ІКТ та інтерактивних технологій на уроках під час профільного викладання предмета. Показниками третього критерію визначено такі вміння: стимулювати та розширювати професійну читацьку діяльність; зацікавити світовою літературою; користуватися ресурсами сучасних бібліотек; використовувати ІКТ та застосовувати інтерактивні технології. Про сформованість особистісного критерію можна судити за наступними показниками: комунікабельність; здатність впливати на інших; рівень творчого потенціалу; уміння стимулювати професійну діяльність; уміння налагоджувати контакти та використовувати вербальні й невербальні засоби обміну інформацією.

На основі аналізу виокремлених нами критеріїв та їх показників встановлено рівні готовності майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі: низький (пасивно-репродуктивний); середній (частково-пошуковий); високий (активно-перетворювальний).

4. Розроблено й експериментально перевірено модель підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі. Ефективність моделі забезпечується інформаційно-комунікаційними технологіями, інтерактивними технологіями та ресурсами сучасних бібліотек. Модель включає в себе:

- мету – формування підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників (виявляється в бажанні до навчання, до розвитку власної читацької діяльності, до розширення літературного світогляду, до поглибленого вивчення профілюючих дисциплін);

- педагогічні умови;

- етапи впровадження методики підготовки майбутніх учителів світової літератури;

- методи підготовки майбутніх учителів світової літератури;

- чинники підготовки майбутніх учителів світової літератури;

- критерії підготовки майбутніх учителів світової літератури;

- рівні підготовки майбутніх учителів світової літератури;

- результат, який характеризує досягнуті зміни відповідно до поставленої мети.

Аналіз результатів експерименту засвідчив, що впровадження обґрунтованих педагогічних умов на основі розробленої моделі сприяє формуванню підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

Запропоновано авторську методику підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі, апробація якої здійснювалася упродовж чотирьох років. Вона представлена як послідовність шести етапів: мотиваційного, цільового, змістового, організаційного, оцінювального, підсумкового. Обґрунтовані її комплексність та наскрізність. Унаслідок експерименту з'ясовано, що впровадження розробленої нами методики підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі сприяло підвищенню рівня підготовки студентів-філологів ЕГ. Підтвердилась наша гіпотеза про те, що підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі є ефективною за дотримання таких педагогічних умов:

- упровадження інтерактивних методів і технологій навчання в підготовці майбутніх учителів світової літератури;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів світової літератури;
- посилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників.

Отже, у дисертації розглянуто теоретичні положення щодо підготовки майбутніх учителів світової літератури, поглиблено уявлення про профільну підготовку майбутніх учителів-філологів у ВНЗ, розроблено модель, з'ясовано сутність, структуру, критерії та рівні підготовки майбутніх учителів до означеного виду діяльності; визначено й обґрунтовано педагогічні умови, розроблено та експериментально перевірено поетапну методику підготовки майбутніх педагогів до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі.

На основі узагальнення результатів дослідження розроблено і впроваджено комплекс навчально-методичних матеріалів (посібник “Позакласні заходи із зарубіжної літератури”, методичні рекомендації “Інтерактивні технології навчання в підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури”, бібліотечно-бібліографічний спецкурс “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів-філологів”).

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів підготовки майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі і не претендує на всебічне розкриття означеної проблеми. Подальшого вивчення потребують чинні програми із профільного викладання світової літератури у ВНЗ; визначення можливих напрямів їх комп'ютерної підтримки; створення електронних навчально-методичних комплексів, які забезпечили б у подальшому розвиток читацьких інтересів молоді.

Додаток А

Катра самооцінювання

Готовність учителів світової літератури до профільного навчання старшокласників

Шановний студенте! Просимо Вас узяти участь у дослідженні рівня своєї готовності до профільного навчання старшокласників. Ми розраховуємо на щирість Ваших відповідей, що допоможе покращити процес підготовки майбутніх учителів світової літератури у нашому ВНЗ.

Уважно прочитайте перелік показників. Оцініть за 12-бальною системою рівень своєї готовності до профільного навчання старшокласників.

№ за/п	Показники	Бал
1	Знання й розуміння нормативної бази профілізації навчання майбутнього вчителя світової літератури	
2	Інтерес до поглибленого вивчення дисципліни “Світова література” й прагнення його здійснити	
3	Знання вікових інтересів, захоплень, уподобань старшокласників	
4	Науковий рівень знань з дисципліни “Світова література”	
5	Володіння методикою викладання предмету “Світова література” відповідно до профілізації	
6	Уміння здійснювати інтеграцію в процесі навчання і виховання	
7	Володіння методикою організації самостійної, індивідуальної, позакласної роботи учнів	
8	Володіння методикою організації й проведення дослідницько-пошукової роботи з профілю	
9	Володіння методикою інформаційно-комунікаційних технологій навчання з профільного предмету	
10	Володіння методикою інтерактивних технологій навчання з профільного предмету	
11	Уміння добирати форми й методи педагогічного впливу, створювати атмосферу довіри, співпраці та ситуації успіху	
12	Уміння здійснювати самоаналіз, самокорекцію власної роботи зі старшокласниками в профільній школі	

Дякуємо Вам за інформацію!

Додаток Б

Карта самооцінювання

Готовність учителів світової літератури до розвитку читацької діяльності старшокласників

Шановний студенте! Просимо Вас узяти участь у дослідженні рівня своєї готовності до розвитку читацької діяльності старшокласників.

Прочитайте перелік показників, оцініть за 12-бальною системою свій рівень готовності до розвитку читацької діяльності старшокласників. Запишіть їх, дотримуючись порядку спадання значущості цих компонентів для майбутніх учителів світової літератури.

№ за/п	Показники	Бал
1	Знання теорії й методики викладання предмету “Світова література”	
2	Любов до своєї професії – учитель світової літератури	
3	Уміння індивідуалізувати процес навчання з метою поглиблення читацьких інтересів старшокласників	
4	Уміння організувати домашнє читання старшокласників з метою розвитку читацької активності	
5	Уміння надати потрібні настанови перед прочитанням твору з метою розвитку інтересу до твору	
6	Знання основ бібліотечно-бібліографічної культури, що сприяє задоволенню читацьких потреб старшокласників	
7	Уміння організувати роботу вчителів та бібліотекарів у школі, що сприяє формуванню широкої читацької активності	
8	Уміння вчителя виразно читати або читати напам’ять, яке впливає на формування читацьких інтересів старшокласників	
9	Уміння організувати дискусії, дебати, проблемні ситуації, що ефективно впливає на розвиток читацької діяльності старшокласників	
10	Уміння організувати дослідницьку діяльність, що сприяє розвитку читацьких інтересів старшокласників	
11	Уміння організувати навчальну гру є ефективним засобом впливу на розвиток читацької активності старшокласників	
12	Уміння організувати повторне прочитання літературного твору, що поглибить розвиток читацьких інтересів	

Перелік показників був складений таким чином, що надаючи перевагу конкретним показникам, студент окреслював власну модель підготовки до розвитку читацької діяльності старшокласників.

Дякуємо Вам за інформацію!

Додаток В**Анкета на визначення рівня підготовки майбутніх учителів світової літератури до роботи в профільній школі**

Шановний студенте! Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Уважно прочитайте кожне запитання. Підкресліть той варіант відповіді, яка відповідає Вашій думці.

1. Основним завданням педагогічного ВНЗ є:

а) підготовка кваліфікованого вчителя, який би профільно викладав свій предмет;

б) розвиток духовно багатой та освіченої особистості свого випускника;

в) Ваш варіант відповіді.

2. Мотиви вибору професії вчителя світової літератури:

а) відповідає здібностям та інтересам, дає можливість розширити читацький кругозір;

б) престижна спеціальність;

в) я не бачу практичної значущості в обранні цієї професії.

3. Чи хотіли б Ви спробувати себе в ролі викладача ВНЗ:

а) так, мені подобається наукова діяльність;

б) мені подобається пояснювати щось нове;

в) це дуже важка праця.

4. Чи відчуваєте Ви певні труднощі при підготовці до поглибленого вивчення дисципліни “Світова література” у ВНЗ:

а) ні, я працюю більше, ніж від мене вимагають;

б) ми не вивчаємо світову літературу профільно;

в) я не бачу професійної значущості у поглибленому вивченні світової літератури.

5. Для майбутнього вчителя світової літератури, який би викладав свій предмет профільно, більше потрібні:

а) науковий, теоретичний матеріал із світової літератури до навчальних занять;

- б) методика викладання предмета;
- в) методика використання ІКТ та інтерактивних технологій навчання.

6. Чи зможете Ви ефективно застосувати здобуті Вами знання у ВНЗ під час профільного викладання предмету:

- а) так, адже я навчаюся бездоганно;
- б) вважаю, що буду вчитися, щоб досягти кращого рівня знань;
- в) я не вважаю, що ВНЗ готує нас до профільного викладання предмету.

7. Які види робіт Ви використовуєте при підготовці до семінарів і практичних занять:

- а) опрацювання та конспектування різноманітних друкованих джерел;
- б) робота тільки з комп'ютером;
- в) читання різноманітної друкованої літератури та книг з Інтернету.

8. Чи задоволені Ви якістю викладання світової літератури, методики викладання світової літератури, спецкурсів з профілю у ВНЗ:

- а) повністю задоволений;
- б) не задоволений, хотів би, щоб викладачі поліпшили якість викладання;
- в) не можу сказати точно.

9. Що саме викликає у Вас небажання працювати над вивченням світової літератури профільно:

- а) відсутність інтересу до світової літератури;
- б) немає зв'язку з вивченням світової літератури та подальшою професією кар'єрного зростання;
- в) відсутність зацікавлення з боку викладачів.

10. Що саме стимулює Вас до вивчення світової літератури профільно:

- а) я люблю читати;
- б) подобається, як викладачі зацікавлюють;
- в) сучасні технології, які є у ВНЗ.

11. Що у Вас викликає певні труднощі у процесі вивчення світової літератури профільно у ВНЗ:

а) відсутність сучасних технологій навчання, які б значно полегшили роботу;

б) немає зацікавленості до предмету;

в) не вивчається дисципліна “Світова література” профільно.

12. Якби Ви мали можливість змінити програму викладання дисципліни “Світова література” у ВНЗ, що б змінили:

а) надав би можливість студентам працювати більш творчо, з індивідуальним підходом до кожного;

б) я б виключив цю дисципліну з навчального плану;

в) усі мої захоплення й інтереси пов’язані саме з цією дисципліною і тому мені все подобається.

13. Чи користуєтеся Ви послугами бібліотеки під час вивчення зазначеної дисципліни:

а) я постійно відвідую бібліотеку і є активним читачем;

б) я не люблю ходити до бібліотеки взагалі;

в) сьогодні послуги Інтернету повністю замінили мені бібліотеку.

14. Чи організують для Вас викладачі бібліотечні заняття:

а) так, бібліотечні заняття сприяють розвитку читацької активності;

б) бібліотечні заняття є неоцінним внеском у підготовці майбутніх учителів світової літератури профільно;

в) я не бачу професійної значущості у проведенні таких занять.

15. Чи готові Ви до профільного викладання світової літератури? Ваша відповідь...

Дякуємо Вам за відповіді!

Додаток Д**Анкета спрямована на підвищення рівня розвитку читацьких інтересів майбутніх учителів світової літератури**

Студентам пропонується анкета, яка містить 15 пунктів. До кожного з пунктів наведено три варіанти відповідей: а, б, в. Респонденти повинні вибрати одну з наведених відповідей, що найбільшою мірою характеризує їх думку.

1. Як Ви оцінюєте Вашу участь у процесі підвищення читацької діяльності молоді всупереч сучасній технологізації:

а) вважаю себе активним учасником, пропагуючи читання всупереч сучасній технологізації;

б) вважаю, що сучасні технології сприятимуть підвищенню читацьких інтересів молоді;

в) вважаю себе спостерігачем.

2. Якому джерелу отримання інформації Ви надаєте перевагу:

а) книги, газети, журнали;

б) телебачення;

в) комп'ютер.

3. Чи впливають заняття світової літератури, методики викладання цього предмету на Ваші читацькі інтереси:

а) так, мені подобається ця дисципліна;

б) я люблю читати своєрідну літературу;

в) ні, не впливають.

4. Чи любите Ви читати взагалі:

а) я люблю читати художню літературу;

б) я змушений читати, тому що потрібно якось навчатися;

в) я зміг би прожити в цьому житті без читання книг.

5. Що таке читацькі інтереси для Вас:

а) це моє захоплення;

б) я змушений читати, тому що потрібно якось навчатися;

в) Ваш варіант відповіді...

6. Чи є у Вас домашня бібліотека:

- а) так і я постійно її поповнюю та люблю перечитувати;
- б) бібліотека є, але я читаю інколи;
- в) це зовсім не актуально в наш час.

7. Визначте місце книги у Вашому житті:

- а) надзвичайно важливе, адже книга – це джерело знань;
- б) істотне;
- в) книга сьогодні втратила свою актуальність.

8. Чи повинен, на Вашу думку, сучасний учитель світової літератури бути готовим до розвитку читацьких інтересів старшокласників:

- а) так, адже вчитель повинен розвивати читацьку діяльність учнів;
- б) усе залежить від рівня розвитку самого вчителя;
- в) Ваш варіант відповіді...

9. Чи розвивають викладачі Ваші читацькі інтереси:

- а) так, викладачі-літератори активно працюють над цією проблемою;
- б) інколи порекомендують щось почитати;
- в) вважають, що це не доцільно.

10. Чи надають Вам професійну допомогу бібліотекарі та сприяють активній читацькій діяльності:

- а) допомога бібліотекарів неocenенна;
- б) інколи дадуть пораду, якщо запитаєш;
- в) бібліотекарі зовсім не зацікавлені у розширенні читацьких інтересів

молоді.

11. Чи може, на Вашу думку, спілкування з цікавим художнім твором “відірвати” сучасну молодь від комп’ютера:

- а) так, справжня цікава книга може конкурувати з комп’ютером;
- б) сьогодні це майже не можливо;
- в) комп’ютер, ураховуючи умови та потреби сучасного життя, ніщо не

може замінити.

12. Як би Ви, будучи викладачем ВНЗ, розвивали читацькі інтереси молоді:

- а) використовували б сучасні комп'ютерні технології;
- б) рекомендували б використовувати бібліотечні ресурси;
- в) Ваш варіант відповіді...

13. З Вашого досвіду, чи здатні ІКТ та інтерактивні технології зацікавити Вас у прочитанні певного літературного твору:

- а) так, мене зацікавлюють сучасні технології у прочитанні творів;
- б) інколи це можливо;
- в) у моїй практиці такого не було.

14. Які заходи проводять у ВНЗ для формування читацьких інтересів молоді:

- а) конференції, семінари;
- б) не цікавлюсь, що взагалі проводиться;
- в) напишіть самостійно, що було проведено у ВНЗ під час Вашого

навчання...

15. Які, на Вашу думку, цілі й завдання читацької діяльності:

Ваша відповідь...

Дякуємо Вам за відповіді!

Додаток Ж**Анкета на визначення рівня підготовки майбутніх учителів світової літератури за допомогою інформаційно-комунікаційних (ІКТ) та інтерактивних технологій**

Шановний студенте! Вам пропонується взяти участь у дослідженні, спрямованому на підвищення рівня розвитку ІКТ та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів світової літератури. Оберіть лише один варіант відповіді на кожне запитання.

1. Як Ви оцінюєте свої навички роботи з комп'ютером:

- а) достатньо володію;
- б) маю певні навички;
- в) зазнаю певних труднощів.

2. Яка, на Вашу думку, роль і перспективи використання ІКТ у навчальному процесі ВНЗ:

- а) використання ІКТ буде сприяти ефективній підготовці майбутніх фахівців;
- б) роль і перспективи використання ІКТ у ВНЗ незначні;
- в) використання ІКТ у ВНЗ не буде мати суттєвого впливу на навчальний процес.

3. Як Ви вважаєте, з якою метою ІКТ повинні використовуватись на заняттях із світової літератури:

- а) вважаю, що роль ІКТ на заняттях із світової літератури є неоціненною і по можливості їх постійно потрібно використовувати;
- б) з метою розширення кругозору майбутніх фахівців;
- в) з метою зацікавлення студентів та закріплення знань одержаних теоретично.

4. Чи повинен майбутній учитель світової літератури використовувати ІКТ у своїй професійній діяльності:

- а) так, обов'язково, адже це вимога часу – розширення кругозору учнів та полегшена, цікава робота;

- б) можливо, якщо вчитель і учні бажають цього;
- в) у цьому немає необхідності, адже є старі перевірені методи роботи.

5. Чи задоволені Ви якістю викладання ІКТ у ВНЗ при підготовці вчителів світової літератури:

- а) повністю задоволений і майже все зможу використати у своїй роботі;
- б) інколи викладачі застосовують на заняттях ІКТ, але великого значення в тому немає;
- в) ІКТ майже не використовуються при підготовці майбутніх учителів світової літератури.

6. Для виконання яких завдань Ви використовуєте ІКТ навчання у ВНЗ:

- а) для підготовки семінарів, конференцій, рефератів (для науково-дослідної роботи);
- б) не використовую, мені достатньо книг;
- в) для ігрової діяльності.

7. Які ІКТ Ви найчастіше використовуєте для вивчення світової літератури:

- а) навчальні програми, тренажери, тести, слайди;
- б) постійно використовую Інтернет;
- в) вивчаю світову літературу виключно з книг.

8. На якому етапі вивчення світової літератури потрібно використовувати ІКТ:

- а) ІКТ потрібно використовувати на всіх етапах вивчення світової літератури, враховуючи їх доцільність;
- б) ІКТ потрібно використовувати при поясненні нового матеріалу
- в) ІКТ потрібно використовувати тільки при перевірці знань

9. Чи маєте Ви досвід роботи з електронним підручником:

- а) так, працював з різними електронними підручниками;
- б) маю уявлення про такі підручники;
- в) ні, не маю досвіду роботи.

10. Як Ви вважаєте, чи буде ефективним застосування ІКТ у навчальному процесі профільної школи:

- а) так, вважаю, що це буде сприяти ефективності навчального процесу;
- б) так, застосування ІКТ полегшить працю вчителя;
- в) ні, його використання недоцільно.

11. Які, на Вашу думку, існують проблеми пов'язані з використанням ІКТ у навчальному процесі:

- а) ВНЗ та деякі із шкіл не підключені до Інтернету та не забезпечені належною кількістю комп'ютерів;
- б) ВНЗ не забезпечують відповідний рівень знань майбутніх фахівців, які вміють користуватися ІКТ та можуть навчити учнів;
- в) у старшого покоління вчителів та викладачів не має бажання працювати з ІКТ.

12. Чи користуєтеся Ви електронними каталогами для пошуку навчальної й наукової інформації:

- а) так, я постійно використовую електронні каталоги;
- б) інколи, я надаю перевагу друкованим довідникам;
- в) я не використовую електронні каталоги.

13. Чи доцільно використовувати разом з ІКТ інтерактивні технології у підготовці майбутніх учителів світової літератури:

- а) так, вважаю, що інтерактивні технології відіграють значну роль у підготовці майбутніх учителів світової літератури;
- б) вміле поєднання ІКТ та інтерактивних технологій у ВНЗ призводить до ефективної активізації навчальної діяльності студентів;
- в) не надаю цьому вагомому значення.

14. Чи вважаєте Ви себе достатньо компетентним фахівцем, який володіє ІКТ та інтерактивними технологіями навчання і готовий працювати у профільній школі:

а) так, я вважаю себе достатньо компетентним для викладання світової літератури профільно, використовуючи ІКТ та інтерактивні технології навчання;

б) я можу викладати світову літературу, але не маю достатнього рівня знань для профільного викладання, враховуючи ІКТ та інтерактивні технології;

в) я не достатньо компетентний фахівець у галузі світової літератури і не маю достатньо знань з ІКТ та інтерактивних технологій навчання.

15. Як Ви вважаєте, чи впливають ІКТ на читацьку діяльність молоді і якщо так, то яким способом:

а) ІКТ розширюють, поглиблюють читацьку діяльність молоді, зацікавлюють до читання літератури;

б) ІКТ не відіграють ніякої ролі у підвищенні читацької діяльності;

в) можливо, впливають, але потрібно багато працювати, а мене це не цікавить.

Дякуємо Вам за інформацію!

Додаток 3**Анкета**

Шановний колего! Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Уважно прочитайте кожне речення, потрібне підкресліть або дайте письмову відповідь.

Отримані результати будуть використані в науково-практичних цілях.

1. Що Ваші студенти світової літератури розглядають як головну мету свого навчання:

а) становлення та реалізація себе як фахівця; можливість працевлаштуватися на престижну роботу;

б) накопичення та систематизація знань з різних сфер людської діяльності;

в) активна пошукова діяльність, спрямована на покращення міжособистісних та суспільних відносин, світу загалом.

2. Чи вважаєте Ви, що сьогодні дуже складно підготувати студентів світової літератури до профільного викладання предмету:

а) так, тому що рівень начитаності студентської молоді помітно знизився;

б) не досить важко;

в) ні, не складно, тому що молодь бажає оволодіти духовною скарбницею людства.

3. Чи люблять Ваші студенти світової літератури читати книги:

а) так, вони ведуть досить активну читацьку діяльність;

б) вони надають перевагу роботі з комп'ютером, ніж читанню книг;

в) інколи, головне, щоб книги їм подобалися.

4. Чи використовуєте Ви сучасні технології у підготовці майбутніх учителів світової літератури і як часто:

а) я використовую сучасні технології систематично, вони мають значний вплив у навчальній діяльності студентів;

б) інколи могу використати при подачі нового матеріалу або під час перевірки знань з теми;

в) не застосовую; надаю перевагу ефективним перевіреним методам.

5. Вивчення Вашими студентами світової літератури відбувається переважно задля:

- а) виконання навчального плану;
- б) накопичення та систематизації знань з предмету; розвитку загальної культури особистості;
- в) для покращення читацької діяльності та розвитку читацьких інтересів.

6. Як ставляться студенти до того, що Ви пропонуєте їм, перш ніж прочитати твір, переглянути уривок кінофільму чи послухати аудіозапис цього твору:

- а) із захопленням переглядають чи слухають, а потім, зацікавлені сюжетом, бажають прочитати твір детально;
- б) виконують завдання, але переважно тому, що викладач вимагає;
- в) висловлюють нерозуміння мети таких завдань.

7. Чи проводите Ви відеозаписи відкритих і показових занять для наукових досліджень:

- а) доволі часто;
- б) іноді;
- в) дуже рідко, майже ніколи.

8. На Вашу думку, як сучасні технології впливають на рівень читання студентів:

- а) сучасні технології значно розширюють читацьку діяльність студентів;
- б) студенти надають перевагу більше роботі з комп'ютером, ніж читанню книг;
- в) книга була, є, і буде незамінним джерелом інформації; комп'ютер її не замінить.

9. Що, на Ваш погляд, заважає ефективному використанню світової літератури в процесі формування майбутніх учителів-філологів профільно:

- а) недоцільна та неорганізована робота з комп'ютером;
- б) низький рівень читацької діяльності студентів;

в) велика кількість другорядних дисциплін, які повинні опанувати майбутні вчителі світової літератури.

10. Що викликає найбільші труднощі у Ваших студентів світової літератури під час підготовки до семінарів чи практичних занять:

а) відсутність або незначна кількість комп'ютерного забезпечення; мережі Інтернет;

б) великий обсяг матеріалу та обмаль часу;

в) немає зацікавленості у студентів.

11. На заняттях Ви працюєте зі студентами:

а) фронтально;

б) у малих групах;

в) використовуючи всі форми одночасно.

12. Чи проводите Ви читацькі конференції, семінари (інші заходи), що сприяють розвитку читацької діяльності студентів:

а) систематично проводимо різноманітні заходи для розвитку читацької діяльності студентів;

б) інколи проводимо заходи за програмою;

в) майже не проводимо, студентів цей вид діяльності не цікавить.

13. Чи проводите Ви бібліотечні заняття зі студентами, виставки книг, літературні композиції:

а) так, досить часто; це сприяє розвитку читацьких інтересів студентів;

б) інколи, коли бажають студенти;

в) це не моя робота.

14. Що, на Вашу думку, підвищить рівень читання серед студентів-філологів? Чи це взагалі можливо.....

15. Як, на Ваш погляд, повинен бути організований процес вивчення світової літератури у ВНЗ, щоб сформувати повноцінну особистість майбутнього фахівця, який би ефективно працював у профільній школі.....

Вдячні за співробітництво!

Додаток Л**Анкета**

Шановний учителю! Просимо Вас зі всією відповідальністю щиро відповісти на поставлені перед Вами питання. Уважно прочитайте кожне речення, потрібне підкресліть. Результати будуть використані лише з метою удосконалення роботи факультету іноземної філології.

1. Яке місце, на Вашу думку, займає проблема формування читача в сучасній системі навчання:

а) вагоме місце, оскільки рівень читання молоді знизився, і тому потрібно приділити цій проблемі достатньо уваги;

б) читацьку діяльність потрібно заохочувати різними методами, включаючи сучасні комп'ютерні технології;

в) читання сьогодні не актуальна проблема.

2. Чи працюєте Ви над формуванням читацьких умінь та навичок старшокласників:

а) постійно працюю, використовую різноманітні методи заохочення старшокласників до читання;

б) інколи, адже в наш час комп'ютеризації читання не дуже актуальне;

в) я не формую їхню діяльність, адже вони дорослі і самі обирають для себе правильний шлях.

3. Чи проводите Ви бібліотечні уроки:

а) так, систематично проводжу;

б) це залежить від тематики – інколи старшокласники самі відвідують бібліотеку;

в) майже не проводжу.

4. Оберіть із названих найбільш важливі, на Ваш погляд, фактори, які впливають на зниження інтересу старшокласників до читання:

а) недосконалість шкільних програм, підручників, посібників;

б) вагомий вплив комп'ютера та Інтернету;

в) відсутність читання в сім'ї та твору в бібліотеці.

5. Чи використовуєте Ви інформаційні та інтерактивні технології у своїй діяльності для розвитку читацьких інтересів старшокласників:

а) так, я систематично використовую сучасні інформаційні та інтерактивні технології;

б) інколи я дещо використовую, якщо є час і бажання учнів;

в) ні, не використовую; я прихильник перевірених технологій.

6. Чи використовуєте Ви на уроках уривки з кінофільмів та аудіозаписи художніх творів; відзначте їхню роль:

а) їхня роль неоціненна у розвитку читацької діяльності старшокласників, і тому я постійно їх використовую;

б) використовую, але іноді учні, побачивши фільм, не мають бажання прочитати художній твір;

в) не використовую; я вважаю, що учні повинні перше прочитати художній твір.

7. Чи організовуєте Ви (і як часто) з учнями літературні свята, вечори, літературні читання:

а) так, мої учні справжні актори і з захопленням організовують свята;

б) сучасна молодь надає перевагу роботі з комп'ютером, Інтернетом, а не організації літературних вечорів;

в) інколи організовую, якщо заплановано програмою.

8. Чи часто Ви запрошуєте до себе на уроки сучасних поетів, письменників, митців:

а) так, учні люблять такі уроки, і вони залишаються надовго в пам'яті;

б) не досить часто, але проводимо такі заняття за участю письменників-сучасників;

в) не проводимо.

9. Чи пишуть Ваші учні оповідання, вірші, твори:

а) деякі з учнів мають талант юних поетів, але всі намагаються писати, їм це дуже цікаво;

б) тільки декілька учнів пише, а в більшості немає бажання;

в) не цікавлюсь цим питанням.

10. Чи вважаєте Ви, що сьогодні досить важко прищепити інтерес до читання старшокласникам:

а) так, сьогодні це дійсно проблема, але потрібно докласти максимум зусилля, щоб отримати відмінний результат;

б) інтерес до читання можна виховувати, використовуючи сучасні технології, які спрямують, зацікавлять учня до читання;

в) усе залежить від бажання старшокласника.

11. Як Ви вважаєте: сімейне читання має вплив на розвиток читацької діяльності старшокласників:

а) так, сімейне читання має вагомий вплив на розвиток читацької діяльності старшокласників, адже діти беруть приклад зі своїх батьків;

б) сучасні учні не завжди прислуховуються до точки зору своїх батьків;

в) іноді старшокласники можуть послухати поради батьків і прочитати той чи інший твір.

12. Чи часто Ваші учні виявляють інтерес до читання художніх творів:

а) досить часто, мої учні люблять читати;

б) інколи читають, бо потрібно бути готовим до занять;

в) рідко читають, лише з огляду на свої проблеми.

13. Що, на Вашу думку, відволікає старшокласників від читання літератури:

а) “технократизація” суспільства, відсутність перспектив “гуманітарної” освіти;

б) велика кількість предметів, які потрібно вивчати за програмою, виокремлювати головне, робити висновки, невміння читати;

в) обмаль часу через перевантаженість старшокласників навчанням.

14. Чи часто ви рекомендуєте старшокласникам твори для читання, що не входять до шкільної програми:

а) так, я хочу розширити їхню читацьку діяльність;

б) я намагаюсь порекомендувати цікаві твори, цінні своїм вагомим значенням для життя молоді;

в) у нас обмаль часу, тому ми працюємо лише за програмою.

15. Що саме стимулює Вас до постійної самоосвіти, самовдосконалення:

а) сучасна технократизація освіти;

б) постійні запитання старшокласників, їхнє бажання знати якомога більше;

в) я маю досить високий рівень знань і вже не буду працювати над собою.

Вдячні за співробітництво!

Додаток М**Анкета на визначення рівня розвитку читацької діяльності учнів**

Шановний учню! Просимо Вас узяти участь у дослідженні рівня розвитку читацької діяльності старшокласників. Уважно прочитайте кожне речення і оберіть з наведених відповідей те, що найбільшою мірою характеризує Вашу думку. Ми розраховуємо на щирість Ваших відповідей, що допоможе покращити читацьку діяльність старшокласників.

1. Чи любите Ви читати:

- а) так;
- б) інколи читаю, бо потрібно;
- в) ні;

2. Яким творам Ви надаєте перевагу:

- а) фантастика;
- б) твори про дружбу та кохання; розважальна література;
- в) твори на історичну тематику, пригодницькі детективи.

3. З якою метою Ви читаєте книги:

- а) потрібно для підготовки до уроків;
- б) мені подобається читати, я сам обираю книги;
- в) за рекомендацією батьків, друзів.

4. Чи читає книги Ваша сім'я:

- а) так, усі активно читають;
- б) інколи читають розважальну літературу;
- в) зовсім не читають, бо не вистачає часу.

5. Чи зацікавлюють Вас учителі літератури до читання художніх творів:

- а) так, завжди пропонують щось цікаве і рекомендують;
- б) інколи можуть запропонувати прочитати ту чи іншу книгу;
- в) учителі нас не зацікавлюють до читання, їм байдуже.

6. Чи проводять Ваші вчителі заняття в бібліотеках:

- а) так, це літературні свята, читання, виставки книг;

б) інколи бібліотекар нам розповість декілька слів про нові надходження літератури;

в) окрім підручників і програмових творів, ми не беремо ніяких книг у бібліотеці.

7. Чи проводите Ви разом з учителями різноманітні конкурси, драматизації п'єс, вікторини для підвищення рівня читання:

а) так, наші вчителі дбають про нас і постійно заохочують різноманітними культурними програмами;

б) інколи щось проводимо, але без особливого ентузіазму;

в) майже не проводимо нічого, щоб стимулювало читацьку діяльність.

8. Чи використовують Ваші вчителі на уроках комп'ютерні технології: показ кінофільму з Інтернету, робота в Інтернеті, що сприяло б розвитку читацьких інтересів:

а) так, на уроках учителі літератури систематично використовують комп'ютерні технології;

б) тільки окремі вчителі проводять уроки за допомогою комп'ютера, показують відеофрагменти з кінофільмів;

в) ми майже не використовуємо комп'ютер на уроках літератури, окрім уроку інформатики.

9. На уроках світової літератури чи достатньо Вам інформації, яку подає ваш учитель, чи Ви хотіли би дізнатися ще більше нового та цікавого:

а) так, достатньо;

б) хотілося б дізнатися ще більше інформації;

в) учитель подає додаткову літературу, а в нас просто обмаль часу для опрацювання.

10. Чи було б у Вас бажання прочитати твір, якби Ви побачили відеофрагмент з твору в Інтернеті:

а) так, я хотів би його прочитати;

б) можливо, якби я мав час;

в) краще, все ж таки, подивитися художній фільм.

11. Як Ви вважаєте, чи може високоінтелегентна особа обійтися без читання:

- а) ні, тому що читання розвиває людину, розширює її кругозір;
- б) повністю може обійтися без читання;
- в) комп'ютер сьогодні може повністю замінити читання.

12. Як Ви вважаєте: на читацькі інтереси старшокласників може вплинути сам учитель:

а) так, якщо він високоосвічена, ерудована людина, любить дітей і свою професію, то він легко буде співпрацювати з учнями, а ті, своєю чергою, будуть виконувати його завдання із захопленням;

- б) ні, це залежить виключно від учнів;
- в) інколи, при бажанні, вчитель може легко співпрацювати з учнями.

13. Що у Вас викликає певні труднощі у процесі читацької діяльності:

- а) немає поряд вчителя;
- б) немає достатньої кількості сучасних технологій навчання, що полегшило б сприймання;
- в) немає власного бажання.

14. Що для Вас важливіше: оцінки зі шкільних предметів чи знання:

- а) оцінки;
- б) знання;
- в) хотілося, щоб були справедливі оцінки за відповідні знання.

15. Чи дають Ваші вчителі спеціальні рекомендації щодо читання літератури:

- а) так, наші вчителі завжди дають нам поради;
- б) ні, ми вже дорослі і ніяких порад щодо читання нам непотрібно;
- в) інколи, якщо твір важкий для сприймання.

Дякуємо Вам за відповіді!

Додаток Н

Тести

Мета: Тестові завдання зорієнтовані і на перевірку теоретичних знань з дисципліни “Методики викладання зарубіжної літератури” і на визначення рівня практичних вмінь та навичок викладання зарубіжної літератури в старших класах.

Перші десять завдань і перевіряють знання студентів, і вимагають від них самостійного аналізу окремих проблем викладання зарубіжної літератури в школі.

Наступні десять завдань дозволяють виявити рівень практичних вмінь і навичок, які були засвоєні студентами на практичних та лабораторних заняттях з “Методики викладання зарубіжної літератури”.

ВАРІАНТ 1

1. В якому році в школах України зарубіжну літературу почали вивчати як окремий предмет:

- а) 1991;
- б) 1985;
- в) 2000;
- г) 2005?

2. Яку назву має курс зарубіжної літератури в 9-12 класах:

- а) пропедевтичний;
- б) хронологічний;
- в) історико-літературний;
- г) систематичний?

3. Який принцип покладений в основу структурування курсу в середніх класах:

- а) жанрово-тематичний;
- б) хронологічний;
- в) історико-літературний,
- г) хронологічний, жанрово-тематичний?

4. Яка із запропонованих схем відповідає специфіці вивчення курсу зарубіжної літератури в старших класах (А – аналіз; ХТ – художній текст; І – інтерпретація; ЛП – літературний процес):

- а) АХТ + ІХТ;
- б) АХТ + ІХТ+АЛП+ІЛП;
- в) АХТ + АЛЛ;
- г) ІХТ + ІЛП?

5. Яке місце займає аналіз та інтерпретації на уроках зарубіжної літератури в старших класах:

- а) аналіз передує інтерпретації;
- б) інтерпретація передує аналізу;
- в) застосовується тільки аналіз;
- г) застосовується тільки інтерпретація?

6. Які принципи можна вважати специфічними для викладання саме зарубіжної літератури:

- а) науковості, історизму;
- б) нерепресивної свідомості, компаративізму;
- в) систематичності та планомірності;
- г) єдності змісту та форми?

7. Не має однозначної відповіді:

- а) на проблемне запитання;
- б) на репродуктивне запитання;
- в) на евристичне запитання;
- г) всі запитання не мають однозначної відповіді.

8. Резервний час вчитель повинен використати:

- а) на позакласне читання;
- б) на розвиток зв'язного мовлення;
- в) на вивчення теорії літератури;
- г) на свій власний розсуд.

9. З якого класу починається вивчення біографії письменника:

- а) з 5-го;
- б) з 10-го;
- в) з 8-го;
- г) з 9-го?

10. Який шлях аналізу найчастіше використовується в старших класах:

- а) “вслід за автором”;
- б) “пообразний”;
- в) “композиційний”;
- г) “проблемно-тематичний”?

11. Який з компонентів художньої реальності стане основним для вивчення твору М. Лермонтова “Герой нашого часу”:

- а) образ людини;
- б) образ природи та речей;
- в) образ автора;
- г) сюжет, фабула, композиція?

12. Який з компонентів художньої реальності стане основним для вивчення психологічного есе Джеймса Джойс “Джакомо Джойса”:

- а) образ людини;
- б) образ природи та речей;
- в) образ автора;
- г) сюжет, фабула, композиція?

13. Який з компонентів художньої реальності стане основним для вивчення роману Л. Толстого “Анна Кареніна” або “Війна і мир”

- а) образ людини;
- б) образ природи та речей;
- в) образ автора;
- г) сюжет, фабула, композиція?

14. При вивченні якого твору особливу увагу треба звернути на пейзаж та речі:

- а) Стендаль “Червоне та чорне”;
- б) В. Гюго “Собор Паризької богоматері”;
- в) Ф.Достоевський “Злочин та кара”;
- г) Т. Манн “Маріо і чарівник”.

15. До якого з вказаних творів можна звернутися для здійснення компаративного аналізу при вивченні на уроках зарубіжної літератури твору Бальзака “Гобсек”:

- а) Стендаль “Червоне та чорне”
- б) . Толстой “Війна і мир”;
- в) М. Гоголь “Мертві душі”;
- г) В. Гюго “Собор Паризької богоматері”?

16. До яких з вказаних творів можна звернутися для здійснення компаративного аналізу при вивченні на уроках зарубіжної літератури твору М. Булгакова “Майстер і Маргарита”:

- а) “Новий Заповіт”, Ільф і Петров “Дванадцять стільців”;
- б) Гете “Фауст”, книга Йова;
- в) Ф. Кафка “Перевтілення”, Т. Манн “Маріо і чарівник”;
- г) О. Уайльд “Портрет Доріана Грея”?

17. До якого з вказаних творів можна звернутися для здійснення компаративного аналізу при вивченні на уроках зарубіжної літератури твору О. Уайльда “Портрет Доріана Грея”:

- а) Стендаль “Червоне та чорне”;
- б) Гете “Фауст”, Бальзак “Шагренева шкіра”;
- в) М. Гоголь “Мертві душі”;

г) В. Гюго “Собор Паризької богоматері”?

18. В 12 класі у розділі “Постмодернізм” для монографічного вивчення пропонується творчість:

а) У. Еко;

б) П. Зюскінда;

в) М. Павича;

г) М. Булгакова.

19. Визначення поняття *магічний реалізм* дається учням при вивченні:

а) творчості Г. Маркеса;

б) творчості М. Булгакова;

в) творчості А. Камю;

г) творчості Е. Хемінгуея.

20. Визначення поняття *постмодернізм* дається учням при вивченні:

а) творчості Г. Маркеса;

б) творчості М. Кундери;

в) творчості А. Камю;

г) творчості М. Павича.

ВАРІАНТ 2

1. Як вивчали зарубіжну літературу в школах України до 1991 р.:

а) як окремий предмет;

б) в курсі російської літератури;

в) в курсі української літератури;

г) не вивчали зовсім?

2. Яку назву має курс зарубіжної літератури в 5-8 класах:

- а) пропедевтичний;
- б) хронологічний;
- в) історико-літературний;
- г) систематичний?

3. Який принцип покладений в основу структурування курсу в старших класах:

- а) жанрово-тематичний;
- б) хронологічний;
- в) історико-літературний;
- г) хронологічний, жанрово-тематичний.

4. Яка із запропонованих схем відповідає специфіці вивчення курсу зарубіжної літератури в середніх класах (А – аналіз; ХТ – художній текст; І – інтерпретація; ЛП – літературний процес):

- б) АХТ + ІХТ+АЛП+ІЛП;
- в) АХТ + АЛЛ;
- г) ІХТ + ІЛП.

5. Якій фазі роботи над текстом художнього твору на уроках зарубіжної літератури відповідає інтерпретація:

- а) підготовці до сприйняття тексту;
- б) ідентифікації з текстом;
- в) аналізу тексту;
- г) дистанціюванню від тексту?

6. При вивченні яких творів використовуються шляхи: “вслід за автором”, “пообразний”, “проблемно-тематичний”:

- а) ліричних;

- б) драматичних;
  - в) епічних;
  - г) ліро-епічних?
7. Теорія літератури в курсі зарубіжної літератури:
- а) відіграє головну роль;
  - б) займає другорядне місце;
  - в) подається в окремому розділі;
  - г) не відіграє ніякої ролі.
8. З якого класу починають вивчати оглядові та монографічні теми:
- а) з 5-го;
  - б) з 10-го;
  - в) з 8-го;
  - г) з 9-го?
9. Біографія письменника – це
- а) компонент монографічної теми;
  - б) компонент оглядової теми;
  - в) елемент будь-якої теми;
  - г) окрема тема.
10. Який принцип викладання використовується при звертанні на уроках зарубіжної літератури до оригінальних текстів:
- а) науковості, історизму;
  - б) компаративізму;
  - в) систематичності та планомірності;
  - г) єдності змісту та форми?

11. Який з компонентів художньої реальності стане основним для вивчення твору І. Буніна “Легке дихання”

- а) образ людини;
- б) образ природи та речей;
- в) образ автора;
- г) сюжет, фабула, композиція?

12. Який з компонентів художньої реальності стане основним для вивчення твору М. Булгакова “Майстер і Маргарита”:

- а) образ людини;
- б) художній час і художній простір;
- в) образ автора;
- г) сюжет, фабула, композиція?

13. Який з компонентів художньої реальності стане основним для вивчення твору Е. Золя “Кар’єра Ругонів”:

- а) образ людини;
- б) образ природи та речей;
- в) образ автора;
- г) сюжет, фабула, композиція?

14. При вивченні якого твору особливу увагу треба звернути на пейзаж та речі:

- а) Стендаль “Червоне та чорне”;
- б) В. Гюго “Собор Паризької богоматері”;
- в) М. Булгаков “Майстер і Маргарита”;
- г) Т. Манн “Маріо і чарівник”.

15. До якого з вказаних творів можна звернутися для здійснення компаративного аналізу при вивченні в школі роману Ф.М. Достоевського “Злочин та кара”:

- а) Стендаль “Червоне та чорне”;
- б) Л. Толстой “Війна та мир”;
- в) Бальзак “Гобсек”;
- г) В. Гюго “Собор Паризької богоматері”?

16. До яких з вказаних творів можна звернутися для здійснення компаративного аналізу при вивченні на уроках зарубіжної літератури психологічного есе Джеймса Джойс “Джакомо Джойса”:

- а) Стендаль “Червоне та чорне”;
- б) текста Біблії, Г. Ібсен “Ляльковий дім”;
- в) М. Гоголь “Мертві душі”;
- г) В. Гюго “Собор Паризької богоматері”?

17. До якого з вказаних творів можна звернутися для здійснення компаративного аналізу при вивченні на уроках зарубіжної літератури твору П. Зюскінда “Запахи”:

- а) Стендаль “Червоне та чорне”;
- б) Гофман “Крихітка Цахес на прізвисько Ціннобер”;
- в) Ф. Кафка “Перевтілення”;
- г) В. Гюго “Собор Паризької богоматері”?

18. Для детального вивчення по темі “Постмодернізм” пропонується твір М. Павича:

- а) “Хазарський словник”;
- б) “Скляний равлик”;
- в) “Дамаскін”;

г) “Внутрішня сторона вітру”.

19. Визначення поняття *символізм* дається учням при вивченні:

а) творчості Ш. Бодлера;

б) творчості С. Малларме;

в) творчості О. Блока;

г) оглядової теми “Срібна доба” російської поезії”.

20. Визначення понять *модернізм*, *авангардизм* дається учням при вивченні тем:

а) “Глибинні зрушення в поезії початку ХХ ст.”;

б) “Новаторство в драматургії”;

в) “О. Уайльд “Портрет Доріана Грея”;

г) “Ф. Кафка “Первтілення”.

Додаток О

Завдання для індивідуально-творчих проєктів

Теми проєктів:

1. Шарль Бодлер – видатний французький поет. Естетичні погляди Бодлера.
2. М. Булгаков “Майстер і Маргарита”. Оригінальність трактування біблійних сюжетів.
3. Ф.М. Достоевський. Філософські та соціальні корені теорії Родіона Раскольнікова.
4. Франц Кафка – видатний австрійський письменник-модерніст. Поєднання реального і міфотворчості.
5. Поезія французького символізму.
6. Сонети Ф. Петрарки.
7. Модернізм, авангард. Широкий спектр шукань та прагнень нових літературних течій.
8. Літературні течії ХХ ст.

Етапи роботи над проєктом:

1. Вибрати тему-проблему.
2. Вибрати форму проєкту.
3. Спланувати хід виконання проєкту.
4. Підібрати відповідні засоби.
5. Аналітичний етап.
6. Етап узагальнення інформації.
7. Реалізація проєкту.
8. Етап представлення проєкту.
9. Запитання класу та відповіді учасників проєкту.

Форми проєктів: реферат, доповідь, презентація, епізод художнього фільму, ілюстрації, реклама, путівник, формула (щастя, американської мрії, праведності та ін.), фотоальбом, афіша, телепередача, сценарій вечора.

Додаток II

Інтерактивна технологія “літературна вікторина” за твором В. Гюго “Собор Паризької Богоматері”

Викладач представляє тему та повідомляє план. Педагог має підготувати систему завдань, що виконуються на основі тексту, а також включити декілька методів з інтерактивних технологій для кращого оволодіння матеріалом: робота в малих групах, коло ідей, аукціон знань, зустріч літературних героїв, мозковий штурм. Наступний етап – це підбиття підсумків та обговорення результатів у загальному колі. На завершення – викладач аналізує досягнення діяльності студентів і групи загалом.

Викладач розпочинає заняття з актуалізації опорних знань, тобто з інтерактивних технологій можна використати: “мікрофон”, “незакінчені речення”, “мозковий штурм”, “навчання в дискусії”, “коло думок”, “метод ПРЕС” та ін.

Педагог, проводячи опитування, ставить перед студентами запитання проблемного характеру, змушує майбутніх фахівців у своїх відповідях використовувати різні засоби виразності; він може використовувати музичний твір Belle (композитор Рікардо Коччіанте) з мюзиклу “Notre-Dama de Paris” і водночас ставлячи запитання, наприклад:

1. Чи відповідає музика образам роману?
2. Чи дисонує з ними?
3. Що таке кохання? Як воно змінює людину? Кохання до Есмеральди відрізняє Феба де Шатопера, Клода Фроло та Квазімодо одне від одного.
4. Чому кохання кожного з цих персонажів до Есмеральди було не схоже на почуття іншого? В чому воно було особливим?

Студенти можуть використовувати цитати з твору у своїх відповідях, описуючи трьох персонажів-чоловіків: Клода Фролло, Феба, Квазімодо.

На цьому етапі занятті можна використати роботу в малих групах, тобто в кожній визначивши спікера, посередника, секретаря, доповідача. Викладач ділить групу на малі підгрупи, і кожна отримує завдання – описати головних

персонажів, знайти їм відповідники в сучасному житті, провести паралелі, проаналізувати. Наприклад:

1. Поясніть причину складних стосунків Клода і Квазімодо зі світом людей.
2. Що наповнювало життя кожного з персонажів смыслом?
3. Чому персонажі полюбили дівчину?
4. “Три різні чоловічі серця” – проаналізуйте.

На наступному етапі заняття викладач може використати традиційний метод – бесіду, наприклад:

1. До чого приводить Есмеральду кохання?
2. Який фінал цих любовних колізій?
3. У чому таємниця, особливість почуттів трьох різних літературних героїв?

На завершення викладач може запропонувати студентам розіграти невеличку інсценізацію. Це може зробити кожна група по-своєму, відповідно до того, яку сцену чи уривок майбутні фахівці оберуть.

Наприклад, кожна підгрупа обирає свого персонажа і розігрує ставлення Есмеральди до нього. Можливий також інший варіант: студенти за бажанням обирають ролі трьох чоловіків, а дівчина – Есмеральди і розігрують діалоги чи невеликі сцени з твору.

Під кінець усі учасники дійства проводять ґрунтовний аналіз своїх дій та дають характеристики інтерактивним технологіям, які були використані на занятті під час вивчення твору В. Гюґо “Собор Паризької Богоматері”.

Отже, використання інтерактивних технологій сприяє підвищенню рівня підготовки майбутніх фахівців: студенти краще готуються до занять, беруть активну участь у засвоєнні програмового матеріалу. Можна стверджувати, що при цьому створюються суб’єкт-суб’єктні відношення між студентом і викладачем, змінюється ставлення студентів до занять. У процесі такої організації навчальної діяльності майбутні фахівці переконуються у необхідності знань та їх дієвості, навчаються порівнювати, узагальнювати,

класифікувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, висловлювати думки, відстоювати свою точку зору, у них забезпечується успіх у навчанні.

Додаток Р

Прийом театральної педагогіки

У формуванні та розвитку особистості студента значна роль відводиться зарубіжній літературі. Але майбутні фахівці не тільки звертаються до художнього тексту, а й виконують різні ролі: акторів, сценаристів, художників-декораторів, костюмерів тощо. Інтеграція літератури і театру відбувається й на рівні змісту, і на рівні навіть форм та методів роботи.

Як переконливо доводять психологи, образ краще сприймається студентами, коли його перенесено в рольову гру. А це можливо лише завдяки театралізації твору.

Отже, інтеграція літератури й театру як видів мистецтва здатна забезпечити належний літературний і загальнокультурний розвиток студентів. Театралізація творів силами майбутніх учителів зарубіжної літератури дає їм змогу бути повноцінними співучасниками дії, що відбувається на сцені, розвивати свою сценічну та мовленнєву культуру. Крім того, театралізоване дійство виховує і свого глядача.

Прийоми театральної педагогіки належать до групи інтерактивних технологій, яка має назву “Навчання у грі”. Гра імітує майбутню професійну діяльність студентів, сприяє виробленню в них професійних умінь і навичок, передбачених кваліфікаційною характеристикою. Під час ігор створюється атмосфера ділового зацікавленого спілкування всіх учасників навчального процесу, зокрема викладача, формується самостійність, організованість, діловитість, дисциплінованість, творча активність, виховується співпраця, взаємодопомога, чесність тощо.

Успіх застосування інтерактивної технології “Навчання у грі” та її одного з методів “театралізованої педагогіки” визначає готовність і зацікавленість викладачів та студентів до реорганізації навчального процесу загалом. Наприклад, при вивченні теми “Синій птах” Моріса Метерлінка (10 клас).

Перед використанням прийому “театральної педагогіки” викладач проводить попереднє заняття за планом:

- 1) перевірити наявність літератури в кабінеті або в читальному залі;
- 2) підготувати дискусійні, проблемні запитання;
- 3) записати і пояснити тему, обговорити її з різних точок зору;
- 4) поставити уточнюючі запитання;
- 5) спонукати студентів до підсумків, узагальнень.

Якщо викладач буде задоволений роботою студентів, тобто він зрозуміє, що майбутні фахівці отримали відмінні знання з теми, яка розглядалася, педагог пропонує молоді інсценізувати п'єсу. Всі разом обирають ведучого, опонента, рецензента, практика, але, безперечно, усією роботою керує викладач. На початку заняття викладач, або цю роль може виконати ведучий (студент), робить вступ до теми.

Ключовим твором для драматургії М. Метерлінка стала п'єса “Синій птах”. Захоплююча казка для дітей і водночас філософська казка для дорослих, наповнена символами та алегоріями, значною мірою схиляє до різночитання. На противагу “театру мовчання” з його мертвою нерухомістю для п'єси “Синій птах” характерний пошук, завзяття, рух.

“Синій птах” – це не заперечення, а в певному розумінні завершення “театру сподівань”, зокрема, питань, які порушуються в маленьких драмах. Поняття сліпоти отримало у драматурга нове значення. Воно стає часом сліпоти. Тому сліпне людство, та ті, хто бачить, не виключають один одного.

Алегорія драматурга з її раціональною фантастикою доволі чітко поділяє світ на дві частини. Мотив бідності та багатства передбачає не лише соціальну нерівність, але й відмінності морального та естетичного порядку. У масштабах неосяжного часу минулому відповідає час загального наївного Зору, сучасне – це царство сліпоти, з якого людство виходить повільно, але неминуче, і, нарешті, майбутнє – це час поєднання Душі Світла з трьома Високими Радощами: “Радість Розуміти”, “Радість Бути Справедливими” та “Радість Споглядати Прекрасне”. Отже, з цієї точки зору найкращий твір Метерлінка можна назвати п'єсою надії.

Після невеличкого вступу студенти розподіляють ролі: Тільтіль, Мітіль,

мати Тіль, Фея, Душа Світла, Примари, Жан, Робер... П'єса-феєрія складається з шести дій, які включають дванадцять картин. Звісно, що студенти зможуть розіграти тільки деякі уривки з п'єси. Надзвичайно захоплююче проходить дійство, якщо герої одягнуті у відповідні костюми. Це дозволяє перевтілюватися студентам і ставати справжніми дійовими особами твору.

Після інсценізації викладач має поставити студентам ряд запитань для перевірки їхніх знань:

1. Чому М. Метерлінк називає свій театр “театром мовчання”? Що символізує Синій Птах?

2. Які проблеми і за допомогою яких засобів порушує Метерлінк у своєму творі?

3. Яке смислове навантаження несе сюжет?

4. Якого значення в творі набуває мотив гри?

5. Розкрийте суть алегоричних та символічних образів твору. Визначте їхню роль у розвитку сюжету та значення для духовного виховання людей.

Після завершення театралізації всі разом аналізують прийом “театральної педагогіки”. Виступають герої твору, рецензенти, психологи, теоретики і, обов'язково, викладач. Вони ухвалюють рішення, визначають, які недоліки та переваги цієї інтерактивної технології.

Заключним етапом заняття є домашнє завдання. Викладач може запропонувати студентам написати твір за п'єсою М. Метерлінка “Синій Птах” на одну із запропонованих тем:

- 1) Сили добра і зла на шляху до щастя;
- 2) Всеволоддя та слабкість Ночі як втілення ідеї “великої таємниці буття”;
- 3) Країна Спогадів і Царство Майбутнього як етапи шляху до пізнання істини;
- 4) “Людина – найвище божество” М. Метерлінк.

Отже, навчаючись за новітніми методами, перебуваючи в ролях різних акторів, майбутні вчителі зарубіжної літератури будують власний фундамент для роботи зі старшокласниками в школі.

Додаток С

Літературний вечір, присвячений творчості іспанського поета

Федеріко Гарсія Лорки

(1898–1936)

Мета:

- відкрити для себе поета;
- познайомитися з його віршами, зупинитися на деяких особливостях лірики Федеріко Гарсія Лорки;
- навчити учнів за допомогою виразного читання слухати й розуміти літературу;
- розвивати навички аналізу та інтерпретації поетичних творів;
- виховувати естетичні смаки грамотного читача творів Гарсія Лорки.

Оформлення:

- портрет Лорки на стіні зали, гітара, квіти, свічки. Дати життя і смерті: 1898–1936 рр.;
- малюнки за творами поета, намальовані старшокласниками;
- ілюстрації до творів Лорки, які намалювали учні;
- столики, стільчики;
- музичне оформлення протягом усього вечора: запис андалуських народних мелодій; Равель, іспанське “Болеро”; уривок з концертної фантазії “Циганка”.

На слайдах зображені цитати-метафори з віршів Лорки:

Хід вечора

Звучить музика Равеля “Болеро” та уривки концертної фантазії «Циганка».

Ведуча 1. Люблю Лорку! Люблю його ім'я – легке, немов політ птаха, і, водночас, гірке й пронизливе. Я ніколи не бачила Лорки. Я народилася пізно. Але зустрічаюся з ним кожного дня. Я знаю його серце, прозоре, мов шовк, що коливається від променів світла й легкого передзвону дзвіночка. Сильний був

Лорка, метафоричний. Лорка – це перевтілення. У його віршах нічне небо “сяє як тулуб чорної кобили”.

Демонстрація слайду № 1. Федеріко – людина: він по-справжньому жив своїм життям і своєю творчістю, лише сміючись чи плачучи; лише у крайнощах радості і болю (Франсіско Лорка).

Ведучий 2. Федеріко Гарсія Лорка. Андалуський самородок. Дивом іспанської поезії ХХ століття називали Федеріко Гарсія Лорку його сучасники. Але саме до найталановитіших, найобдарованіших, найзакоханіших у життя людей доля так буває немилосердною...

Ведуча 1. Федеріко Гарсія Лорка народився у 1898 році в родині заможного й шанованого селянина – землевласника. Ніщо не віщувало йому трагічної долі. Навпаки, родина, оточення, природа, пісні рідного андалуського краю сприяли світлому, радісному світосприйняттю, наповнювали безмежно щасливим відчуттям причетності до тієї хвилюючої неповторності, що зветься людським життям.

Хлопчик був закоханий у рідне селище Фуенте Вакерос, що поблизу Гранади. Під час однієї із зустрічей з односельцями поет Гарсія Лорка освідчувався у любові до рідного краю і його мешканців: “Моє рідне селище стоїть на воді... влітку у високих тополях чути музику вітру. У самому серці селища б’є невичерпне джерело, а над дахами здіймаються блакитні гори... Уродженця Фуенте Вакероса пізнаєш серед тисячі... Місцевому люду притаманний артистизм. Артистизм і жадоба радості, інакше кажучи, любов до життя. Не раз приїжджаючи сюди, я начебто чув якийсь голос, відчував глибинний трепет тутешньої землі”.

Демонстрація слайду № 2.

Любовь моя, цвет зеленый,

Земного ветра всплески.

Далекий парусник в море,

Далекий конь в перелеске...

(Танцювальний ансамбль виконує жвавий іспанський танець вдалині).

Ведучий 2. Справжнім сином Фуенте Вакероса – веселим, життєрадісним, доброзичливим був і сам Федеріко Гарсія Лорка. Ось як характеризує його актор, а згодом відомий іспанський кінорежисер Луїс Бунюель: “Серед людей, яких мені довелося зустрічати в житті, Федеріко посідає перше місце. Я не кажу про його театр, поезію, – я маю на увазі його самого. Він сам був шедевром”.

Демонстрація слайду № 3. “Серед людей, яких мені довелося зустрічати в житті, Федеріко посідає перше місце. Я не кажу про його театр, поезію – я маю на увазі його самого. Він сам був шедевром” (Луїс Бунюель, іспанський кінорежисер).

Головним, що викохало Федеріко як поета, була народна поезія Андалусії. Схильність до поезії, як і до музики, виявилася у нього рано. Він був дуже здібний до музики, грав на різних інструментах. У родині панувала справжня атмосфера духовності. Усі багато читали, час від часу їздили до Гранади з однією метою – купити книги. Твори Віктора Гюго з дитячих років стали улюбленими для братів Федеріко і Франсіско.

Ведуча 1. У 1923 році Федеріко закінчив юридичний факультет Гранадського університету. Писати Гарсія Лорка почав у юності. У цей час він відвідував зібрання Літературно-художнього центру, де вели бесіди про культуру, поезію, читали вірші (приїздили знамениті гості з Мадриду), слухали музику. Найчастіше Федеріко (а грав саме він) виконував твори Моцарта і Шопена.

Демонстрація слайду № 4. “Коли переливи Моцарта стають занадто янгольськими, приходять, щоб встановити рівновагу, пісня Бетховена, занадто людська” (Ф.Г. Лорка).

Тут Гарсія Лорка познайомився й затоваришував із студентом-старшокурсником Хосе Мора Гварнідо, який об’єднав молодих гранадців, котрі захоплювалися мистецтвом. Місцем їхніх зустрічей був закуток в одній кав’ярні. Гурток і назвали “закутком”, а його членів – “закутниками”. У “Закутку” Федеріко Гарсія Лорка прочитав свої перші вірші. *(Відтворити:*

видно назва “Закуток”, у кутку сидить група учнів, один із них – “Лорка” – читає вірші, а інші виконують твори Моцарта і Шопена).

Ведучий 2. З 1919 до 1929 року Гарсія Лорка жив у Студентській резиденції в Мадриді, щорічно навідуючись до Гранади. У цей час зустрічався із Сальвадором Далі – видатним іспанським художником-сюрреалістом, із поетом Хорхе Гільєном, який викладав іспанську літературу й мову.

Ведуча 1. Гарсія Лорка прийшов у літературу в складний час.

У 1923 році в Іспанії встановлюється жорстока диктатура генерала Прімо де Рівери. 14 квітня 1931 року Іспанію проголошено республікою. У 1936 році на виборах перемагає народний фронт; ліво-республіканський уряд розпочинає широкі демократичні перетворення. Але набирає сили “Іспанська фаланга”, яка об’єднала реакційні кола, підтримувані фашистами Німеччини й Іспанії. Генерал Франко очолив військово-фашистський заколот.

У 30-х роках Гарсія Лорка увійшов до групи письменників, які об’єдналися навколо антифашистського журналу “Octubre” (“Жовтень”), став активним членом Асоціації друзів СРСР і Спільки антифашистської інтелігенції. У небезпечний час поет не приховував своїх поглядів: виступав з лекціями у робітничій культурній асоціації, читав вірші на користь політичних в’язнів. *(Та ж сама група учнів декламує вірші за столом).*

Ведучий 2. Гарсія Лорка взяв участь у вечорі, влаштованому на честь повернення на батьківщину свого друга – вигнанця Рафаеля Альберті. Він виголосив промову, присвячену Рафаелеві, а потім зачитав маніфест іспанських письменників проти фашизму й закликав усіх присутніх підписати його.

18 липня – день святого Федеріко. Іменини батька й сина. Сімейне свято. Щороку цей день Гарсія Лорка проводив у Гранаді разом з рідними. Він не порушив традиції і в 1936 році. Заколот фалангістів розпочався саме 18 липня, а 20 липня вони вже були у Гранаді...

Поет переховується в будинку Росалесів. Троє з братів належали до фаланги, але один з братів – Луїс – захоплювався поезією Гарсія Лорки й умовив братів дати притулок Федеріко.

Демонстрація слайду № 5.

Ведуча 1. ...16 серпня біля під'їзду Росалесів зупинилася машина. Нікого з братів не було вдома. Гвардійці зайшли до садиби і вивели Федеріко Гарсія Лорку. Родина кілька місяців сподівалася на диво. Але дива не сталося.

Демонстрація слайду № 6. Комендант Гранади заявив, що Гарсія Лорка завдав новій владі “більше шкоди пером, ніж будь-хто інший пістолетом”.

Демонстрація слайду № 7.

Если умру я, мама,
Будут ли знать про это?
Синие телеграммы,
Ты разошли по свету.

На світанку 19 серпня 1936 року поета розстріляли поблизу Гранади. Де його поховано, невідомо. *(Під час того, як ведуча говорить, йде невеличка драматизація: під'їжджає машина до будинку; стукіт у двері; у кімнаті за столом сидять учні; Лорку виводять гвардійці; слова коменданта: “Гарсія Лорка завдав новій владі більше шкоди пером, ніж будь-хто інший пістолетом”; коли ще гвардійці його тримають, Лорка читає вірш:*

Коли я помру,

Ведуча 1. Ще один вірш, який присвячений смерті поета, написав Н. Асєєв, – “Лорка” (Декламує учень).

Ведучий 2. Ліричний герой віршів Федеріко Гарсія Лорки завжди балансував на межі двох світів, здійснював свій вибір між життям і смертю або волею жорстоких обставин був приречений на ранню насильницьку загибель. Його вірші, як і смерть, оповиті тугою і таємничістю.

Демонстрація слайду № 8. “Жити треба так, щоб смерть була для нас несправедливістю”, – говорив іспанський “романсеро”.

Смерть поета справді стала вселюдською несправедливістю: його було вбито у 38 років. Убито, бо понад усе цінував волю, незалежність, людську й національну гідність... Але вірші його бентежать душі, живуть, звучать

різними мовами світу. Життя українською мовою їм дав поліглот, перекладач світового рівня, ерудований тлумач європейських літератур – Микола Лукаш.

Ведуча 1. У поетичному просторі Ф. Гарсія Лорки смерть – це насилля, несправедливість і водночас велика таїна, розкодуванню якої він присвятив свою творчість. Чому мотив смерті став домінуючим у ній? Можливо тому, що смерть і кохання – основна тема андалуської пісні (канте хондо), з якої виріс талант поета та іспанської культури загалом.

Демонстрація слайду № 9. Гарсія Лорка про канте хондо: “...це численні градації Страждання й Печалі”.

Смерть дивиться з офортів Франсиско Гойї (1746–1828рр.), про неї роздумує філософ Мігель де Унамуно (1864 – 1936рр.). Над її феноменом у статті “Теорія і гра дуенде” (1933р.) медитує і Федеріко Гарсія Лорка, переконуючи, що в Іспанії смерть має особливі характеристики: “В інших країнах смерть – це все. Вона приходить і завіса падає. В Іспанії інакше. В Іспанії вона підіймається. Багатьох тут замуровано в чотирьох стінах до самої смерті, і лише тоді їх виносять на сонце. В Іспанії, як ніде, до кінця живий тільки мертвий – і вигляд його раниць, як лезо бритви”.

Ведучий 2. Поет, не роздумуючи, обрав свій шлях: у трагічний для свого народу час він був разом із ним і не зрадив своїх переконань навіть під загрозою смерті. “У світі борються вже не людські сили, а вселенські. Ця боротьба ставить мене перед вибором: ось тут твоє страждання й твої жертви, а ось – справедливість для всіх. І хоч би яким тривожним був перехід до майбутнього, яке вже передчувається і яке ще невідоме, я кладу свій кулак з усією силою на цю останню чашу терезів”, – впевнено заявляв поет, драматург, музикант, художник Федеріко Гарсія Лорка.

Ведуча 1. Доля і творчість Ф. Гарсії Лорки хвилювали і М. Цвітаєву. Вона, як і іспанський поет, готова була жертвувати всім в ім’я любові до ближнього, свободи. Вибір поетеси був зроблений. Читачі Росії повинні були почути про Гарсію Лорку. В історію російської літератури Марина Цвітаєва

ввійшла не тільки як оригінальна поетеса, прекрасний естет і критик, але й неперевершений майстер поетичного перекладу, яка глибоко відчуває внутрішню суть тексту оригіналу. (*Учні декламують твори Гарсії Лорки, які переклала М. Цвітаєва, – “Гітара”, “Пейзаж”*).

Ведучий 2. Слова Ф. Гарсії Лорки: “Мистецтво поезії – це любов, мужність і жертва”, – були співзвучні творчому кредо російської поетеси. Звістка про ганебний напад на Лорку залишив глибоку рану на серці Цвітаєвої. Його життя обірвалося так рано, як і життя її улюбленого Пушкіна. Сказати своє слово про Лорку, перекласти російською мовою його твори – означало для М. Цвітаєвої сказати про тих, хто був вирваний із життя репресіями сталінських вандалів.

Учень декламує: “Я испанец до мозга костей, – сказав Ф. Гарсиа Лорка незадолго до своей гибели, – и не мог бы жить в любом другом месте земного шара, но мне ненавистен всякий, кто считает себя выше других по одному тому, что он – испанец. Я брат всем людям, и мне отвратительны те, кто любит родину всякую и приносит себя в жертву пустым националистическим идолам”.

“Гренада научила меня, – писал Лорка, – быть с теми, кого преследуют: с цыганами, неграми, евреями, маврами”.

Ведуча 1. Як поет Гарсія Лорка дебютував “Книгою віршів” у 1921 році. Про цю збірку нам розповість учитель зарубіжної літератури .....

Учитель. Гарсія Лорка писав про свою першу збірку, що вона завжди нагадуватиме його запальне дитинство, коли він “бігав босоніж луками, в оточеній горами долині”. Можливо, саме запальність, жар серця найбільше приваблюють у поетові. Він наче зітканий зі струн, як його улюблена гітара. Кожна струна – це почуття, яке на спілкування з навколишнім світом реагує своїм звуком, що надає відповідного емоційного настрою віршам, викликає певний образ в уяві поета. Це – інтуїтивне сприйняття світу. Асоціації поета дуже своєрідні, їх потрібно відчувати. У квітневому морі поета “зуби із пini, губи із неба”; у садах його поезій дмуть лимонові вітри, зірки мріють про квіти,

а веселка нагадує сімох красунь; кукурудза всміхається жовтими зубами; ніч не заглядає у вікно, не спускається на землю (як ми до цього звикли), а просовує у вікно свою смагляву руку... Не завжди читачеві зрозумілі образи поета. Гарсія Лорка сказав про це:

Демонстрація слайду № 10. “Найпечальніша радість – бути поетом”;

“Нічого не поробиш. Я це саме так бачу” (Так відповідав поет на закиди, що читачеві не завжди зрозумілі його образи).

Ведучий 2. За своїм світоглядом Гарсія Лорка – пантеїст. Для нього Бог і природа – це єдиний світ, і всі елементи всесвіту: зірки, світло, тінь, тварини, рослини – начебто складаються з однієї речовини й тому не тільки порівнюються одне з одним, а й перетікають одне в одне, постійно містяться одне в іншому. Наприклад, людське тіло порівнюється із землею. Навіть почуття у поета “зроблені” з тієї ж речовини, що і єдине тіло світу. З білої пряжі печалі можна прядти хустини; спіралі плачу здіймаються в повітря; крик залишає на вітрі кипарисову тінь.

Ведуча 1. Яка ж риса стала визначальною в поетичному світі Ф. Гарсія Лорки? Безсумнівно, незвичайна музичність вірша. Його поетичне становлення прискорила музика, що увійшла в життя Лорки значно раніше, ніж вірші. Прекрасний музикант і обдарований композитор, він захоплювався Моцартом і Шопеном, але з дитинства найдорожчою його серцю була рідна стихія андалуського співу – канте хондо.

Про збірку “Канте хондо” нам розповість учитель зарубіжної літератури.

Учитель. У 1921–1922 роках поет працює над віршами, що склали збірку “Канте хондо” (опублікована 1931 року). Канте хондо – дуже давній різновид андалуського фольклору, поетичний спів про який Гарсія Лорка говорив: “Він і справді глибокий, глибший за всі безодні й моря, набагато глибший за серце, в якому сьогодні звучить, й голосу, в якому воскресає, – він майже бездонний. Він йде від незапам’ятних племен, перетинаючи могильники століть і листопади бур. Йде від першого плачу й першого поцілунку”.

Ведучий 2. Про народну музичну основу поезії Лорки краще за все розповість учитель музики.

Учитель музики. Книга “Канте хондо” (1921р.) одна із найліричніших, одна з андалуських, основана на народних танцях, на народних піснях. Зазвичай, у народі канте хондо у виконанні співака і гітариста супроводжував танець.

(Гурток хореографії виконує танець Андалусії).

Ведучий 2. Щоб убити поета, його треба вдарити двічі: спочатку фізично, а потім знищити пам'ять про нього... Вбивцям вдалося тільки перше. Тепер в Альфакарі створено меморіальний комплекс, що складається з дванадцяти колон, де вдячні нащадки вигравіювали поезії Федеріко Гарсія Лорки, який завжди пам'ятав: “Найбільш сумна радість – бути поетом. Все інше не в рахунок. Навіть смерть”.

(Лунає тиха музика. Учасники вечора приносять квіти до портрета Ф.Г. Лорки).

Додаток Т

Спецкурс “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів-філологів”**Пояснювальна записка**

Сьогодні бібліотека є обов’язковим структурним підрозділом вищого навчального закладу. Особливість бібліотеки ВНЗ полягає в тому, що вона поєднує в собі інформаційні й освітні функції, володіє достатніми ресурсами та найбільш наближена до своїх читачів. Основне її завдання полягає в тому, щоб навчити майбутніх педагогів ще в стінах ВНЗ швидко й чітко орієнтуватися у всезростаючому потоці інформації, розвивати читацькі інтереси. Бібліотека дає можливість студентам, майбутнім учителям світової літератури, ознайомитися з різноманітними джерелами інформації, тим самим сприяє розвитку їх світогляду.

Бібліографічні навички сприяють кращій орієнтації майбутнього вчителя-філолога в спеціальній літературі, допомагають стежити за новітніми надходженнями щодо методики викладання дисципліни, розробки уроків, сучасних методів організації навчальної діяльності. Особливо цінною для студентів є та бібліографічна інформація, яку вони можуть передати учням під час роботи – навчити швидко та якісно вибрати необхідну інформацію з потоку бібліографічних джерел. І найголовніше – це використання бібліотечних ресурсів самими майбутніми вчителями для вдосконалення своєї професійно-педагогічної майстерності.

Важливим напрямом модернізації бібліотек є впровадження і розвиток ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій), формування і використання електронних ресурсів, упровадження мультимедійних технологій, розвиток мережевої взаємодії бібліотек, підключення до світової системи Інтернет. Більшість сучасних бібліотек України сьогодні діють як поліфункціональні центри, а саме: наукові, освітні, культурно-просвітницькі, Інтернет-центри, Інтелект-центри, центри правової, ділової, науково-освітньої інформації і т. д. Новий етап діяльності бібліотек характеризується інноваційними тенденціями:

формуванням електронних каталогів і баз даних, наукових архівів, сайтів, порталів, створенням системи електронних наукових публікацій.

У Концепції інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України (2006 р.) визначено головну ціль, пріоритетні напрями й принципи інформатизації мережі бібліотек, зміст і структуру процесів інформатизації бібліотек ВНЗ, шляхи й етапи реалізації Концепції та її фінансово-економічне забезпечення. Ціль інформатизації – реформування системи роботи бібліотек ВНЗ, підвищення їх ролі в навчально-виховному процесі, створення умов, які допомагають творчим пошукам молодих учителів і розвитку бібліотечного сегменту в національному освітньому інформаційному просторі.

Тобто основне завдання бібліотеки полягає в тому, щоб застосування комп'ютерних технологій мало загальнокультурний характер, було спрямоване на всебічний розвиток студента, на розкриття його творчих здібностей. Вагома роль бібліотеки ВНЗ полягає в тому, що вона є носієм культур, засобом та освітньою технологією формування культур.

Для майбутнього вчителя світової літератури важливим є вміння правильно оцінювати одержану інформацію, використовувати її, зберігати, передавати, розвиваючи читацькі інтереси молоді. Проблема полягає в тому, що студенти-філологи, перебуваючи у ВНЗ повинні вміти інтегрувати інформацію, правильно записувати літературне чи Інтернет-джерело, опанувавши бібліотечно-бібліографічні знання, ефективно працювати з поліграфічною продукцією, використовувати ІКТ для посилення інтересу до книги та читання тощо. Інформаційна культура майбутнього вчителя світової літератури є першоосновою його професійної культури.

Отже, для досягнення ефективного навчання та виховання студентів робота бібліотек має бути спрямована на оптимізацію навчально-виховного процесу через тісний контакт з викладачем, на створення умов для реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів зарубіжної літератури, спрямованого на розвиток читацьких інтересів. Саме тому спецкурс “Основи бібліотечно-

бібліографічної грамотності майбутніх учителів зарубіжної літератури” пропонується студентам першого року навчання. Представлено тематику та планування лекцій, практичних і лабораторних занять, теми для самостійного опрацювання, запитання для самоконтролю і заліку.

У результаті багаторічних досліджень сформульована концепція формування бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів зарубіжної літератури, у межах якої розроблена програма спецкурсу “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів-філологів”. У структурі курсу використовуються досягнення цілої низки дисциплін: інформатики, бібліотекознавства, бібліографознавства, психології, методики викладання світової літератури, культури читання тощо.

Спецкурс “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів-філологів” складається з:

1. Мета і завдання спецкурсу.
2. Тематичне планування.
3. Теми та зміст лекційних занять.
4. Теми та зміст практичних занять.
5. Теми та зміст лабораторних занять.
6. Вимоги щодо рівня і якості засвоєння навчального матеріалу.
7. Додатки:
  - 7.1 Запитання для самоконтролю і заліку.
  - 7.2 Тематика рефератів.
8. Список використаної і рекомендованої літератури.

1. Мета і завдання спецкурсу

Основною метою спецкурсу є формування системи знань, умінь і навичок, необхідних для пошуку, відбору і використання друкованих та електронних видань, необхідних для здійснення наукових досліджень та в практиці викладання світової літератури у ВНЗ і з метою структурування навчальної інформації.

Завдання спецкурсу:

1. Допомогти студентам-філологам опанувати бібліотечно-бібліографічні знання, необхідні для їхньої наукової і навчальної роботи.
2. Сформувати уміння і практичні навички монографічного та аналітичного бібліографічного опису.
3. Глибше ознайомитися з довідковою літературою й різними типами бібліографічних видань, методикою їх використання.
4. Підвищити інформаційну, освітню, культурологічну, виховну, пізнавальну, інтелектуальну культуру майбутніх учителів світової літератури.
5. Підвищити бібліотечну культуру майбутніх учителів світової літератури засобами бібліотечно-бібліографічних занять.
6. Надати системну, цілеспрямовану допомогу студентам-філологам у розвитку навичок конспектування наукової літератури і порядку бібліографічного опису творів друку та електронних видань.
7. Продемонструвати можливості використання інформаційних технологій у викладанні світової літератури та мотивувати самостійну роботу з комп'ютерною технікою.

Спецкурс “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів-філологів” сприяє:

1. Формуванню вміння вести науковий пошук з орієнтацією на світові інформаційні ресурси, а не лише на традиційний фонд бібліотеки.
2. Виробленню вміння майбутніх учителів світової літератури швидко й чітко орієнтуватися у всезростаючому потоці інформації, розвивати читацькі інтереси.
3. Моделюванню основних напрямів роботи фахівця світової літератури.
4. Підвищенню мотивації навчання майбутніх учителів-філологів.
5. Розширенню асортименту навчальної інформації: Інтернет, електронні бібліотеки, відеоконференції, електронна пошта.

6. Розширенню експериментально-дослідницької, творчої, самостійної діяльності студентів.

7. Створенню необхідних умов для професійного й культурного зростання майбутніх учителів світової літератури.

2. Тематичне планування

	На базі бібліотеки	На базі комп'ютерного класу	Самостійна робота з інформаційними ресурсами
Лекційні заняття	4 год	4 год	8 год
Практичні заняття	4 год		4 год
Лабораторні заняття		4 год	4 год
Залік			2 год

3. Теми та зміст лекційних занять

Тема 1. Бібліотека ВНЗ як інформаційний центр. Підсилення ролі та розширення функцій сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів

1.1. Функції бібліотек.

1.2. Освітні функції бібліотеки ВНЗ у підготовці майбутніх учителів.

1.3. Структура бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка . Фонди. Режим роботи.

1.4. Інформаційні послуги бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Міжбібліотечний абонемент. Додаткові послуги бібліотеки.

1.5. Роль сучасної бібліотеки у підготовці майбутніх учителів.

1.6. Напрями функціонування сучасних бібліотек у підготовці майбутніх учителів світової літератури.

Тема 2. Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів

- 2.1. Функції сучасного бібліотекаря у підготовці майбутніх учителів світової літератури.
- 2.2. Комунікаційна компетентність та психологічна культура бібліотекаря.
- 2.3. Основні форми та види роботи з бібліотеками. Їхня характеристика.
- 2.4. Вимоги до оформлення результатів науково-дослідницьких робіт, рефератів, курсових, дипломних проектів.
- 2.5. Опис електронних видань.
- 2.6. Загальні вимоги і способи оформлення списку використаної літератури.

Тема 3. Інформаційні можливості сучасних бібліотек

- 3.1. Інтернет-технології для професійної діяльності майбутніх учителів зарубіжної літератури.
- 3.2. Сучасні мережеві технології.
- 3.3. Web-технології організації системи міжбібліотечного абонементу та електронного надсилання документації.
- 3.4. Персональний комп'ютер і система телекомунікацій, які утворюють простір читання.
- 3.5. Види комп'ютерних навчальних програм.
- 3.6. Пошукові системи.

Тема 4. Сучасні й перспективні можливості засобів телекомунікаційного доступу бібліотек ВНЗ

- 4.1. Нові інформаційні технології з точки зору можливостей розвитку читання у підготовці майбутніх учителів світової літератури.
- 4.2. Бази й банки даних, які є в письмовій формі, їхня типологія, характеристики.
- 4.3. Гіпертекстові, мультимедійні ресурси та їх переваги й недоліки у порівнянні з традиційною продукцією.

4.4. Організація телекомунікаційного доступу до баз і банків даних.

4.5. Основні переваги й недоліки використання електронних, віртуальних бібліотек для майбутніх учителів світової літератури.

4.6. Електронні словники, енциклопедії, підручники (електронні підручники із світової літератури), тренажери, навчальні програми.

4. Теми та зміст практичних занять

Тема 1. Бібліотека – центр просвітництва

1.1. Бібліотеки України – важливий суб'єкт бібліографічної інформації.

1.2. Бібліографічний опис документів: загальні вимоги та правила.

1.3. Бібліографічний опис журналів із світової літератури або методики викладання цієї дисципліни.

1.4. Структура бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фонди. Режими роботи.

1.5. Літературні та Інтернет-джерела бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у підготовці майбутніх учителів світової літератури.

1.6. Співпраця бібліотеки та майбутніх учителів світової літератури в розвитку читацьких інтересів молоді.

Тема 2. Бібліографічна діяльність провідних відділів бібліотеки (комплектування, наукової обробки літератури та відділу наукової бібліографії)

2.1. Наукова обробка літератури.

2.2. Алфавітний, систематичний та предметний каталоги: їх призначення, структура, принцип організації.

2.3. Основні форми інформаційно-бібліографічного обслуговування майбутніх учителів світової літератури.

2.4. Види й методика складання списків використаних джерел та літератури.

2.5. Правила цитування й вимоги до оформлення посилань до цитат.

2.6. Способи оформлення бібліографічних посилань.

5. Теми та зміст лабораторних занять

Лабораторний практикум на базі Інтернет-класу

Тема 1. Інформаційне забезпечення сучасних бібліотек

1.1.Комплекс автоматизованих послуг у бібліотеці.

1.2.Електронні, віртуальні бібліотеки у підготовці майбутніх учителів світової літератури.

1.3.Інтернет-технології у підготовці майбутніх учителів світової літератури.

1.4.Метапошукові системи.

1.5.Автоматизовані навчальні системи – електронні підручники, довідники, мультимедійні пакети, тренажери, навчальні програми із світової літератури.

Тема 2. Раціональні прийоми використання інформаційних послуг сучасних бібліотек

1.1.Створення власної Web-сторінки, мультимедійної програми.

1.2.Здійснення листування електронною поштою.

1.3.Самостійна робота майбутніх учителів світової літератури з комплексом автоматизованих послуг бібліотеки.

1.4.Підготовка списку Інтернет-джерел за обраною темою.

1.5.Розробка елементів уроку, виховного заходу із світової літератури з метою розвитку читацьких інтересів молоді за допомогою інформаційних послуг бібліотек.

1.6.Розташування особистих науково-методичних розробок в мережі Інтернет.

6. Вимоги щодо рівня і якості засвоєння навчального матеріалу

У результаті вивчення спецкурсу “Основи бібліотечно-бібліографічної грамотності майбутніх учителів-філологів” **студенти повинні знати:**

- Основоположні документи:

1. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи “Бібліотека ХХІ” (2010р.)

2. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України (2006р.)

3. Про вдосконалення роботи бібліотек вищих навчальних закладів від 23 березня 2007 року №1/9-175.

4. Розпорядження від 30 вересня 2009 року про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року.

- Загальні й специфічні вимоги до бібліографічного опису літератури.

- Методику проведення різноманітних форм та видів робіт.

- Правила опису літератури відповідно до держстандартів.

- Методику складання списків використаних джерел і літератури.

- Структуру бібліотек ВНЗ педагогічного спрямування.

Студенти повинні вміти:

- Застосовувати методи й технології навчання, які б формували навички збору та аналітичної обробки інформації, стимулювали самостійну навчальну діяльність учнів, виробляли навички самоорганізації, розвивали ціннісні орієнтації.

- Застосовувати поряд з традиційними нові форми, методи й засоби обробки інформації.

- Орієнтуватися в довідково-бібліографічному апараті бібліотеки, використовувати його можливості для пошуку й відбору необхідної фахової літератури.

- Робити бібліографічний опис, складати бібліографічні списки літератури.

- Описувати продукцію, зафіксовану в електронному варіанті, отриману через Інтернет.
- Швидко та якісно вибрати необхідну інформацію – друковану, електронну, яка міститься в мультимедіа, електронних базах даних, у мережі Інтернет.
- Використовувати ресурси віртуальних, електронних бібліотек, які значно розширюють спектр інформаційного обслуговування користувачів.
- Організовувати різноманітні форми робіт (діалогові, рекламно-інформаційні, ігрові), які є ефективним засобом впливу на розвиток читацьких інтересів студентів світової літератури.

7. Додатки

7.1. Запитання для самоконтролю і заліку:

1. Роль учителя світової літератури в становленні інформаційного суспільства.
2. Інформаційне забезпечення навчального процесу у ВНЗ.
3. Ресурси сучасних електронних бібліотек.
4. Напрями функціонування бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у підготовці майбутніх учителів світової літератури.
5. Можливості використання мережі Інтернет у підготовці майбутніх учителів світової літератури.
6. Автоматизовані навчальні системи – електронні підручники, мультимедійні пакети.
7. Глобальні інформаційні системи. Їхнє значення та роль.
8. Сутність літературної та електронної періодики (газети, журнали) у підготовці майбутніх учителів світової літератури.
9. Засоби комп'ютерної телекомунікації у ВНЗ.
10. Склад довідково-бібліографічного апарату бібліотеки.
11. Основні вимоги до підготовки і оформлення науково-дослідницьких робіт із світової літератури.

12. Методика створення бібліографічного списку літератури (до заданої теми).
13. Способи формування списку використаних джерел і літератури.
14. Опис електронних видань.

7.2. Темы для рефератів

1. Інформаційно-комп'ютерна грамотність майбутніх учителів світової літератури.
2. Вимоги до конспектування наукових джерел.
3. Використання мережі Інтернет у підготовці вчителя світової літератури.
4. Робота бібліотеки з молоддю.
5. Проблема формування електронних бібліотек у ВНЗ.
6. Застосування Інтернет-технологій у бібліотеках.
7. Сучасні тенденції розвитку бібліотек ВНЗ.
8. Бібліотечне та інформаційне обслуговування майбутніх учителів світової літератури.
9. Бібліотека ВНЗ як методичний центр.
10. Інформаційне обслуговування на основі Інтернет.
11. Роль творчого потенціалу майбутніх учителів світової літератури у формуванні гідного іміджу бібліотеки.
12. Уплив інформатизації та комп'ютеризації на практику читання.
13. Сучасний стан розвитку читацьких інтересів як проблема бібліотек.

8. Список використаної і рекомендованої літератури

1. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи “Бібліотека XXI” // Бібліотечна планета. Інформаційний бюлетень. – 2010. – № 1 (47). – С. 1–4.
2. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України / АПН України, ДНПБ України ім.

В.О. Сухомлинського ; авт. кол. : О.В. Сухомлинська, В.Ю. Биков, П.І. Рогова та ін. // Освіта України. – 2006. – 17 берез. (№21). – С. 6.

3. Концепция Национальной программы “Чтение” : [принята 7 сентября 2001 года Всероссийским конгрессом в поддержку чтения] // Чтение. Общество. Государство : материалы к Всерос. совещ. “Регионы России: читающие дети – читающая нация”: (23 мая 2002 г., Москва) : кн. 2 / СИРПП и др. – М., 2002. – С. 14–17.

4. Про вдосконалення роботи бібліотек вищих навчальних закладів від 23 березня 2007 року №1/9-175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://osvita.ua/legislation/Vishya-osvita/>]. – Назва з екрану.

5. Про затвердження примірного положення Всеукраїнського конкурсу дитячого читання “Найкращий читач України 2009–2010 року” : Наказ Міністерства освіти і науки України № 542 від 19.06.2009 р. // Освіта України. – 2009. – № 78. – С. 2–4.

6. Розпорядження від 30 вересня 2009 року про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://zakon1.rada.gov.ua/>]. – Назва з екрану.

7. Бібліографічний опис документів (відповідно до чинного ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006): метод. реком. – Кам’янець-Подільський, 2009. – 33 с.

8. Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. / Рос. гос. б-ка. – М., 2006. – Вып. 1 (11). – 272 с.

9. Білоус В.С. Впровадження сучасних інформаційних технологій в роботу бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В.С. Білоус // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам’янець-Подільський нац. ун.-т ім. Івана Огієнка, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 2. – С. 306–311.

10. Бондар С.П. Роль бібліотеки у підготовці майбутнього вчителя / С.П. Бондар // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О.Г. РОМАНОВСЬКОГО: в 3 ч. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2010. – Вип. 27 (31), Ч. 3. – С. 213–219.

11. Бучковська О.Ю. Вплив інформатизації на навчально-виховний процес у ВНЗ / О.Ю. Бучковська // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам’янець-Подільський національний університет, Наукова бібліотека; [редкол. : О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – С. 302–306.

12. ГОСТ 7.1-84. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления.; Изменение №1 ГОСТ 7. 1-84.

13. Гуревич Р.С. Формування інформаційної культури педагога в контексті неперервної освіти / Р.С. Гуревич, А.М. Коломієць, Д.І. Коломієць // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. – К., 2001. – Ч.1. – С. 276-281.

14. Гуревич Р.С. Інформаційна культура – важлива складова загальної культури особистості / Р.С. Гуревич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. у 2-х част. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – Ч.1. – С. 42-47.

15. Дубин Б.В. Чтение в России – 2008. Тенденции и проблемы / Б.В. Дубин, Н.А. Зоркая. – М. : Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2008. – 80 с.

16. ДСТУ 2394-94. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів: Терміни та визначення. – К.: Держстандарт України, 1995. – 22 с.

17. ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 48 с.
18. ДСТУ 3582-97. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. – К., 1998. – 25 с.
19. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види: терміни та визначення. – К.: Держстандарт України, 1995. – 18 с.
20. Дьяконов В.П. Internet: Настольная книга пользователя / В.П. Дьяконов. – 2-ч. изд., перераб. и доп. – М.: СОЛОН-Р, 2000. – 639 с.
21. Закон України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” // Голос України. – 1995. – 2 берез. – С. 9-10.
22. Закон України “Про інформацію” // Голос України. – 1992. – 13 листоп. – С. 3-5.
23. Колодина Н.А. Партнерство библиотеки педагогического вуза и школьных библиотек для информационной поддержки профессионального чтения школьных учителей / Н.А. Колодина // Библиосфера. – 2008. – № 4. – С. 66–69.
24. Коряковцева Н.А. Библиотеки и образование : учеб.-метод. пособ. / Н.А. Коряковцева. – М. : Либерей- Бибинформ, 2009. – 128 с.
25. Кушнарченко Н.М. Наукова обробка документів / Кушнарченко Н.М., Удалова В.К. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2004. – 331 с.
26. Лапшина І.М. Нові інформаційні технології. Програма курсу / І.М. Лапшина. – Вінниця: ВДПУ, 2000 – 24 с.
27. Лысикова Н.П. Современная библиотека и образование: социокультурный аспект : науч.-практ. пособ. / Н.П. Лысикова, О.И. Алимаева, Н.Р. Вакулич. – М. : Литера, 2009. – 80 с.
28. Ломачинська І.М. Бібліографознавство: навч. посіб. / Ломачинська І.М. – К.: Ун-т “Україна”, 2004.
29. Медведєва В.М. Формування інтересу читачів-підлітків до української художньої літератури в бібліотеках для дітей : дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08 /

Медведєва Валентина Миколаївна ; Київ. держ. ін-т. культури. – К., 1997. – 191 с.

30. Медведєва В.М. Формування інтересу читачів-підлітків до української художньої літератури в бібліотеках для дітей : автореф. дис... канд. пед. наук : 07.00.08 / Медведєва Валентина Миколаївна ; Київ. держ. ін-т культури. – К., 1997. – 29 с.

31. Нечай Н.Н. Информационно-библиотечная поддержка повышения квалификации специалистов системы образования / Н.Н. Нечай // Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. / Рос. гос. б-ка. – М., 2005 – Вып. 1 (9). – С. 178–182.

32. Новальська Т.В. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець XIX – початок XXI ст.) : монографія / Т.В. Новальська. – К., 2005. – 252 с.

33. Новальська Т.В. Читання як суспільне явище / Т.В. Новальська // Вісник. – 1999. – № 1. – С. 55–56.

34. Огороднікова Л.В. Сучасний бібліотекар: нові технології – нові можливості / Л.В. Огороднікова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Подільський національний університет, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – С. 307–310.

35. Озарчук Л.В. Удосконалення роботи бібліотеки вищого навчального закладу у контексті вимог Болонського процесу / Л.В. Озарчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Подільський національний університет, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – С. 296–301.

36. Організація роботи бібліотек у професійно-технічних навчальних закладах : метод. рек. / упоряд. Горячова Л.Б. – Ужгород, 2008. – 11 с.
37. Орлова Э.А. Рекомендации по повышению уровня читательской компетентности в рамках Национальной программы поддержки и развития чтения. – М. : МЦБС, 2008. – 72 с.
38. Основы Интернет на сайте ІТС (Центр обучения Интернет) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://www.aznet.org/internet01.html>]. – Назва з екрану.
39. Прокопчук В.С. Бібліографічний опис літератури: зміни відповідно до нового держстандарту / В.С. Прокопчук // Освіта наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – Т.13. – С. 507–514.
40. Савчук Т.С. Електронні інформаційні ресурси в бібліотеці: створення, використання, організація доступу / Т.С. Савчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Подільський нац. ун.-т ім. Івана Огієнка, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 2. – С. 302–306.
41. Юдахина О.А. Вузовская библиотека в помощь формированию информационной компетентности будущего учителя / О. А. Юдахина // Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. / Рос. гос. б-ка. – М., 2006. – Вып. 1 (11) – С. 212–215.

Додаток У

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інструкція із заповнення тесту для виявлення критерію мотивації

По завершенні одного з етапів запропонованого Вам завдання, коли частина завдання вами вже виконана, й згодом Ви продовжите працювати над даним завданням, зробіть перерву для того, щоб відповісти на тест для виявлення критерію мотивації. Прочитайте кожне з наведених в анкеті висловлень і відзначте, якою мірою Ви згодні або не згодні з ним. Обведіть, наприклад, кружком відповідну цифру у тесті:

якщо повністю згодні з висловленням — +3;

якщо просто згодні — +2;

якщо скоріше згодні, ніж не згодні — +1;

якщо ви зовсім не згодні — -3;

якщо просто не згодні — -2;

якщо скоріше не згодні, чим згодні — -1;

якщо ж Ви не можете ні погодитися з висловленням, ні відкинути його — 0.

Всі висловлення відносяться до того, про що Ви думаєте, що відчуваєте або що Ви хочете в момент, коли робота над завданням переривається.

Тест для виявлення структури критерію мотивації студента

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Дата заповнення _____ Вік _____

Факультет _____ Група _____

№ з/п	Висловлення	Шкала для відповіді						
		-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
1	Виконання завдання мені вже добре набридло	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
2	Я працюю на межі своїх сил	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3

3	Я хочу показати все, на що здатний(а)	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
4	Я відчуваю, що мене змушують прагнути до високого результату	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
5	Мені цікаво, що вийде	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
6	Завдання доволі складне	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
7	Те, що я роблю, нікому не потрібно	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
8	Мене цікавить, чи кращі мої результати чи гірші, ніж в інших	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
9	Мені б хотілося скоріше зайнятися своїми справами	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
10	Думаю, що мої результати будуть високими	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
11	Ця ситуація може заподіяти мені неприємності	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
12	Чим краще показуєш результат, тим більше хочеться його перевершити	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
13	Я проявляю досить старанності	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
14	Я вважаю, що мій кращий результат не випадковий	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
15	Завдання великого інтересу не викликає	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
16	Я сам ставлю перед собою завдання	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
17	Я турбуюся за свої результати	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
18	Я відчуваю приплив сил	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
19	Кращих результатів мені не домогтися	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
20	Ця ситуація має для мене певне значення	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
21	Я хочу ставити усе складніші цілі	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
22	До своїх результатів я ставлюся байдуже	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
23	Чим довше працюєш, тим стає цікавіше	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
24	Я не збираюся «викладатися» у цій роботі	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
25	Швидше за все мої результати будуть низькими	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
26	Як не намагайся, результат від цього не зміниться	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
27	Я б зайнявся(лася) зараз чим завгодно, тільки не цим дослідженням	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
28	Завдання досить просте	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
29	Я здатний(а) на кращий результат	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
30	Чим важча мета, тим більше бажання її досягти	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
31	Я відчуваю, що можу перебороти всі труднощі на шляху до мети	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
32	Мені байдуже, якими будуть мої результати в порівнянні з іншими	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
33	Я захопився(лася) роботою над завданням	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3

34	Я хочу уникнути низького результату	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
35	Я почуваю себе незалежним	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
36	Мені здається, що я даремно витрачаю час і сили	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
37	Я працюю в половину своїх можливостей	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
38	Мене цікавлять межі моїх можливостей	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
39	Я хочу, щоб мій результат виявився одним із кращих	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
40	Я зроблю все, що в моїх силах для досягнення мети	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
41	Я почуваю, що в мене нічого не вийде	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
42	Випробування - це лотерея	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3

ТЕСТ: ЧИ ПРИЄМНО З ВАМИ СПІЛКУВАТИСЬ?

Цей тест допоможе визначити Ваш стиль спілкування. Оберіть одну із трьох відповідей. Якщо жодна відповідь Вас не влаштовує, то пропускайте це запитання і відповідайте на наступне.

1. Чи схильні Ви шукати шляхи примирення після чергового службового конфлікту?

- а) завжди;*
- б) інколи;*
- в) ніколи.*

2. Як Ви себе поводитье в критичній ситуації?

- а) внутрішньо „киплю”;*
- б) зберігаю повний спокій;*
- в) втрачаю над собою контроль.*

3. На Ваш погляд, яким вважають Вас колеги?

- а) самовпевненим і заздрисним;*
- б) доброзичливим;*
- в) спокійним і незалежним.*

4. Як Ви відреагуєте, якщо Вам запропонують відповідальну посаду?

- а) погоджусь на неї з деякими побоюваннями;*
- б) погоджусь без вагань;*
- в) відмовлюсь від неї заради власного спокою.*

5. Як Ви будете поводитися, якщо хтось із колег візьме без дозволу з Вашого столу документи?

- а) спровокую конфлікт;*
- б) попрошу повернути;*
- в) запитую, чи не потрібно колезі ще чогось.*

6. Якими словами Ви зустрінете чоловіка (дружину), якщо він (вона) повернувся (повернулася) з роботи значно пізніше, ніж зазвичай?

- а) “Що тебе так затримало?”;*
- б) “Де ти ходиш допізна?”;*
- в) “Я вже почала (почав) хвилюватись”.*

7. Як Ви поведетеся за кермом автомобіля?

- а) намагаюсь обганяти машини;*
- б) мені байдуже, скільки автомобілів мене обігнало;*
- в) тисну на газ, щоб мене ніхто не наздогнав.*

8. Якими Ви вважаєте свої погляди на життя?

- а) збалансованими;*
- б) легковажними;*
- в) жорсткими.*

9. Що Ви робите, якщо Вам не все вдається?

- а) намагаюсь звинуватити іншу людину;*
- б) упокорююсь;*
- в) стаю обережнішим.*

10. Як Ви реагуєте на випадки розпусти в середовищі сучасної молоді?

- а) “Пора б уже навести порядок і заборонити такі розваги”;*
- б) “Потрібно створити умови для того, щоб молодь могла цивілізовано та культурно відпочивати”;*
- в) “І чого з ними панькаються?”.*

11. Що Ви відчуваєте, якщо посаду, на яку претендували Ви, віддали іншому працівникові?

- а) “Навіщо було псувати собі стільки нервів?”;*

б) *“Мабуть, цей працівник більше імponує керівнику”*;

в) *“Можливо, мені вдасться на наступний раз”*.

12. Які почуття у Вас викликає перегляд фільму жахів?

а) *почуття страху*;

б) *нудьгу*;

в) *отримую задоволення*.

13. Як Ви будете поводитися, якщо через затори на дорозі спізнитесь на важливу нараду?

а) *буду нервувати під час наради*;

б) *сподіватимусь на поблажливість керівника*;

в) *попрошу вибачення*.

14. Як Ви ставитесь до своїх спортивних успіхів?

а) *завжди намагаюсь перемогти*;

б) *вважаю, що головне грати, а не перемогати*;

в) *дуже засмучуюсь, якщо програю*.

15. Як Ви вчините, якщо Вас погано обслужать у ресторані?

а) *терпітиму, уникаючи скандалів*;

б) *викличу адміністратора та зроблю йому зауваження*;

в) *відправляюсь зі скаргами до директора ресторану*.

Ключ до підрахунку балів

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
А	1	2	3	2	3	2	2	2	3	3	1	3	1	2	1
Б	2	1	2	3	2	3	1	1	2	1	2	2	3	3	3
В	3	3	1	1	1	1	3	3	1	2	3	1	2	1	2

Результати:

30 балів і більше: Ви занадто агресивні і неврівноважені, часто буваєте невинувато жорсткими з людьми. Сподіваєтесь отримати найвищу посаду. Досягаючи успіху в будь-якій сфері, можете пожертвувати інтересами інших. До критики ставитесь двояко: “зверху” – сприймаєте, а “знизу” – ігноруєте.

20-29 балів: Ви в міру агресивні, Вас супроводжує успіх у житті, оскільки маєте достатньо здорового честолюбства. До критики ставитесь спокійно, якщо

вона ділова та без претензій.

19 балів і менше: Ви занадто миролюбні, що зумовлено невпевненістю у своїх силах та можливостях. Вам би не завадило побільше рішучості. Боїтесь критики “зверху”, але позитивно ставитесь до критики “знизу”.

За іншою методикою оцінювання:

Якщо у Вас за 7-ма і більше запитаннями по 3 бали і менше ніж за 7-ма запитаннями – по 1 балу, то Ваша агресивність має більше руйнівний, ніж конструктивний характер. Ви схильні до непродуманих вчинків і жорстких дискусій. Ставитесь до людей зверхньо і своєю поведінкою провокуєте конфліктні ситуації, яких цілком могли б уникнути.

Якщо у Вас за 7-ма і більше запитаннями по 1 балу і менше, ніж за 7-ма запитаннями – по 3 бали, то Ви надзвичайно замкнена людина. Це не означає, що Вам не властиві спалахи гніву, але Ви їх старанно приховуєте.

МЕТОДИКА “ВАШ ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ”

ІНСТРУКЦІЯ

Виберіть відповідь і закресліть букву, що знаходиться поряд.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Чи можна, на Вашу думку, змінити світ на краще?
а) так; б) ні, в ньому надто складно; в) так, у деяких аспектах.
2. Чи думаєте Ви, що також можете брати участь у перетворенні світу?
а) так, в багатьох випадках; б) ні; в) так, в окремих випадках.
3. Чи вважаєте Ви, що якась із Ваших ідей могла б покращити середовище, у якому Ви живете, хоча її реальні результати поки що невідомі?
а) так, мабуть що так; б) малоймовірно ні; в) так, можливо.

4. Чи вважаєте Ви, що коли-небудь Вам буде належати ідея чи роль, яка змінить середовище, в якому Ви живете?
- а) так, напевно що так; б) малоймовірно; в) так, можливо.*
5. Відважуючись розпочати яку-небудь справу, чи впевнені Ви в її успіху?
- а) так; б) часто сумніваюсь; в) так, частіше всього.*
6. Чи відчуваєте Ви потребу зайнятися проблемою, про яку абсолютно нічого не знаєте?
- а) так, невідоме приваблює мене;*
б) невідоме мене не приваблює;
в) залежно від теми.
7. Коли Вам трапляється займатись невідомою темою, чи відчуваєте потребу її дорозвинути:
- а) так;*
б) надаю перевагу обмежитись тим, що мені відомо, якщо цього достатньо;
в) так, але тільки в тому випадку, коли це мені до вподоби.
8. Якщо тема, яку Ви не знаєте, вас зацікавить, чи відчуваєте Ви потребу вивчити її досконало?
- а) так;*
б) ні, тільки основні моменти;
в) ні, тільки щоб задовольнити свою цікавість.
9. У випадку невдачі:
- а) продовжуєте діяти, не дивлячись на поразку;*
б) погоджуєтесь, так як невдача переконує Вас, що Ваше починання нездійсненне;
в) наполягаєте, навіть коли причини невдачі здаються Вам неподоланими.
10. Чи вважаєте Ви, що професію слід вибирати в залежності від:
- а) Ваших можливостей для майбутнього розвитку;*

- б) від її стабільності;*
- в) від привілеїв, які вона забезпечує.*

11. Подорожуючи, чи зможете Ви легко повторити маршрут, по якому уже раз проїхали?

а) так; б) ні, боюсь заблукати; в) так, але тільки тоді, коли він повернув мою увагу.

12. Якщо Ви брали участь у розмові, чи зможете легко пригадати всі висловлювання:

- а) так, легко;*
- б) часто забуваю частину з них;*
- в) так, але лише ті, що мене зацікавили.*

13. Почувши слово на іноземній мові, чи зможете відтворити його без помилок по складах, хоч і не розумієте його значення?

- а) так;*
- б) якщо воно легке;*
- в) так, але іноді з невеликими змінами.*

14. Чи любите Ви побути на самоті?

- а) люблю, щоб поміркувати;*
- б) уникаю самотності;*
- в) мені все одо.*

15. Виконуючи роботу, Ви вважаєте її завершеною, якщо:

а) вона доведена Вами до кінця, і все що Ви зробили, здається Вам відмінним;

- б) в загальному Ви досягли своєї мети;*
- в) мета досягнута, не дивлячись на те, що не всі її елементи*

пропрацьовано до кінця.

16. Коли Ви один:

- а) любите помріяти;*
- б) прагнете у будь-який спосіб знайти конкретну справу;*

в) іноді любите помріяти, іноді поміркувати над деякими важливими для Вас питаннями.

17. Коли якесь почуття чи ідея оволодівають Вашим розумом, Вам вдається думати про них?

а) незалежно від місця, у якому Ви перебуваєте і оточення;

б) знайшовши усамітнення і цілком занурившись у роздуми;

в) зосередившись у чітко визначеному місці і якщо оточення не дуже шумне.

18. Коли у вас є ідея на яку-небудь тему, Ви:

а) коректуєте її в залежності від аргументів, які можуть бути наведені іншими;

б) залишаєтесь при своїй думці, незалежно від думки оточуючих;

в) змінюєте думку, якщо натрапляєте на сильний опір.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ

Підрахуйте бали за наступною відповідністю:

а - 3 бали, б - 1 бал, в - 2 бали.

Питання 1, 6, 7 і 8 визначають межі Вашої допитливості, 2, 3, 4, 15 - віру у себе, 10 - честолюбство, 12 і 13 - слухову пам'ять, 11 - зорову пам'ять, 14 - прагнення до незалежності, 16 і 18 - здатність до абстрагування, 17 - здатність зосередитись. Ці здібності складають основні якості творчої особистості, а загальна сума балів показує багатство її потенціалу.

Якщо сума балів:

більше 48 - Ви маєте значний творчий потенціал, який дозволяє Вам мати багатий вибір тем для творчості. Зумійте скористатися цими здібностями і втілити їх у справу, і Вам стануть доступними усі види творчості.

48-24 бали - у Вас найбільш поширений середній творчий потенціал. Ви володієте частиною якостей, які дозволяють Вам займатися творчістю, але Вам заважають буденні проблеми. Однак не настільки, щоб Ви не могли себе виявити як творча особистість, якщо дійсно, цього захочете. Для Вас корисно знати, яких саме якостей Вам бракує, щоб спробувати набути їх.

менше 24 балів - у Вас слабо виражений творчий потенціал. Ви недооцінюєте свої можливості. Брак віри у власні сили змушує Вас думати, що Вам не дано творити. Усвідомте ці свої слабкості і спробуйте їх подолати. Торуйте усі шляхи, що ведуть до творчості.

МЕТОДИКА „ЧИ ЗДАТНІ ВИ ВПЛИВАТИ НА ІНШИХ?”

ІНСТРУКЦІЯ

Кожен з нас, як відомо, схильний впливати на інших людей. Нерідко і самі Ви хочете вплинути на них у бажаному напрямку. Перевірте, якою силою Ви наділені. Аби дізнатись, чи здатні Ви чинити вплив на інших, переконувати їх, дайте відповіді на наступні запитання.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Чи вибрали б Ви професію актора або політика?
2. Чи дратують Вас люди, які екстравагантно вдягаються і поводять себе виключно?
3. Чи здатні Ви поділитись з іншою людиною своїми хвилюваннями?
4. Чи реагуєте Ви негайно на найменше виявлення непристойного до Вас ставлення?
5. Чи дратують Вас успіхи інших у тій галузі, у якій хотілось би досягнути успіхів Вам?
6. Чи готові Ви взяти на себе дуже важку справу тільки тому, щоб показати, що вона Вам під силу?
7. Чи могли б Ви пожертвувати усім заради здійснення чогось виняткового?
8. Чи хочете Ви, щоб Вас завжди оточували одні і ті ж друзі?
9. Чи дотримуєтесь Ви у своєму житті суворого, розписаного по годинам розпорядку?
10. Чи любите Ви переставляти меблі у квартирі?
11. Чи подобається Вам робити звичну роботу щоразу по-іншому?
12. Чи любите Ви глузувати над зарозумілими людьми?
13. Чи можете Ви сказати своєму начальнику або тому, хто вважається

загальноновизнаним авторитетом, що він не правий?

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ

Оцінка відповідей проводиться за допомогою ключа, поданого в таблиці 1.

КЛЮЧ

Таблиця 1

Питання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Так	5	0	5	5	5	5	5	0	0	5	5	5	5
Ні	0	5	0	0	0	0	0	5	5	0	0	0	0

Якщо Ви набрали **від 65 до 35 балів**, тоді:

У Вас є всі дані для того, щоб підпорядкувати своєму впливу інших, перевиховувати їх, повчати, наставляти. Ви прекрасно почуваете себе у такій ролі, переконані, що людина не повинна замикатися в собі, уникати інших, триматись осторонь і думати тільки про себе. Навпаки, вона повинна прагнути зробити щось для інших, керувати ними, вказувати на помилки, навчити їх бачити світлі сторони навколишньої дійсності. Ви здатні переконувати і впливати на інших, але при цьому постарайтесь не дійти у своєму наставництві до крайнощів, бо можете перетворитись на фанатика і тирана.

Якщо ж Ви набрали **від 30 до 0 балів**, тоді:

На жаль, Ви не володієте силою впливу, яка здатна переконати інших, хоча багато в чому праві. Ідеальним для себе (та інших) Вам уявляється життя чітко впорядковане, підпорядковане законам здорового глузду, а майбутнє - передбачливим. Ви нічого не любите робити через силу. Інколи дуже стримані, що заважає у досягненні цілі, і Ваша поведінка здається дещо спотвореною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агибова И.М. Подготовка преподавателя физики в университете к работе в профильных классах / И.М. Агибова, В.К. Крохоткина // Профильная школа. – 2004. – № 3. – С. 34–41.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 228 с.
3. Андрущенко В.П. Вступ до філософії. Великі філософи / В.П. Андрущенко. – Харків, 2004. – 738 с.
4. Арефьев И.П. Подготовка учителя к профильному обучению старшеклассников / И.П. Арефьев // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 49–55.
5. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю.К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
6. Баліцька Н.Г. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / Н.Г. Баліцька, О.А. Біда, Г.П. Волошина та ін. – К. : Наук. світ, 2003. – 138 с.
7. Баренбаум И.Е. История читателя как социологическая и книговедческая проблема / И.Е. Баренбаум // История русского читателя : труды ЛГИК. – Л., 1973. – Т. 25, вып. 1. – С. 5–19.
8. Батаршев А.В. Диагностика способности к общению / А. В. Батаршев. – Спб. : Питер, 2006. – 176 с.
9. Беленькая Л.И. Социально-психологическая типология читателей: тип читателя, переходный от детского к подростковому / Л.И. Беленькая // Социология и психология чтения. – М. : Книга, 1979. – С. 102–121.
10. Беленький Г.И. Приобщение к искусству слова : Раздумывая о преподавании литературы в школе / Г.И. Беленький. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
11. Беляев М.Ф. Психология интереса : дис. ... д-ра психол. наук / Беляев М. Ф. ; Моск. гос. обл. ун-т. – М., 1957. – 251 с.

12. Беляева Л.И. К вопросу о типологии читателей / Л.И. Беляева // Проблемы социологии и психологии чтения. – М. : Книга, 1975. – С. 143–161.
13. Бессонова Л.Е. Информационные технологии в системе гуманитарного образования [Электронный ресурс] / Л.Е. Бессонова. – Режим доступа : [<http://www.crimea.edu/tnu/conference/el/bes1.htm>]. – Назва з екрану.
14. Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. / Рос. гос. б-ка. – М., 2006. – Вып. 1 (11). – 272 с.
15. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атака, 2008. – 684 с.
16. Бібік Н.М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці / Н.М. Бібік // Профільне навчання: теорія і практика : зб. наук. пр. за матеріал. методолог. семінару АПН України. – К. : Пед. преса., 2006. – С. 23–29.
17. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : монографія / Н.М. Бібік ; Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Пед. преса., 1998. – 198 с.
18. Білоус В.С. Впровадження сучасних інформаційних технологій в роботу бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В.С. Білоус // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 2. – С. 306–311.
19. Біляковська О.О. Проблеми застосування інтерактивних методів навчання у вищій школі / О.О. Біляковська, О.М. Горіна // Інноваційні процеси та технології в сучасному університеті : зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф., 22 квіт. 2009 р.: у 3 т. / за заг. ред. В.П. Шевченка. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – Т. 2. – С. 17–19.

20. Блинов В.И. Проблемы кадрового обеспечения профильного обучения (результаты мониторингово-аналитического исследования) / В.И. Блинов // Профильная школа. – 2005. – № 6. – С. 15–21.

21. Богдан Л.С. Залучати учнів до сучасних методів роботи з художньою інформацією (З практики використання мультимедійних технологій, поєднання їх з інтерактивним навчанням) / Л.С. Богдан // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 9 (305). – С. 8–13.

22. Богданова І.М. Прикладна педагогіка: дидактичні можливості інформаційно-модульної технології : метод. рек. / І.М. Богданова. – Одеса : Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського, 2001. – 79 с.

23. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Богданова Інна Михайлівна ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2003. – 39 с.

24. Богданова І.М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект : монографія / І.М. Богданова. – Одеса : ТЕС, 1999. – 146 с.

25. Бондар Г.О. Формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Бондар Галина Олександрівна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2011. – 20 с.

26. Бондар С.П. Інноваційні технології в процесі навчання учнів і студентів / С.П. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.]. – К. : ДОВ “Вінниця”, 2008. – Вип. 18. – С. 53–57.

27. Бондар С.П. Інтерактивні технології навчання в підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури : метод. рек. / С.П. Бондар. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – 44 с.

28. Бондар С.П. Модернізація діяльності бібліотек ВНЗ / С.П. Бондар // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. /

[редкол.: Р.С. Гуревич (голова) та ін.]. – Вінниця : Планер, 2012. – Вип.1. – С. 306–309.

29. Бондар С.П. Організація профільного навчання старшокласників в Україні / С.П. Бондар // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звіт. наук. конф. викл., докторантів і асп. : вип. 8, у 5 т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2009. – Т. 3. – С. 56–57.

30. Бондар С.П. Основи науково-методичної підготовки вчителя зарубіжної літератури / С.П. Бондар // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. пр. Серія: Педагогіка і психологія / [редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін.]. – Вінниця : Планер, 2010. – Вип. 32. – С. 293–300.

31. Бондар С.П. Педагог профільної школи – вимога сучасності / С.П. Бондар // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. “Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України”, 22-23 верес. 2009 р., м. Ялта. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Ч. 3. – С. 98–101.

32. Бондар С.П. Підготовка майбутніх учителів до розвитку читацької діяльності старшокласників / С.П. Бондар // *Materialy V Miedzynarodowej naukowí-praktycznej konferencji “Dynamika naukowych badan – 2009”*. – Przemysl : Nauka I Studia, 2009. – S. 67–72.

33. Бондар С.П. Підготовка майбутніх учителів зарубіжної літератури за допомогою інформаційних технологій / С.П. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.]. – К. ; Вінниця : Планер, 2010. – Вип. 24. – С. 231–237.

34. Бондар С.П. Підготовка майбутнього вчителя-словесника до формування в учнів читацьких інтересів / С.П. Бондар // Педагогіка і психологія професійної освіти – 2011. – № 2. – С. 79–89.

35. Бондар С.П. Позакласні заходи із зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. / С.П. Бондар. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – 108 с.
36. Бондар С.П. Розвиток профільної освіти за рубежом / С.П. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.]. – Вінниця : Планер, 2009. – Вип. 22. – С. 239–244.
37. Бондар С.П. Розвиток читацьких інтересів старшокласників / С.П. Бондар // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2009. – Вип. 1. – С. 64–65.
38. Бондар С.П. Роль бібліотеки у підготовці майбутнього вчителя / С.П. Бондар // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л.Л. Тovaжнянського, О.Г. Романовського : в 3 ч. – Харків : НТУ «ХП», 2010. – Вип. 27 (31), Ч. 3. – С. 213–219.
39. Бондар С.П. Роль інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури / С.П. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.]. – К. ; Вінниця : Планер, 2010. – Вип. 26. – С. 177–184.
40. Бондар С.П. Сучасні підходи розвитку читацьких інтересів старшокласників у фаховій підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури / С.П. Бондар // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес : тези доп. міжнар. наук.-теорет. конф. студ. і асп. : в 3 ч. / за ред. Л.Л. Тovaжнянського. – Харків : НТУ «ХП», 2012. – Ч. 1. – С. 192–194.
41. Бондар С.П. Читацькі інтереси та їх роль у формуванні підлітків / С.П. Бондар // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія :

зб. наук. пр. / [редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін.]. – Вінниця : Планер, 2010.
– Вип. 31. – С. 52–59.

42. Бугайко Т.Ф. Навчання і виховання засобами літератури / Т.Ф. Бугайко, Ф.Ф. Бугайко. – К. : Рад. шк., 1973. – 176 с.

43. Бугайов О.І. Диференціація навчання учнів у загальноосвітній школі : метод. рек. / О.І. Бугайов, Д.І. Дейкун. – К. : Освіта, 1992. – 32 с.

44. Буняев М. М. Подготовка учителя – решение проблемы информатизации / М. М. Буняев // Информатика и образование. – 1991. – № 4. – С. 93–95.

45. Буслаев Ф.И. О литературных исследованиях : статьи / Ф.И. Буслаев. – М. : Худож. л-ра, 1990. – 512 с.

46. Бутенко И.А. Подростки: чтение и использование компьютера / И.А. Бутенко // Социологические исследования. – 2001. – № 12. – С. 84–91.

47. Бутенко Л.В. Підготовка майбутніх учителів літератури до інтерпретації художніх творів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Бутенко Людмила Володимирівна ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007. – 20 с.

48. Бутенко Л.В. Учитель літератури: вияв творчості й краси (Підготовка майбутніх учителів літератури до інтерпретації художніх творів) : монографія / Л.В. Бутенко. – Херсон : Айлант, 2008. – 232 с.

49. Бучковська О.Ю. Вплив інформатизації на навчально-виховний процес у ВНЗ / О.Ю. Бучковська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наукова бібліотека; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – С. 302–306.

50. Буяльский Б.А. Курс на мастерство / Б.А. Буяльский. – К. : Рад. школа, 1970. – 206 с.

51. Буяльський Б.А. Поезія усного слова: азбука виразного читання : книга для вчителя / Б.А. Буяльський. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Рад. школа, 1990. – 255 с.
52. Велика енциклопедія Кирила та Мефодія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://velika_enciklopedija_kirila_i_mefodija]. – Назва з екрану.
53. Вовк Л.П. Генезис пріоритетних тенденцій освіти дорослих в Україні (друга половина ХІХ – 20-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Вовк Людмила Петрівна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1996. – 48 с.
54. Водовозов В.И. Избранные педагогические сочинения / В.И. Водовозов; сост. В.С. Аранский. – М. : Педагогика, 1986. – 480 с.
55. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці : монографія / П.М. Воловик – К. : Рад. школа, 1969. – 220 с.
56. Волошина Н.Й. Позакласне читання і його складові частини / Н.Й. Волошина // Всесвітня література та культура. – 2003. – № 5. – С. 11–12.
57. Волощук Є.В. Методичний коментар до програми / Є.В. Волощук // Зарубіжна література. – 2001. – Число 21–23 (229–232), черв. – С. 6–16.
58. Волощук Є.В. Світова література : хрестоматія-посібник для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Є.В. Волощук. – К. : Вид-во : Літера, 2011. – 512 с.
59. Вольянська С.Є. Про готовність педагогічних кадрів до організації профільного навчання / С.Є. Вольянська // Профільне навчання: теорія і практика : зб. наук. пр. за матеріалами методолог. семінару АПН України – К. : Пед. преса, 2006. – С. 167–171.
60. Вольянська С.Є. Профільна старша школа. Програмно-цільовий проект / С.Є. Вольянська // Програмно-цільові проекти (з досвіду роботи Харківського регіону) / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків : ХОНМІБО, 2007. – С. 64–74.
61. Гак Г.М. Общественные и личные интересы и их сочетание при социализме / Г.М. Гак // Вопросы философии. – 1955. – № 4. – С. 19.
62. Галузяк В.М. Педагогіка : навч. посіб. / В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – Вінниця : Вінниц. облдрук, 2001. – 200 с.

63. Гаргай В.Б. Анализ моделей повышения квалификации учителей на Западе / В.Б. Гаргай // Методист. – 2004. – № 5. – С. 15–17.
64. Гаркуша В.В. Як виховувати у дітей інтерес до читання / В.В. Гаркуша // Шкільна бібліотека. – 2008. – № 12. – С. 84–86.
65. Глущенко Л.Є. Щоб навчання було цікавим, ефективним, демократичним / Л.Є. Глущенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 9. – С. 16–22.
66. Гоглова М.Н. Каким быть учителю профильной школы / М.Н. Гоглова, И.К. Кобзенко // Профильная школа. – 2007. – № 1 (22). – С. 22–26.
67. Голубков В.В. Методика преподавания литературы / В.В. Голубков. – М. : Просвещение, 1962. – 496 с.
68. Гольбах П.А. Избранные философские произведения / П.А. Гольбах. – М. : Соцэкгиз, 1963. – Т. 1. – 311 с.
69. Гоноблін Ф.Н. Психологія : навч. посіб. / Ф.Н. Гоноблін. – К. : Вища шк., 1975. – 263 с.
70. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К.; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.
71. Грабовська С.Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи / С.Л. Грабовська // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Вип. 15, ч. 2. – С. 171–176.
72. Гриньова М.В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичні та методичні аспекти) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Гриньова Марина Вікторівна ; Інститут педагогіки АПН України – К., 2001. – 45 с.
73. Гузеев В.В. Образовательные технологии: от приема до философии / В.В. Гузеев. – М. : Сентябрь, 1996. – 112 с.
74. Гузик М.П. Профільне навчання: як організувати, не зруйнувавши школу / М.П. Гузик. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – Ч. 1. – 112 с.

75. Гуковский Г.А. Изучение литературного произведения в школе : методические очерки по методике / Г.А. Гуковский. – М. ; Л. : Просвещение, 1966. – 266 с.
76. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : навч. посіб. / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія. – Вінниця : Планер, 2005. – 366 с.
77. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті / Р.С. Гуревич // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 364–365.
78. Гуревич Р.С. Навчально-методичний комплекс на основі інформаційних телекомунікаційних технологій / Р.С. Гуревич, М.Я. Кадемія // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – Вінниця, 2004. – Вип. 3. – С. 195–206.
79. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія / Р.С. Гуревич. – Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2008. – 410 с.
80. Гуревич С.А. Организация чтения учащихся старших классов: из опыта работы : кн. для учителя / С.А. Гуревич. – М. : Просвещение, 1984. – 206 с.
81. Гурін Р.С. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до застосування нових інформаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Гурін Руслан Сергійович ; Південноукр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 194 с.
82. Державна програма “Вчитель” : Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.2002 р. № 379 // Освіта України. – 2002. – 2 квіт. (№ 27). – С. 1–7.
83. Джурицкий А.Н. Развитие образования в современном мире : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / А.Н. Джурицкий. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 240 с.

84. Джури́нский А.Н. Реформы зарубежной школы. Надежды и действительность / А.Н. Джури́нский. – М. : Знание, 1989. – 80 с.
85. Джури́нский А.Н. Японское чудо: мифы и реальность. Школьное образование и воспитание в Японии : учеб. пособ. для студ. пед. вузов / А.Н. Джури́нский. – М. : Изд-во УРАО, 1998. – 64 с.
86. Долбенко Т.О. Активізація пізнавальної діяльності підлітків / Т.О. Долбенко. – К. : Вид-во Аратта, 2003. – 244 с.
87. Дубин Б.В. Чтение в России – 2008. Тенденции и проблемы / Б.В. Дубин, Н.А. Зоркая. – М. : Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2008. – 80 с.
88. Дусавицкий А.К. Педагогическая деятельность в развивающем образовании: восхождение к личности : учеб. пособ. / А.К. Дусавицкий, О.Н. Погребняк. – Харьков : Изд. центр ХНУ, 2006. – 200 с.
89. Енциклопедія Britannika [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.britannika.com]. – Назва з екрану.
90. Енциклопедія української літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://proza.com.ua/enc]. – Назва з екрану.
91. Жалдак М.И. Основы информатики и вычислительной техники / М.И. Жалдак., Н.В. Морзе. – К. : Вища школа, 1986. – 203 с.
92. Жалдак М.И. Система подготовки учителей к использованию информационных технологий в учебном процессе : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. / Жалдак Мирослав Иванович ; Моск. гос. обл. ун-т (МГОПУ) МОПИ им. Н.К. Крупской. – М., 1989. – 48 с.
93. Жалдак М.І. Про деякі методичні аспекти навчання інформатики в школі та педагогічному університеті / М.І. Жалдак // Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Педагогіка. – 2005. – № 6. – С. 17–24.
94. Жданова Н.В. Ігрові методи на уроках зарубіжної літератури / Н.В. Жданова, І.Б. Жеміоніс. – К. : Шк. світ, 2008. – 112 с.

95. Жукова О.С. Рольова гра як метод інтерактивного навчання [Електронний ресурс] / О.С. Жукова, І.В. Жигло. – Режим доступу : [http://intkonf.org/zhiglo-in-kpn-zhukova-os-roleva-gra-yak-metod-interaktivnogo-navchannya]. – Назва з екрану.

96. Жуковська А.Л. Комп'ютерні технології навчання як запорука якісної освіти у світлі сучасних новітніх інформаційних досягнень / А.Л. Жуковська // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка. – 2006 р. – Вип. 29. – С. 128–130.

97. Журавська Н.С. Аналіз реформи вищої освіти у Франції, Нідерландах, Бельгії / Н.С. Журавська // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К., 2007. – Вип. 3-4. – С. 145–153.

98. Закон України (від 4 лютого 1998 року №74/98-ВР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon2.rada.gov.ua/]. – Назва з екрану.

99. Закон України “Про загальну середню освіту” // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28. – С. 547–562.

100. Закон України “Про освіту” // Освіта. – 1996. – 21 серп. – С. 6–10.

101. Зарічанська Н.В. Формування готовності майбутнього вчителя філологічних дисциплін до інноваційної діяльності в умовах інформаційного суспільства / Н.В. Зарічанська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – К. ; Вінниця : Планер, 2010. – Вип. 26. – С. 255–260.

102. Зарічанська Н.В. Використання активних методів навчання в професійній підготовці студентів-філологів / Н.В. Зарічанська // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журн. – 2009. – №5. – С. 41–46.

103. Зарубіжна література. Збірник програм факультативних курсів для 8 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / упоряд.: Ю.І. Ковбасенко, В. Федоренко, Н. Жданова // Зарубіжна література. – 2008. – Число № 1–3 (545–547). – С. 3–71.

104. Зарубіжна література: програма для профільного навчання учнів загальноосвітнього навчального закладу. Суспільно-гуманітарний, художньо-естетичний, філологічний та спортивний напрями. Академічний рівень / уклад.: Ю.І.Ковбасенко (керівник авт. кол.), Г.М. Гребницький, Т.Б. Нейданова та ін. – К. : Грамота, 2010. – 56 с.
105. Збірник програм курсів за вибором і факультативів зі світової літератури. 8 –11 класи / за заг. ред. К.В. Таранік-Ткачук, І.П. Дворницької. – Тернопіль : Мандрівець, 2011. – 336 с.
106. Звиняцьковський В.Я. Світова література : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. Рівень стандарту / В.Я. Звиняцьковський, Т.Г. Свєрбілова, О.Є. Чебанова. – К. : Освіта, 2010. – 207 с.
107. Звиняцьковський В.Я. Світова література : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. Академічний, профільний рівень / В.Я. Звиняцьковський. – К. : Генеза, 2011. – 240 с.
108. Здравомыслов А.Г. Проблема интереса в социологической теории / А.Г. Здравомыслов. – Л. : ЛГПИ, 1964. – 384 с.
109. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії / І.А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
110. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / В.И. Носков, А.В. Кальянов, О.В. Мирошниченко и др. ; под. ред. В.И. Носкова. – Донецк : Лебедь, 2002. – 288 с.
111. Интернет в гуманитарном образовании : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / под ред. Е.С. Полат. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
112. Ісаєва О.О. Інноваційні технології у викладанні зарубіжної літератури в школі / О.О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 9. – С. 3–7.
113. Ісаєва О.О. Комп'ютер на уроці літератури як методична проблема / О.О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2009. – № 5. – С. 2–5.

114. Ісаєва О.О. Світова література : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.О. Ісаєва, Ж.В. Клименко, А.О. Мельник. – Харків : Сиція, 2011. – 320 с.
115. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. / Ісаєва Олена Олександрівна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2004. – 446 с.
116. Кадемія М.Ю. Впроваджуємо профільне навчання / М.Ю. Кадемія // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К. ; Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2004. – Вип. 6. – С. 3–8.
117. Карпов Д.А. К вопросу об информационно-компьютерной компетентности будущих учителей / Д.А. Карпов // Наука і освіта. – 2006. – № 3–4. – С. 99–101.
118. Катревич Л.В. Особливості професійної підготовки вчителів гуманітарних дисциплін / Л.В. Катревич // Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Хмельницький : Ковальський В.В., 2012. – С. 125–126.
119. Кикнадзе Д.А. Потребности. Поведение. Воспитание / Д.А. Кикнадзе ; под. ред. В.Г. Афанасьева. – М. : Изд.-во “Мысль”, 1968. – 148 с.
120. Кирилюк З.В. Головне завдання уроку літератури – підготувати кваліфікованого, грамотного читача / З.В. Кирилюк // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 2. – С. 24–27.
121. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя : монографія / Н.В. Кічук. – К. : Вища шк., 1994. – 156 с.
122. Кіщенко Ю.В. Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу : монографія / Ю.В. Кіщенко. – Херсон : ХДУ, 2004. – 172 с.

123. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Клокар Наталія Іванівна ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти – К., 1997. – 19 с.
124. Книга вчителя зарубіжної літератури : довід.-метод. вид. / упоряд.: В.Л. Федоренко, С.І. Сафарян. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 352 с.
125. Ковальова Н.О. Підготовка студентів до навчання техніки читання дітей 6-7 років : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ковальова Наталія Олександрівна ; Південноукр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2000. – 21 с.
126. Ковбасенко Ю.І. Світова література : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. Рівень стандарту / Ю.І. Ковбасенко. – К. : Грамота, 2010. – 280 с.
127. Ковбасенко Ю.І. Світова література : підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. Рівень стандарту / Ю.І. Ковбасенко – К. : Грамота, 2011. – 272 с.
128. Кожевніков В.М. Наступність профільної школи і вищого навчального закладу (Теоретико-методологічний аспект) : монографія / В.М. Кожевніков. – К. : Педагогічна преса, 2007. – 416 с.
129. Колодина Н.А. Партнерство бібліотеки педагогического вуза и школьных библиотек для информационной поддержки профессионального чтения школьных учителей / Н.А. Колодина // Библиосфера. – 2008. – № 4. – С. 66–69.
130. Коломієць А.М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія / А.М. Коломієць. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 379 с.
131. Комар О.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти : монографія / О.А. Комар. – Умань : РВЦ “Софія”, 2008. – 332 с.
132. Коменский Я.А. Великая дидактика / Я.А. Коменский // Избр. пед. соч. : в 2 т. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – С. 242–320.

133. Концепция Национальной программы “Чтение” : [принята 7 сентября 2001 года Всероссийским конгрессом в поддержку чтения] // Чтение. Общество. Государство : материалы к Всерос. совещ. “Регионы России: читающие дети – читающая нация” (23 мая 2002, г. Москва) : кн. 2 / СИРПП и др. – М., 2002. – С. 14–17.

134. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи “Бібліотека XXI” // Бібліотечна планета : інформ. бюлетень. – 2010. – № 1 (47). – С. 1–4.

135. Концепція загальної середньої освіти – (12-річна школа) // Інформ. зб. МОН України. – 2002. – № 2. – С. 2–22.

136. Концепція інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл : Затверджено колегією Міністерства освіти і науки України від 27 квіт. 2001 р. № 5/8-21 // Інформ. зб. МОН України. – 2001. – № 13. – С. 3–10.

137. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України / АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського ; авт. кол.: О.В. Сухомлинська, В.Ю. Биков, П.І. Рогова [та ін.] // Освіта України. – 2006. – 17 берез. (№21). – С. 6.

138. Концепція профільного навчання в старшій школі : Затверджено рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 25.09.03 № 10/ 12-2 / АПН України, Ін-т педагогіки ; уклад.: Л.Д. Березівська, Н.М. Бібік, М.І. Бурда [та ін.] // Інформ. зб. МОН України. – 2003. – № 24. – С. 3–15.

139. Копчук А.М. Виховання читацьких інтересів учнів / А.М. Копчук. – К. : Т-во “Знання”, 1985. – 47 с.

140. Корсак К.В. Франція : післядипломна освіта та її досягнення / К.В. Корсак, Л.О. Гранюк // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 28–30.

141. Корсак К.В. Якість освіти – XXI ст.: від національних до міжнародних стандартів / К.В. Корсак // Управління школою. – № 15 (27). – 2003. – С. 2–7.

142. Коряковцева Н.А. Библиотеки и образование : учеб.-метод. пособ. / Н.А. Коряковцева. – М. : Либерей- Бибинформ, 2009. – 128 с.
143. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк ; під ред. Л.М. Проколієнко ; упоряд.: В.В. Андрієвська, Г.О. Балл, О.Т. Губко, О.В. Проскура. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
144. Кривильова О.А. Підготовка майбутніх учителів до творчої діяльності : монографія / О.А. Кривильова. – Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2008. – 200 с.
145. Кубрак С.В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кубрак Сніжана Василівна ; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2012. – 21 с.
146. Кудін А.В. Особливості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах ФРН / А.В. Кудін // Вища школа. – 2006. – № 4. – С. 51–58.
147. Кучерук О.А. Технології застосування методів у навчанні мови: розвиток читацьких інтересів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://www.ime.edu-ua.net/em.html>]. – Назва з екрану.
148. Куцевол О.М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : дис. ... д-ра філол. наук: 13.00.02. / Куцевол Ольга Миколаївна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2007. – 448 с.
149. Куцевол О.М. Урок-гра / О.М. Куцевол // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2002. – № 5. – С. 52–54.
150. Куцевол О.М. Як навчити дітей читати? Виховання кваліфікованого читача / О.М. Куцевол // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 5. – С. 2–7.
151. Левина Е.Р. Современная научно-познавательная литература для детей и подростков / Е.Р. Левина, Н.Б. Шеломцева. – М. : Педагогика, 1991. – 88 с.

152. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения : в 2 т. / А.Н. Леонтьев ; под ред. В.В. Давыдова и др. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 2. – 318 с.
153. Липова Л.А. Програма спецкурсів профільного навчання: дидактичні засади створення та експертизи / Л.А. Липова, В.В. Малишев, П.І. Замаскіна // Практика управління закладами освіти. – 2008. – № 1(18). – С. 14–23.
154. Липова Л.А. Профільне навчання: проблеми, перспективи, досвід / Л.А. Липова, В.В. Малишев, Т. Паламарчук // Освіта і управління : науково-практичний журнал. – 2007. – Т. 1, ч. 1. – С. 49–56.
155. Липова Л.А. Профільне навчання: теорія і практика / за ред. Л.А. Липової. – К. : Компас, 2007. – 192 с.
156. Лысикова Н.П. Современная библиотека и образование: социокультурный аспект : науч.-практ. пособ. / Н.П. Лысикова, О.И. Алимаева, Н.Р. Вакулич. – М. : Литера, 2009. – 80 с.
157. Локшина О.І. Профільна школа в зарубіжжі: стан і тенденції розвитку / О.І. Локшина // Управління освітою. – 2004. – № 1. – С. 8–11.
158. Локшина О.І. Тенденції розвитку профільної школи в зарубіжжі / О.І. Локшина // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4. – С. 88–96.
159. Лузік Е.І. Гуманітарна освіта в процесі підготовки спеціалістів профільних ВНЗ України: проблеми та перспективи / Е.І. Лузік // Філософія освіти. – № 2 (4). – 2006. – С. 266–275.
160. Макаренко А.С. О детской литературе и детском чтении: статьи, рецензии, письма / А.С. Макаренко. – М. : Детгиз, 1955. – 184 с.
161. Маранцман В.Г. Анализ литературного произведения и читательское восприятие школьников / В.Г. Маранцман. – Л. : ЛГПИ, 1971. – 176 с.
162. Матвеева Е.О. “Значит, нужные книги ты в детстве читал!” / Е.О. Матвеева // Библиотека. Фонды. Читатели. Вестник БАЕ. – 2007. – № 3. – С. 80–83.

163. Матросов В.Л. Информатизация просвещения и подготовка учительских кадров / В.Л. Матросов, М.М. Буняев // Сов. педагогика. – 1991. – № 8. – С. 87–92.

164. Мацько Д.С. Гуманістичні цінності майбутніх учителів зарубіжної літератури: проблеми та шляхи формування : навч.-метод. посіб. / Д.С. Мацько ; наук. ред. Л.Ц. Ваховський. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 172 с.

165. Мацько Д.С. Формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів зарубіжної літератури в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Мацько Дмитро Сергійович ; Луган. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка – Луганськ, 2008. – 274 с.

166. Медведєва В.М. Формування інтересу читачів-підлітків до української художньої літератури в бібліотеках для дітей : дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08 / Медведєва Валентина Миколаївна ; Київ. держ. ін-т. культури. – К., 1997. – 191 с.

167. Медведєва В.М. Формування інтересу читачів-підлітків до української художньої літератури в бібліотеках для дітей : автореф. дис... канд. пед. наук : 07.00.08 / Медведєва Валентина Миколаївна ; Київ. держ. ін-т культури. – К., 1997. – 29 с.

168. Методика викладання української літератури у вищих навчальних закладах : програма курсу для освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр педагогічної освіти. Викладач української мови та літератури” / уклад. О.М. Семеног. – К. ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – 58 с.

169. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підруч. для студ.-філол. / [кол. авт.: М.І. Пентилюк, С.О. Караман та ін. ; за ред. М.І. Пентилюк]. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.

170. Методичні рекомендації до курсу “Вступ до мовознавства” для студентів філологічного факультету / уклад.: В.Ф. Дороз, В.В. Пейчев. – Бердянськ, 2002. – 66 с.

171. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підруч. для студ. філологів / Л.Ф. Мірошниченко. – К. : Ленвіт, 2000. – 240 с.
172. Мірошниченко Л.Ф. Формування професійної готовності студентів-філологів до викладання світової літератури : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. / Мірошниченко Леся Федорівна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова – К., 2000. – 403 с.
173. Молдавская Н.Д. Воспитание читателя в школе / Н.Д. Молдавская. – М. : Просвещение, 1968. – 127 с.
174. Морозова Н.Г. Учителю о познавательных интересах / Н.Г. Морозова. – М. : “Знание”, 1979. – 48 с.
175. Муқан Н.В. Індивідуальні методи і форми професійного розвитку педагогів у системі неперервної професійної освіти Канади, Великобританії, США / Н.В. Муқан // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К., 2007. – Вип. 1–2. – С. 157–165.
176. Муқан Н.В. Професійний розвиток американських, британських та канадських педагогів: форми, методи, моделі / Н.В. Муқан. – Львів : Вид-во «Растр – 7», 2008. – 64 с.
177. Муқан Н.В. Стандарти професійного розвитку педагогів у США / Н.В. Муқан // Освіта Донбасу. – 2007. – № 4. – С. 99–106.
178. Мультимедиа-технологии будущему учителю-филологу// Вестник МГОПУ им. М.А. Шолохова. Серия “Информатика”.– 2006. – № 1. – С. 176–183.
179. Мясищев В.Н. Психология отношений : Избранные психологические труды / В.Н. Мясищев. – М. ; Воронеж : МОЖЭК, 1995. – 365 с.
180. Навчальна і робоча навчальна програма дисципліни “Методика навчання літератури в старших класах” для студентів спеціальності 7.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Мова (англійська, німецька) та література” / уклад. П.Л. Шулик. – Кам’янець-Подільський, 2011. – 31 с.

181. Навчальна програма для старшої профільної 11-річної школи (10–11 класи). Зарубіжна література. Рівень стандарту, академічний рівень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mon.gov.ua/main.php?education/average/prog 12]. – Назва з екрану.

182. Наливайко Д.С. Як же вивчати зарубіжну літературу в школі? / Д.С. Наливайко // Зарубіжна л-ра в навч. закл. – 1996. – № 1. – С. 7–11.

183. Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посіб. / за ред. Н.Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

184. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квіт. (№ 33). – С. 4–6.

185. Національна програма “Освіта” (Україна XXI ст.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http: zakon. rada. gov. ua]. – Назва з екрану.

186. Нечай Н.Н. Информационно-библиотечная поддержка повышения квалификации специалистов системы образования / Н.Н. Нечай // Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. / Рос. гос. б-ка. – М., 2005. – Вып. 1 (9). – С. 178–182.

187. Ничкало Н.Г. Національна доктрина розвитку освіти і педагогічна наука в Україні / Н.Г. Ничкало // Професійна освіта: педагогіка і психологія (польсько-український журнал) / за ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. – Ченстохова ; К., 2003. – № 4. – С. 421–237.

188. Ничкало Н.Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє // Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вид-во “ВПОЛ”, 2001. – 450 с.

189. Новальська Т.В. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець XIX – початок XXI ст.) : монографія / Т.В. Новальська. – К. : КНУКІМ, 2005. – 252 с.

190. Новальська Т.В. Читання як суспільне явище / Т.В. Новальська // Вісник. – 1999. – № 1. – С. 55–56.

191. Носаченко І.М. Інтерактивні технології у професійному навчанні / І.М. Носаченко // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті:

досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. / за ред. М.М. Козяра та Н.Г. Ничкало. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – Ч. 2. – С. 93–96.

192. Овчарук О.В. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах / О.В. Овчарук // Шлях освіти. – 2003. – № 2 – С. 17–21.

193. Огороднікова Л.В. Сучасний бібліотекар: нові технології – нові можливості / Л.В. Огороднікова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – С. 307–310.

194. Озарчук Л.В. Удосконалення роботи бібліотеки вищого навчального закладу у контексті вимог Болонського процесу / Л.В. Озарчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – С. 296–301.

195. Оленіна Г.О. Соціально-педагогічні засади формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Оленіна Ганна Олегівна ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтва. – К., 2008. – 19 с.

196. Олійник В.В. Проблеми підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах профільної школи / В.В. Олійник, В.В. Потіха // Профільне навчання: теорія і практика : зб. наук. пр. за матер. методолог. семінару АПН України. – К. : Пед. преса, 2006. – С. 158–162.

197. Організація роботи бібліотек у професійно-технічних навчальних закладах : метод. рек. / упоряд. Горячова Л.Б. – Ужгород, 2008. – 11 с.

198. Оришин Р.Ф. Інтерактивні технології на уроках української словесності / Р.Ф. Оришин. – Тернопіль : Підручники і посібники. – 2006. – 160 с.

199. Орлова Э.А. Рекомендации по повышению уровня читательской компетентности в рамках Национальной программы поддержки и развития чтения / Э.А. Орлова.– М. : МЦБС, 2008. – 72 с.
200. Основи нових інформаційних технологій навчання : посіб. для вчителів / авт. кол. за ред. Ю.І. Машбиця ; Ін-т технології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : ІЗМН, 1997. – 264 с.
201. Основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007–2015 роки : Закон України № 537-у від 09. 01.07 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – С. 9–18.
202. Остапенко А.А. Пути реализации концепции профильного обучения в сельской школе / А.А. Остапенко, А.Ю. Скопин // Школьные технологи. – 2003. – № 4. – С. 39–48.
203. Острогорский В.П. Беседы о преподавании словесности / В.П. Острогорский. – 4-е изд. – СПб. : Типография Ю.Н. Эрлих, 1913. – 111 с.
204. Пайкуш М.А. Професійна готовність учителя до інтеграції знань учнів у профільних класах гімназії / М.А. Пайкуш // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – Вип. 19, 1. – С. 293–299.
205. Панченко Л.Ф. Професійно-педагогічна підготовка студентів педвузів до використання НІТ : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Панченко Л.Ф.; ХДПУ імені Г.С. Сковороди – Х., 1995. – 173 с.
206. Пасічник Є.А. Методика викладання літератури в середніх навчальних закладах : навч. посіб. / Є.А. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
207. Пащенко М.І. Технологія використання активних методів навчання : навч. посіб. / М.І. Пащенко, В.Ф. Мішкурова, О.М. Середницька. – К. : Наук. світ, 2003. – 94 с.
208. Педагогічна майстерність : підручник / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с.

209. Педагогика : учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед. / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шлянов. – 4-е изд. – М. : Педагогика, 2002. – 512 с.
210. Пехота О.М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська. – К. : А.К.С., 2002. – 255 с.
211. Пехота О.М. Професійна індивідуальність майбутнього вчителя / О.М. Пехота // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 106–113.
212. Півнюк Н.А. А як у них? Проблема дитячого читання в національному вимірі / Н.А. Півнюк // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2008. – № 7–8. – С. 20–21.
213. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О.М. Пехота, В.Д. Будах, А.М. Старева [та ін.]; за ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К. : Вид-во А.К.С., 2003. – 240 с.
214. Пинский А.А. К концепции профильной старшей школы : доклад для обсуждения на Семинаре в ВШЭ, 23 января 2002 г. [Электронный ресурс]. / А.А. Пинский. – Режим доступа : [[http:// www. mschools. ru.](http://www.mschools.ru)]. – Назва з екрану.
215. Побірченко Н.А. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н.А. Побірченко // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8–10.
216. Побірченко Н.А. Організація профорієнтації в процесі профільного навчання у загальноосвітній школі / Н.А. Побірченко // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : зб. наук. праць / за ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – К. : ВІПОЛ, 2003. – С. 583–587.
217. Подзигун О.А. Педагогічні умови застосування інформаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Подзигун Олена Анатоліївна ; Вінниц. пед. ун-т. ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – 213 с.
218. Полулях Н.С. Світова література : хрестоматія для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. Академічний рівень, рівень стандарту / Н.С. Полулях. – К. : Ранок, 2012. – 352 с.

219. Пометун О.І. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К. : Генеза, 2006. – 200 с.
220. Пометун О.І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ / О.І. Пометун, О.А. Комар. – Умань : РВЦ “Софія”, 2007. – 65 с.
221. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.- метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : А.К.С., 2004. – 192 с.
222. Попова Л.Д. Позанавчальне читання студентів як фактор формування їх професійної спрямованості / Л.Д. Попова, С.Є. Шматова // Бібліотекознавство і бібліографія. – 1977. – Вип. 17. – С. 43–47.
223. Попова О.В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах в ХХ столітті : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Попова Олена Володимирівна ; Харків. держ. пед. ун-т. – Харків, 2001. – 468 с.
224. Порадник учителям зарубіжної літератури: використання інтерактивних методів навчання при викладанні зарубіжної літератури в навчальних закладах Іршавщини : метод. посіб. / ред. Н.Й. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2008. – 308 с.
225. Поташник М.М. Загальні основи педагогічних інновацій. Досвід розробки теорії інноваційного процесу в освіті / М.М. Поташник, Н.Р. Юсуфбекова. – М. : Педагогика, 1991. – 36 с.
226. Практика в системі професійної підготовки вчителя-словесника : програма спецкурсу для студ. спец. 7.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова та література” / уклад. О.М. Семеног. – К. ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. – 71 с.
227. Пройдаков Е.М. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування / Е.М. Пройдаков, Л.А. Теплицький. – 2-ге вид. – К. : Вид. дім “СофтПрес”, 2006. – 824 с.

228. Про вдосконалення роботи бібліотек вищих навчальних закладів від 23 березня 2007 року №1/9-175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://osvita.ua/legislation/Vishya-osvita/>]. – Назва з екрану.

229. Про затвердження примірною положення Всеукраїнського конкурсу дитячого читання “Найкращий читач України 2009–2010 року” : Наказ Міністерства освіти і науки України № 542 від 19.06.2009 р. // Освіта України. – 2009. – № 78. – С. 2–4.

230. Прокопенко Г.О. Використання інтерактивних методів навчання на уроках читання (з досвіду роботи) / Г.О. Прокопенко // Наша школа. – 2009. – № 1. – С. 26–30.

231. Професійна компетенція вчителя української мови і літератури : програма спецкурсу для студ. спец. 7.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова та література” / уклад. О.М. Семеног. – К. ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2003. – 49 с.

232. Психологія : підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук [та ін.] / за ред. Ю.Л. Трофімова. – К. : Либідь, 1999. – 588 с.

233. Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 18-19 жовт. 2000 р. / уклад.: П.В. Дмитренко, О.Л. Макаренко. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – Ч. 1. – 228 с.

234. Пуховська Л.П. Професійний розвиток учителів в Україні і за рубежем / Л.П. Пуховська // Післядипломна освіта в Україні. – 2005. – № 2. – С. 35–38.

235. П'ятакова Г.П. Застосування інтерактивних технологій у підготовці викладача літератури класичного університету / Г.П. П'ятакова // Другий український педагогічний конгрес : зб. матеріалів конгресу / ред. В.Г. Кремень. – Львів : Камула, 2006. – 601 с.

236. П'ятакова Г.П. Інтерактивні методики та специфіка їх застосування у вищій школі : метод. посіб. / Г.П. П'ятакова, О.Л. Глотова. – Тернопіль, 2002. – 20 с.

237. П'ятакова Г.П. Сучасні педагогічні технології та методики їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. для студ. та магістрантів вищої школи / Г.П. П'ятакова, Н.М. Заячківська. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55 с.

238. Рабочая книга практического психолога : пособ. для спец., работающих с персоналом / под. ред. А. А. Бодалева, А. А. Деркач, Л. Г. Лаптева. – 3-е изд. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2001. – 640 с.

239. Решетняк Л.О. Підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Решетняк Людмила Олександрівна; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2006. – 19 с.

240. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : монографія / В.В. Рибалка. – К. : Деміур, 1998. – 160 с.

241. Рибалка В.В. Особистісний, рефлексивно-ціннісно-креативний підхід до розвитку психологічної культури учнівської молоді в умовах неперервної професійної освіти / В.В. Рибалка // Психологія особистісно-орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді : наук.-метод. посіб. / за ред. В.В. Рибалки. – К. ; Тернопіль, 2003. – С. 30–42.

242. Рыбникова М.А. Очерки по методике литературного чтения : пособ. для учителя / М.А. Рыбникова. – 4-е изд., испр. – М. : Просвещение, 1985. – 287 с.

243. Рыжаков М.В. Профильное обучение в зарубежных странах / М.В. Рыжаков // Профильная школа. – 2003. – № 1. – С. 49–56.

244. Робоча програма з навчальної дисципліни “Методика викладання зарубіжної літератури та теорії літератури у вищій школі” для студентів спеціальності 8.030503 “Філологія” / уклад. Г.М. Теленько. – Чернівці : Рута, 2011. – 16 с.

245. Рогова П. І. Інформаційний простір держави та його розбудова освітянськими бібліотеками: стан та перспективи / П.І. Рогова // Роль освітянських бібліотек у формуванні інформаційного простору України

[Електронний ресурс] : зб. наук. пр. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: П. І. Рогова (голова), Л. М. Заліток (заст. голови) та ін.]. – Електрон. текст. дані. – К., 2012. – Режим доступу : [www.dnrb.gov.ua]. – Назва з екрану.

246. Рогова П. І. Стан і перспективи розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення педагогічної науки та освіти в Україні в контексті інформатизації / П.І. Рогова, Ю.І. Артемов // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Вип. 3. Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України: стан та перспективи / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. А. Дубровіна, Т. І. Ківшар (голова), П. І. Рогова (заст. голови) та ін.]. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – С. 9–21.

247. Рогова П. І. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек освітянської мережі: стан та перспективи / П.І. Рогова // Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики [Електронний ресурс] : матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару, 3 березня 2011 р. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: П. І. Рогова (голова), О. М. Яценко (заст. голови) та ін.]. – К., 2011. – 161 с.

248. Розпорядження від 30 вересня 2009 року про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon1.rada.gov.ua/]. – Назва з екрану.

249. Роменець В.А. Психологія творчості : навч. посіб. / В.А. Роменець. – 2-ге вид., допов. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.

250. Рубакин Н.А. Психология читателя и книги: краткое введение в библиопсихологию / Н.А. Рубакин. – М. : Книга, 1977. – 264 с.

251. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – К. ; Харьков; Минск : Питер, 2008. – 526 с.
252. Рубцова Т.В. Формування в учнів читацьких інтересів / Т.В. Рубцова. – К. : Рад. шк., 1959. – 81 с.
253. Савин А.П. Формирование интереса старшеклассников к научно-поисковой деятельности (на материале археологической экспедиции) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Савин Анатолий Павлович Краснояр. пед. ин-т. – Красноярск, 1993. – 20 с.
254. Савченко О.Я. Вміння учнів учитися як вимір якості шкільної освіти // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти : матеріали методолог. семінару АПН України, 16 груд. 2004 року / О.Я. Савченко ; за ред. С.Д. Максименка. – К., 2005. – С. 34–39.
255. Савченко О.Я. Новий етап шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя / О.Я. Савченко // Шлях освіти. – 2003. – № 3. – С. 2–6.
256. Савчук Т.С. Електронні інформаційні ресурси в бібліотеці: створення, використання, організація доступу / Т.С. Савчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун.-т ім. Івана Огієнка, Наукова бібліотека ; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 2. – С. 302–306.
257. Самодрин А.П. Вступ до профільного навчання : навч. посіб. / А.П. Самодрин. – 2-ге вид. – Кременчук : Щербатих, 2006. – 188 с.
258. Самодрин А.П. Профільне навчання в середній школі / А.П. Самодрин. – Кременчук : Вид. центр Сучасного гуманіт.-економ. ін-ту, за участю РВ ЦПНТУ, 2004. – 384 с.
259. Сафарян С.І. Проблеми формування читацької компетенції школярів у світлі сучасного змісту шкільної літературної освіти / С.І. Сафарян // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2008. – № 10 (340). – С. 4–6.

260. Сахаров В.Ф. Работа с читателем / В.Ф. Сахаров. – М. : Книга, 1981. – 296 с.
261. Светенок Л.К. Проблема формування кваліфікованого читача в методиці викладання зарубіжної літератури на сучасному етапі / Л.К. Светенок // Вісник Житомирського педагогічного університету. – Житомир, 2004. – Вип. 15. – С. 65–67.
262. Свиридчук В.П. Навчання писемного мовлення студентів-філологів за допомогою інтерактивних вправ / В.П. Свиридчук // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : Вид-во „ЕКМО”, 2008. – Вип. 4. – С. 298–309.
263. Світова література : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. Академічний, профільний рівень / [Д.С. Наливайко, К.О. Шахова, Н.М. Нагорна та ін.]. – К. : Генеза, 2010. – 288 с.
264. Світова література. 10-11 класи. Програма для профільного навчання для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень / уклад.: Ю.І. Ковбасенко (керівник авторського колективу), Г.М. Гребницький, Т.Б. Недайнова [та ін.]. – К., 2010. – 96 с.
265. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія / О.М. Семенов. – Суми : ВВП “Мрія-1”, 2005. – 404 с.
266. Семенов О.М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : дис. ... д-ра пед. наук: 13. 00. 04 / Семенов Олена Миколаївна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2005. – 476 с.
267. Семчук Д.Б. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках української словесності / Д.Б. Семчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 144 с.
268. Сенченко В.О. Активізація мислення студентів методом дискусій у інтерактивному навчанні іноземним мовам [Електронний ресурс] / В.О. Сенченко, Ю.В. Бойко. – Режим доступу : [<http://conf.vntu.edu.ua/humed/>]

2010/txt/Senchenko-Boyko.php]. – Назва з екрану.

269. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С.О. Сисоєва – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.

270. Сисоєва С.О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя / С.О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4 (49). – С. 60–66.

271. Сікорський П.І. Концепція профільного навчання / П.І. Сікорський // Освіта. – 2003. – 27 серп. – 3 верес. – С. 10–11.

272. Сікорський П.І. Теорія і методика диференційованого навчання / П.І. Сікорський. – Львів : Сполом, 2000. – 421 с.

273. Скитневский В.О. Чтение как жизнеутверждающая функция непрерывного самообразования / В.О. Скитневский // Образование через всю жизнь: непрерывное образование для устойчивого развития : труды международного сотрудничества в области непрерывного образования для устойчивого развития. – СПб. : Alter Ego, 2007. – Т. 5. – С. 343–347.

274. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості / Р.П. Скульський. – К. : Вища школа, 1992. – 135 с.

275. Слостенин В.О. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В.О. Слостенин. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.

276. Слижук О.А. Методика організації читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення епічних творів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Слижук Олеся Алімівна ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2003. – 199 с.

277. Слоневська І.Б. Формування фундаментальних цінностей майбутнього педагога засобами зарубіжної літератури : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Слоневська Ірина Борисівна ; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2002. – 18 с.

278. Смирнов А.А. Психология / под. ред. А.А. Смирнова. – М. : Изд-во “Мысль”, 1956. – 361 с.

279. Сова М.О. Інтеграція художньо-культурологічних знань у системі професійної підготовки вчителя гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Сова Маргарита Олександрівна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 43 с.

280. Соколова І.В. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутнього вчителя за двома спеціальностями на філологічних факультетах вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Соколова Ірина Володимирівна ; Ін-т пед освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2008. – 39 с.

281. Сороко Н.В. Сучасні підходи до формування інформаційної та комунікаційної компетентностей учителів у країнах Східної Європи / Н.В. Сороко // Шлях освіти. – 2007. – № 1 (43). – С. 21–24.

282. Сотніченко І.І. Підготовка вчителів природничих дисциплін до профільного навчання старшокласників у системі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Сотніченко Ірина Іванівна ; НАПН України. – К., 2009. – 264 с.

283. Соф'янець Е.М. Профільне навчання і підготовка кадрів на регіональному рівні / Е.М. Соф'янець, Л.М. Черникова // Профільне навчання: теорія і практика : зб. наук. пр. за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К. : Пед. преса, 2006. – С. 163–165.

284. Спирин Л.Ф. Теория и технология решения педагогических задач (развивающее профессионально-педагогическое обучение и самовоспитание) / Л.Ф. Спирин ; под ред. П.И. Пидкасистого. – М. : Изд-во “Российское педагогическое агенство”, 1997. – 174 с.

285. Співаковський О.В. Педагогічні технології та педагогічно-орієнтовані програмні системи: предметно-орієнтований підхід / О.В. Співаковський // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2002. – № 2. – С. 17–22; № 3. – С. 23–26.

286. Степанишин Б.І. Література-вчитель-учень. Самостійне вивчення літератури : посіб. для вчителя / Б.І. Степанишин. – К. : Освіта, 1993. – 240 с.

287. Степанишин Б.І. Стратегія і тактика в літературній освіті учнів : Роздуми старого методиста-словесника, або Від “альфи” до “омеги” у викладанні рідного письменства в школі / Б.І. Степанишин. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 191 с.
288. Степанишин Б.І.: спогади, матеріали : бібліогр. покажч. / ред. Д. Кравець. – Рівне : Вид-во О. Зень, 2012. – 104 с.
289. Стоюнин В.Я. Избранные педагогические сочинения / В.Я. Стоюнин ; сост. Г.Г. Савенок. – М. : Педагогика, 1991. – 368 с.
290. Стрельніков В.Ю. Інноваційні технології навчання у вищій школі, орієнтовані на розвиток особистості студента : навч.-метод. вид. / В.Ю. Стрельніков. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – 22 с.
291. Стрижак С.В. Дидактична адаптованість і мотивація профільного навчання у загальноосвітній школі / С.В. Стрижак // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 5. – С. 162–167.
292. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю / В.А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1979. – 123 с.
293. Сучасний урок (українська мова та література) : навч.-метод. посіб. для студ. філол. ф-тів / уклад.: В.Ф. Дороз, Т.Е. Ларіна. – Бердянськ : БДПУ, 2005. – 84 с.
294. Сучасний урок зарубіжної літератури : посіб. для 5–11 класів / уклад.: О.М. Ніколенко, О.М. Куцевол. – К. : ВЦ “Академія”, 2003. – 288 с.
295. Тарасенко Г.С. Літературні образи природи: освітньо-виховний потенціал у контексті глобальних проблем людства / Г.С. Тарасенко // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 3. – С. 156–160.
296. Тихомирова И.И. Непереходящая ценность / И.И. Тихомирова // Библиотечное дело. – 2007. – № 13 (61). – С. 6–8.
297. Тихомирова И.И. Понятие “чтения” в контексте стратегий читательской деятельности / И.И. Тихомирова // Вестник библиотечной ассамблеи Евразии. – М., 2003. – № 1. – С. 65–67.

298. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Г.Л. Токмань. – К. : Міленіум, 2002. – 320 с.
299. Трофимов О.Є. Підготовка майбутніх учителів до використання аудіовізуальних і комп'ютерних технологій навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Трофимов Олег Єгорович ; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2002. – 19 с.
300. Унт И.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И.Э. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 192 с.
301. Ушинский К.Д. Воспитание человека: избранное / К.Д. Ушинский. – М. : РГБ, 2007. – 374 с.
302. Фасоля А.М. Особистісно-зорієнтоване навчання: цілепокладання, рефлексія, оцінка / А.М. Фасоля // Українська мова та література. – 2004. – № 7. – С. 2–9.
303. Формула успіху – профільне навчання: теорія і практика / редкол.: Н.А. Побірченко, Л.П. Кузьминець, Т.В. Красна [та ін.] – К. : Вид. дім “Шк. Світ”, 2005. – 96 с.
304. Фурсова Л.О. Інтерактивне навчання унеможлиблює пасивність учня на уроці: з практики його застосування під час вивчення теми “Фантастика” (за оповіданням А. Азімова, Г. Веллса) / Л.О. Фурсова // Всесвітня література. – 2004. – № 7. – С. 23–28.
305. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л.О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 199 с.
306. Чепелева Н.В. Психологія читання навчальної та наукової літератури в системі професійної підготовки студентів : автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Чепелева Наталія Василівна ; Київ. держ. пед. ін-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1992. – 41 с.
307. Чепелева Н.В. Технології читання : посібник / Н.В. Чепелева. – К. : Главник, 2004. – 96 с.

308. Чепиль М.М. Клубная любительская деятельность как фактор формирования у подростков потребности в чтении : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Чепиль Мария Мироновна ; Киев. нац. ун-т им. Тараса Шевченко. – К., 1992. – 205 с.
309. Шалагінов Б.Б. Література – школа – читач: нові виклики / Б.Б. Шалагінов // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2008. – № 7–8. – С. 110–113.
310. Шапран О.І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів : монографія / О.І. Шапран. – Переяслав-Хмельниц. : Вид-во С.В. Карпук, 2007. – 370 с.
311. Шапран О.І. Сучасні підходи до проблеми інноваційної підготовки майбутнього вчителя / О.І. Шапран // Рідна школа. – 2007. – № 9 (932). – С. 31–33.
312. Шахов В.І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект : монографія / В. І. Шахов. – Вінниця, 2007. – 383 с.
313. Шацька О.П. Система вищої освіти Китаю: історія і сучасність / О.П. Шацька // Освіта Донбасу. – 2007. – № 4 (123). – С. 107–110.
314. Шевченко Л.С. Використання технології мультимедіа на уроках і в позаурочний час / Л.С. Шевченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2 ч. – К. ; Вінниця, 2002. – Ч. 1. – С. 535–541.
315. Шестопалюк О.В. До проблеми діагностики і підвищення якості підготовки сучасного вчителя / О.В. Шестопалюк // Актуальні проблеми трудової і професійної підготовки молоді : зб. наук. пр. – Вінниця : ВДПУ, 2003. – Вип. 9. – С. 4–5.
316. Шиян Н.І. Підготовка вчителів хімії до здійснення профільного навчання у загальноосвітній школі сільської місцевості / Н.І. Шиян // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей / Крим. держ. гуманістичний ін-т. – К., 2003. – Вип. 5. – С. 306–311.

317. Шиян Н.І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика / Н.І. Шиян. – Полтава : АСМІ, 2004. – 422 с.
318. Шуляр В.І. Учитель літератури й учень-читач старшої школи в новому освітньому просторі: проблеми і перспективи / В.І. Шуляр // Дивослово. – 2008. – № 11. – С. 3–8.
319. Щавурський Б.Б. Світова література : хрестоматія-посібник для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Б.Б. Щавурський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 400 с.
320. Щербина Л.Ф. Упровадження інтерактивних технологій на уроках літератури / Л.Ф. Щербина // Дивослово. – 2005. – № 2. – С. 23–26.
321. Юдахина О.А. Вузовская библиотека в помощь формированию информационной компетентности будущего учителя / О. А. Юдахина // Библиотечное дело – XXI век : науч.-практ. сб. / Рос. гос. б-ка. – М., 2006. – Вып. 1 (11). – С. 212–215.
322. Юмашева Н.Д. Чтение как практики культурного воспроизводства в студенческой среде : автореф. дис. ... канд. социолог. наук: 22.00.06 / Юмашева Наталья Дмитриевна ; ННОУ “Моск. гуманит. ун-т”. – М., 2008. – 21 с.
323. Яковоните Д.Я. Чтение книг и их обсуждение на уроках – предпосылка качественной коммуникации / Д.Я. Яковоните // Образование через всю жизнь: непрерывное образование для устойчивого развития : труды международного сотрудничества в области непрерывного образования для устойчивого развития. – СПб. : Alter Ego, 2007. – Т. 5. – С. 407–411.
324. Якименко П.В. Проблема підготовки майбутніх учителів-філологів до профільного навчання / П.В. Якименко // Підготовка вчителя у контексті Європейського освітнього простору : зб. наук. пр. / за ред. М.В. Левківського. – К. ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 260 с.
325. Яценко Т.О. Формування читацької компетентності учнів: методична “мода” чи вимога сучасності? / Т.О. Яценко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 7–8. – С. 82–90.

326. Adalbjarnardottir S. I feel I have received a new vision': An analysis of teachers' professional development as they work with students on interpersonal issues / S. Adalbjarnardottir, P. Selman // *Teaching and Teacher Education*. – 1997. – 13(4). – P. 409–428.

327. Attwell G. New roles for vocational education and training teachers and trainers in Europe: a new framework for their education / G. Attwell // *Journal of European Industrial Training*. – 1997. – 21(6/7). – P. 256–265.

328. Bainer D. Professional development of non-formal environmental educators through school-based partnerships / D. Bainer, D. Cantrell, P. Barron // *The Journal of Environmental Education*. – 2000. – 32(1). – P. 36–45.

329. Beaty L. The professional development of teachers in higher education: structures, methods and responsibilities / L. Beaty // *Innovations in Education and Training*. – 1998. – 35(2). – P. 99–107.

330. Berry B. No shortcuts to preparing good teachers / B. Berry // *Educational Leadership*. – 2001. – 58 (8). – P. 32–36.

331. British Council. Teachers International Development Programme [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [www.britishcouncil.org]. – Назва з екрану.

332. Danielson C. New trends in teacher evaluation / C. Danielson // *Educational Leadership*. – 2001. – 58(5). – P. 12–15.

333. Fisher C. Education and Technology. Reflections on Computing in classrooms / C. Fisher. – San Francisco, 1996. – 314 p.

334. Gray G. Multicultural teacher education for the 21st Century / G. Gray, T. Howard // *The Teacher Educator*. – 2000. – 36(1). – P. 1–16.

335. International Institute for Educational Planning [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [www.unesco.org/iiep]. – Назва з екрану.

336. Key Data on Education in Europe 2005. – Brussels, EURYDICE, 2005. – 395 p.

337. Mc Kay M. Created internet-based curriculum projects: a model for teacher professional development / M. Mc Kay, B. Mc Grath // T.H.E. Journal. – 2000. – 27 (11). – P. 114–124.

338. Miller R. What Are Schools For? Holistic Education In American Culture / Ron Miller. – Vermont, 1992. – 175 p.

339. Organization of the education system in France // Structures of the Education, Initial Training and Adult Education Systems in Europe. – 2003 – № 4 – P. 7–25.

340. Organization of the education system in England, Wales and Northern Ireland, // Structures of the Education, Initial Training and Adult Education Systems in Initial Training and Adult Education Systems in Europe. – 2003 – № 4 – P. 7–28.

341. Riggs I. Teaching portfolios for support of teachers' professional growth / I. Riggs, R. Sandlin // NASSP Bulletin. – 2000. – 84 (618). – P. 22–27.

342. Rodes P., Knapczyk D. Involving teachers in Web-based professional development / P. Rodes , D. Knapczyk // T.H.E. Journal. – 2000. – 27(10). – P. 94–98.

343. Schlechty P. Schools for the 21st Century. / Phillip C. Schlechty. – San Francisco, 1990. – 164 p.

344. Selke M. The Professional Development of Teachers in the United States of America: the practitioner's master's degree / M. Selke. // European Journal of Teacher Education. – 2001. – Vol. 24. – № 2. – P. 205–214.

345. The Education System in Germany 2005. – Brussels, EURYDICE, 2005. – 267 p.

346. The Swedish education System // Structures of the Education, Initial Training and Adult Education Systems in Europe. – 2000. – P. 5–22.

347. Weinberger J. Students' experience of a distance learning professional development course in literacy education / J. Weinberger // Reading. – 2000. – № 34(2). – P. 90–94.